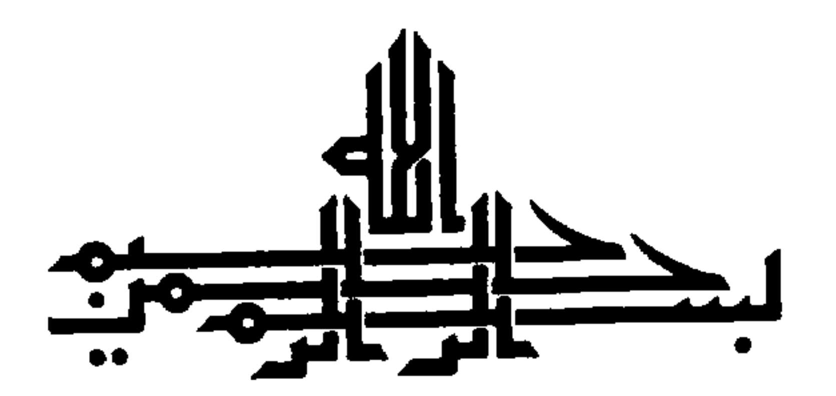
İmam Mâlik

MUVATTA'

بسم الله الرحمن الرحيم

الموطأ

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI, 184/2

Dizgi ve Ofset Hazırlık: *Bey Ajans 512 76 97*

ISBN 975-473-090-3 (Tk.No)
ISBN 975-473-092-X (2. Cilt)

BEYAN YAYINLARI
Ankara Cad. 49/3. 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0.212.512 76 97 Tel-fax: 0.212. 526 50 10

MALİK B. ENES (R.A.)

MUVATTA'

②

Çevirenler:
Ahmet M. BÜYÜKÇINAR, Doç.Dr.Vecdi AKYÜZ
Ahmet ARPA, Dr. Durak PUSMAZ, Abdullah YÜCEL

Redaksiyon ve Düzenleme:
Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ
(M.Ü.İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Son Okuma
Dücane CÜNDİOĞLU

İÇİNDEKİLER

17
ZEKÂT KİTABI

18
ORUÇ KİTABI

19
İTİKAF KİTABI

20
HAC KİTABI

21
CİHAD KİTABI

22
ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

23
KURBANLAR KİTABI

24
HAYVAN KESME KİTABI

25
AV KİTABI

26
AKİKA KİTABI

27
FERAİZ (MİRAS) KİTABI

(١٧) كتـاب الـزكـاة

17

ZEKÂT KİTABI

1. ZEKATA TABİ MALLAR

١ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ » .

1. Ebû Said el-Hudri'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Beşten az deveye zekât düşmez, iki yüz dirhem** (595 gr.) **tutmayan gümüşe zekât düşmez, üç yüz sa'dan** (bir sa 2.176 gr'dır) **daha az olan tahıla öşür düşmez.**»[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الأَنْصَارِيِّ ، ثُمَّ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقِيَّ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ صَدَقَةٌ » .

2. Ebû Said el-Hudri naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Üç yüz sa'dan az hurmanın öşrü yoktur, iki yüz dirheme ulaşmayan gümüşe zekât düşmez, beşten deveden az sayıdaki deveye zekât düşmez.**»[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلِهِ عَلَى دِمَشْقَ فِي الصَّدَقَةِ : إِنَّمَا الصَّدَقَةُ فِي الْحَرْثِ ، وَالْعَيْنِ ، وَالْمَاشِيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا تَكُونُ الصَّدَقَةُ إِلا فِي ثَلاَثَةِ أَشْيَاءَ : فِي الْحَرْثِ ، وَالْعَيْنِ ، وَالْمَاشِيَةِ .

(1) Buharî, Zekât, 24/32; Müslim, Zekât, 12/1.
(2) Buharî, Zekât, 24/42. Ayrıca bkz. Şeybanî, 325.
Ebu Hanife'ye göre, öşre tâbi ürünlerde nisap şartı aranmaz, ürün az olsun çok olsun zekât ödenir.

3. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz Dimaşk'taki valisine zekâtla ilgili olarak şu fermanı göndermiştir. «Zekât, ziraat ürününden, paradan ve hayvandan (deve, sığır, davar) alınır.»*

Bu konuda İmam Malik şöyle der: *Zekât üç türlü şeyden alınır: Ziraat ürünü, para ve hayvanlardan (deve, sığır, davar).*

2. ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKATI

٤ - حدّثني يحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ مَوْلَى الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ مُكَاتَبٍ لَهُ قَاطَعَهُ بِمَالٍ عَظِيمٍ . هَلْ عَلَيْهِ فِيهِ زَكَاةٌ ؟ فَقَالَ الْقَاسِمُ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ لَمْ يَكُنْ يَأْخُذُ مِنْ مَالٍ ، زَكَاةً . حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَعْطَى النَّاسَ أَعْطِيَاتِهِمْ . يَسْأَلُ الرَّجُلَ ، هَلْ عِنْدَكَ مِنْ مَالٍ وَجَبَتْ عَلَيْكَ فِيهِ الزَّكَاةُ ؟ فَإِذَا قَالَ : نَعَمْ . أَخَذَ مِنْ عَطَائِهِ زَكَاةَ ذَلِكَ الْمَالَ . وَإِنْ قَالَ : لا . أَسْلَمَ إِلَيْهِ عَطَاءَهُ ، وَلَمْ يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا .

4. Zübeyr'in azatlısı Muhammed b. Ukbe'den: Kasım b. Muhammed'e, büyük bir mal karşılığında serbest bırakılma akti yaptığım kölemin karşılığı aldığım maldan bana zekât düşüp düşmeyeceğini sordum. Kasım şu cevabı verdi: Hz. Ebû Bekr, üzerinden bir sene geçmeden bir maldan zekât almazdı.

Kasım b. Muhammed anlatıyor: Ebû Bekr aylığını alan herkese:« Zekât düşen malın var mı?» diye sorar, eğer, «evet» cevabını alırsa aylığından zekâtı keser, «hayır» cevabını alırsa hiç bir şey almadan aylığının tamamını kendisine öderdi.[3]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حُسَيْنٍ ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتَ قُدَامَةَ ، عَنْ أَبِيهَا ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ ، إِذَا جِئْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَقْبِضُ عَطَائِي ، سَأَلَنِي : هَلْ عِنْدَكَ مِنْ مَالٍ وَجَبَتْ عَلَيْكَ فِيهِ الزَّكَاةُ ؟ قَالَ ، فَإِنْ قُلْتُ : نَعَمْ . أَخَذَ مِنْ عَطَائِي زَكَاةَ ذَلِكَ الْمَالِ . وَإِنْ قُلْتُ : لا . دَفَعَ إِلَيَّ عَطَائِي .

5. Kudame'nin kızı Aişe babasından naklediyor. Osman b. Affan'a aylığımı almaya gittiğim zaman: «Zekât farz olmuş malın var mı?» diye sorardı. Şayet «evet» dersem zekâtın tutarını aylığımdan keser, «hayır!» dersem aylığımı kesintisiz verirdi.[4]

(3) Şeybanî, 327.
(4) Malik, Mevkûf olarak rivayet eder. Dârakutnî derki: "Doğrusu Muvatta'daki gibi, Mevkûf oluşudur. Ayrıca bkz. Şeybanî, 328.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا تَجِبُ فِي مَالٍ زَكَاةٌ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

6. Abdullah b. Ömer'den: Üzerinden bir sene geçmedikçe bir mala zekât düşmez.[5]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَوَّلُ مَنْ أَخَذَ مِنَ الأَعْطِيَةِ الزَّكَاةَ ، مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا عِنْدَنَا ، أَنَّ الزَّكَاةَ تَجِبُ فِي عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا . كَمَا تَجِبُ فِي مِائَتَيْ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ فِي عِشْرِينَ دِينَارًا ، نَاقِصَةً بَيِّنَةَ النُّقْصَانِ ، زَكَاةٌ . فَإِنْ زَادَتْ حَتَّى تَبْلُغَ بِزِيَادَتِهَا عِشْرِينَ دِينَارًا ، وَازِنَةً ، فَفِيهَا الزَّكَاةُ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا ، الزَّكَاةُ . وَلَيْسَ فِي مِائَتَيْ دِرْهَمٍ نَاقِصَةٍ بَيِّنَةِ النُّقْصَانِ ، زَكَاةٌ . فَإِنْ زَادَتْ حَتَّى تَبْلُغَ بِزِيَادَتِهَا مِائَتَيْ دِرْهَمٍ وَافِيَةً ، فَفِيهَا الزَّكَاةُ . فَإِنْ كَانَتْ تَجُوزُ بِجَوَازِ الْوَازِنَةِ ، رَأَيْتُ فِيهَا الزَّكَاةَ . دَنَانِيرَ كَانَتْ أَوْ دَرَاهِمَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ ، كَانَتْ عِنْدَهُ سِتُّونَ وَمِائَةُ دِرْهَمٍ وَازِنَةً ، وَصَرْفُ الدَّرَاهِمِ بِبَلَدِهِ ثَمَانِيَةُ دَرَاهِمَ بِدِينَارٍ : أَنَّهَا لا تَجِبُ فِيهَا الزَّكَاةُ . وَإِنَّمَا تَجِبُ الزَّكَاةُ فِي عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا . أَوْ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ خَمْسَةُ دَنَانِيرَ مِنْ فَائِدَةٍ ، أَوْ غَيْرِهَا فَتَجَرَ فِيهَا . فَلَمْ يَأْتِ الْحَوْلُ حَتَّى بَلَغَتْ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ : أَنَّهُ يُزَكِّيهَا . وَإِنْ لَمْ تَتِمَّ إِلا قَبْلَ أَنْ يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، أَوْ بَعْدَ مَا يَحُولُ عَلَيْهَا الْحَوْلُ بِيَوْمٍ وَاحِدٍ . ثُمَّ لا زَكَاةَ فِيهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمِ زُكِّيَتْ .

وقَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ فَتَجَرَ فِيهَا فَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، وَقَدْ بَلَغَتْ عِشْرِينَ دِينَارًا : أَنَّهُ يُزَكِّيهَا مَكَانَهَا . وَلا يَنْتَظِرُ بِهَا أَنْ يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمِ بَلَغَتْ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . لأَنَّ الْحَوْلَ قَدْ حَالَ عَلَيْهَا ، وَهِيَ عِنْدَهُ عِشْرُونَ . ثُمَّ لا زَكَاةَ فِيهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمِ زُكِّيَتْ .

(5) Şeybanî, 326.

قَال مَالِكٌ ، الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي إِجَارَةِ الْعَبِيدِ وَخَرَاجِهِمْ ، وَكِرَاءِ الْمَسَاكِينِ ، وَكِتَابَةِ الْمُكَاتَبِ : أَنَّهُ لا تَجِبُ فِي شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ ، الزَّكَاةُ . قَلَّ ذٰلِكَ أَوْ كَثُرَ . حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ . مِنْ يَوْمِ يَقْبِضُهُ صَاحِبُهُ .

وَقَال مَالِكٌ ، فِي الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ يَكُونُ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ : إِنَّ مَنْ بَلَغَتْ حِصَّتُهُ مِنْهُمْ عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا . أَوْ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ . فَعَلَيْهِ فِيهَا الزَّكَاةُ . وَمَنْ نَقَصَتْ حِصَّتُهُ عَمَّا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَلا زَكَاةَ عَلَيْهِ . وَإِنْ بَلَغَتْ حِصَصُهُمْ جَمِيعًا ، مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، وَكَانَ بَعْضُهُمْ فِي ذٰلِكَ أَفْضَلَ نَصِيبًا مِنْ بَعْضٍ ، أُخِذَ مِنْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ بِقَدْرِ حِصَّتِهِ . إِذَا كَانَ فِي حِصَّةِ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَذٰلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا كَانَتْ لِرَجُلٍ ذَهَبٌ أَوْ وَرِقٌ مُتَفَرِّقَةٌ بِأَيْدِي أُنَاسٍ شَتَّى ، فَإِنَّهُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُحْصِيَهَا جَمِيعًا . ثُمَّ يُخْرِجَ مَا وَجَبَ عَلَيْهِ مِنْ زَكَاتِهَا كُلِّهَا .

قَال مَالِكٌ : وَمَنْ أَفَادَ ذَهَبًا أَوْ وَرِقًا ، إِنَّهُ لا زَكَاةَ عَلَيْهِ فِيهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ . مِنْ يَوْمَ أَفَادَهَا .

7. İbn Şihab'dan: Aylıktan ilk defa zekât alan Muaviye b. Ebî Süfyan'dır.

İmam Malik'den: *Biz Medine'liler arasında ittifakla kabul edilip uygulanan geleneğe göre yirmi dinar* (85 gr.) *altınla iki yüz dirhem* (595 gr.) *gümüşe zekât farz olur.*

İmam Malik'ten: *Ağırlıkça eksik fakat sayıca yirmiyi tamamlayan altına zekât düşmez. Sayıyı doldurmayan fakat ağırlıkça yirmi dinarı tamamlayan altına zekât düşer. Yirmi dinardan az olan altına zekât düşmez. Ağırlıkça iki yüz dirhemden aşağı olan gümüşe zekât düşmez. Ağırlıkça iki yüz dirhemden fazla olan gümüşe zekât düşer, Ağırlıkça ikiyüz dirhem değerini geçince dinar olsun, dirhem olsun zekât düşer.*

İmam Malik şöyle der: *Yüz altmış dirhemi olan bir adamın kendi memleketinde sekiz dirhem bir dinar sayılsa bu durumdaki adama zekât düşmez. Çünkü zekât düşmesi için elindeki paranın ya yirmi dinar altın ya da iki yüz dirhem gümüş değerinde olması lâzımdır.*

İmam Malik der ki: *Beş dinarı olan bir adam bunu çalıştırsa, henüz üzerinden bir sene geçmeden bu para zekât nisabına baliğ olsa, adama zekât düşer. Şayet elindeki bu mal üzerinden bir senenin geçmesine bir gün kalsa veya bir yılı bir gün geçse sene tamamlanır tamamlanmaz zekâtını verir. İkinci senenin zekâtını da birinci yıl verdiği tarihden itibaren tam bir yıl sonra verir.*

İmam Malik şöyle der: *On dinarı olan bir adam bununla ticaret yapsa bir yıl sonra bu para yirmi dinara çıksa bunun zekâtını vermesi icap eder, nisaba ulaştıktan sonra ayrıca bir yıl beklemesi gerekmez. Çünkü zekâta (nisab) ulaşmayan parası tam bir yıl sonra zekâta baliğ olmuştur, yani üzerinden bir sene geçmiştir. İkinci yılın zekâtını birinci yılın zekâtını verdikten bir sene sonra verir.*

İmam Malik der ki: *Biz Medine'lilerin ittifakına göre az olsun çok olsun sahibinin eline geçtikten bir yıl sonraya kadar kölelerin kazançlarından, onların ücretlerinden, meskenlerin kiralarından ve mükâteple*[6] *yapılan akit bedellerinden zekât ödenmez.*

İmam Malik'ten: *Ortak altın ve gümüşleri olan kimselerden birinin hissesi yirmi dinar altın veya iki yüz dirhem gümüş değerinde olursa buna zekât düşer. Hissesi zekâta (nisaba) baliğ olmayan zekât vermez.*

Ortakların hisseleri zekâta baliğ olur, fakat herkesin hissesi farklı ise bu takdirde her bir ortağın hissesi tesbit edilir, ona göre zekât alınır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«İki yüz dirhem gümüş değerinden daha aşağı olan mala zekât düşmez.»**

İmam Malik, *yukarıda zikredilen meseleler konusunda duyduğu en güzel hükmün bu olduğunu söylemiştir.*

Başka başka kimselerde alacağı olan biri hakkında İmam Malik şöyle der: *Başka başka kimselerde altın veya gümüş cinsinden alacağı olan kimseye, bunların tutarını toplayıp tamamının zekâtını vermelidir.*

İmam Malik'ten: *Altın veya gümüş cinsinden servete sahip olan bir kimse bu serveti kazandığı günden itibaren bir yıl geçmedikçe zekâtını vermesi icap etmez.*

(6) Mükâtep: Efendisiyle belli bir bedeli belli bir süre içinde ödemek şartıyla azad sözleşmesi yapan köledir.

3. MADENLERİN ZEKÂTI

٨ - حدثني يحيى عن مالك ، عن ربيعة بن أبي عبد الرحمن ، عن غير واحد ؛ أن رسول الله ﷺ قطع لبلال بن الحارث المزني معادن القبلية . وهي من ناحية الفرع . فتلك المعادن لا يؤخذ منها ، إلى اليوم ، إلا الزكاة .

قال مالك : أرى ، والله أعلم ، أن لا يؤخذ من المعادن مما يخرج منها شيء ، حتى يبلغ ما يخرج منها قدر عشرين دينارا عينا ، أو مائتي درهم . فإذا بلغ ذلك ، ففيه الزكاة مكانه . وما زاد على ذلك ، أخذ بحساب ذلك ، ما دام في المعدن نيل . فإذا انقطع عرقه ، ثم جاء بعد ذلك نيل ، فهو مثل الأول يبتدأ فيه الزكاة . كما ابتدئت في الأول .

قال مالك : والمعدن بمنزلة الزرع . يؤخذ منه مثل ما يؤخذ من الزرع . يؤخذ منه إذا خرج من المعدن من يومه ذلك . ولا ينتظر به الحول . كما يؤخذ من الزرع ، إذا حصد ، العشر . ولا ينتظر أن يحول عليه الحول .

8. Rabia b. Ebî Abdurrahman bazılarından şöyle duyduğunu naklediyor: Resûlullah (s.a.v.), Nahle ile Medine arasındaki Fur' civarında bulunan ve Medine'ye beş günlük bir mesafede olan Kabeliyye madenlerinin işletme hakkını Bilâl b. Haris el-Müzeni'ye vermişti. O gün bugün hâlâ bu madenlerden zekâttan başka bir şey alınmaz.[7]

İmam Malik madenlerin zekâtıyla ilgili olarak şöyle der: *Allah daha iyi bilir ama bana göre çıkarılan madenlerin değeri yirmi dinar altına veya iki yüz dirhem gümüş miktarına erişmedikçe bunlara zekât düşmez. Bu miktara ulaşınca zekât alınır. Çıkarılan maden miktarı arttıkça ve maden de çıkmaya devam ettikçe zekâtı hesaplanarak alınmaya devam edilir. Şayet maden bir ara kesilir; çıkmaz olur da sonra tekrar çıkmaya devam ederse, ilk defa çıkarmaya başlanıyormuş gibi zekâtı hesap edilir.*

(7) Hanefi Mezhebine göre, madenlerden yüzde yirmi (humus) zekât ödenir.

İmam Malik'ten: *Madenler de ziraat ürünleri gibidir; elde edilen malın bizzat kendisi zekât olarak alınır, ziraattan elde edilen mahsulde olduğu gibi madenlerde de çıkarılan malın üzerinden bir sene geçmesi beklenmez.*[8]

(8) Şeybani, 339.

4. DEFİNELERİN ZEKÂTI

٩ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن سعيد بن المسيّب ؛ وعن أبي سلمة ابن عبد الرّحمن ، عن أبي هريرة ؛ أنّ رسول الله ﷺ قال : « في الرّكاز الخمس » .

قال مالك : الأمر الّذي لا اختلاف فيه عندنا . والّذي سمعت أهل العلم يقولون : إنّ الرّكاز إنّما هو دفن يوجد من دفن الجاهليّة . ما لم يطلب بمال ، ولم يتكلّف فيه نفقة ، ولا كبير عمل ، ولا مؤونة . فأمّا ما طلب بمال ، وتكلّف فيه كبير عمل ، فأصيب مرّة ، وأخطىء مرّة ، فليس بركاز .

9. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Definelerin zekâtı beşte birdir.»**

İmam Malik bu konuda şöyle der: *Biz Medine'lilerin ittifakına ve âlimlerden duyduğuma göre define, eski kavimlerin gömüp bıraktığı ve bizim tesadüfen bulduğumuz maldır. Define bulmak için bir külfete girilmez, bu büyük bir çalışma ve araç gereç de istemez. Şayet bir sermaye gerektirir, insana büyük bir külfet yükler ve buna rağmen bazen bulunur, bazen bulunmayarak emek boşa giderse bu artık define olmaktan çıkar.*

5. MÜCEVHERAT, KÜLÇE ALTIN VE ANBERİN ZEKÂTI

١٠ – حدّثني يحيى عن مالك ، عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه ؛ أن عائشة زوج النبي ﷺ كانت تلي بنات أخيها يتامى في حجرها . لهن الحلي . فلا تخرج من حليهن الزكاة .

10. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe, kardeşinin yetim kızlarına evinde bakardı. Kızların süs için mücevherleri vardı, Hz. Aişe bunların zekâtını vermezdi.[9]

١١ – وحدّثني عن مالك ، عن نافع ؛ أن عبد الله بن عمر كان يحلّي بناته وجواريه الذهب . ثم لا يخرج من حليهن الزكاة .

قال مالك : من كان عنده تبر ، أو حلي من ذهب أو فضة . لا ينتفع به للبس . فإن عليه فيه الزكاة في كل عام . يوزن فيؤخذ ربع عشره . إلا أن ينقص من وزن عشرين دينارا عينا ، أو مائتي درهم . فإن نقص من ذلك ، فليس فيه زكاة . وإنما تكون فيه الزكاة إذا كان إنما يمسكه لغير اللبس . فأما التبر والحلي المكسور ، الذي يريد أهله إصلاحه ولبسه . فإنما هو بمنزلة المتاع الذي يكون عند أهله . فليس على أهله فيه زكاة .

قال مالك : ليس في اللؤلؤ ، ولا في المسك ، ولا العنبر ، زكاة .

11. Nafi' naklediyor: Abdullah b. Ömer, kızlarına ve cariyelerine altın takılar takar, bunların zekâtlarını vermezdi.

Süs eşyasının zekâtıyla ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Külçe altını, altın veya gümüş cinsinden mücevheri olan kimse eğer bunları kullanmıyorsa her sene kırkta bir üzerinden zekâtını verir. Zekât için nisap miktarı olan yirmi dinar altın veya iki yüz dirhem gümüş değerinden aşağı ininceye kadar zekâtını vermeye*

(9) Şeybanî, 329
Ebu Hanife'ye göre, sadece altın ve gümüş zinet eşyası için zekât ödenir, yetimler ise bu mallar için zekât ödemezler.

devam eder, bu miktardan azalınca zekâttan düşer. Takmak için değil de bulundurmak için aldığı süs eşyasının da zekâtını vermek icap eder. Sahibinin kullanacağı, ancak tamire ihtiyacından dolayı bekletilen külçe altın ve süs eşyalarına, kullanılan süs eşyaları gibi zekât düşmez.

İmam Malik'ten: *İnci, misk ve anber gibi zinet eşyasının tamamı zekâttan muaftır.*[10]

(10) Şeybanî, 330.

6. YETİMLERİN MALLARINDAN ZEKÂT VERMEK VE MALLARINI İŞLETMEK

١٢ - حدّثنى يحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنّهُ بَلَغَهُ أَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : اتَّجِرُوا فِى أَمْوَالِ الْيَتَامَى ، لا تَأْكُلُهَا الزَّكَاةُ .

12. Ömer b. Hattab'dan: Yetimlerin mallarıyla ticaret yapın ki zekât onları yiyip bitirmesin.

١٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنّهُ قَالَ : كَانَتْ عَائِشَةُ تَلِينِى ، وَأَخًا لِى ، يَتِيمَيْنِ فِى حَجْرِهَا . فَكَانَتْ تُخْرِجُ مِنْ أَمْوَالِنَا الزَّكَاةَ .

13. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Hz. Aişe, ben ve kardeşimi iki yetim olarak odasında barındırıyor ve mallarımızın da zekâtlarını veriyordu.

١٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنّهُ بَلَغَهُ أَنْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِىِّ ﷺ كَانَتْ تُعْطِى أَمْوَالَ الْيَتَامَى الَّذِينَ فِى حَجْرِهَا ، مَنْ يَتَّجِرُ لَهُمْ فِيهَا .

14. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe evinde baktığı yetimlerin mallarını onlar adına işleteceklere verirmiş.*

١٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنّهُ اشْتَرَى لِبَنِى أَخِيهِ ، يَتَامَى فِى حَجْرِهِ ، مَالاً . فَبِيعَ ذٰلِكَ الْمَالُ ، بَعْدُ ، بِمَالٍ كَثِيرٍ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِالتِّجَارَةِ فِى أَمْوَالِ الْيَتَامَى لَهُمْ ، إِذَا كَانَ الْوَلِىُّ مَأْذُونًا . فَلاَ أَرَى عَلَيْهِ ضَمَانًا .

15. Yahya b. Said anlatıyor: Odamda baktığım kardeşimin yetimleri için biraz mal satın aldım, sonra da bunlar satıldı bu alış verişten çok kazanç elde edildi.

Bu konuda İmam Malik şöyle der: *Yetki verilmiş velinin, yetimlerin mallarıyla onlar adına ticaret yapmasında bir mahzur yoktur. Bu esnada zarar ederse —niyet samimi olduğu için— tazmin etmesi gerekmez.*

7. MİRASIN ZEKÂTI

١٦ - حدّثني يحيى عن مالك ؛ أنّه قال : إنّ الرّجل إذا هلك ، ولم يؤدّ زكاة ماله ، إنّي أرى أن يؤخذ ذلك من ثلث ماله . ولا يجاوز بها الثّلث . وتبدّى على الوصايا . وأراها بمنزلة الدّين عليه . فلذلك رأيت أن تبدى على الوصايا .

قال : وذلك إذا أوصى بها الميّت . قال : فإن لم يوص بذلك الميّت ففعل ذلك أهله . فذلك حسن . وإن لم يفعل ذلك أهله . لم يلزمهم ذلك .

قال : والسّنّة عندنا الّتي لا اختلاف فيها ، أنّه لا يجب على وارث زكاة ، في مال ورثه في دين ، ولا عرض ، ولا دار ، ولا عبد ، ولا وليدة . حتّى يحول ، على ثمن ما باع من ذلك ، أو اقتضى ، الحول ، من يوم باعه وقبضه .

وقال مالك : السّنّة عندنا أنّه لا تجب على وارث ، في مال ورثه ، الزّكاة . حتّى يحول عليه الحول .

16. İmam Malik'den: *Bana göre, zekâtını vermeden ölen bir kimsenin kalan malının üçte birinden zekâtı verilir, daha fazlası zekât için ayrılamaz. Bana göre, ölünün zekâtı borç hükmünde olduğu için, diğer vasiyyetlerinden önce yerine getirilir.*

İmam Malik'ten: *Yukarıda anlattığımız durum ölen kimsenin zekâtının ödenmesini vasiyet etmesi halinde geçerlidir. Şayet ölen zekâtının ödenmesini vasiyet etmemişse bu takdirde mirasçılar onun zekâtını öderlerse güzel bir şey yapmış olurlar, ödemezlerse de sorumlu tutulamazlar.*

İmam Malikten: *Biz Medineliler arasında ihtilafsız uygulanan bir geleneğe göre kendisine miras olarak para, ev eşyası, ev, köle ve cariye kalan bir kimse, bu malların kendileri ve bedelleri ellerine geçtikten bir sene sonra zekâtlarını verir. İkinci senenin zekâtını da birinci seneyi verdikten sonra tam bir yıl geçince verir.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki tatbikata göre kendisine bir servet miras kalan kimse bu malın üzerinden bir sene geçmedikçe zekâtını vermez.*

8. ALACAKLARIN ZEKÂTI

١٧ - حدّثنى يحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَ يَقُولُ : هٰذَا شَهْرُ زَكَاتِكُمْ . فَمَنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ فَلْيُؤَدِّ دَيْنَهُ . حَتَّى تَحْصُلَ أَمْوَالُكُمْ . فَتُؤَدُّونَ مِنْهُ الزَّكَاةَ .

17. Saib b. Yezid'den: Osman b. Affan şöyle derdi:

«— İşte bu zekâtınızı verme ayıdır. Kimin borcu varsa alacaklısına ödesin. Böylece tahsil etmiş olduğunuz alacaklarınızın zekâtını verebilirsiniz.»[11]

١٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِى تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِيِّ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، كَتَبَ فِى مَالٍ قَبَضَهُ بَعْضُ الْوُلاَةِ ظُلْمًا ، يَأْمُرُ بِرَدِّهِ إِلَى أَهْلِهِ ، وَيُؤْخَذُ زَكَاتُهُ لِمَا مَضَى مِنَ السِّنِينَ . ثُمَّ عَقَّبَ بَعْدَ ذٰلِكَ بِكِتَابٍ ، أَنْ لاَ يُؤْخَذُ مِنْهُ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَإِنَّهُ كَانَ ضِمَارًا .

18. Eyyüp b. Ebi Temime es-Sahteyanî'den: Ömer b. Abdülaziz, valilerinden birinin halktan zorla zekât alması üzerine ona aldığını sahiplerine geri vermesini, malların geçmiş senelerdeki zekâtlarının da alınmasını yazmıştı. Daha sonra ikinci bir fermanla onlardan sadece son senenin zekâtının alınmasını istedi. Çünkü geçmiş senelere ait mallarına tamamen sahip değillerdi.

١٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ : أَنَّهُ سَأَلَ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، عَنْ رَجُلٍ لَهُ مَالٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مِثْلُهُ . أَعَلَيْهِ زَكَاةٌ ؟ فَقَالَ : لاَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِى لاَ اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا فِى الدَّيْنِ ، أَنَّ صَاحِبَهُ لاَ يُزَكِّيهِ حَتَّى يَقْبِضَهُ . وَإِنْ أَقَامَ عِنْدَ الَّذِى هُوَ عَلَيْهِ سِنِينَ ذَوَاتِ عَدَدٍ ، ثُمَّ قَبَضَهُ صَاحِبُهُ ، لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَإِنْ قَبَضَ مِنْهُ شَيْئًا ، لاَ تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ ، سِوَى الَّذِى

(11) Şeybanî, 323.
Hanefî Mezhebine göre, borcu olan önce bu borcu öder, nisap miktarı malı kalırsa, zekât yükümlüsü olur.

قُبِضَ ، تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَإِنَّهُ يُزَكِّى مَعَ مَا قَبَضَ مِنْ دَيْنِهِ ذٰلِكَ .

قَالَ : وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ نَاضٌّ غَيْرُ الَّذِى اقْتَضَى مِنْ دَيْنِهِ ، وَكَانَ الَّذِى اقْتَضَى مِنْ دَيْنِهِ لا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَلاَ زَكَاةَ عَلَيْهِ فِيهِ ، وَلٰكِنْ لِيَحْفَظْ عَدَدَ مَا اقْتَضَى . فَإِنِ اقْتَضَى بَعْدَ ذٰلِكَ عَدَدَ مَا تَتِمُّ بِهِ الزَّكَاةُ ، مَعَ مَا قَبَضَ قَبْلَ ذٰلِكَ ، فَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ .

قَالَ : فَإِنْ كَانَ قَدِ اسْتَهْلَكَ مَا اقْتَضَى أَوَّلاً ، أَوْ لَمْ يَسْتَهْلِكْهُ ، فَالزَّكَاةُ وَاجِبَةٌ عَلَيْهِ مَعَ مَا اقْتَضَى عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا ، أَوْ مِائَتَىْ دِرْهَمٍ ، فَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ . ثُمَّ مَا اقْتَضَى بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْ قَلِيلٍ أَوْ كَثِيرٍ ، فَعَلَيْهِ الزَّكَاةُ بِحَسَبِ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالدَّلِيلُ عَلَى الدَّيْنِ يَغِيبُ أَعْوَامًا ، ثُمَّ يُقْتَضَى فَلاَ يَكُونُ فِيهِ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ ، أَنَّ الْعُرُوضَ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ لِلتِّجَارَةِ أَعْوَامًا . ثُمَّ يَبِيعُهَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِى أَثْمَانِهَا إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى صَاحِبِ الدَّيْنِ أَوِ الْعُرُوضِ ، أَنْ يُخْرِجَ زَكَاةَ ذٰلِكَ الدَّيْنِ أَوِ الْعُرُوضِ ، مِنْ مَالٍ سِوَاهُ . وَإِنَّمَا يُخْرِجُ زَكَاةَ كُلِّ شَىْءٍ مِنْهُ . وَلا يُخْرِجُ الزَّكَاةَ مِنْ شَىْءٍ ، عَنْ شَىْءٍ غَيْرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يَكُونُ عَلَيْهِ دَيْنٌ ، وَعِنْدَهُ مِنَ الْعُرُوضِ مَا فِيهِ وَفَاءٌ لِمَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ ، وَيَكُونُ عِنْدَهُ مِنَ النَّاضِّ سِوَى ذٰلِكَ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنَّهُ يُزَكِّى مَا بِيَدِهِ مِنْ نَاضٍّ تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنَ الْعُرُوضِ وَالنَّقْدِ إِلا وَفَاءُ دَيْنِهِ ، فَلا زَكَاةَ عَلَيْهِ . حَتَّى يَكُونَ عِنْدَهُ مِنَ النَّاضِّ فَضْلٌ عَنْ دَيْنِهِ ، مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَعَلَيْهِ أَنْ يُزَكِّيَهُ .

19. «Yezid b. Husayfe der ki: Süleyman b. Yesar'a: «Bir malı olan fakat o malı kadar da borcu olan bir kimseye zekât düşer mi?» diye sordum. «Hayır!» cevabını verdi.[12]

•

Alacağın zekâtı konusunda İmam Malik şöyle der: *Biz Medine'liler arasında ittifakla kabul edildiğine göre, alacaklı, malı eline geçtikten sonra zekâtını verir. Eğer borçlu, senelerce bunu vermez de bilâhare verirse, alacaklı malını alır almaz tek bir senelik zekât verir. Şayet aldığı nisaba ulaşmayacak kadar az bir şeyse zekât düşmez. Alacaklının aldığından başka kendi malı da varsa ve borçlusundan aldığı ile kendi malı nisaba ulaşıyorsa o zaman zekâtını verir.*

(12) Hanefî Mezhebine göre de bu kişi zekât yükümlüsü olmaz.

İmam Malik'den: *Borçludan aldığından başka malı yoksa, bu da nisaba ulaşmamışsa zekât vermez. Ancak borçlusundan peyderpey aldıklarının miktarını tesbit eder, aldıklarının toplamı nisabı bulunca zekâtını verir.*

İmam Malik der ki: *Alacaklı borçludan aldığını harcasın harcamasın aldıkları toplamı yirmi dinar* (85 gr.)*altın veya iki yüz dirhem* (595 gr.)*gümüş bedeline ulaşırsa zekâtını vermesi icap eder. Bundan sonra aldıkları az olsun çok olsun hesap ederek zekatını vermesi gerekir.*

İmam Malik'den: *Başkasında alacak olarak duran bir malın seneler sonra alınmasıyla sadece bir senelik zekâtının verilmesine şöyle bir delil getirebiliriz:*

Bir adamın yanındaki bir eşya ticaret için senelerce beklese ve sonunda da satılsa, satış üzerinden sadece bir yıllık zekâtı verilir. Borçlu olan veya eşyası olan bir kimse bu borcunun ve eşyasının zekâtını başka bir malıyla ödeyemez, her şeyin zekâtı kendisinden ödenir, bir şeyin zekâtı başka bir şeyle ödenmez.

İmam Malik'ten: *Biz Medine'liler arasındaki uygulamaya göre borçlu olan bir adamın bunu karşılayacak eşyası ve yine bunun dışında nisaba ulaşmış nakit parası varsa, elindeki nakit paranın zekâtını verir. Şayet elindeki eşya ve mevcut nakit parası sadece borcunu karşılamaya yeterse, o zaman zekât ödemez. Ne zaman ki nakit parası borcunu ödedikten sonra, kalan nisaba ulaşırsa o zaman onun zekâtını vermesi gerekir.*[13]

(13) Şeybani, 324.

9. TİCARİ EMTİANIN ZEKÂTI

٢٠ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ زُرَيْقِ بْنِ حَيَّانَ ، وَكَانَ زُرَيْقٌ عَلَى جَوَازِ مِصْرَ ، فِى زَمَانِ الْوَلِيدِ ، وَسُلَيْمَانَ ، وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، فَذَكَرَ : أَنْ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَيْهِ : أَنِ انْظُرْ مَنْ مَرَّ بِكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَخُذْ مِمَّا ظَهَرَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ . مِمَّا يُدِيرُونَ مِنَ التِّجَارَاتِ ، مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِينَارًا ، دِينَارًا . فَمَا نَقَصَ ، فَبِحِسَابِ ذَٰلِكَ . حَتَّى يَبْلُغَ عِشْرِينَ دِينَارًا . فَإِنْ نَقَصَتْ ثُلُثَ دِينَارٍ ، فَدَعْهَا وَلا تَأْخُذْ مِنْهَا شَيْئًا .

وَمَنْ مَرَّ بِكَ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ فَخُذْ مِمَّا يُدِيرُونَ مِنَ التِّجَارَاتِ ، مِنْ كُلِّ عِشْرِينَ دِينَارًا ، دِينَارًا . فَمَا نَقَصَ ، فَبِحِسَابِ ذَٰلِكَ ، حَتَّى يَبْلُغَ عَشَرَةَ دَنَانِيرَ . فَإِنْ نَقَصَتْ ثُلُثَ دِينَارٍ فَدَعْهَا وَلا تَأْخُذْ مِنْهَا شَيْئًا . وَاكْتُبْ لَهُمْ ، بِمَا تَأْخُذُ مِنْهُمْ ، كِتَابًا إِلَى مِثْلِهِ مِنَ الْحَوْلِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَا يُدَارُ مِنَ الْعُرُوضِ لِلتِّجَارَاتِ ، أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا صَدَّقَ مَالَهُ ، ثُمَّ اشْتَرَى بِهِ عَرَضًا ، بَزًّا أَوْ رَقِيقًا أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَٰلِكَ ، ثُمَّ بَاعَهُ قَبْلَ أَنْ يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ : فَإِنَّهُ لا يُؤَدِّى مِنْ ذَٰلِكَ الْمَالِ زَكَاةً ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ صَدَّقَهُ . وَأَنَّهُ إِنْ لَمْ يَبِعْ ذَٰلِكَ الْعَرَضَ سِنِينَ ، لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ فِى شَيْءٍ مِنْ ذَٰلِكَ الْعَرْضِ زَكَاةٌ ، وَإِنْ طَالَ زَمَانُهُ . فَإِذَا بَاعَهُ ، فَلَيْسَ فِيهِ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يَشْتَرِى بِالذَّهَبِ أَوِ الْوَرِقِ ، حِنْطَةً أَوْ تَمْرًا أَوْ غَيْرَهُمَا لِلتِّجَارَةِ . ثُمَّ يُمْسِكُهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ . ثُمَّ يَبِيعُهَا : أَنَّ عَلَيْهِ الزَّكَاةَ حِينَ يَبِيعُهَا ، إِذَا بَلَغَ ثَمَنُهَا مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَلَيْسَ ذَٰلِكَ مِثْلَ الْحَصَادِ يَحْصُدُهُ الرَّجُلُ مِنْ أَرْضِهِ ، وَلا مِثْلَ الْجِدَادِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَا كَانَ مِنْ مَالٍ عِنْدَ رَجُلٍ يُدِيرُهُ لِلتِّجَارَةِ ، وَلا يَنِضُّ لِصَاحِبِهِ مِنْهُ شَيْءٌ تَجِبُ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَإِنَّهُ يَجْعَلُ لَهُ شَهْرًا مِنَ السَّنَةِ يُقَوِّمُ فِيهِ مَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ عَرْضٍ لِلتِّجَارَةِ . وَيُحْصِى فِيهِ مَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ نَقْدٍ أَوْ عَيْنٍ . فَإِذَا بَلَغَ ذَٰلِكَ كُلُّهُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ فَإِنَّهُ يُزَكِّيهِ .

وَقَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ تَجَرَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَمَنْ لَمْ يَتْجُرْ سَوَاءٌ . لَيْسَ عَلَيْهِمْ إِلا صَدَقَةٌ وَاحِدَةٌ فِى كُلِّ عَامٍ ، تَجَرُوا فِيهِ أَوْ لَمْ يَتْجُرُوا .

20. Halife Velid, Süleyman ve Ömer b. Abdülaziz zamanlarında Mısır'da zekât tahsildarlığı yapan Züreyk b. Hayyan anlatıyor: Ömer b. Abdülaziz, bana, «Gelen müslümanlara dikkat edip ticaret için olan mallarından kırk dinarda bir dinar olmak üzere yirmi dinarlık eşya kalana kadar hesap ederek zekât al. Zekât olarak alacağın miktar, üçte bir dinara düşmüşse, artık o maldan zekât alma diye emretti.

Ayrıca zimmilerin (İslam ülkesindeki gayr-i müslimlerin) de ticaret mallarından yirmi dinarda bir dinar olmak üzere on dinarlık mala kadar hesap ederek harac al. Şayet vereceği harac bir dinarın üçte birinden aşağı düşerse o maldan hiç bir şey alma. Ertesi seneye kadar geçerli olacak şekilde aldığın mal karşılığında onlara makbuz (vergi makbuzu) ver.» diye yazmıştı.

İmam Malik'den: *Biz Medine'lilerin ittifakına göre ticaret eşyasının durumuyla ilgili hüküm şudur:*

Adam malının zekâtını verir, elinde kalan malla da eşya, patiska kumaş ve buna benzer bir şeyler satın alır, sonra da bir sene dolmadan bunları satarsa, zekâtını verdiği günden itibaren bir sene geçmedikten sonra yeni bir zekât vermez. Eğer elindeki eşyayı senelerce satamazsa; ne kadar süre sonra satarsa satsın (bu arada geçen zaman için) zekât düşmez. Sattığı zaman yalnız bir senelik zekâtını verir.

İmam Malik'ten: *Yine biz Medine'lilerin ittifakına göre, adam altın veya gümüş karşılığında ticaret için buğday, hurma veya bunlara benzer bir şeyler satın alsa, bir sene beklettikten sonra tekrar satınca elde ettiği para nisap miktarına ulaşırsa, sattığı zaman zekâtını verir. Bu tür alış verişlerin zekâtı ziraat ürünleri gibi ve ağaç kesimi gibi mahsul elde edilir edilmez alınmaz, bir süre beklemek icap eder.*

İmam Malik'ten: *Bir adamın ticaret yapmak üzere bir miktar malı varsa ve bu mal adama hiçbir gelir sağlamıyorsa zekâtını vermesi gerekir. Onun için yılın bir ayını tayin ederek ticaret eşyalarının bir tesbitini yapar, malının ne kadarının nisaba ulaşıp ne kadarının ulaşmadığının hesabını çıkarır. Şayet mallarının tamamının toplamı nisap miktarına ulaşıyorsa zekâtını verir.*

İmam Malik der ki: *Malı piyasaya sunup ticaret yapan ve yapmayan müslümanlar eşittir. İş yapabilsin yapamasın, ticaret yapan her müslüman senede bir defa zekât verir.*

10. SERVET STOKU YAPMANIN KÖTÜLÜĞÜ

٢١ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ وَهُوَ يُسْأَلُ عَنِ الْكَنْزِ مَا هُوَ ؟ فَقَالَ : هُوَ الْمَالُ الَّذِى لَا تُؤَدَّى مِنْهُ الزَّكَاةُ .

21. Abdullah b. Dinar anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:

«— Kenz'in ne olduğunun sorulduğunu işittim. Şu cevabı verdi:

«— O, zekâtı verilmeden stok edilen maldır.» [14]

٢٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ عَنْ أَبِى صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ كَانَ عِنْدَهُ مَالٌ لَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ ، مُثِّلَ لَهُ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، شُجَاعاً أَقْرَعَ ، لَهُ زَبِيبَتَانِ . يَطْلُبُهُ حَتَّى يُمْكِنَهُ . يَقُولُ : أَنَا كَنْزُكَ .

22. Ebû Hüreyre'den: Kim yanında zekâtını vermediği bir mal bırakırsa kıyamet günü o mal gözlerinin üstünde iki korkunç siyah beneği olan ve zehirinin çokluğundan kaşı beyazlaşmış bir ejderha haline getirilir, sahibini kovalayarak yakalar ve: «İşte ben senin zekâtını vermeden stok (iddihar, yığın) ettiğin servetinim!» der.[15]

(14) Şeybanî, 341.
(15) Şeybanî, 342.

11. BÜYÜK ve KÜÇÜK BAŞ HAYVANLARIN ZEKÂTI

٢٣ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ قَرَأَ كِتَابَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِى الصَّدَقَةِ . قَالَ : فوجدْتُ فيه :

بسم الله الرحمن الرحيم

كتـــاب الصدقـــة

فِى أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الإِبِلِ ، فَدُونَهَا الْغَنَمُ ، فِى كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى خَمْسٍ وَثَلاَثِينَ ، ابْنَةُ مَخَاضٍ .

فَإِنْ لَمْ تَكُنِ ابْنَةُ مَخَاضٍ ، فَابْنُ لَبُونٍ ذَكَرٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ ، بِنْتُ لَبُونٍ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى سِتِّينَ ، حِقَّةٌ طَرُوقَةُ الْفَحْلِ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ ، جَذَعَةٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى تِسْعِينَ ، ابْنَتَا لَبُونٍ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ ، حِقَّتَانِ ، طَرُوقَتَا الْفَحْلِ .

فَمَا زَادَ عَلَى ذَلِكَ مِنَ الإِبِلِ ، فَفِى كُلِّ أَرْبَعِينَ ، بِنْتُ لَبُونٍ .

وَفِى كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ .

وَفِى سَائِمَةِ الْغَنَمِ ، إِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ ، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ ، شَاةٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى مِائَتَيْنِ ، شَاتَانِ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذَلِكَ ، إِلَى ثَلاَثِمِائَةٍ ، ثَلاَثُ شِيَاهٍ .

فَمَا زَادَ عَلَى ذَلِكَ ، فَفِى كُلِّ مِائَةٍ ، شَاةٌ .

وَلا يُخْرَجُ فِى الصَّدَقَةِ تَيْسٌ ، وَلا هَرِمَةٌ ، وَلاذَاتُ عَوَارٍ ، إِلا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ .

وَلا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ . وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ . خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ .

وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَاجَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ .

وَفِى الرِّقَةِ ، إِذَا بَلَغَتْ خَمْسَ أَوَاقٍ ، رُبُعُ الْعُشْرِ .

23. İmam Malik, Ömer b. Hattab'ın zekâtla ilgili bir fermanını (yazısını) okudu. Ferman şöyle idi:

«— Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Zekâtla ilgilidir:

Sayıları yirmi dörde kadar olan develerin her beşte biri için zekât olarak bir koyun verilir. Sayıları otuz beşe kadar olan develer için zekât olarak iki yaşına girmiş bir deve yavrusu verilir. İki yaşında bir deve bulunmazsa yerine üç yaşında erkek bir deve verilebilir. Otuz beşten kırkbeşe kadar olan develer için zekât olarak üç yaşına girmiş dişi bir deve verilir. Kırkbeşten altmışa kadar olan develer için zekât olarak dört yaşında güçlü kuvvetli bir deve verilir. Altmış deveden yetmişbeş deveye kadar beş yaşına girmiş bir deve zekât verilir. Yetmişbeşten doksana kadar olan develer için zekât olarak üç yaşına girmiş iki deve verilir, Doksan deveden yüz yirmi deveye kadar olan develer için dördüne girmiş güçlü kuvvetli iki deve verilir. Yüzyirmiden sonra her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli devede dört yaşında bir deve verilir.

Otlaklarda otlayan koyun sürüleri kırka ulaşırsa kırktan yüzyirmiye kadar zekât olarak bir koyun verilir. Yüzyirmiden itibaren ikiyüze kadar olan miktar için iki koyun zekât verilir. İkiyüzden üçyüze kadar olanlar için üç koyun zekât verilir.

Koçlar, yaşlılar kusurlular zekât memuru istemedikçe zekât olarak alınmazlar. Zekât vermekten korkulduğu için ayrı cinsler toplanmamalı, aynı cinsler de ayrılmamalıdır. Hayvanlarını karıştıran iki ortak, toplam hayvanlardan zekât alındıktan sonra malları oranında ödeşirler. Gümüşün miktarı ikiyüz dirheme ulaşınca kırkta bir üzerinden zekâtı alınır.»[16]

(16) Ebu Davud, Zekât, 9/5; Tirmizî, Zekât, 5/4 (hasen görmüştür).

12. SIĞIRLARIN ZEKÂTI

٢٤ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن حُمَيْد بن قيس المكّيّ ، عن طاوس اليماني : أنّ مُعاذ بن جبل الأنصاريّ أخذ بقرة ، تبيعا . ومن أربعين بقرة ، مُسِنّة . وأُتي بما دون ذلك ، فأبى أن يأخذ منه شيئا . وقال : لم أسمع من رسول الله ﷺ فيه شيئا ، حتّى ألقاه فأسأله . فتوفّي رسول الله ﷺ قبل أن يقدم مُعاذ بن جبل .

قال يحيى ، قال مالك : أحسن ما سمعت فيمن كانت له غنم على راعيين مفترقين ، أو على رِعاء مفترقين ، في بلدان شتّى . أنّ ذلك يُجمع كلّه على صاحبه ، فيؤدّي منه صدقته . ومثل ذلك ، الرّجل يكون له الذّهب أو الورق متفرّقة ، في أيدي ناس شتّى ، أنّه ينبغي له أن يجمعها ، فيُخرج منها ما وجب عليه في ذلك من زكاتها .

وقال يحيى ، قال مالك ، في الرّجل يكون له الضّأن والمعز : أنّها تُجمع عليه في الصّدقة . فإن كان فيها ما تجب فيه الصّدقة ، صُدِّقت . وقال : إنّما هي غنم كلّها . وفي كتاب عمر بن الخطّاب : « وفي سائمة الغنم ، إذا بلغت أربعين شاة ، شاة » .

قال مالك : فإن كانت الضّأن هي أكثر من المعز ، ولم يجب على ربّها إلا شاة واحدة ، أخذ المُصدِّق تلك الشّاة الّتي وجبت على ربّ المال من الضّأن . وإن كانت المعز أكثر من الضّأن ، أخذ منها . فإن استوى الضّأن والمعز ، أخذ الشّاة من أيّتهما شاء .

قال يحيى ، قال مالك : وكذلك الإبل العِراب والبُخت ، يُجمعان على ربّهما في الصّدقة .

وقال : إنّما هي إبل كلّها . فإن كانت العراب هي أكثر من البخت ، ولم يجب على ربّها إلا بعير واحد ، فليأخذ من العراب صدقتها . فإن كانت البخت أكثر ، فليأخذ منها . فإن استوت ، فليأخذ من أيّتهما شاء .

قال مالك : وكذلك البقر والجواميس ، تُجمع في الصّدقة على ربّها .

وقال : إنّما هي كلّها . فإن كانت البقر هي أكثر من الجواميس ، ولا تجب على ربّها إلا بقرة واحدة ، فليأخذ من البقر صدقتهما . وإن كانت الجواميس أكثر ، فليأخذ منها .

فَإِنِ اسْتَوَتْ ، فَلْيَأْخُذْ مِنْ أَيَّتِهِمَا شَاءَ . فَإِذَا وَجَبَتْ فِى ذٰلِكَ الصَّدَقَةُ ، صَدَّقَ الصِّنْفَانِ جَمِيعًا .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَفَادَ مَاشِيَةً مِنْ إِبِلٍ أَوْ بَقَرٍ أَوْ غَنَمٍ فَلاَ صَدَقَةَ عَلَيْهِ فِيهَا ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ أَفَادَهَا . إِلا أَنْ يَكُونَ لَهُ قَبْلَهَا نِصَابُ مَاشِيَةٍ . وَالنِّصَابُ مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، إِمَّا خَمْسُ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ وَإِمَّا ثَلاَثُونَ بَقَرَةً ، وَإِمَّا أَرْبَعُونَ شَاةً . فَإِذَا كَانَ لِلرَّجُلِ خَمْسُ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ ، أَوْ ثَلاَثُونَ بَقَرَةً أَوْ أَرْبَعُونَ شَاةً ، ثُمَّ أَفَادَ إِلَيْهَا إِبِلاً أَوْ بَقَرًا أَوْ غَنَمًا ، بِاشْتِرَاءٍ أَوْ هِبَةٍ أَوْ مِيرَاثٍ ، فَإِنَّهُ يُصَدِّقُهَا مَعَ مَاشِيَتِهِ حِينَ يُصَدِّقُهَا . وَإِنْ لَمْ يَحُلْ عَلَى الْفَائِدَةِ الْحَوْلُ . وَإِنْ كَانَ مَا أَفَادَ مِنَ الْمَاشِيَةِ إِلَى مَاشِيَتِهِ ، قَدْ صُدِّقَتْ قَبْلَ أَنْ يَشْتَرِيَهَا بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، أَوْ قَبْلَ أَنْ يَرِثَهَا بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، فَإِنَّهُ يُصَدِّقُهَا مَعَ مَاشِيَتِهِ حِينَ يُصَدِّقُ مَاشِيَتَهُ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ ، مَثَلُ الْوَرِقِ . يُزَكِّيهَا الرَّجُلُ ثُمَّ يَشْتَرِى بِهَا مِنْ رَجُلٍ آخَرَ عَرْضًا ، وَقَدْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ فِى عَرْضِهِ ذٰلِكَ ، إِذَا بَاعَهُ ، الصَّدَقَةُ : فَيُخْرِجُ الرَّجُلُ الآخَرُ صَدَقَتَهَا هٰذَا الْيَوْمَ . وَيَكُونُ الآخَرُ قَدْ صَدَّقَهَا مِنَ الْغَدِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ غَنَمٌ لا تَجِبُ فِيهَا الصَّدَقَةُ ، فَاشْتَرَى إِلَيْهَا غَنَمًا كَثِيرَةً تَجِبُ فِى دُونِهَا الصَّدَقَةُ ، أَوْ وَرِثَهَا : أَنَّهُ لا تَجِبُ عَلَيْهِ فِى الْغَنَمِ كُلِّهَا الصَّدَقَةُ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ أَفَادَهَا ، بِاشْتِرَاءٍ أَوْ مِيرَاثٍ . وَذٰلِكَ أَنَّ كُلَّ مَا كَانَ عِنْدَ الرَّجُلِ مِنْ مَاشِيَةٍ لاَ تَجِبُ فِيهَا الصَّدَقَةُ ، مِنْ إِبِلٍ أَوْ بَقَرٍ أَوْ غَنَمٍ ، فَلَيْسَ يُعَدُّ ذٰلِكَ نِصَابَ مَالٍ ، حَتَّى يَكُونَ فِى كُلِّ صِنْفٍ مِنْهَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . فَذٰلِكَ النِّصَابُ الَّذِى يُصَدِّقُ مَعَهُ مَا أَفَادَ إِلَيْهِ صَاحِبُهُ ، مِنْ قَلِيلٍ أَوْ كَثِيرٍ مِنَ الْمَاشِيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ كَانَتْ لِرَجُلٍ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ ، تَجِبُ فِى كُلِّ صِنْفٍ مِنْهَا الصَّدَقَةُ ، ثُمَّ أَفَادَ إِلَيْهَا بَعِيرًا أَوْ بَقَرَةً أَوْ شَاةً ، صَدَّقَهَا مَعَ مَاشِيَتِهِ حِينَ يُصَدِّقُهَا .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ فِى هٰذَا .

قَالَ مَالِكٌ : فِى الْفَرِيضَةِ تَجِبُ عَلَى الرَّجُلِ ، فَلاَ تُوجَدُ عِنْدَهُ : أَنَّهَا إِنْ كَانَتِ ابْنَةَ مَخَاضٍ ، فَلَمْ تُوجَدْ ، أُخِذَ مَكَانَهَا ابْنُ لَبُونٍ ذَكَرٌ . وَإِنْ كَانَتْ بِنْتَ لَبُونٍ ، أَوْ حِقَّةً ، أَوْ جَذَعَةً ، وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ ، كَانَ عَلَى رَبِّ الإِبِلِ أَنْ يَبْتَاعَهَا لَهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ بِهَا . وَلا أُحِبُّ أَنْ يُعْطِيَهُ قِيمَتَهَا .

وَقَالَ مَالِكٌ : فِى الإِبِلِ النَّوَاضِحِ ، وَالْبَقَرِ السَّوَانِى ، وَبَقَرِ الْحَرْثِ : إِنِّى أَرَى أَنْ يُؤْخَذَ مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ ، إِذَا وَجَبَتْ فِيهِ الصَّدَقَةُ .

24. Tavus el-Yemânî anlatıyor: Muaz b. Cebel el-Ensarî, otuz tane sığırdan iki yaşında, kırk tanede üç-dört yaşlarında büyük baş hayvanı zekât olarak aldı. Kendisine daha az sayıda hayvan getirilince bunlardan zekât almadı ve «Bu konuda Resûlullah'tan bir şey duymadım. Resûlullah'a (s.a.v.) sorayım» diyerek yola çıktı. Ancak ne yazık ki, Muaz gelmeden Hz. Peygamber vefat etmişti.

İmam Malik der ki: *İki çobanın güttüğü veya muhtelif beldelerde çeşitli çobanların güttüğü bir adama ait koyunların zekâtıyle ilgili duyduğum en güzel hüküm, bütün bu koyunların miktarı tesbit edilerek zekâtlarının verilmesidir. Çeşitli şahıslarda altın ve gümüş alacağı olan mükellef de böyle yapar. Herkeste ne kadar alacağı varsa bunların toplamının zekâtlarını verir.*

İmam Malik, koyun ve keçi karışımının zekâtıyla ilgili olarak da şöyle der: *Koyun ve keçisi olan adam bunların sayılarını toplar, şayet her ikisinin toplamı zekât nisabını dolduruyorsa zekâtını verir. Bu takdirde nisabın tesbiti hepsinin koyun gibi sayılmasıyla mümkün olur. Bunun ölçüsü de Hz. Ömer'in belirttiği gibi şudur:*

«— Otlaklarda yayılarak beslenen koyun sürüsünün sayısı kırka varınca bir tanesi zekât olarak verilir.»

İmam Malik der ki: *Koyun, keçi karışımında koyunların sayısı fazla ise mal sahibinin koyundan zekât vermesi icap eder. Zekât memuru da kendisine zekât olarak koyun vermesi gereken bu adamdan koyun alır. Şayet keçi koyundan fazla ise keçiden alınır. Koyunla keçinin sayısı eşitse zekât memuru dilediğinden alır. Arap develeriyle uzun boyunlu develer de aynıdır. Her ikisinden de varsa toplamlarının zekât nisabına ulaşıp ulaşmadığına bakılır ve hepsi de aynı cins deveymiş gibi hüküm verilir. Şayet Arap develeri uzun boyunlu develerden sayıca fazla ise zekât olarak bir tane Arap devesi verilir. Uzun boyunlu develerin sayısı fazla ise zekâtı onlardan verilir. Her ikisinin de sayıları eşitse zekât memuru istediğinden alır.*

İmam Malik der ki: *Sığır ile mandaların karışımlarında da zekât bu şekilde tesbit edilir. Her ikisinin toplamı sığır nisabına ulaşırsa zekât verilir. Sığırların sayısı mandalardan fazla ise bir*

tane sığır zekât olarak verilir. Mandaların sayısı fazla ise ondan verilir. Şayet her ikisinin de sayıları denkse memur istediğinden alır. Her iki cins de ayrı ayrı nisaba malik olmuşsa her ikisinden de zekât alır.

İmam Malik şöyle der: *Sonradan deve, koyun ve sığır kazanan bir kimse bunları edindikten tam bir sene sonra zekâtlarını verir. Ancak daha önceden elinde nisap miktarına ulaşmış aynı cins hayvanların bulunmaması şarttır. Bu hayvanlar da nisap (zekât) miktarı devede beşte bir, sığırda, otuzda bir, koyunda ise kırkta birdir. Elinde beş deve, otuz sığır ve kırk tane de koyunu olan bir adam sonradan satın alma, hibe veya miras yoluyla biraz daha deve, sığır ve koyun elde etse, sonradan hibe, miras veya satın almayla kazandığı malların üzerinden verirken onların da zekâtlarını verir. Şayet sonradan kazandığı bu hayvanların zekâtını önceki sahibi bir gün evvel vermiş bile olsa, sonraki sahibi tekrar kendisine düşen zekâtını vermek mecburiyetindedir. Bu şuna benzer: Adam elindeki gümüşünün zekâtını veriyor, sonra da zekâtını verdiği bu gümüşle başka bir adamdan eşya satın alıyor. Bu eşyayı sattığı zaman tekrar bunun zekâtını vermesi lâzımdır. Her ne kadar ilk sahibi dün, ikinci sahibi de aynı malın bugün zekâtını vermiş oluyorsa da, bu böyledir.*

İmam Malik der ki: *Zekât nisabına ulaşmayacak miktarda elinde koyunu bulunan adam nisaba ulaşacak kadar çok sayıda koyun satın alsa, ya da bu kadar koyuna varis olsa, bu durumda satın alarak veya miras yoluyla elde ettiği koyunların üzerinden bir sene geçmedikçe bunlara zekât düşmez. Şu misalde de durum aynıdır: Adamın elinde sayılan nisaba ulaşmayacak kadar deve, koyun ve sığır var. Bunların hiçbir cinsi de tek başına nisaba ulaşmıyor. Her biri ayrı ayrı nisabı doldurmadıkça bunlara zekât düşmez.*

İmam Malik der ki: *Adamın sayılan zekât nisabını dolduran deve, sığır ve koyunu var. Sonradan bunlara biraz daha deve, sığır ve koyun katıyor, bu durumda eskiden elinde olan mallarının zekâtını verirken, sonradan kattıklarınınkini de vermek zorundadır.*

Yukarıda zikredilen meselelerle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: «*Bu konularda duyduğum en güzel hükümler bunlardır.*»

İstenen zekâtın bulunmamasıyla ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Şayet iki yaşında bir deve zekât olarak vermek icap ediyor da böylesi bulunmuyorsa, yerine üç yaşında erkek bir deve verilebilir. Üç yaşında dişi bir deve, yahut dört yaşında bir deve, veyahut beş yaşında bir deve zekât vermek icap ediyor bu da bulunmuyorsa verecek olanın başkasından satın alıp vermesi lâzımdır. Değerinin verilmesini ben şahsen uygun bulmam.*

İmam Malik der ki: *Tarlaları sulamak için nehir ve kuyudan su taşıyan develer, kuyudan su çeken koşu öküzlerine ayrı ayrı zekât farz olunca hepsinden ayrı ayrı alınır.*[17]

(17) Şeybanî, 340.

13. ORTAK VE KARIŞIK MALLARIN ZEKÂTI

٢٥ - قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : فِي الْخَلِيطَيْنِ إِذَا كَانَ الرَّاعِي وَاحِدًا ، وَالْفَحْلُ وَاحِدًا ، وَالْمُرَاحُ واحدًا ، وَالدَّلْوُ واحدًا : فَالرَّجُلَانِ خَلِيطَانِ . وَإِنْ عَرَفَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَالَهُ مِنْ مَالِ صَاحِبِهِ .

قَالَ وَالَّذِى لا يَعْرِفُ مَالَهُ مِنْ مَالِ صَاحِبِهِ لَيْسَ بِخَلِيطٍ . إِنَّمَا هُوَ شَرِيكٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا تَجِبُ الصَّدَقَةُ عَلَى الْخَلِيطَيْنِ حَتَّى يَكُونَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ ؛ أَنَّهُ إِذَا كَانَ لأَحَدِ الْخَلِيطَيْنِ أَرْبَعُونَ شَاةً فَصَاعِدًا ، وَلِلآخَرِ أَقَلُّ مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً ، كَانَتِ الصَّدَقَةُ عَلَى الَّذِى لَهُ الأَرْبَعُونَ شَاةً . وَلَمْ تَكُنْ عَلَى الَّذِى لَهُ أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ ، صَدَقَةٌ . فَإِنْ كَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ جُمِعَا فِى الصَّدَقَةِ . وَوَجَبَتْ الصَّدَقَةُ عَلَيْهِمَا جَمِيعاً . فَإِنْ كَانَ لأَحَدِهِمَا أَلْفُ شَاةٍ ، أَوْ أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ ، مِمَّا تَجِبُ فِيه الصَّدَقَةُ . وَلِلآخَرِ أَرْبَعُونَ شَاةً أَوْ أَكْثَرُ ، فَهُمَا خَلِيطَانِ . يَتَرَادَّانِ الْفَضْلَ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ . عَلَى قَدْرِ عَدَدِ أَمْوَالِهِمَا ، عَلَى الأَلْفِ بِحِصَّتِهَا . وَعَلَى الأَرْبَعِينَ بِحِصَّتِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الْخَلِيطَانِ فِى الإِبِلِ بِمَنْزِلَةِ الْخَلِيطَيْنِ فِى الْغَنَمِ . يَجْتَمِعَانِ فِى الصَّدَقَةِ جَمِيعًا ، إِذَا كَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ صَدَقَةٌ » . وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : فِى سَائِمَةِ الْغَنَمِ إِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ شَاةً ، شَاةٌ .

وَقَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِى ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : لا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ . أَنَّهُ إِنَّمَا يَعْنِى بِذَلِكَ أَصْحَابَ الْمَوَاشِى .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ قَوْلِهِ « لا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ » أَنْ يَكُونَ النَّفَرُ الثَّلاثَةُ الَّذِينَ يَكُونُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ أَرْبَعُونَ شَاةً ، قَدْ وَجَبَتْ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فِى غَنَمِهِ الصَّدَقَةُ . فَإِذَا أَظَلَّهُمُ الْمُصَدِّقُ جَمَعُوهَا ، لِئَلاَّ يَكُونَ عَلَيْهِمْ فِيهَا إِلا شَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَنُهُوا عَنْ ذَلِكَ . وَتَفْسِيرُ قَوْلِهِ « وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ » أَنَّ الْخَلِيطَيْنِ يَكُونُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةُ شَاةٍ وَشَاةٌ ، فَيَكُونُ عَلَيْهِمَا فِيهَا ثَلاثُ شِيَاهٍ . فَإِذَا أَظَلَّهُمَا الْمُصَدِّقُ ، فَرَّقَا غَنَمَهُمَا . فَلَمْ يَكُنْ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلا شَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَنُهِيَ عَنْ ذَلِكَ . فَقِيلَ : لا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ ، وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ . خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ . قَالَ مَالِكٌ : فَهَذَا الَّذِى سَمِعْتُ فِى ذَلِكَ .

25. İmam Malik'ten: *Aynı çobanın güttüğü, bir tek erkeği bulunan, bir ağılda barınan, bir kaynaktan sulanan hayvanlar iki kişiye ait iseler ve herkes malını ayrı ayrı tanıyabiliyorsa, bu kişilere karıştıran denir. Şayet sahipleri mallarını tanımıyorlarsa bu takdirde karıştıran değil, ortak sayılırlar*.

İmam Malik der ki: *Malları karışık halde (bir arada) bulunan müslümanların her birinin maları ayrı ayrı zekâta (nisaba) baliğ olmadıkça bunlara zekât düşmez. Meselâ: Malları karışık olan iki kişiden birinin kırk koyunu varsa, bunun zekâtını verir, kırktan aşağı sayıda koyunu olana ise zekât düşmez. Her birine ayrı ayrı zekât farz olursa, her ikisi toplam mal üzerinden zekâtlarını verirler. Meselâ,birinin bin veya daha az koyunu, diğerinin de kırk veya daha fazla koyunu olsa ve bunlar bir arada karışık olarak bulunsalar bin koyunu olan o aranda, kırk koyunu olan da o aranda, toplam verdikleri zekâtı malları oranında hesap ederek ödeşirler.*

İmam Malik der ki: *Koyunların karışık halde bulunmaları ile doğan zekât hükmü develerinkinde de aynıdır. Her bir ortağın devesi ayrı ayrı zekâta ulaşıyorsa, toplam mal üzerinden zekâtları verilir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:* **«Beş deveden az sayıdaki develere zekât düşmez.»**

Ömer b. Hattab da şöyle buyurmuştur: «Otlaklarda sürüler halinde yayılarak beslenen koyunların zekâtı kırkta birdir.»

İmam Malik: *«Hz. Ömer'in "Ayrı ayrı malları olan kişiler zekât verme korkusundan mallarını toplayamazlar. Toplu olanlar da ayrılamazlar" sözünü şöyle açıklıyor. Her birinin kırkar tane koyunu olan üç kişiyi varsaysak, bu durumda üçüne de ayrı ayrı bir koyun zekât vermek farz olur. Zekât memuru geldiği zaman üçünün koyunlarını toplayıp bunların toplamları üzerinden bir koyun zekât alırsa toplanmaması gerekenler toplanmış olur ve üç koyun alacağı yerde bir koyun almış olur. Bu yasaklanmıştır. «Zekâtı hesaplanırken ayrılmayıp üstüste toplanması gerekenle» ilgili olarak da şöyle der: Malları karışık bulunan iki kişiden her birinin yüzbirer tane koyunu olsa, bu durumda bunlar mallarının toplamından üç tane koyun zekât olarak vermelidirler. Zekât memuru gelince koyunlarını ayırırlarsa o zaman herbirinin bir koyun zekât vermesi gerekir. Bu da yasaklanmıştır. Bu yüzden şöyle*

denmiştir. «Fazla zekât vermekten korktuğunuz için ayrı ayrı düşünülüp ona göre zekâtı tesbit edilecekleri toplayarak, üstüste toplanarak zekâtı tesbit edilecekleri de ayrı ayrı toplayarak zekâttan kaçmayınız.»

İmam Malik der ki: *Bu konuda benim duyduğum hüküm budur.*

14. OĞLAK ve KUZULARIN ZEKÂTA TÂBİ OLUŞU:

٢٦ - حدّثني يحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَن ابْنٍ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ سُفْيَان الثَّقفيّ ، عنْ جده سُفْيان بْن عَبْد الله : أنّ عُمَرَ بْنَ الْخطّاب بعثهُ مُصدّقًا . فَكَانَ يَعُدُّ عَلَى النّاس بالسّخْل . فقالُوا : أتعُدُّ علَيْنا بالسّخْلِ ، ولا تأْخُذُ منْهُ شيْئًا ! فلمّا قدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخطّاب ذكر لهُ ذلكَ . فقال عُمَرُ : نعمْ تعُدُّ عليْهِمْ بالسّخْلَةِ ، يحْملُها الرّاعِي ، وَلا تأْخُذُهَا ! ولا تأْخُذُ الأكُولةَ وَلا الرُّبّى وَلا الْماخضَ وَلا فحْلَ الْغنَمِ . وَتأْخُذُ الْجذَعَةَ وَالثّنِيّةَ ! وَذلكَ عدْلٌ بيْن غذاء الْغنَم وَخِيارِهِ .

قال مالكٌ : وَالسّخْلَةُ الصّغيرَةُ حِينَ تُنْتَجُ . وَالرُّبّى التى قَدْ وَضَعَتْ ، فَهِيَ تُرَبّي وَلَدَهَا . وَالْماخضُ هِيَ الْحامِلُ . وَالأكُولَةُ هِيَ شاةُ اللّحْمِ الّتِي تُسَمّنُ لِتُؤْكَلَ .

وقالَ مالكٌ : فِي الرّجُلِ تَكُونُ لَهُ الْغنَمُ لا تجبُ فيها الصّدَقَةُ ، فتَوالَدُ قَبْلَ أنْ يَأْتِيَهَا الْمُصدّقُ بيَوْمٍ واحدٍ ، فَتبْلُغُ مَا تجبُ فِيهِ الصّدَقَةُ بولادَتِها .

قالَ مالكٌ : إذا بَلَغَتِ الْغنَمُ بأوْلادِهَا مَا تجبُ فِيهِ الصّدَقَةُ ، فَعلَيْهِ فِيهَا الصّدَقَةُ . وَذلكَ أنّ وِلادَةَ الْغنَمِ منْهَا . وَذلكَ مُخالِفٌ لِمَا أُفِيدَ منْهَا ، باشْتِرَاءٍ أوْ هِبَةٍ أوْ مِيرَاثٍ . وَمِثْلُ ذلكَ ، الْعرْضُ . لا يَبْلُغُ ثمنُهُ ما تَجبُ فِيهِ الصّدَقَةُ . ثُمّ يَبِيعُهُ صَاحِبُهُ فَيَبْلُغُ بِرِبْحِهِ مَا تَجبُ فِيهِ الصّدَقَةُ . فيُصدّقُ رِبْحَهُ مَعَ رَأْسِ الْمَالِ . وَلَوْ كَانَ رِبْحُهُ فَائِدَةً أوْ مِيرَاثًا ، لَمْ تَجبْ فِيهِ الصّدَقَةُ ، حَتّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمَ أفَادَهُ أوْ وَرِثَهُ .

قالَ مَالكٌ : فَغِذَاءُ الْغنَمِ منْهَا ، كَمَا رِبْحُ الْمَالِ مِنْهُ . غيْرَ أنّ ذلِكَ يَخْتلِفُ فِي وَجْهٍ آخَرَ . أنّهُ إذا كَانَ لِلرّجُلِ مِنَ الذّهَبِ أو الْوَرِقِ مَا تجبُ فِيهِ الزّكَاةُ ، ثُمّ أفَادَ إلَيْهِ مَالاً ، تَرَكَ مَالَهُ الّذِي أفَادَ ، فلَمْ يُزَكّهِ مَعَ مَالِهِ الأوّلِ حِينَ يُزَكّيهِ ، حَتّى يَحُولَ عَلَى الْفَائِدَةِ الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمِ أفَادَهَا . وَلَوْ كانَتْ لِرَجُلٍ غنَمٌ ، أوْ بقَرٌ ، أوْ إبِلٌ ، تجبُ فِي كُلّ صِنْفٍ منْهَا الصّدَقَةُ . ثُمّ أفَادَ إلَيْهَا بعِيرًا ، أوْ بَقَرَةً ، أوْ شَاةً ، صَدّقَهَا مَعَ صِنْفِ مَا أفَادَ مِنْ ذلِكَ حِينَ يُصَدّقُهُ ، إذَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ ذلِكَ الصّنْفِ الّذِي أفَادَ ، نِصَابُ مَاشِيَةٍ .

قالَ مَالكٌ : وَهذَا أحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذلِكَ .

26. Süfyan b. Abdullah anlatıyor: Ömer b. Hattab beni zekât memuru tayin etmişti. Ben oğlak ve kuzuları da nisaba dahil ediyordum. Bunun üzerine:

«— Oğlak ve kuzuları da sayıyorsun, fakat zekât olarak onlardan almıyorsun!» diye itirazda bulundular. Hz. Ömer'in huzuruna gelince, olanları anlattım. Hz. Ömer:

«— Evet, çobanların kucaklarında taşıdıkları oğlak ve kuzular da nisap miktarına dahildir, fakat sen onları zekât olarak alma. Onların mallarından etlik için besleneni, yavrusu olanı, yüklü olanı ve erkek hayvanlarını da alma, bir ve iki yaşında olanları al. Yavrularla en iyileri arasında adalete uygun olan da budur.» dedi.

İmam Malik der ki: *Sahle, yeni doğan kuzu ve oğlaktır; rubbâ, yeni doğum yapıp yavrusunu büyüten hayvandır; mâhıd, hâmile hayvandır; eküle ise, yemek için beslenen etlik koyundur.*

İmam Malik der ki: *Bir adamın elinde nisabı doldurmayacak miktarda koyun olsa, zekât memuru gelmeden bir gün önce bunlar kuzulasa ve kuzularla beraber nisaba ulaşsa bu koyunların zekâtını vermesi gerekir.*

Koyunlar kuzularıyla beraber nisabı tamamlıyorsa zekât düşer, çünkü kuzular da -malın kârı gibi- koyunlardan sayılır. Ancak şu durum müstesnadır: Adamın elinde nisap miktarına ulaşmayacak kadar mal olsa ve satın alma, hibe veya miras yoluyla bunu nisaba ulaştırsa bu durumda bu mal için zekât vermek gerekmez. Ticaret malı da böyledir. Şayet para olarak değeri nisaba ulaşmıyor, bunu sattığı zaman elde ettiği kârla nisaba ulaşıyorsa, kârı anaparaya ekliyerek ikisine birlikte zekât vermesi gerekir. Bu kâr (nisabı tamamlayan fazlalık) satış dışında bir gelir veya miras yoluyla elde edilmiş ise kazanıldığı veya varis olunduğu günden itibaren üzerinden bir sene geçmesi gerekir.

İmam Malik der ki: *Koyunun kuzusu ondan sayılır, tıpkı kazancın da asıl maldan sayıldığı gibi. Ancak bir açıdan farklılık gösterir. Şöyle ki: Adamın elinde nisap miktarına ulaşan altın veya gümüşü var. Sonradan buna biraz daha ilave ediyor: Bir kimse önce elinde olan altın ve gümüşün zekâtını verir. Sonradan elde ettiğinin de zekâtını üzerinden bir sene geçtikten sonra verir. Yine*

bir adamın her biri ayrı ayrı sayıca nisaba ulaşmış koyun, sığır ve devesi olsa, daha sonra da bunlara biraz daha koyun, sığır ve deve katsa elindeki malların zekâtını verirken, bunların zekâtını da birlikte verir.

İmam Malik bu mesele ile ilgili olarak: «*İşte duyduğum en güzel hüküm budur.*» der.

15. BİRİKEN İKİ SENELİK ZEKÂTIN ÖDENMESİ

٢٧ - قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ تَجِبُ عَلَيْهِ الصَّدَقَةُ . وَإِبِلُهُ مِائَةُ بَعِيرٍ . فَلاَ يَأْتِيهِ السَّاعِى حَتَّى تَجِبَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ أُخْرَى . فَيَأْتِيهِ الْمُصَدِّقُ وَقَدْ هَلَكَتْ إِبِلُهُ إِلا خَمْسَ ذَوْدٍ .

قَالَ مَالِكٌ : يَأْخُذُ الْمُصَدِّقُ مِنَ الْخَمْسِ ذَوْدٍ ، الصَّدَقَتَيْنِ اللَّتَيْنِ وَجَبَتَا عَلَى رَبِّ الْمَالِ . شَاتَيْنِ : فِى كُلِّ عَامٍ شَاةٌ . لأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا تَجِبُ عَلَى رَبِّ الْمَالِ يَوْمَ يُصَدِّقُ مَالَهُ . فَإِنْ هَلَكَتْ مَاشِيَتُهُ أَوْ نَمَتْ ، فَإِنَّمَا يُصَدِّقُ الْمُصَدِّقُ زَكَاةَ مَا يَجِدُ يَوْمَ يُصَدِّقُ . وَإِنْ تَظَاهَرَتْ عَلَى رَبِّ الْمَالِ صَدَقَاتٌ غَيْرُ وَاحِدَةٍ ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُصَدِّقَ إِلا مَا وَجَدَ الْمُصَدِّقُ عِنْدَهُ . فَإِنْ هَلَكَتْ مَاشِيَتُهُ أَوْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ فِيهَا صَدَقَاتٌ ، فَلَمْ يُؤْخَذْ مِنْهُ شَىْءٌ حَتَّى هَلَكَتْ مَاشِيَتُهُ كُلُّهَا ، أَوْ صَارَتْ إِلَى مَالاَ تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، فَإِنَّهُ لا صَدَقَةَ عَلَيْهِ وَلا ضَمَانَ فِيمَا هَلَكَ . أَوْ مَضَى مِنَ السِّنِينَ .

27. İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasındaki geleneğe göre, yüz devesi olan ve kendisine zekât farz olan birine henüz zekât memuru gelmeden ikinci bir zekât daha farz olmuş olsa ve zekât memuru gelince baksa ki adamın sadece beş devesi kalmış. Bu durumda:*

İmam Malik der ki:*Zekât memuru, mal sahibinin vermesi gereken geçmiş iki seneye ait zekâtı, mevcut bu beş deve üzerinden hesab ederek her seneye bir tane olmak üzere iki koyun alır. Çünkü zekât memurunun görevi, zekât alındığı gün mevcut olan malın zekâtını almaktır. Şayet mal sahibinin geçmiş senelere ait birden daha çok zekât borcu varsa memurun sadece onun elinde mevcut olan mal üzerinden zekât alması gerekir. Ölmesi ya da geçmiş senelere ait bir çok zekât borcu olması sebebiyle malı nisab miktarının altına düşen kişiden malının tamamı ölünceye veya asgari nisab miktarından aşağı düşünceye kadar hiç zekât alınmaz.*

Çünkü bu durumda ona zekât farz değildir. Ölenlerden veya geçmiş senelerden kalan borçlarını tazmin etmesi de gerekmez.

16. ZEKÂT TAHSİLİNDE MÜKELLEFİN ZORA SOKULMASININ YASAKLIĞI

٢٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : مُرَّ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِغَنَمٍ مِنَ الصَّدَقَةِ . فَرَأَى فِيهَا شَاةً حَافِلاً ذَاتَ ضَرْعٍ عَظِيمٍ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا هٰذِهِ الشَّاةُ ؟ فَقَالُوا : شَاةٌ مِنَ الصَّدَقَةِ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا أَعْطَى هٰذِهِ أَهْلُهَا وَهُمْ طَائِعُونَ . لا تَفْتِنُوا النَّاسَ . لا تَأْخُذُوا حَزَرَاتِ الْمُسْلِمِينَ . نَكِّبُوا عَنِ الطَّعَامِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي رَجُلَانِ مِنْ أَشْجَعَ ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ مَسْلَمَةَ الأَنْصَارِيَّ كَانَ يَأْتِيهِمْ مُصَدِّقًا . فَيَقُولُ لِرَبِّ الْمَالِ : أَخْرِجْ إِلَيَّ صَدَقَةَ مَالِكَ . فَلاَ يَقُودُ إِلَيْهِ شَاةً فِيهَا وَفَاءٌ مِنْ حَقِّهِ إِلا قَبِلَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا ، أَنَّهُ لا يُضَيَّقُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فِي زَكَاتِهِمْ . وَأَنْ يُقْبَلَ مِنْهُمْ مَا دَفَعُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ .

28. Hz. Aişe anlatıyor: Ömer b. Hattab'a zekât olarak alınmış bir koyun sürüsü getirildi. İçlerinde memesine süt birikmiş iri memeli bir koyun gördü.

«— Bu koyun nedir?» diye sordu.

«— Zekât olarak alınmış bir koyundur.» diye cevap verdiler. Hz. Ömer:

«— Bunu sahibi rızasıyla vermemiştir. Müslümanları bu şekilde zorlamayın! Mallarının en iyisini ve sağmak için ayırdıklarını zekât olarak almayın» buyurdu.

Muhammed b. Yahya b. Habban anlatıyor: Eşca' kabilesinden iki kişi anlatmıştı: Muhammed b. Mesleme el-Ensarî zekât memuru olarak kendilerine gelmiş ve mal sahiplerine:

«— Bana mallarınızın zekâtını getirin!» demişti. İşe yarar ne getirdilerse hepsini alıp kabul etmişti.

İmam Malik'den: *Biz Medinelilere ve memleketimizde kendilerine yetiştiğim alimlerin tatbikatına göre zekât konusunda müslümanlara güçlük çıkarılmaz, ne verirlerse alınır.*

17. ZEKÂTIN TAHSİLİ VE HARCANIŞI

٢٩ – حدثنى يحيى عن مالك ، عن زيد بن أسلم ، عن عطاء بن يسار : أن رسول الله ﷺ قال : « لا تحل الصدقة لغنى . إلا لخمسة : لغاز فى سبيل الله . أو لعامل عليها . أو لغارم . أو لرجل اشتراها بماله . أو لرجل له جار مسكين ، فتصدق على المسكين ، فأهدى المسكين للغنى » .

قال مالك : الأمر عندنا فى قسم الصدقات ، أن ذلك لا يكون إلا على وجه الاجتهاد من الوالى . فأى الأصناف كانت فيه الحاجة والعدد ، أوثر ذلك الصنف ، بقدر ما يرى الوالى . وعسى أن ينتقل ذلك إلى الصنف الآخر بعد عام أو عامين أو أعوام . فيؤثر أهل الحاجة والعدد ، حيثما كان ذلك . وعلى هذا أدركت من أرضى من أهل العلم .

قال مالك : وليس للعامل على الصدقات فريضة مسماة ، إلا على قدر ما يرى الإمام .

29. Atâ b. Yesar, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «*Zenginlerin zekât alması helâl değildir. Ancak şu beş grup insan bunun dışındadır: Allah yolunda savaşanlar, zekât toplamakla görevli memurlar, borçlular, zekâtı verilen eşyayı parası ile satın alanlar, bir düşkünün kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin komşusu.*

İmam Malik'ten: *Biz Medine'lilere göre toplanan zekât ancak Valinin takdirine göre taksim edilir. Bakılır: Zekat verilebilen sınıflar içerisinde hangi sınıf daha muhtaç ve sayısı daha fazla ise miktarını Valinin takdir ettiği oranda tercihan o sınıfa verilir. Bir, iki veya senelerce sonra bu sınıf bırakılıp muhtac ve sayıca daha fazla bir başka sınıfa geçilebilir. Tanıdığım alimlerin böyle yaptığına şahit oldum.*

Zekât memurunun topladığı zekâttan alacağı belli bir hissesi yoktur, vali ona ne takdir ederse onu alır.

18. ZEKÂTIN TAHSİLİNDE ZOR KULLANILMASI

٣٠ - حدّثني يحيى عن مالك ، أنّه بلغه أنّ أبا بكر الصّدّيق قال : لو منعوني عقالاً لجاهدتهم عليه .

30. İmam Malik'ten: Ebu Bekr es-Sıddık: «Şayet Resûlullah (s.a.v.)'e zekât olarak verdikleri bir devenin yularını dahi bana vermezlerse bundan dolayı onlarla savaşırım.» dedi.[18]

٣١ - وحدّثني عن مالك ، عن زيد بن أسلم ؛ أنّه قال : شرب عمر بن الخطّاب لبنا فأعجبه . فسأل الّذي سقاه ، من أين هذا اللّبن ؟ فأخبره أنّه ورد على ماء ، قد سمّاه . فإذا نعم من نعم الصّدقة . وهم يسقون . فحلبوا لي من ألبانها ، فجعلته في سقائي ، فهو هذا . فأدخل عمر بن الخطّاب يده فاستقاءه .

قال مالك : الأمر عندنا أنّ كلّ من منع فريضة من فرائض الله عزّ وجلّ ، فلم يستطع المسلمون أخذها ، كان حقّا عليهم جهاده حتّى يأخذوها منه .

31. Zeyd b. Eslem anlatıyor: Ömer b. Hattab'ın içtiği süt hoşuna gitmişti. Sütü kendisine ikram edene:

«— Bu süt nereden geldi?» diye sordu. Adam:

«— Bir su kenarına varmıştım, bir de baktım ki zekât hayvanları! Onları suluyorlardı. Benim için de süt sağdılar. Ben de onu kabıma koydum, bu süt işte odur.» diye cevap verince hemen Ömer b. Hattab elini boğazına sokup içtiği sütü kusarak çıkardı.

İmam Malik'den: *Bize göre Aziz ve Celil olan Allah'ın koyduğu zekâtlardan birini almaya müslümanların gücü yetmezse, onu alıncaya kadar savaşmaları gerekir.*

(18) "Belaga" tabiriyle nakledilen bu eseri (rivayet), Buharî (Zekât, 24/1) ve Müslim (İman, 8/32), Zührî yoluyla rivayet ederler.

٣٢ - وحدّثني عن مالك ؛ أنّه بلغه أنّ عاملاً لعمر بن عبد العزيز ، كتب إليه يذكر : أنّ رجلاً منع زكاة ماله . فكتب إليه عمر : أن دعه ولا تأخذ منه زكاة مع المسلمين . قال ، فبلغ ذلك ، الرّجل . فاشتدّ عليه . وأدّى بعد ذلك زكاة ماله . فكتب عامل عمر إليه يذكر له ذلك . فكتب إليه عمر : أن خذها منه .

32. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre bir vali Ömer b. Abdülaziz'e bir yazı yazarak: «Adamın biri malının zekâtını vermiyor.» demişti. Bunun üzerine Ömer kendisine: «Onu bırak, müslümanlardan zekât alırken ondan alma.» diye cevap gönderdi. Adam bunu duyunca gücüne gitmiş ve o günden sonra da zekâtını vermiş. Vali durumu Ömer'e (r.a.) tekrar arzedince bu sefer Ömer b. Abdülaziz: «Öyleyse onun da zekâtını al» buyurmuştu.*

19. ÜZÜM ve HURMANIN ZEKÂTINDA TAHMİN

٣٣ - حدثني يحيى عن مالك ، عن الثقة عنده ، عن سليمان بن يسار ، وعن بسر بن سعيد : أن رسول الله ﷺ قال : « فيما سقت السماء والعيون ، والبعل : العشر . وفيما سقي بالنضح نصف العشر » .

33. Büsr b. Said Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «*Yağmurla, kaynakla ve tarladan çıkan bir suyla sulanan araziden elde edilen mahsulün zekâtı onda bir; âletle taşınan suyla sulanan arazinin zekâtı ise yirmide birdir.*»[19]

٣٤ - وحدثني عن مالك ، عن زياد بن سعد ، عن ابن شهاب ؛ أنه قال : لا يؤخذ في صدقة النخل الجعرور ، ولا مصران الفارة ، ولا عذق ابن حبيق . قال : وهو يعد على صاحب المال ولا يؤخذ منه في الصدقة .

قال مالك : وإنما مثل ذلك ، الغنم . تعد على صاحبها بسخالها . والسخل لا يؤخذ منه في الصدقة . وقد يكون في الأموال ثمار لا تؤخذ الصدقة منها . من ذلك البردي وما أشبهه . لا يؤخذ من أدناه ، كما لا يؤخذ من خياره .

قال : وإنما تؤخذ الصدقة من أوساط المال .

قال مالك : الأمر المجتمع عليه عندنا أنه لا يخرص من الثمار إلا النخيل والأعناب . فإن ذلك يخرص حين يبدو صلاحه ، ويحل بيعه . وذلك أن ثمر النخيل والأعناب يؤكل رطبا وعنبا . فيخرص على أهله للتوسعة على الناس . ولئلا يكون على أحد في ذلك ضيق . فيخرص ذلك عليهم . ثم يخلى بينهم وبينه يأكلونه كيف شاءوا . ثم يؤدون منه الزكاة على ما خرص عليهم .

(19) Buharî (Zekât, 24/55), İbn Ömer'den mevsûl olarak rivayet eder. Müslim (Zekât, 12/7) ise, Câbir b. Abdillah'tan aynı manada nakleder.

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا مَا لا يُؤْكَلُ رَطْبًا ، وَإِنَّمَا يُؤْكَلُ بَعْدَ حَصَادِهِ مِنَ الْحُبُوبِ كُلِّهَا ، فَإِنَّهُ لا يُخْرَصُ . وَإِنَّمَا عَلَى أَهْلِهَا فِيهَا ، إِذَا حَصَدُوهَا وَدَقُّوهَا وَطَيَّبُوهَا ، وَخَلُصَتْ حَبًّا ؛ فَإِنَّمَا عَلَى أَهْلِهَا فِيهَا الأَمَانَةُ . يُؤَدُّونَ زَكَاتَهَا . إِذَا بَلَغَ ذَلِكَ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَهَذَا الأَمْرُ ، الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّ النَّخْلَ يُخْرَصُ عَلَى أَهْلِهَا . وَثَمَرُهَا فِى رُؤُوسِهَا . إِذَا طَابَ وَحَلَّ بَيْعُهُ . وَيُؤْخَذُ مِنْهُ صَدَقَتُهُ تَمْرًا عِنْدَ الْجِدَادِ . فَإِنْ أَصَابَتِ الثَّمَرَةَ جَائِحَةٌ ، بَعْدَ أَنْ تُخْرَصَ عَلَى أَهْلِهَا ، وَقَبْلَ أَنْ تُجَذَّ ، فَأَحَاطَتِ الْجَائِحَةُ بِالثَّمَرِ كُلِّهِ ، فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةٌ . فَإِنْ بَقِىَ مِنَ الثَّمَرِ شَىْءٌ ، يَبْلُغُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ فَصَاعِدًا ، بِصَاعِ النَّبِىِّ ﷺ ، أُخِذَ مِنْهُمْ زَكَاتُهُ . وَلَيْسَ عَلَيْهِمْ فِيمَا أَصَابَتِ الْجَائِحَةُ زَكَاةٌ . وَكَذَلِكَ الْعَمَلُ فِى الْكَرْمِ أَيْضًا . وَإِذَا كَانَ لِرَجُلٍ قِطَعُ أَمْوَالٍ مُتَفَرِّقَةٌ ، أَوِ اشْتِرَاكٌ فِى أَمْوَالٍ مُتَفَرِّقَةٍ ، لا يَبْلُغُ مَالُ كُلِّ شَرِيكٍ أَوْ قِطَعُهُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، وَكَانَتْ إِذَا جُمِعَ بَعْضُ ذَلِكَ إِلَى بَعْضٍ ، يَبْلُغُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَإِنَّهُ يَجْمَعُهَا وَيُؤَدِّى زَكَاتَهَا .

İbn Şihab ez-Zührî der ki: Düşük kaliteli hurmalar sahibine bırakılır. Bunlar zekât olarak alınmaz.

İmam Malik der ki: *Aynı şekilde koyunların kuzuları da sahibine bırakılır, zekât olarak alınmazlar. Yüksek kaliteli veya düşük kaliteli olduğu için zekât olarak alınmıyan meyveler de vardır. Zekât olarak alınanlar normal kalitede olanlardır.*

İmam Malik der ki: *Bizim ittifakımıza göre,hurma ve üzümün dışında kalan meyveler henüz dalında iken miktarı tahmin edilmez. Hurma ve üzümün meyveleri belirdikten ve satışı helal olduktan sonra tahmin edilir. Çünkü hurma ve üzüm yaş ve kuru olarak yendiğinden insanlara kolaylık olsun ve hiç kimseye sıkıntı vermesin diye miktarı tahmin edilir. Sonra diledikleri gibi yesinler diye serbest bırakılırlar. Tahmin edilen üzerinden de zekâtını verirler.*

İmam Malik der ki: *Yaş olarak yenmiyen ve yalnız hasattan sonra yenilebilen bütün hububatın tahmin edilerek miktarı tesbit edilmez. Bunları sahipleri biçer, döver, savurur ve tanesinden ayırırlar. Bu takdirde (ki bunlar sahiplerine emanettir) nisap miktarına ulaşırsa zekâtını verirler.*

İmam Malik der ki: *Yine ittifak ettiğimize göre, hurma daha dalda iken gelişip satışı helal olduğu zaman miktarı tahmin edilir ve toplanırken bu miktar üzerinden zekâtı hurma olarak alınır. Miktarı tahmin edildikten sonra henüz daha toplanmadan meyve bir âfete maruz kalır ve bundan bütün meyveler etkilenirse onların zekât vermesi gerekmez. Şayet Hz. Peygamber'in ölçüsü ile beş vesak (üçyüz sa) ve daha fazla âfetten etkilenmiyen meyve kalmış ise bunun zekâtı alınır. Afetten etkilenenlerin zekâtı yoktur. Üzümde de aynı işlem yapılır.*

Bir kişinin çeşitli yerlerde malları olsa ya da çeşitli mallara ortak olsa, bunlar ayrı ayrı nisaba ulaşmıyor, toplandığı zaman nisabı dolduruyorsa hepsini toplar ve zekâtını verir.

20. HUBUBAT ve ZEYTİNİN ZEKÂTI

٣٥ - حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الزَّيْتُونِ ؟ فَقَالَ : فِيهِ الْعُشْرُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يُؤْخَذُ مِنَ الزَّيْتُونِ الْعُشْرُ ، بَعْدَ أَنْ يُعْصَرَ وَيَبْلُغَ زَيْتُونُهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . فَمَا لم يَبْلُغْ زَيْتُونُهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَالزَّيْتُونُ بِمَنْزِلَةِ النَّخِيلِ . مَا كَانَ مِنْهُ سَقَتْهُ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ ، أَوْ كَانَ بَعْلاً ، فَفِيهِ الْعُشْرُ . وَمَا كَانَ يُسْقَى بِالنَّضْحِ ، فَفِيهِ نِصْفُ الْعُشْرِ ، وَلا يُخْرَصُ شَيْءٌ مِنَ الزَّيْتُونِ فِي شَجَرِهِ . وَالسُّنَّةُ عِنْدَنَا فِي الْحُبُوبِ الَّتِي يَدَّخِرُهَا النَّاسُ وَيَأْكُلُونَهَا ، أَنَّهُ يُؤْخَذُ مِمَّا سَقَتْهُ السَّمَاءُ مِنْ ذٰلِكَ ؛ وَمَا سَقَتْهُ الْعُيُونُ ، وَمَا كَانَ بَعْلاً ، الْعُشْرُ وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ . إِذَا بَلَغَ ذٰلِكَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ بِالصَّاعِ الأَوَّلِ صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ . وَمَا زَادَ عَلَى خَمْسَةِ أَوْسُقٍ فَفِيهِ الزَّكَاةُ بِحِسَابِ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْحُبُوبُ الَّتِي فِيهَا الزَّكَاةُ : الْحِنْطَةُ وَالشَّعِيرُ وَالسُّلْتُ وَالذُّرَةُ وَالدُّخْنُ وَالأَرُزُّ وَالْعَدَسُ وَالْجُلْبَانُ وَاللُّوبِيَا وَالْجُلْجُلاَنُ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الْحُبُوبِ الَّتِي تَصِيرُ طَعَامًا . فَالزَّكَاةُ تُؤْخَذُ مِنْهَا بَعْدَ أَنْ تُحْصَدَ وَتَصِيرَ حَبًّا .

قَالَ : وَالنَّاس مُصَدَّقُونَ فِي ذٰلِكَ . وَيُقْبَلُ مِنْهُمْ فِي ذٰلِكَ مَا دَفَعُوا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : مَتَى يُخْرَجُ مِنَ الزَّيْتُونِ الْعُشْرُ أَوْ نِصْفُهُ ، أَقَبْلَ النَّفَقَةِ أَمْ بَعْدَهَا ؟ فَقَالَ : لا يُنْظَرُ إِلَى النَّفَقَةِ وَلٰكِنْ يُسْأَلُ عَنْهُ أَهْلُهُ ، كَمَا يُسْأَلُ أَهْلُ الطَّعَامِ عَنِ الطَّعَامِ . وَيُصَدَّقُونَ بِمَا قَالُوا . فَمَنْ رُفِعَ مِنْ زَيْتُونِهِ خَمْسَةُ أَوْسُقٍ فَصَاعِدًا ، أُخِذَ مِنْ زَيْتِهِ الْعُشْرُ بَعْدَ أَنْ يُعْصَرَ . وَمَنْ لَمْ يُرْفَعْ مِنْ زَيْتُونِهِ خَمْسَةُ أَوْسُقٍ لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِ فِي زَيْتِهِ الزَّكَاةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ زَرْعَهُ ، وَقَدْ صَلَحَ وَيَبِسَ فِي أَكْمَامِهِ ، فَعَلَيْهِ زَكَاتُهُ . وَلَيْسَ عَلَى الَّذِي اشْتَرَاهُ زَكَاةٌ . وَلاَ يَصْلُحُ بَيْعُ الزَّرْعِ ، حَتَّى يَيْبَسَ فِي أَكْمَامِهِ ، وَيَسْتَغْنِيَ عَنِ الْمَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى ﴿ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ﴾ : أَنَّ ذٰلِكَ ، الزَّكَاةُ . وَقَدْ سَمِعْتُ مَنْ يَقُولُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ أَصْلَ حَائِطِهِ ، أَوْ أَرْضَهُ ، وَفِي ذٰلِكَ زَرْعٌ أَوْ ثَمَرٌ لَمْ يَبْدُ صَلاَحُهُ ، فَزَكَاةُ ذٰلِكَ عَلَى الْمُبْتَاعِ . وَإِنْ كَانَ قَدْ طَابَ وَحَلَّ بَيْعُهُ ، فَزَكَاةُ ذٰلِكَ عَلَى الْبَائِعِ . إِلا أَنْ يَشْتَرِطَهَا عَلَى الْمُبْتَاعِ .

35. İmam Malik'den: *İbn Şihab'a zeytinin zekâtını sordum. «Onda bir oranında zekâtı var.» dedi.*[20]

İmam Malik'ten: *Yağı çıkarılan zeytinin miktarı üçyüz sâ'a* (bir sa 2.176 gr.dır.) *ulaşırsa onda bir üzerinden zekâtı verilir. Üçyüz sâ'a ulaşmazsa zekât düşmez. Zeytin de hurma gibidir. Yağmur suyu, kaynak suyu ve tarladan çıkan suyla sulanırsa zekâtı onda birden, taşıma su ile sulanıyorsa yirmide birden alınır. Zeytin toplanmadan gelir tahmini yapılmaz.*

İmam Malik der ki: *Halkın ambarlarda toplayıp yediği tahıllarla ilgili biz Medine'liler arasındaki gelenek şöyledir: Yağmurla, kaynakla ve tarlada çıkan suyla sulanan arazinin geliri üçyüz sâ'a ulaşıyorsa bundan onda bir, emek sarfederek taşınan suyla sulanan arazinin geliri de 300 sâ'a ulaşıyorsa bundan da yirmide bir zekât alınır. Gelir yükseldikçe alınan zekât miktarı da o ölçüde artar.*

İmam Malik der ki: *Kendilerinden zekât alınan, taneleri çıkarıldıktan sonra yemek yapılarak yenen tahıllar şunlardır: Buğday, arpa, kabuksuz arpa, mısır, darı, pirinç, mercimek, cülban (burçak), lobya, cülcülân (susam) vs.*

İmam Malik'e:

«— Zeytinden ihtiyaçlar için harcadıktan sonra mı, yoksa harcamadan mı öşür verilir?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi: *«Öşrün ihtiyaçlarla bir alâkası yoktur, ancak yemek konusunda aşçıya sorulduğu gibi mal sahibine sorulur, söylediklerine inanılır. Zeytini 300 sa' veya daha fazla gelmişse çıkardığı yağdan onda bir alınır, yağı 300 sa'dan aşağı gelmişse bundan da zekât alınmaz.*

İmam Malik der ki: *Olgunlaşmaya başlayınca tarladaki mahsulünü satan bir adam o malın zekâtını da verir. Satın alan vermez. Tarladaki ürün henüz daha olgunlaşmadan ve suya ihtiyacı varken satılmaz.*

İmam Malik: *«**Hasat günü hakkını veriniz.**»*[21] *ayeti kerimesinden kastedilen, zekâttır. Bunu söyleyenleri duydum...»*

(20) Hanefi Mezhebinde, İmameyne göre beş vesk (yaklaşık 650 kg.) ve daha fazlasında, Ebu Hanife'ye göre her miktarda öşür ödenir.

(21) Enâm 141.

demektedir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse henüz ürünleri olgunlaşmaya başlamadan bahçesinin tamamını veya ekili arazisini satarsa zekâtını satın alan verir. Şayet ürün iyice olgunlaşınca satarsa zekâtını satan verir, ancak satın alana zekâtını vermeyi şart koşarsa durum değişir.*[22]

(22) Şeybanî, 345.

21. ZEKÂT DÜŞMEYEN ZİRAÎ ÜRÜNLER

٣٦ – قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَانَ لَهُ مَا يَجُدُّ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ ، وَمَا يَقْطِفُ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ الزَّبِيبِ ، وَمَا يَحْصُدُ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ الْحِنْطَةِ ، وَمَا يَحْصُدُ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ الْقِطْنِيَّةِ ؛ إِنَّهُ لا يُجْمَعُ عَلَيْهِ بَعْضُ ذٰلِكَ إِلَى بَعْضٍ . وَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ زَكَاةٌ . حَتَّى يَكُونَ فِي الصِّنْفِ الْوَاحِدِ مِنَ التَّمْرِ ، أَوْ فِي الزَّبِيبِ ، أَوْ فِي الْحِنْطَةِ ، أَوْ فِي الْقِطْنِيَّةِ ، مَا يَبْلُغُ الصِّنْفُ الْوَاحِدُ مِنْهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، بِصَاعِ النَّبِيِّ ﷺ ، كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ » .

وَإِنْ كَانَ فِي الصِّنْفِ الْوَاحِدِ مِنْ تِلْكَ الأَصْنَافِ مَا يَبْلُغُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، فَفِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ أَنْ يَجُدَّ الرَّجُلُ مِنَ التَّمْرِ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . وَإِنِ اخْتَلَفَتْ أَسْمَاؤُهُ وَأَلْوَانُهُ ، فَإِنَّهُ يُجْمَعُ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ يُؤْخَذُ مِنْ ذٰلِكَ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَكَذٰلِكَ الْحِنْطَةُ كُلُّهَا . السَّمْرَاءُ وَالْبَيْضَاءُ وَالشَّعِيرُ وَالسُّلْتُ ، كُلُّ ذٰلِكَ صِنْفٌ وَاحِدٌ . فَإِذَا حَصَدَ الرَّجُلُ مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، جُمِعَ عَلَيْهِ بَعْضُ ذٰلِكَ إِلَى بَعْضٍ ، وَوَجَبَتْ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَكَذٰلِكَ الزَّبِيبُ كُلُّهُ . أَسْوَدُهُ وَأَحْمَرُهُ ، فَإِذَا قَطَفَ الرَّجُلُ مِنْهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، وَجَبَتْ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَكَذٰلِكَ الْقِطْنِيَّةُ هِيَ صِنْفٌ وَاحِدٌ . مِثْلُ الْحِنْطَةِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَإِنِ اخْتَلَفَتْ أَسْمَاؤُهَا وَأَلْوَانُهَا . وَالْقِطْنِيَّةُ : الْحِمَّصُ وَالْعَدَسُ وَاللُّوبِيَا وَالْجُلْبَانُ . وَكُلُّ مَا ثَبَتَ مَعْرِفَتُهُ عِنْدَ النَّاسِ أَنَّهُ قِطْنِيَّةٌ . فَإِذَا حَصَدَ الرَّجُلُ مِنْ ذٰلِكَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ بِالصَّاعِ الأَوَّلِ ، صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ . وَإِنْ كَانَ مِنْ أَصْنَافِ الْقِطْنِيَّةِ كُلِّهَا ، لَيْسَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ مِنَ الْقِطْنِيَّةِ . فَإِنَّهُ يُجْمَعُ ذٰلِكَ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ ، وَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ فَرَّقَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَيْنَ الْقِطْنِيَّةِ وَالْحِنْطَةِ ، فِيمَا أُخِذَ مِنَ النَّبَطِ . وَرَأَى أَنَّ الْقِطْنِيَّةَ كُلَّهَا صِنْفٌ وَاحِدٌ . فَأَخَذَ مِنْهَا الْعُشْرَ ، وَأَخَذَ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالزَّبِيبِ نِصْفَ الْعُشْرِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ : كَيْفَ يُجْمَعُ الْقِطْنِيَّةُ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ فِى الزَّكَاةِ حَتَّى تَكُونَ صَدَقَتُهَا وَاحِدَةً ، وَالرَّجُلُ يَأْخُذُ مِنْهَا اثْنَيْنِ بِوَاحِدٍ يَدًا بِيَدٍ ، وَلا يُؤْخَذُ مِنَ الْحِنْطَةِ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ يَدًا بِيَدٍ ؟ قِيلَ لَهُ : فَإِنَّ الذَّهَبَ وَالْوَرِقَ يُجْمَعَانِ فِى الصَّدَقَةِ . وَقَدْ يُؤْخَذُ بِالدِّينَارِ أَضْعَافُهُ فِى الْعَدَدِ مِنَ الْوَرِقِ يَدًا بِيَدٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى النَّخِيلِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ ، فَيَجُذَّانِ مِنْهَا ثَمَانِيَةَ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ : إِنَّهُ لا صَدَقَةَ عَلَيْهِمَا فِيهَا . وَإِنَّهُ إِنْ كَانَ لأَحَدِهِمَا مِنْهَا مَا يَجُذُّ مِنْهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، وَلِلآخَرِ مَا يَجُذُّ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ ، أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ ، فِى أَرْضٍ وَاحِدَةٍ ، كَانَتِ الصَّدَقَةُ عَلَى صَاحِبِ الْخَمْسَةِ الأَوْسُقِ وَلَيْسَ عَلَى الَّذِى جَذَّ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْهَا ، صَدَقَةٌ . وَكَذٰلِكَ الْعَمَلُ فِى الشُّرَكَاءِ كُلِّهِمْ . فِى كُلِّ زَرْعٍ مِنَ الْحُبُوبِ كُلِّهَا يُحْصَدُ ، أَوِ النَّخْلُ يُجَذُّ ، أَوِ الْكَرْمُ يُقْطَفُ ، فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ يَجُذُّ مِنَ التَّمْرِ ، أَوْ يَقْطِفُ مِنَ الزَّبِيبِ ، خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . أَوْ يَحْصُدُ مِنَ الْحِنْطَةِ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، فَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ ، وَمَنْ كَانَ حَقُّهُ أَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ ، فَلاَ صَدَقَةَ عَلَيْهِ . وَإِنَّمَا تَجِبُ الصَّدَقَةُ عَلَى مَنْ بَلَغَ جِدَادُهُ أَوْ قِطَافُهُ أَوْ حَصَادُهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ .

قَالَ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، أَنَّ كُلَّ مَا أُخْرِجَتْ زَكَاتُهُ مِنْ هٰذِهِ الأَصْنَافِ كُلِّهَا ، الْحِنْطَةِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَالْحُبُوبِ كُلِّهَا . ثُمَّ أَمْسَكَهُ صَاحِبُهُ بَعْدَ أَنْ أَدَّى صَدَقَتَهُ سِنِينَ . ثُمَّ بَاعَهُ ، أَنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ فِى ثَمَنِهِ زَكَاةٌ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَى ثَمَنِهِ الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ بَاعَهُ . إِذَا كَانَ أَصْلُ تِلْكَ الأَصْنَافِ مِنْ فَائِدَةٍ أَوْ غَيْرِهَا . وَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِلتِّجَارَةِ . وَإِنَّمَا ذٰلِكَ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ وَالْحُبُوبِ وَالْعُرُوضِ . يُفِيدُهَا الرَّجُلُ ثُمَّ يُمْسِكُهَا سِنِينَ . ثُمَّ يَبِيعُهَا بِذَهَبٍ أَوْ وَرِقٍ ، فَلاَ يَكُونُ عَلَيْهِ فِى ثَمَنِهَا زَكَاةٌ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ بَاعَهَا . فَإِنْ كَانَ أَصْلُ تِلْكَ الْعُرُوضِ لِلتِّجَارَةِ فَعَلَى صَاحِبِهَا فِيهَا الزَّكَاةُ حِينَ يَبِيعُهَا ، إِذَا كَانَ قَدْ حَبَسَهَا سَنَةً ، مِنْ يَوْمَ زَكَّى الْمَالَ الَّذِى ابْتَاعَهَا بِهِ .

36. İmam Malik'den: *Adamın dört vesk* (240 sa'; bir sâ 2.176 gr.) *hurması, dört vest (240 sa') üzümü, dört vesk (240 sa') buğdayı ve dört vesk (240 sa') da baklagili olsa, bunlar üstüste toplanmaz ve nisaba ulaşmadıkları için zekât ödenmez. Hepsi ayrı ayrı beş vesk'e (300 er sa'a) ulaşırlar ise zekâtları verilir. Çünkü Peygamber efendimiz:* « **5 vesk'ten** (300 sa') **az olan hurmaya zekât düşmez.**» buyurmuştur.

Yukarıda adı geçen yiyeceklerden her biri ayrı ayrı beş vesk'i (300 sa'ı) doldursalardı zekât düşerdi, bu durumda düşmez. Şöyleki: şayet cinsleri farklı farklı hurmalar üstüste toplanır da nisaba ulaşırsa zekâtı verilir. Buğday da böyledir. Arpa, kabuksuz arpa, ak buğday, sarı buğday bunların hepsi aynı cinstir. Bunlardan beş vesk (300 sa') buğday elde eden kimse zekât ödenebilecek nisaba malik sayılır, zekât öder. Nisabı bulmazsa, ödenmez. Üzüm de aynıdır. Toplanan bütün üzümler siyahı ve kırmızısı aynı cins sayılarak zekâtı hesaplanır. Bir kimse beş vesk (üçyüz sa') üzümü hasad ederse buna zekât düşer, bu kadardan az olursa düşmez. Buğday, hurma ve üzümdeki gibi cinsleri farklı farklı da olsa baklagiller de çeşitli türleri aynı cinsmiş gibi toplanır ve beş vesk (300 sa') gelirse zekâtı verilir. Nohut, mercimek, lobya ve cülban baklagillerdendir. Bir kişi tek bir sınıftan değil, çeşitli sınıflardan bu tür ziraî ürün hasat ederse, bunlar birbirine eklenir, bu kişi zekât öder.

İmam Malik'den: *Ömer b. Hattab, tahılla baklagillerin zekâtını ayrı ayrı aldı: Gelen hristiyan Irak'lı (Nabat) tüccarların baklegiller cinsinden olan mallarından onda bir, tahıl ve üzüm cinsinden olan mallarından da yirmide bir gümrük vergisi aldı.*

İmam Malik der ki: *Eğer bir kimse, «nasıl olur da zekâta ulaşması için baklagillerin cinsleri üstüste toplanır, halbuki bir kimse baklagillerin en iyi cinsinden bir (kilosunun) peşin karşılığında biraz daha düşük kalitesinden iki (kilo) alabilir? Oysa, buğday türleri birbiriyle farklı ölçülerde değiştirilemezler.» diye itirazda bulunursa şöyle cevap verilir: Altın ile gümüş de zekâtları hesaplanırken üstüste toplandılar: Halbuki bir miktar peşin altın karşılığında bir sürü gümüş alınabilir.*

İmam Malik der ki: *İki kişi ortak olarak sekiz vesk (480 sa') hurma elde etseler, bunlara zekât düşmez. Şayet birinin hissesine düşen beş vesk (300 sa') diğerininki de dört vesk (240 sa') gelirse, 300 sa' gelene zekât düşer. 240 sa' gelene düşmez. Bütün ortaklıklarda durum böyledir.*

Bütün hasat edilen ziraî ürünler, hurmalar, üzümlerde ayrı ayrı 300 sa' elde eden kimselere zekât düşer. Daha aşağısını elde eden ortağa zekât düşmez.

İmam Malik der ki: *Biz Medine'liler arasındaki geleneğe göre buğday, hurma, üzüm ve diğer tahıllar elde edilince zekâtları da verilir. Zekâtını verdiği malı sahibi senelerce yanında alıkoyup sonra da satabilir. Satınca elde ettiği paraya üzerinden bir yıl geçmedikçe zekât düşmez.*

Bu mallar gelir vèya başka yolla kazanılmış olup ticarî amaçlı değilse yiyecek, tahıl ve eşya mesabesinde olup, kişi bunları kazanır, senelerce elinde tutar, sonra altın ve gümüş karşılığında satarsa, sattığı günden itibaren parasının üzerinden bir yıl geçmeden zekât gerekmez. Şayet bu mallar ticaret eşyası olur da sahibi zekâtını verdiği mal karşılığında bu malları satın almış ve o günden itibaren bir sene elinde tutmuş ise, sattığı anda zekâtını vermesi gerekir.

22. ZEKÂT DÜŞMEYEN MALLAR: MEYVELER, YONCA VE SEBZELER

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ الَّتِى لا اخْتِلاَفَ فِيهَا عِنْدَنَا ، وَالَّذِى سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ : أَنَّهُ لَيْسَ فِى شَىْءٍ مِنَ الْفَوَاكِهِ كُلِّهَا صَدَقَةٌ . الرُّمَّانُ ، وَالْفِرْسِكُ ، وَالتِّينُ ، وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ وَمَا لَمْ يُشْبِهْهُ ، إِذَا كَانَ مِنَ الْفَوَاكِهِ .

قَالَ : وَلا فِى الْقَضْبِ وَلا فِى الْبُقُولِ كُلِّهَا صَدَقَةٌ . وَلا فِى أَثْمَانِهَا إِذَا بِيعَتْ صَدَقَةٌ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَى أَثْمَانِهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمِ بَيْعِهَا ، وَيَقْبِضَ صَاحِبُهَا ثَمَنَهَا .

İmam Malik şöyle demiştir: Biz Medine'liler arasında ihtilafsız uygulanan ve benim de âlimlerden duyduğuma göre meyvelerin tamamına zekât düşmez. Nar, şeftali, incir ve bunlara benzeyen, benzemeyen bütün meyvalara zekât düşmez.[23]

Yoncaya ve sebzelere de zekât düşmez. Bunlar satıldıkları takdirde, paraları sahibinin eline geçtikten bir sene sonra zekâtı verilir.

(23) Aslında bu fetva mahallidir. O günkü şartlara göre verilmiştir. Çünkü o gün inciri kurutmak, şeftaliyi saklamak mümkün değildi. Bu tür meyvalar saklanamıyacağı için yaşken yeniyor ve zekâtı da verilmiyordu.

23. KÖLELERİN, ATLARIN VE BALIN ZEKÂTI

٣٧ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِى عَبْدِهِ وَلا فِى فَرَسِهِ صَدَقَةٌ » .

37. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Müslümanın kölesi ile atına zekât düşmez.»**[24]

٣٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ أَهْلَ الشَّامِ قَالُوا لأَبِى عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ : خُذْ مِنْ خَيْلِنَا وَرَقِيقِنَا صَدَقَةً . فَأَبَى . ثُمَّ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَأَبَى عُمَرُ . ثُمَّ كَلَّمُوهُ أَيْضًا ، فَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ : إِنْ أَحَبُّوا فَخُذْهَا مِنْهُمْ . وَارْدُدْهَا عَلَيْهِمْ . وَارْزُقْ رَقِيقَهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : مَعْنَى قَوْلِهِ ، رَحِمَهُ اللهُ « وَارْدُدْهَا عَلَيْهِمْ » يَقُولُ : عَلَى فُقَرَائِهِمْ .

38. Süleyman b. Yesar anlatıyor: Şam halkı Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'a:

«— Atlarımızdan ve kölelerimizden de zekât al!» dediler. Ebu Ubeyde almadı, yalnız onların isteklerini Ömer b. Hattab'a bir mektupla bildirdi. Hz. Ömer de almadı. Şamlılar tekrar Ebu Ubeyde ile konuştular. Aynı istek devam ediyordu. Ebu Ubeyde tekrar halifeye yazdı. Bunun üzerine halife Ömer b. Hattab kendisine: «Eğer istiyorlarsa al, yine onlara ve kölelerine ver» diye yazdı.

İmam Malik der ki: «*Yine onlara ver*», «*onların fakir olanlarına ver*» demektir.[25]

(24) Buharî, Zekât, 24/46; Müslim, Zekât, 12/8. Ayrıca bkz. Şeybanî, 336 Hanefi Mezhebi içinde atların zekâtı konusunda iki görüş vardır: a) İmameyne göre, atlar asla zekâta tabi olmaz. b) Ebu Hanife'ye göre ise nesil için bulunuyorlarsa saime (senenin yarısından fazlasında kırda beslenen) her at başına bir dinar veya ikiyüz dirhemde beş dirhem (yani değerinin %2,5'u) zekât ödenir.

(25) Şeybanî, 338.

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ كِتَابٌ مِنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى أَبِي وَهُوَ بِمِنًى : أَنْ لا يَأْخُذَ مِنَ الْعَسَلِ وَلا مِنَ الْخَيْلِ صَدَقَةً .

39. Amr b. Hazm'ın torunu Abdullah b. Ebî Bekr anlatıyor: Babam Mina'da iken Ömer b. Abdülaziz'den kendisine, «ballardan ve atlardan zekât almamasını» bildiren bir ferman geldi.[26]

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ عَنْ صَدَقَةِ الْبَرَاذِينِ ؟ فقال : وَهَلْ فِي الْخَيْلِ مِنْ صَدَقَةٍ ؟ .

40. Abdullah b. Dinar'dan: Said b. Müseyyeb'e:

«— Kadanadan (katırlardan) zekât alınır mı?» diye sordum.

«— Attan alınıyor mu?» diye karşılık verdi.[27]

(26) Şeybanî, 337.
Bal, İmameyn'e göre beş farak'ı bulunca, Ebû Hanife'ye göre her miktarda öşre tâbidir.
(27) Şeybanî, 885.

24. EHLİ KİTAP VE MECUSİLERİN VERGİLERİ (CİZYELERİ)

٤١ - حدّثني يحيى عن مالك، عن ابن شهاب قال: بلغني أنّ رسول الله ﷺ أخذ الجزية من مجوس البحرين.

وأنّ عمر بن الخطّاب أخذها من مجوس فارس وأنّ عثمان بن عفّان أخذها من البربر.

41. İbn Şihab'dan: Duyduğuma göre Resulullah (s.a.v.), Bahreyn mecusilerinden cizye almıştır.[28] Ömer b. Hattab İran mecusilerinden, Osman b. Affan da Berberî'lerden cizye almıştır.[29]

٤٢ - وحدّثني عن مالك، عن جعفر بن محمّد بن عليّ، عن أبيه: أنّ عمر بن الخطّاب ذكر المجوس، فقال: ما أدري كيف أصنع في أمرهم. فقال عبد الرّحمن بن عوف: أشهد لسمعتُ رسول الله ﷺ يقول: «سنّوا بهم سنّة أهل الكتاب».

42. Cafer b. Muhammed b. Ali babasından naklediyor: Ömer b. Hattab sözü mecusilere getirerek: «Onlar hakkında ne yapacağımı bilmiyorum.» dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf:

«— Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) **'onlara ehl-i kitap gibi muamele edin'**, dediğini bizzat duydum.» dedi.

٤٣ - وحدّثني عن مالك عن نافع، عن أسلم مولى عمر بن الخطّاب: أنّ عمر بن الخطّاب ضرب الجزية على أهل الذّهب أربعة دنانير. وعلى أهل الورق أربعين درهمًا. مع ذلك أرزاق المسلمين وضيافة ثلاثة أيّام.

43. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Esleme'den: Ömer b. Hattab, Mısır ve Şam gayri müslimlerine dörder dinar, Irak gayri müslimlerine de kırkar dirhem cizye tarh etti. Ayrıca müslümanlara yardımı ve misafirlik hakkının üç gün olması kuralını da koydu.[30]

(28) Buhari, Cizye, 57/1.
(29) Tirmizî, Siyer, 19/31, Ayrıca bkz. Şeybani, 332.
(30) Şeybani, 333.

٤٤ - وحدّثني عن مالك، عن زيد بن أسلم، عن أبيه؛ أنّه قال لعمر بن الخطّاب: إنّ في الظّهر ناقةً عمياء. فقال عمر: ادفعها إلى أهل بيتٍ ينتفعون بها. قال، فقلت: وهي عمياء؟ فقال عمر: يقطرونها بالإبل. قال فقلت: كيف تأكل من الأرض؟ قال فقال عمر: أمن نعم الجزية هي أم من نعم الصّدقة؟ فقلت: بل من نعم الجزية. فقال عمر: أردتم، والله، أكلها. فقلت: إنّ عليها وسم الجزية. فأمر بها عمر فنحرت. وكان عنده صحافٌ تسعٌ فلا تكون فاكهةٌ ولا طريفةٌ إلا جعل منها في تلك الصّحاف. فبعث بها إلى أزواج النّبيّ ﷺ. ويكون الّذي يبعث به إلى حفصة ابنته، من آخر ذلك. فإن كان فيه نقصانٌ، كان في حظّ حفصة. قال: فجعل في تلك الصّحاف من لحم تلك الجزور. فبعث به إلى أزواج النّبيّ ﷺ. وأمر بما بقي من لحم تلك الجزور، فصنع. فدعا عليه المهاجرين والأنصار. قال مالكٌ: لا أرى أن تؤخذ النّعم من أهل الجزية إلا في جزيتهم.

44. Zeyd b. Eslem babasından naklediyor: Ömer b. Hattab'a:

«— Zekâtlıklar arasında kör bir deve var» dedim.

«— Birini verin de işini görsün!» diye karşılık verdi.

«— O kör!» dedim. Ömer (r.a.):

«— Katara katınca yürür.» dedi.

«— Peki, nasıl otlayacak?» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— O cizye malı mı, yoksa zekâttan mı?» diye sordu.

«— Cizye malı.» dedim. Ömer (r.a.):

«— Anladım, siz onu yemek istiyorsunuz!» deyince ben:

«— Üzerinde cizye malı olduğuna dair işaret var.» dedim. Hz. Ömer'in emri üzerine deve kesildi. Ömer'in (r.a.) yanında dokuz tabak vardı. Meyve ve hoşa giden yiyecekler olduğu zaman mutlaka bu tabaklara koyar, Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına gönderirdi. Bu arada kızı Hafsa da Hz. Peygamber'in hanımı olduğu için ona da gönderir, fakat en son gönderirdi. Şayet yetişmezse, kızıma yetişmesin diye düşünürdü. Bu sefer de kesilen devenin etlerini bu tabaklara koydu. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına gönderdi. Kalanının da yemek yapılmasını emrederek, ensarla muhacirin bazılarını davet etti.

İmam Malik şöyle demiştir: *Kendilerinden cizye alınanlardan, başka bir vergi alınmasını ben uygun görmüyorum.*

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنْ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ : أَنْ يَضَعُوا الْجِزْيَةَ عَمَّنْ أَسْلَمَ مِنْ أَهْلِ الْجِزْيَةِ حِينَ يُسْلِمُونَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَضَتِ السُّنَّةُ أَنْ لا جِزْيَةَ عَلَى نِسَاءِ أَهْلِ الْكِتَابِ ، وَلا عَلَى صِبْيَانِهِمْ . وَأَنَّ الْجِزْيَةَ لا تُؤْخَذُ إِلا مِنَ الرِّجَالِ الَّذِينَ قَدْ بَلَغُوا الْحُلُمَ . وَلَيْسَ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ ، وَلا عَلَى الْمَجُوسِ فِي نَخِيلِهِمْ ، وَلا كُرُومِهِمْ ، وَلا زُرُوعِهِمْ ، وَلا مَوَاشِيهِمْ صَدَقَةٌ . لأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا وُضِعَتْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ تَطْهِيرًا لَهُمْ وَرَدًّا عَلَى فُقَرَائِهِمْ . وَوُضِعَتِ الْجِزْيَةُ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ صَغَارًا لَهُمْ . فَهُمْ ، مَا كَانُوا بِبَلَدِهِمُ الَّذِينَ صَالَحُوا عَلَيْهِ ، لَيْسَ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ سِوَى الْجِزْيَةِ . فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْوَالِهِمْ . إِلا أَنْ يَتَّجِرُوا فِي بِلادِ الْمُسْلِمِينَ . وَيَخْتَلِفُوا فِيهَا . فَيُؤْخَذُ مِنْهُمُ الْعُشْرُ فِيمَا يُدِيرُونَ مِنَ التِّجَارَاتِ . وَذَلِكَ أَنَّهُمْ ، إِنَّمَا وُضِعَتْ عَلَيْهِمُ الْجِزْيَةُ ، وَصَالَحُوا عَلَيْهَا ، عَلَى أَنْ يُقَرُّوا بِبِلادِهِمْ ، وَيُقَاتَلُ عَنْهُمْ عَدُوُّهُمْ . فَمَنْ خَرَجَ مِنْهُمْ مِنْ بِلادِهِ إِلَى غَيْرِهَا يَتْجُرُ إِلَيْهَا ، فَعَلَيْهِ الْعُشْرُ . مَنْ تَجَرَ مِنْهُمْ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ إِلَى الشَّامِ ، وَمِنْ أَهْلِ الشَّامِ إِلَى الْعِرَاقِ ، وَمِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ إِلَى الْمَدِينَةِ ، أَوِ الْيَمَنِ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ هَذَا مِنَ الْبِلادِ ، فَعَلَيْهِ الْعُشْرُ . وَلا صَدَقَةَ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ ، وَلا الْمَجُوسِ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَلا مِنْ مَوَاشِيهِمْ وَلا ثِمَارِهِمْ وَلا زُرُوعِهِمْ . مَضَتْ بِذَلِكَ السُّنَّةُ . وَيُقَرُّونَ عَلَى دِينِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَى مَا كَانُوا عَلَيْهِ . وَإِنِ اخْتَلَفُوا فِي الْعَامِ الْوَاحِدِ مِرَارًا فِي بِلادِ الْمُسْلِمِينَ ، فَعَلَيْهِمْ كُلَّمَا اخْتَلَفُوا الْعُشْرُ . لأَنَّ ذَلِكَ لَيْسَ مِمَّا صَالَحُوا عَلَيْهِ ، وَلا مِمَّا شُرِطَ لَهُمْ . وَهَذَا الَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

45. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz zekât tahsildarlarına «Kendilerinden cizye alınanlar müslüman olurlarsa cizyelerini almamalarını» bir fermanla bildirdi.*

Cizyeyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Şimdiye kadar geçen tatbikata göre cizye, ehl-i kitabın kadın ve çocuklarından alınmaz. Sadece akıl baliğ olmuş erkeklerinden alınır. Zimmilerin ve mecusilerin hurmalarından elde ettikleri üzümlerinden, zirai ürünlerinden, küçük ve büyük baş hayvanlarından zekât alınmaz. Çünkü zekât, müslümanları temizlemek ve fakirlerini gözetmek için yine müslümanlar için farz kılınmıştır. Cizye ise ehl-i kitabı küçültmek için konmuştur. Onların anlaşarak içinde yaşadıkları ülkede kendilerinden cizye dışında vergi alınmaz. Yalnız ticaret yaparlar da bu vesileyle müslüman memleketlere*

girip çıkarlarsa ticaret mallarından onda bir vergi alınır. Cizye, sadece müslüman bir ülkede yaşamak ve onları düşmanlarına karşı korumak üzere taraflarca yapılan bir anlaşma neticesinde alınmaktadır. Ticaret maksadiyle başka bir memlekete giden zimmiden gümrük (öşür) alınır. Yine ticaret maksadıyla Mısır'dan Şam'a, Şamlı olan Irak'a, Iraklı olan Medine'ye veya Yemen'e veyahut da başka bir memlekete gitse yine gümrük (öşür) verir. Ehl-i kitap ve mecusilerin ne mallarına, ne meyvelerine, ne de zirai ürünlerine zekât yoktur. Şimdiye kadar uygulama böyle olmuştur. Onlar dinlerine tabidir, hangi dindelerse onda devam ederler. Ticaret için bir yıl içinde bir memlekete birkaç defa girip çıksalar, her defasında onda bir gümrüklerini verirler. Çünkü cizye anlaşması şartlarının içerisinde ticaret yapmak yoktur. Kendilerine yetişmiş olduğum Medine âlimleri de bu şekilde hüküm vermişlerdir.(*)

(*) İmam Şafii ile İmam Ebu Hanife, ehl-i Kitab'dan bunun senede ancak bir kere alınabileceğini söylemişlerdir. (Zürkanî Şerhi, I/190).

25. ZİMMİLERİN GÜMRÜK VERGİSİ (UŞÛR)

٤٦ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله ، عن أبيه ؛ أنّ عمر بن الخطّاب كان يأخذ من النّبط ، من الحنطة والزّيت ، نصف العشر . يريد بذلك أن يكثر الحمل إلى المدينة . ويأخذ من القطنيّة العشر .

46. Salim b. Abdullah babasından naklediyor: Ömer b. Hattab, hristiyan tüccarların buğday ve zeytinlerinden yirmide bir gümrük vergisi alırdı. Onun bu vergiyi düşük almasının sebebi, Medine'ye bu malların çok gelmesini sağlamak içindi. Halbuki baklagillerden onda bir vergi alırdı.[31]

٤٧ - وحدّثني عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن السّائب بن يزيد ؛ أنّه قال : كنت غلامًا عاملاً مع عبد الله بن عتبة بن مسعود ، على سوق المدينة ، في زمان عمر بن الخطّاب . فكنّا نأخذ من النّبط العشر .

47. Saib b. Yezid anlatıyor: Ömer b. Hattab zamanında Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'la birlikte Medine çarşılarında vergi memuru olarak çalışıyordum. O zaman biz hıristiyan tüccarlardan onda bir vergi alıyorduk.

٤٨ - وحدّثني عن مالك ، أنّه سأل ابن شهاب : على أيّ وجه كان يأخذ عمر بن الخطّاب من النّبط العشر ؟ فقال ابن شهاب : كان ذلك يؤخذ منهم في الجاهليّة . فألزمهم ذلك عمر .

48. İmam Malik'den: İbn Şihab'a:

«— Ömer b. Hattab neyi ölçü alarak hıristiyan tüccarlardan onda bir vergi alıyor?» diye sordum. İbn Şihab:

«— Cahiliyye devrinde öyle alınırdı, Ömer (r.a.) de buna devam etti» diye cevap verdi.

(31) Şeybani, 331.

26. SADAKANIN SATIN YA DA GERİ ALINMASI

٤٩ - حدثني يحيى عن مالك، عن زيد بن أسلم، عن أبيه؛ أنه قال: سمعت عمر بن الخطاب وهو يقول: حملت على فرس عتيق في سبيل الله. وكان الرجل الذي هو عنده قد أضاعه. فأردت أن أشتريه منه. وظننت أنه بائعه برخص. فسألت عن ذلك رسول الله ﷺ فقال: «لا تشتره، وإن أعطاكه بدرهم واحد. فإن العائد في صدقته، كالكلب يعود في قيئه».

49. Ömer b. Hattab anlatıyor: İyi bir at alıp Allah rızası için birine verdim. Adam ata iyi bakmıyordu. Onun için atı satın almak istedim. Zannedersem ucuz da alabilecektim. Durumu Resûlullah'a (s.a.v.) sordum. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir dirheme de verse alma, çünkü verdiği sadakadan dönen kustuğunu yiyen köpek gibidir»** buyurdu.[32]

٥٠ - وحدثني عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر: أن عمر بن الخطاب حمل على فرس في سبيل الله. فأراد أن يبتاعه، فسأل عن ذلك رسول الله ﷺ فقال: «لا تبتعه ولا تعد في صدقتك».

قال يحيى: سئل مالك عن رجل تصدق بصدقة، فوجدها مع غير الذي تصدق بها عليه تباع، أيشتريها؟ فقال: تركها أحب إلي.

50. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab, Allah rızası için bir at bağışladı. Sonra da onu satın almak istedi. Resûlullah'a (s.a.v.) durumu arzedince peygamberimiz şöyle buyurdu: **«Onu ne satın al, ne de sadakandan geri dön.»**[33]

İmam Malik'e: « Birine sadaka veren bir adam verdiği sadakanın başka biri tarafından satıldığını görse, onu satın alabilir mi?» diye soruldu.

İmam Malik:

«— *Bana kalırsa almaması daha iyidir*» cevabını verdi.

(32) Buharî, Zekât, 24/59; Müslim, Hibât, 24/1.
(33) Buharî, Zekât, 24/59; Müslim, Hibât, 24/3.

27. FİTRE YÜKÜMLÜSÜ

٥١ - حدثني يحيى عن مالك، عن نافع؛ أن عبد الله بن عمر كان يخرج زكاة الفطر عن غلمانه الذين بوادي القرى وبخيبر.

وحدثني عن مالك؛ أن أحسن ما سمعت فيما يجب على الرجل من زكاة الفطر، أن الرجل يؤدي ذلك عن كل من يضمن نفقته. ولا بد له من أن ينفق عليه. والرجل يؤدي عن مكاتبه. ومدبره، ورقيقه. كلهم غائبهم وشاهدهم. من كان منهم مسلما. ومن كان منهم لتجارة أو لغير تجارة. ومن لم يكن منهم مسلما، فلا زكاة عليه فيه.

قال مالك، في العبد الآبق: إن سيده، إن علم مكانه، أو لم يعلم، وكانت غيبته قريبة، وهو يرجو حياته ورجعته، فإني أرى أن يزكي عنه. وإن كان إباقه قد طال، وييئس منه، فلا أرى أن يزكي عنه.

قال مالك: تجب زكاة الفطر على أهل البادية. كما تجب على أهل القرى. وذلك أن رسول الله ﷺ، فرض زكاة الفطر من رمضان على الناس. على كل حر أو عبد، ذكر أو أنثى. من المسلمين.

51. Nafi' anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Vadiyülkura ve Hayber'deki kölelerinin fitrelerini de verirdi.

İmam Malik'ten: *Fitrenin farz olması konusuyla ilgili duyduğum en güzel şey geçimini üzerimize aldığımız kimselerin de fitrelerini ödeme mecburiyetidir. Bu durumda kişi müslüman olan mükatebinin (akitle serbest bırakılmış köle), ölümünden sonra hür olacak kölesinin, ve diğer kölelerinin, yanında veya başka yerde olduklarına, ticaret için olup olmadıklarına bakmaksızın hepsinin fitresini verir. Müslüman olmayanların fitresini vermesi gerekmez.*

Evden kaçan kölenin durumuna bakılır, efendisi yerini bilsin veya bilmesin henüz kaybolmuş ve efendisi hayatından ve döneceğinden ümitli ise fitresini verir. Şayet aradan uzun zaman geçmiş ve efendisi ümidini kesmiş ise onun fitresini vermez.

Fitre kentliler gibi köylülere de farzdır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) fitrenin, Ramazanda, hür, köle, kadın ve erkek her müslümana farz olduğunu bildirmiştir.

28. FİTRENİN MİKTARI

٥٢ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ .

52. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Ramazanda fitreyi, kadın, erkek, hür ve köle her müslüman bir sa'(2.176 gr.) hurma veya bir sa' arpa olarak takdir etti.[34]

٥٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِى سَرْحٍ الْعَامِرِىِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِىَّ يَقُولُ : كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ . وَذَلِكَ بِصَاعِ النَّبِىِّ ﷺ .

53. Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Biz fitreyi bir sa' yemek, bir sa' arpa, bir sa' hurma, bir sa' keş (keş peyniri, kuru yoğurt) veya bir sa' kuru üzümden verirdik. Bu sa', Resûlullah'ın (s.a.v.) tesbit ettiği ölçü idi.[36]

٥٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يُخْرِجُ فِى زَكَاةِ الْفِطْرِ إلا التَّمْرَ . إلا مَرَّةً وَاحِدَةً فَإِنَّهُ أَخْرَجَ شَعِيرًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْكَفَّارَاتُ كُلُّهَا ، وَزَكَاةُ الْفِطْرِ ، وَزَكَاةُ الْعُشُورِ ، كُلُّ ذَلِكَ بِالْمُدِّ الأَصْغَرِ مُدِّ النَّبِىِّ ﷺ ، إلا الظِّهَارَ . فَإِنَّ الْكَفَّارَةَ فِيهِ بِمُدِّ هِشَامٍ ، وَهُوَ الْمُدُّ الأَعْظَمُ .

54. Nafi'den: Abdullah b. Ömer fitresini hurmadan başka bir şeyle vermezdi, yalnız bir defasında arpadan verdi.[36]

İmam Malik şöyle demiştir: *Zıhar hariç bütün keffaretler, fitre ve öşür, müdd-i Nebi ile küçük müdle* (bir müd, yarım kg.dır.) *ölçülür. Zıhar keffareti ise, en büyük müd olan Hişam müddü ile ölçülür.*

(34) Buharî, Zekât, 24/70; Müslim, Zekât, 12/12.
(35) Buharî, Zekât, 24/73; Müslim, Zekât, 12/17.
(36) Buharî, Zekât, 24/77.

29. FİTRENİN ÖDENME ZAMANI

٥٥ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن نافع ؛ أن عبد الله بن عمر كان يبعث بزكاة الفطر إلى الذي تجمع عنده قبل الفطر ، بيومين أو ثلاثة .

وحدّثني عن مالك : أنه رأى أهل العلم يستحبون أن يخرجوا زكاة الفطر ، إذا طلع الفجر من يوم الفطر ، قبل أن يغدوا إلى المصلّى .

قال مالك : وذلك واسع إن شاء الله ، أن تؤدى قبل الغدو ، من يوم الفطر وبعده .

55. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, bayramdan iki üç gün önce fitreyi toplayan kimseye fitresini gönderirdi.

İmam Malik'den: *Benim gördüğüme göre, bayram günü şafak atınca, namazdan önce fitrenin verilmesini âlimler iyi görürlerdi.*[37]

İmam Malik der ki:*İnşaallah fitreyi verme süresi bayram günü namazdan önce ve sonra devam eder.*[38]

30. FİTRE YÜKÜMLÜSÜ OLMAYANLAR

٥٦ - حدّثني يحيى عن مالك : ليس على الرجل في عبيد عبيده ، ولا في أجيره ، ولا في رقيق امرأته ، زكاة . إلا من كان منهم يخدمه ، ولا بد له منه . فتجب عليه . وليس عليه زكاة في أحد من رقيقه الكافر ، ما لم يسلم . لتجارة كانوا ، أو لغير تجارة .

56. İmam Malik'ten: *Kişinin kölesinin kölesi, işçisi, karısının kölesi için fitre vermesi gerekmez. Yalnız bunlardan kendisine hizmet edenler varsa ve mutlaka kendisine lâzım iseler, o zaman bunların da fitresini verir. İster ticaret maksadıyla alınsın, ister başka maksatla alınsın müslüman olmayan köleye müslüman olmadıkça fitre düşmez.*

(37) Buhari, Zekât, 24/76 (İbn Ömer'den merfu olarak); Müslim, Zekât, 12/2223
(38) Şeybani, 344.

١٨ - كتـــاب الصيـــام

18

ORUÇ KİTABI

1. ORUCA BAŞLARKEN VE BİTİRİRKEN HİLÂLE GÖRE HAREKET EDİLMESİ (*)

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ . فَلاَ تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلاَلَ . وَلاَ تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ » .

1. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), sözü Ramazana getirerek: «**Hilâli görmeden oruca başlamayın, yine hilâli görmeden bayram yapmayın. Şayet hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.**» buyurdu.[1]

١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ رَمَضَانَ ، فَقَالَ : « لاَ تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلاَلَ . وَلاَ تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ » .

2. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Ay yirmi dokuz çekebilir, hilâli görmeden oruca başlamayın, hilâli görmeden bayram da yapmayın. Şayet Ramazanın son günü hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.**»[2]

(1) Buharî, Savm, 30/11; Müslim, Sıyâm, 13/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 346.
(2) Buharî, Savm, 30/11; Müslim, Sıyam, 13/9.

(*) Ramazan ve bayramların belirlenmesi konusunda İslâm ülkelerinin birlikteliğini sağlamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığının öncülüğünde 1978 Rü'yet-i Hilâl Konferansı düzenlenmiş ve şu bildiri yayımlanmıştır:

Konferansımızın asıl konusu olan «RÜ'YETİ HİLÂL» meselesindeki ayrılıklarla ilgili olarak İslâm Dünyası'nın birliğini sağlayacak kesin sonuçlara ulaşmak en büyük arzumuzdur.

Bugün burada, üzerinde duracağımız «RÜ'YETİ HİLÂL» konusudur. Ramazan'a girerken, bütün İslâm Dünyası'nda bu konu tartışılır, müslümanlar, kendi ülkelerinden ayrı hareket eden diğer ülkelerin tutumu karşısında şüpheye düşerler, huzursuz olurlar.

Gerçi, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden, fıkhi görüş açısından konuya bakıldığı zaman, bu konudaki ayrılığı tabiî karşılamak mümkündür. Ancak, hemen ifade etmeliyiz ki, bugün bu konuda görülen ayrılık, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar etmekten meydana gelmemektedir. Hilâlin tesbitinde uygulanan farklı metotların meydana getirdiği bir ayrılıktır. Ancak, kabule mecburuz ki, «İHTİLAF-I METALİ»a itibardan dolayı meydana gelmiş de olsa, günümüz müslümanlarının ayrılığa tahammülü yoktur. Çünkü, biraz önce de belirttiğimiz gibi, dünyamız küçülmüş,mesafeler kısalmıştır. Çok seri haberleşme ve ulaşım imkânları sayesinde, dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen bir olay, bu noktaya en uzak köşesinde bile, anında duyulabilmektedir. Bir İslâm Ülkesinde bayram yapılırken, bir başka İslâm Ülkesinde oruca devam edilmesi, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden fıkhî görüşe dayanılmış da olsa, müslüman toplumları izahı mümkün olmayan bir sonuçla karşı karşıya getirmektedir. Aslında, çok iyi bildiğimiz gibi; Hanefî, Malikî ve Hanbelî Mezheplerinin cumhur-ı fukahası «İHTİLAF-I METALİ»a itibar edilmemesi, hilâlin bir yerde sübutu halinde bütün İslâm Dünyasının bu sübuta göre amel etmesi görüşündedir. Şafiî mezhebinde de aynı görüşü benimseyen fakihler vardır. O halde, bu ayrılığı ortadan kaldırmak hepimiz için önemli bir görev olmaktadır.

Bu konuda özellikle Avrupa ülkelerinde çalışan ve değişik İslâm Ülkelerine mensup bulunan müslümanlar, daha güç durumdadır. Bunların bir kısmı, kendi ülkelerine uymakta, diğer bir kısmı, başka ülkelerin ilânına itibar etmekte, böylece aynı şehirde yaşayan, aynı dine, hatta aynı millete mensup olan müslümanlar, ayrı günlerde oruca başlamakta ve bayram yapmaktadır. Bunlar içinde kırıcı ithamlarda bulunanlar ve farkında olmadan fitneye yol açanlar da pek çoktur. Bu halin onları, gayr-ı müslimler karşısında güç bir duruma sokmuş olması da ayrı bir gerçek ve ayrı bir acıdır.

Yabancı ülkelerde çalışan müslüman işçisi, kendisine müslüman olmayanlar tarafından sorulan «Siz hepiniz aynı dinin mensupları değil misiniz? Niçin aynı günde bayram yapmıyorsunuz?» sorusuyla karşı karşıya gelmekten kurtarılmalıdır.

Bu konuda en yakın geçmişteki, Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin tesbitini örnek olarak ele almak istiyorum.

Yüksek malûmları olduğu üzere, 1398 H. - 1978 M. yılı Ramazan orucuna bazı İslâm Ülkelerinde (Meselâ: Türkiye, Afganistan, Fas ve Nijerya'da) 6 Ağustos 1978 Pazar günü başlanmışken, diğer bazıları (meselâ: Mısır, Suudî Arabistan, Lübnan, Suriye gibi ülkelerde) oruca 5 Ağustos Cumartesi günü girilmiştir. İslâm Ülkelerinin büyük çoğunluğu 5 veya 6 Ağustos günlerinde bölünerek oruca başlarken, 4 ve 7 Ağustos günleri Ramazan'a giren ülkeler de vardır. Büyükelçiliklerden aldığımız bilgiler bizi yanıltıcı nitelikte değilse, Irak ve Kuveyt'deki müslümalar, 4 Ağustosta oruca niyyet etmişler, Pakistan'daki müslüman kardeşlerimiz ise, oruç tutmağa 7 Ağustos günü başlamışlardır. «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden fıkhî görüş savunulsa bile, bu tablo karşısında İslâm Dünyasının hazin durumunu görmemek mümkün değildir.

1398 H. /1978 M. yılı Şevval hilâline gelince:

Aynı hazin sonuç, bu hilâlin ilanı konusunda da ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:

Bazı ülkelerde 2 Eylül akşamı Şevval hilâli görülmüş gibi, 3 Eylülde bayram yapılmış, diğer bazı ülkelerde ise, aynı gün oruca devam edilerek, bayrama bir gün sonra (4 Eylülde) girilmiştir. Kesin tesbitlerimiz olmamakla beraber, Ramazan'a girişlerine bakarak, bazı ülkelerde de 2 ve 5 Eylül günlerinde bayram yapıldığını söylemek mümkündür.

Yine bu yıl, Zilhicce hilalinin tesbitinde ve kurban bayramının ilânında karşılaşılan sonuç, Ramazan ve Şevval hilâllerinin durumundan farklı olmamıştır. Bazı İslâm ülkelerinde 31 Ekim akşamı Zilhicce hilâli görülmüş gibi 1 Kasım tarihi 1 Zilhicce olarak ilân edilirken,diğer bazılarında 2 Kasım günü 1 Zilhicce olarak kabul ve ilân edilmiştir.

Kesim kanaatimiz olur ki, bu ayrılık, «İHTİLAF-I METALİ»'dan doğan bir ayrılık değildir. Bu ülkelerde hilâl gözlenmesi ve tesbitinin yol açtığı bir ayrılık da değildir. Şu veya bu ülkelerin hilâli bizzat gözleyerek ve sadece bu gözlem olarak ilân ettiklerini, diğerlerinin ise, bunu yapmadıkları için yanlış yolda olduklarını iddia etmek de imkânsızdır. İhtilâfın temelinde, İslâm ülkelerinde uygulanan farklı metotlar yatmaktadır.

1398 H./1978 M. yılı Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâlleri ile ilgili olarak yaptığımız araştırma ve incelemeler göstermiştir ki, ülkemiz de dahil olmak üzere ve özellikle Ortadoğu İslâm Ülkelerinin çoğunda hesapla amel edilmiştir. Ancak, hesapta uygulanan ayrı metotlar yüzünden, sonuçlar değişik olmuştur. Şöyle ki: Bazı İslâm ülkeleri, hesaplarını yaparken Batılılarca hazırlanmış olan «Almanak» larda gösterilen Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait «İÇTİMA ANI»nı esas almışlar, bu «İÇTİMA ANI»nı takibeden günleri, hilâl henüz görülmemiş olduğu halde, mezkûr ayların birinci günü olarak ilân etmişlerdir. Diğer bazı ülkeler ise, bu ayların içtima zamanlarına değil, bu aylara ait hilâllerin yeryüzünden görülebileceği zamanlara (hilâlin sübutuna) itibar etmişler ve bu subutu takibeden günleri mezkûr ayların birinci günleri olarak tesbit ve ilân etmişlerdir.

Bu konu ile ilgili görüşlerimizi ve tesbitlerimizi biraz daha açıklamak isterim:

a) 1398 H./1978 M. Yılı Ramazan hilâlinin tesbiti ile ilgili çalışmalarımız:

Batılılarca hazırlanan Almanaklar incelendiğinde görüleceği üzere, Ramazan hilâlinin İÇTİMA ANI, 4 Ağustos Cuma günü Greenwich saati ile 01.01'dir. Ancak bu tarihte, hesaba göre en batıda bulunan Fas dahil, İslâm Dünyasının hiç bir yerinde hilâl görülmemiştir. Bu tarihte Ay, meselâ: Fas'ta Güneşten 11 dakika, Mekke'de 12 dakika, Ankara'da 1 dakika sonra batmıştır. Halbuki, hilâl, Güneşin gurubundan sonra, batıda ufukta ve meselâ: Ekvator hattı üzerindeki bölgelerde en an 25 dakika, ekvatordan uzaklaştıkça ise daha fazla süre kalmadıkça, yani Güneşten en az bu kadar süre sonra batmadıkça, yer yüzünden görülmesi imkânsızdır. Zira bu süre içinde Ay, henüz güneş ışınlarının etkisi altında bulunmakta ve yer yüzünden görülebilmesi söz konusu olan bölümü de görülemeyecek kadar ince bir hilâl durumunda olmaktadır. Görülebilecek duruma gelmesi için Ay'ın içtima noktasından ayrılarak, Güneşle Dünyanın merkezini birleştiren doğruya 7 dereceden büyük bir açı meydana getirmesi şarttır.

Astronomik hesaplara göre, Zilhicce'nin «İÇTİMA ANI», 31 Ekim günü Greenwich saati ile 20.06 (Mekke saati ile 23.06) dır. Ve 31 Ekim akşamı dünyanın hiç bir yerinde hilâl görülmemiştir. Bu tarihte Ay, meselâ Mekke'de Güneşten 3 dakika, Fas'ta, 1 dakika önce batmış, şüphesiz görülmesi mümkün olmamıştır. Hilâl ilk defa 1 Kasım günü Greenwich saati ile 07.39 da (Mekke saati ile 10.39 da) Japon adalariyle Yeni Gine adalarını birleştiren hattın üzerinde olan deniz bölgesinde, aynı günün akşamı ise, bütün İslâm Ülkelerinde görülebilecek duruma gelmiştir.

Bu astronomik hesaplardan ve gözlemlerden çıkarılacak sonuç şudur ki, hilâlin görülmesi ölçüsünün benimsenmesi halinde, Kurban Bayramı, 11 Kasım 1978 Cumartesi günüdür. RU'YET şartı aranmıyor ve hilâlin «İÇTİMA ANI»nın girmiş olması ile yetiniliyors, bu takdirde 10 Kasım 1978 Cuma günü, Kurban Bayramı günü olarak kabul edilebilecektir.

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, Ramazan ve bayram günlerinin ilânında İslâm Dünyasında görülen ayrılığın asıl sebebi, bu ülkelerin bazılarında hesapla amel edilmesi, diğer bazılarında ise, hilâlin bizzat gözle görülmesi suretiyle hareket edilmesi değildir. Aslında, bu ülkelerin çoğunda, uygulanan yol, hesap yoludur. Aynı yol uygulandığı halde, ayrı metotların kullanılmış olması sebebiyle ayrı sonuçlara ulaşıldığı sanılmaktadır.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra ortaya şu sorular çıkmaktadır:

1— Ramazan ve Bayramların ilânında, dinî ölçülere uygun olarak, önceden yapılmış astronomik hesaplara dayanılmak suretiyle hareket edilebilecek midir? Yoksa bu hesaplar yapılmış olsa bile, hilâlin gözetlenmesi ve buna göre hareket edilmesi zarureti üzerinde durulacak mıdır?

Bu sorunun cevabı üzerinde ikinci hicrî asırdan bu yana âlimler arasında tartışmaların süregeldiği malumlarıdır. Bu tartışmaların ışığında, yüksek heyetiniz de bu konuda kesin tercih ve tavrını ortaya koymak durumundadır.

2— Hesaba itibar edilecekse, Ay, «İÇTİMA ANI»ndan sonra, 7 dereceden daha büyük bir açı yaparak Güneşten uzaklaşmadığı ve bu yüzden de yeryüzünden görülmediği halde «ASTRONOMİK GİRİŞ» yani «İÇTİMA ANI» ile sabit olmuştur diye, bazı kardeş ülkelerde yapıldığı gibi, Ramazan ve Bayram ilân edilebilecek midir?

3— İkinci soruya, «EVET», diyebileceksek, mesele yoktur. «HAYIR» diyeceksek, hilâlin dünyanın herhangi bir yerinde görülmesi halinde, İslâm ülkelerinden herhangi birinde görülmüş olması şartı aranmaksızın Ramazan ve Bayram ilânı yoluna gidilebilecek midir?

4— Üçüncü soruya «HAYIR» diyeceksek, hilâlin İslâm Ülkelerinin herhangi birinde görülmesi şartı üzerinde mi durulacaktır?

Yüksek malumları olduğu üzere, İslâmî hükümlere göre namaz vakitlerinin belirlenmesinde Güneşin hareketlerinin (daha doğrusu, Dünyanın kendi ekseni etrafındaki günlük hareketi ile Güneş etrafındaki yıllık hareketinin), oruç, hac, zekât, fıtır sadakası, kurban, bayram gibi ibadetlerin zamanlarının tesbitinde ise Ay'ın aylık ve yıllık hareketlerinin esas alınması gerekmektedir. Söz konusu ibadetlerin zamanlarının isabetle tayin edilebilmesi ise kamerî aybaşlarının, özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilk günlerinin doğru

olarak tesbitine bağlıdır. Fıkhî eserlerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, İslâm müctehit ve fakihlerinin büyük çoğunluğu, Resulullah (s.a.) Efendimizin, değişik lâfızlarla -hemen hemen- belli başlı bütün hadis kitaplarında rivayet edilmiş olan «Ramazan hilâlini görünce, oruca başlayın Şevval hilâlini görünce bayram yapın. Hava kapalı olur da, hilâl görülemezse (Şaban ve Ramazan aylarını) 30 güne tamamlayın»[1] hadis-i şerifi ile istidlâl etmişler, kamerî aybaşlarının tesbitinin, bu aylara ait ilk hilâllerin görülmesi, bu mümkün olmadığı takdirde, ayın 30 güne tamamlanması ile olacağını, bu konuda hesapla ve müneccimlerin sözleriyle amel etmenin dinen caiz olmayacağını savunmuşlardır.

Buna karşılık, sayıca az olmakla birlikte kamerî aybaşlarının (Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin) hesapla da tayininin mümkün, caiz ve hatta zarurî olduğunu ifade eden muhakkak fakihler de her asırda bulunmuştur.

Kamerî aybaşlarının tayininde, mutlaka RÜ'YETin esas olduğunu, hesapla amel etmenin caiz olmadığını savunan fakihlerin belli başlı delilleri şunlardır.

1- Hadis-i şerifte: «Hilâli görmedikçe oruca başlamayın. Hilâli görmeden orucu bırakıp bayram yapmayın. Hava kapalı olur da, hilâli göremezseniz, ayı 30 gün takdir edin.» [2] buyurulmuştur.

Diğer bir rivayette ise: «Hilali görünce oruca başlayın. Hilâli görünce orucu bırakıp bayram yapın. Hava bulutlu olur da hilâli göremezseniz, takdir edin, yani adedi 30 güne tamamlayın» buyurulmuş, hesaptan ve müneccimlerin verecekleri bilgiden söz edilmemiştir. Aksine hilâlin görülmesi, görülemediği takdirde ayın 30 güne tamamlanması emredilmiştir. Hesapla amel edilmesi caiz olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.) 30'a tamamlamayı emretmez «Hesap bilenlere başvurunuz» buyururdu.

2- Peygamberimiz (s.a.v.) müneccimlere inanmayı ve ilm-i nücum ile meşguliyeti yasaklamış, «kim bir kahine veya müneccime gider de (ondan gaibe ait haber sorarsa) Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.» [3] buyurmuştur.

3- İlm-i nücum, hayal ve tahminden ibarettir. Ne kesin bilgi, ne de galib zan ifade eder. Bu sebepledir ki, kamerî aybaşlarının tayininde bu ilme itimat edilemez.

4- Dinî vazifelerin vakitlerini hesapla tayin etmek, hesap bilenlerin azlığı sebebiyle, dinî hükümlerin ifasını zorlaştırır. Din kolaylıktır. Bu sebeple ibadet zamanlarının tayini, âlimin de cahilin de kolaylıkla tatbik edilebileceği basit esaslara bağlanmıştır.

5- Hesaba göre kamerî ay, ne 29 ne de 30 olmayıp 29,5 gündür, yani kesirlidir. Halbuki oruç tamgün ölçüsüne bağlıdır.

6- Hesapla aybaşlarını (hilâli) tayin, şuhudî ilim değil, istidlâli ilimdir. İstidlâli ilim, ehl- i fen ve havassa aittir. Hesapla hilâlin belirlenmesi, halkı körü

(1) el-Buharî, el-Camiu's-Sahih, II, 229, İstanbul, 1315; Müslim, el-Camiu's-Sahih, II, 579 (Tahkik: M. Fuat Abdülbaki), Kahire, 1375/1955; Ebû Davud, es-Sünen, I, 543, Mısır, 1371/1952; et-Tirmizi, el-Camiu's-Sahih, III, 72 (Tahkik: M. Fuad Abdülbaki), Mısır, 1953; İbn Mace, es-Sünen, I, 259 (Tahkik: M. Fuad Abdülbaki), Mısır, ed-Dârimi, es-Sünen, II, 3, Dâru ihyai's-sünneti'n-nebeviyye, ts.
(2) en-Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, VIII, 188 - 189; Beyrut, 1392/1972.
(3) İbn Abidin, Mecmuatu'r-resail, I, 245. İstanbul, 1325.

körüne taklide mecbur kılmak, şuhudî ilim zevkinden mahrum bırakmak demektir.

7- Kur'an-ı Kerim'de, Bakara sûresinin 185. ayetinde: «Sizden her kim Ramazan ayına şahit olursa oruç tutsun» buyurulmaktadır.

«Şuhûd» kelimesi «huzur» yani «ikamet» anlamına geldiği gibi her şeyi kesinlikle bilmek ve görmek anlamlarında da kullanılır. Bu duruma göre müfessirler ayet-i celileyi:

a) Her kim Ramazan ayında misafir olmayıp mukim olursa,

b) Her kim Ramazan ayının başladığını yakînen bilirse,

c) Her kim Ramazan hilâlini görürse... şeklinde açıklamışlardır.

Ayete verilen ikinci manadaki yakinen bilme yolu mutlak değil, «hilâli görünce oruca başlayınız...» hadis-i şerifi ile tefsir ve takyit edilmiştir. Bu sarahat karşısında, bir başka bilgi yolu olarak hesap yoluna meyletmeye sebağ yoktur.

Kamerî aybaşlarının özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin RÜ'YET'ten başka astronomik hesaplarla da tayin edilebileceği görüşünü benimseyen âlimler, hesabı kabul etmeyenlerin ileri sürdükleri itirazlara şöyle cevap veriyorlar:

1- «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce orucu bırakın, Hava kapalı olursa, ayı 30 güne tamamlayın.» anlamındaki hadis-i şerifler, kamerî aylara ait ilk hilâllerin hesapla tayin edilmesini yasaklamamakta; müslümanların oruç, hac, kurban, fıtır sadakası, bayram gibi ibadetlerini ifa için, kamerin hareketlerine ait ince hesapları öğrenmekle mükellef kılınmadıklarını, bu iş için avamın da havassın da bilip tatbik edebileceği RÜ'YET yolunun kullanılabileceğini göstermektedir.

2- Hadis-i şerifte yasaklanan ilm-i nücum, günümüzün müsbet ve modern astronomi ilmi değildir. Bugünün müsbet ilmi olan astronomiyi, İslâm'ın yasaklanmış olması muhaldir. Burada işaret edilen ve yasaklanan şey yıldızların hareketlerinden geleceğe ait haber ve hükümler çıkarmağa ve bir takım hurâfi bilgiler elde etmeğe çalışmasıdır. Nitekim âlimler bu ve benzeri hadis-i şeriflerde geçen «MÜNECCİM» terimini, «yıldızların doğup batmasından geleceğe ait haber veren kimse,» «KÂHİN» terimini ise «bir şeyi vukuundan önce haber veren veya gayb hakkında hüküm veren kimse» diye tarif etmişlerdir.[4]

Aslında bu hadis-i şeriflerde zemmedilen kişiler, bütün kudret ve tasarrufun gök cisimlerine ait olduğunu ileri süren müşrik arap kâhinleri ve bakıcılarıdır. Gerçekten de bunlara inanan ve bunların ardından gidenlerin küfründe şüphe yoktur. Hesabın ve yıldızların bazı bilgileri elde etmede bir takım işaretler ve vasıtalar olduğuna inanan ve elde ettiği bilgilerle amel eden kişilere küfür isnat etmekten, herkesin Allah'a sığınması gerekir.[5]

3- Mütekaddim fakihlerin hads ve tahminden ibaret sayarak galip zan bile ifade etmeyeceğini söyledikleri hesap ve ilm-i nücum, günümüzün hesabı ve astronomisi değil, belki bu ilme ait ilk ve çok sınırlı bilgilerdi. Günümüzde astronomi ilminin elde ettiği sonuçlar ve hasaplar kesindir.

(4) a.g.e., 245.
(5) bkz., a.g.e., I, 246.

4- Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait hilâllerin hesapla tayin ve tesbiti için bütün müslümanların astronomi ve ince hesapları öğrenmeleri gerekmez. Nitekim herkes, hilâl aramakla da sorumlu tutulmamış, toplum içinden birkaç kişinin hatta bir-iki kişinin hilâli arayıp görmesi ile diğerlerinden sorumluluk kalkmıştır. Özellikle günümüzde hesap, artık rü'yetten daha kolay, toplumlar için çok daha pratik hale gelmiştir. Bu itibarla, hesapla hilâlin tayini, müslümanlar üzerine külfet ve meşakkat değil, bilakis kolaylıktır.

5- Kamerî ayların hesaba göre kesirli olması, bazı ayların 29 gün, bazılarının da 30 gün itibar edilmesi anlayışına aykırılık ifade etmez. Rü'yet ölçüsüne göre yapılan hesap sonucunda da, kamerî aylar pek âlâ bazan, 29, bazan da 30 gün olmaktadır.

6- Müslümanların tamamının hilâli görerek şuhudî ilim zevkine ermeleri aklen mümkün ise de, tatbikatta hiç vaki olmamıştır. Göreni taklit ile, hesap ile haber vereni taklit arasında sonuç bakımından hiç bir fark yoktur.

7- «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayınız...» mealindeki hadis-i şerifi, «sizden kim Ramazanın başladığını kesinlikle bilirse, oruç tutsun.» anlamındaki ayet-i kerimede geçen «BİLGİ»yi rü'yetle sınıflayıcı olarak görmek doğru değildir. Önemli olan, bu bilgiye ermektir. Bu da rü'yetle olabileceği gibi, hesapla da mümkündür. Hadis-i şerifteki emir, vücub için değil, irşat içindir. Ramazan'a başlamayı ve bayram yapmayı sağlayacak sınırı göstermektedir. Bu sınırın tesbiti, hilâli gözleyerek, rü'yetin sübutu ile olabileceği gibi, hesaba başvurarak da mümkündür. Şari'in gayesi, hilâli göstermek değil, hilâlin sübutunu tayin yolu ile oruca başlatmak veya iftar ettirmektir. Bu itibarla, mezkûr hadis-i şerifi, bu ayet-i kerimede işaret edilen bilgi yolunu rüyetle sınırlayıcı olarak görmek, isabetli olmasa gerektir.

Bilindiği üzere Cenab-ı Hak bütün kâinatı belli bir düzen içinde yaratmıştır. Kâinatta mevcut, değişmeyen bu nizam ve düzene Kur'an-ı Kerim diliyle «SÜNNETULLAH»[6] denilmektedir. Güneş, ay ve yıldızlar da bu değişmeyen nizam içinde Allah'ın emrine ram olmuşlardır.[7] İnsan oğluna düşen, gerekli çalışma ve araştırmayı yapıp kâinattaki değişmeyen düzenin sırrını kavramaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

«Güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır... Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardına gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında O'na karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» [8] buyurulmaktadır.

Bir başka ayet-i celilede ise: «Güneş ve ay belli ve sabit bir hesaba göre hareket ederler.» [9] buyurulmuştur.

Görüldüğü üzere, bu ayetlerin ilkinde, insanların ay ve yılları hesaplayabilmeleri için kamere menzileler tayin edildiği açıklanmaktadır. Ayrıca ilahî kudret ve azametin anlaşılabilmesi için Güneş ve Ay'ın hareketlerinin öğrenilmesi, gök bilime önem verilmesi teşvik edilmiştir.

(6) Fatır sûresi, 35.
(7) el-Araf sûresi, 54.
(8) Yunus sûrsi, 5-6
(9) er-Rahman sûresi, 5.

İkinci ayet-i celilede ise, Güneş ve Ay'ın gelişi güzel değil, sabit bir düzen ve hesap uyarınca hareket etmekte oldukları beyan buyurulmuştur.

Ayet-i kerimelerdeki bu açıklık karşısında, güneşin ve ayın hareketlerini sâlisesine kadar tesbit edebilen günümüz astronomisine karşı menfi tavır almak, istiğna göstermek ve dini günlerin tayininde bu unsurdan yararlanmayarak, yalnız RÜ'YET üzerinde ısrar etmek, kanaatimizce Kur'an'ın ve sünnetin ruhuna aykırı davranmaktır.

Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: «Biz ümmî bir milletiz. Ne yazı biliriz, ne de hesap yapmayı. Bize gerekli olan, ayın bazan 29, bazan da 30 gün olduğunu bilmekten ibarettir.» buyurulmuştur.[10]

Bu hadis-i şerifle yukarıda geçen «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce iftar edin. Hava ve atmosfer şartları dolayısiyle hilâl görülemediğinde ayı 30 güne tamamlayın.» anlamındaki hadis-i şerif birlikte incelenecek olursa, Resûlullah (s.a.v.)'in kamerî ayların başlangıçlarını tayinde RÜ'YET'i esas almasındaki sebebin, o günkü toplumda yazının ve ayın hareketleri ile ilgili hesapların bilinmemesi olduğu görülür.

O günkü toplumun içinde bulunduğu şartlara ve imkânlara uygun olarak gösterilen bilgi yolu üzerinde bugün de ısrar göstermek ve İslâmın her vesile ile teşvik ettiği müsbet bilimin sonuçları karşısında müstağni davranmak, doğru olmasa gerektir. Bu hadis-i şerif açıkça göstermektedir ki, kamerî aybaşlarının tayininde hilâl gözleme yolunun gösterilmesi, o günkü şartların ortaya koyduğu bir zarurettir. Görüldüğü üzere hadis-i şerif bir illete bağlıdır. Yani hilâlin görülmesi kaidesini bir sebebe bağlı olarak vazetmiştir. Çünkü; Şari'in gayesi oruçtur, iftardır ve bunların vaktinde yapılmasıdır. Hilâlin görülmesi ile vaktin tayini, O'nun gayesi değildir.

Dinî hükümler Mekâsıd ve «Vesâil» olmak üzere iki kısımdır. Ramazan ayında oruç tutmak, Şevvalin ilk günü Arafatta vakfe yapmak gibi hükümler mekâsıd; bu ibadetlerin ifa edileceği günlerin ve vakitlerin tesbiti için uygulanacak metodlar ise, vesâildir. Dinin vesâil kısmına giren hükümleri zaman, mekân ve şartların değişmesi ile değişebilir. Çünkü bunlar maksat değil, maksada götüren vasıtalardır.

Fukaha beyan etmiştir ki, «Şer'i hükümler, illet ve sebeplere bağlıdır. İllet sabit olduğu zaman, hüküm de sabit olur. İllet ortadan kalkınca, bu illete bağlı olan hüküm de ortadan kalkar.»[11]

Bunun İslâm hukukunda pek çok örnekleri vardır. Bir kaçına değinmeyi uygun buluyorum.

a) Zeyd b. Halid el Cüheni'in rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) den bir kimse lükata'nın (yani yitiğin) hükmünü sormuş, Resûlullah (s.a.v.) de yanında bir yıl muhafaza ederek ilan etmesini, bir yıl içinde sahibi çıkmazsa bu yitiğin, bulana ait olacağını beyan etmiştir. Aynı kişi, yitik koyunun hükmünü sormuş, Resûlullah (s.a.v.) aynı mealde cevapta bulunmuştur. Daha sonra yitik deveyi de sorunca: «Ondan sana ne... O hayvanın su tulumu ve gezecek tabanı beraberindedir. Sahibi buluncaya kadar kendi kendine barınabilir.»[12] buyu-

(10) el-Buharî, age., II, 229; Müslim, age., II, 579; Miras Kâmil, Tecrid-i Sarih tercemesi, VI, 308 (Hadis no: 908) İstanbul, 1945.
(11) Bkz. Mustafa Ahmet Ez-Zerka, el-Fıkhü'l-İslâmi fî sevbihi'l-Cedid, II, 905, Dımaşk, 1395/1965
(12) el-Buhari, age., III, 93; Müslim, age., III, 1346; Malik, el-Muvatta, II, 759, Kahire, 1370/1951.

rulmuştur.

Bu hadis-i şerife göre, bulan tarafından alınıp muhafaza edilmediği takdirde yok olacak lukataların, bulunduğu yerden alınarak muhafaza ve ilân edilmesi, deve gibi kendini yırtıcılara karşı koruyabilecek ve sahibi tarafından bulununcaya kadar yaşayışını sürdürebilecek hayvanların ise kendi hallerine terkedilmeleri gerekmektedir.

Bu uygulamaya, Hz. Osman'ın hilafetine kadar devam edilmiştir. Hz. Osman, yitik develerin de bulan tarafından muhafaza edilmesini, gerekirse satılmasını, sahibi ortaya çıktığında satış bedelinin ödenmesini emretmiştir.[13]

Çünkü Hz. Osman, halkın ve cemiyetin ahlâkında bozulma başladığını görmüş, böyle bir tedbirle yitik develerin hırsız bir kimsenin eline geçmesini önlemek istemiştir.

Bu tedbir, zahiren Resûlullah (s.a.v.) efendimizin yukarıdaki emrine aykırı görünüyorsa da, gerçekte Şari'in gaye ve maksadına uygundur. Çünkü bunda asl olan, mal sahibinin malını yok olmaktan kurtarmak ve onun eline geçmesini sağlamaktır.

b) Resûlullah (s.a.v.) sünnetin ve kendi sözlerinin Kur'an-ı Kerim'le karıştırılması endişesiyle «Benden, Kur'an-ı Kerim'den başka hiç bir şey yazmayınız. Kim böyle bir şey yapmışsa, onu imha etsin.»[14] buyurmuştur.

Bu yasak gereğince, ashap ve tabiûn devirlerinde hadis-i şerifler yazı ile zapt olunmamış, şifahen nakl ve hıfz edilegelmiştir.

Kur'an-ı Kerim nüshaları her tarafa yayıldıktan ve hafızalara yerleştikten sonradır ki, sünnet ve hadisin yazılmasını gerektiren sebepler ortadan kalkmış, halife Ömer b. Abdülaziz, sünnetin yazı ile tesbitini emretmiş, İslâm âlimlerince de sünnetin yazı ile tesbiti vacib hükmünde görülmüştür. Çünkü onu zayi olmaktan kurtarmak, ancak yazmakla mümkündür.

c) Tevbe suresinin 60'ınca ayetinde «masrıf-ı zekât» arasında zikredilen müellefe-i kulûba zekât verilmesi şeklindeki uygulama, Hz. Ömer'in ictihadı ile durdurulmuş, Hz. Ömer'in bu ictihadı ashaptan hiç kimse tarafından red ve inkâr edilmemiş, müellefe-i kulûba zekât verilmemesi hususunda icma vaki olmuştur.[15]

Riba ile ilgili hadis-i şeriflerde, altın ile gümüşün cinsleri ele mübadelelerinin tartı ile, buğday, arpa, hurma ve tuzun ise ölçek ile yapılması emredilmiştir.[16]

Bu sebeple, başta Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed olmak üzere Hanefi müctehitleri, «halk bu konudaki uygulamasını değiştirmiş de olsalar, Resûlullah (s.a.v.)'ın -riba ve fazlalığı önlemek için- ölçek ile mübadelelerini tayin etmiş olduğu buğday, arpa, hurma ve tuzun ebediyyen ölçek ile mübadele edilebileceği, altın ve gümüşün de ebediyen tartı ile mübadele edilmesi gerektiği, hadis-i şerifte tasrih edilmeyen diğer eşyaların ise halkın örf ve âdetine göre ölçü, tartı ve sayı ile mübadelelerinin caiz olduğu» içtihadında bulunmuşlardır.

(13) Bkz. Malik, age, II, 759.
(14) Müslim, age., IV, 2298; ed-Darimî, age., 1,119.
(15) el-Mergînanî, el-Hidâye maa Fethi'l-kadir, II, 14, Mısır (Bulak) 1315.
(16) Konu ile ilgili hadisleri topluca görmek için bk., Ebû Cafer'it-Tahavi, Şerhu Meâni'l-âsar, IV, 4 ve IV, 65-68; eş-Şevkanî, Neylü'l-evtar, V. 202-208, Mısır, 1380/1961.

Ancak Ebû Yusuf, Harun Reşit devrinin başkadısı olduktan sonra, müslümanların yaşadıkları çeşitli bölgelerde birbirinden farklı örf ve âdetlerin bulunduğunu görerek, söz konusu hadis-i şerifleri «bazı şeylerin ölçek, bazı şeylerin de tartı ile mübadelesini tayin etmek için değil, Asr-ı Saadette halkın cari olan örf ve âdeti üzere varit olduğu görüşüne varmıştır. Bu konudaki nasları da örf ile talil ederek, ilk içtihadından rücu etmiştir. Onun ikinci içtihadına göre hadis-i şeriflerde zikredilmeyen diğer eşyada olduğu gibi eşyay-ı sittenin de (6 çeşit eşya) halkın örf ve âdetine göre ölçek, tartı veya sayı ile mübadeleleri caizdir. Başta Kemal b. Hümam olmak üzere, Ebû Yusuf'un bu ikinci ictihadını muhakkık fakihlerden bir çoğu halkın maslahatına daha uygun bularak Ebû Hanife ve İmam Muhammed'in içtihadına tercih etmişlerdir. [17]

Görüldüğü üzere, özel bir durum veya sebebe bağlı olan hükümler, bu özel durum ve sebeplerin zâil olması ile ortadan kalkmakta, her hüküm kendi sebep ve illeti ile devam etmektedir. Sebep ve illet zâil olunca, buna bağlı hüküm de son bulmaktadır.

Kamerî aybaşlarının tesbitinde, fakihlerin «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» ve benzeri hadis-i şeriflere istinaden rü'yet'i esas almaları o devirlerde yapılabilen astronomik hesapların aybaşlarını tesbitte yeterli olmadığındandır. Bu illet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in -daha önce zikrettiğimiz- «Biz ümmî bir milletiz. Ne yazı biliriz ne de hesap yapmayı...» mealindeki hadis-i şerifinde açıkça görülmektedir. Aybaşlarının tayininde hilâl gözleme yolunun seçilmiş olması, hesapla bunu yapmanın -o gün için- mümkün olmadığındandır. Özellikle günümüzde ise, artık Ayın bütün hareketleri, en ince teferruatına kadar hesaplanabilmekte, gerek kavuşum (içtima), gerekse yeryüzünden hilâl halinde ilk defa görülebileceği yer ve zaman kesinlikle bilinebilmektedir.

Mutlaka rü'yete bağlı kalmayı ve hesabı reddetmeyi gerektiren sebep ve illet ortadan kalktığına göre, astronomik hesapların sağladığı imkân ve kolaylıklardan yararlanmamak için herhangi bir sebep mevcut değildir.

Esasen -daha önce de işaret edildiği üzere- Tabiî ve müsbet ilimlerin İslâm dünyasında gelişmeğe başladığı Tabiûn devrinden itibaren her asırda -sayıca az da olsalar- bir kısım muhakkık fakihler Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin tesbitlerinde hesapla amelin caiz olduğu içtihadında bulunmuşlardır. Nitekim Aynî'nin [18] naklettiğine göre tabiûn'un büyüklerinden bazı kimseler, hesap yolu ile kamerin menzillerinin tesbitine itibar edilebileceğini kabul etmişlerdir. İbn Süreyc'in rivayetine göre, Mutarrıf b. Abdillah b. Şıhhir ile İbn Kuteybe bunlardandır. [19] Bu zatlar, yukarıda çeşitli vesilelerle zikredilen hadis-i şerifteki «hava kapalı olursa, takdir yoluna başvurun» cümlesini, cumhurun anladığı «sayıyı 30 güne tamamlayarak takdir edin.» şeklinde değil, «ayın menzillerini hesapla tayin ve takdir edin» diye tefsir ve izah etmişlerdir.

Ahmet b. Hambel ise, bu sözü «hava kapalı olduğu zaman, hilâli bulutların altında varmış gibi kabul edin» şeklinde anlamıştır. Onun içtihadına göre, Şaban'ın 29'uncu günü havanın kapalılığı sebebiyle hilâl görülemezse, ertesi günü Ramazan'ın 1. günü itibar edilerek oruca başlanması gerekir. Abdullah b.

(17) Bkz. Kemâl b.Hüman, Fethu'l-Kadîr, V. 283; M. Ahmet ez-Zerka, age., II, 889-894.
(18) el-Aynî,umdetü'l-Kârî, X, 271, Mısır, ts.
(19) el-Kurtûbî, el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an, II, 293, Kahire, 1354/1935.

Ömer'in görüşü de budur.

Hadis-i şerifteki «onu takdir ediniz» tabirinin, «hesapla tayin ve takdir ediniz» şeklinde anlaşılması, özellikle yılın çoğu günlerinde havanın kapalı olduğu, güneşin bile ayda ancak birkaç gün görülebildiği coğrafi bölgeler için de, uygulamada kolaylık sağlayıcı niteliktedir. Aksi halde, bu bölgelerde Ramazan hilâlini görmek çoğu zaman mümkün olmadığı gibi, Şaban hilâli için de aynı durum söz konusu olduğundan önceki ayı 30 güne tamamlamak da genellikle mümkün olmayacaktır.

İbn Süreyc'in nakline göre, İmam Şafii de ayın hilâl durumunun astronomik hesaplarla tayin edilebileceği kanaatini benimseyen kimselerin, hesapla amel etmelerinin caiz olduğunu söylemiştir. [20]

Yedinci Hicrî asrın içtihat derecesine ulaşılmış fakihlerinden Takıyyüddin b. Dakıki'l-îd ise şu görüşleri ileri sürmüştür:

«Ayın kavuşum zamanının hesapla tesbitine göre Ramazan orucuna başlanamaz. Çünkü, ayın hilâl halinde yeryüzünden görülebilmesi kavuşum zamanından 1-2 gün daha sonra vaki olur. Şeriat, Ayın kavuşum (içtima) anını değil, hilâl halini aybaşına esas almıştır. Fakat, bulut, toz, sis vs. gibi görüşe mani bir sebeple görülemeyen hilâlin ufuktaki varlığı hesapla tayin edilebilirse, şer'î sebep meydana geldiği için, yeni ayın başlaması gerçekleşmiş olur. Çünkü yeni ayın başlamasında şart olan, hilâlin bizzat görülmesi değil, Ayın hilâl halinde ufukta mevcut olmasıdır. Görülmüş olsa da, olmasa da, ilk hilâl hali ile, dinen yeni ay başlamıştır. Bu durum, kesinlikle bilindiğinde, bu bilgi ile amel vacip olur.» [21]

Şeyh Bahît ise İbn Dakik'in yukardaki sözlerini teyit ederek: «Ben de hesap ile amel edilmesi görüşünde olanlara katılıyorum. Çünkü, hangi bir meselede o konudaki bilgi ve tecrübesi olan kimselere baş vururlar. Meselâ: Kur'an-ı Kerim ve hadisi şeriflerin lâfızları, dilcilerin sözlerine göre açıklanmış; mütehassıs bir doktorun tavsiyesi halinde Ramazanda oruç tutmamak veya tutulan orucu bozmak caiz görülmüştür. O halde, Ramazan, Şevval ve diğer ayların hilâllerinin tayinlerinde bu konuda yetkili astronomi uzmanlarının bilgi, tecrübe ve hesaplarından yararlanmaktan bizi alakoyan sebep ne olabilir? Kaldı ki, «Güneş ve Ay, sabit, değişmeyen bir hesapla seyrederler.» [22] «Güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için Aya konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır. Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında, Ona karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» [23] mealindeki ayet-i kerimeler, Güneş ve Ayın değişmeyen sabit bir düzen için hesapla seyrettiğini beyan etmektedir. Astronomların verdikleri bilgilerin kesinliği ise, ay ve güneş tutulmaları konusunda önceden verdikleri bilgilerin, aynen gerçekleşmesi ile sabittir.

Rüyete engel çeşitli sebepler yüzünden hilâl görülememiş de olsa, astro-

(20) Muhammed b. Abdi'l Vahhab el-Endelüsî, el-azbü'z-Zülâl, I, 244, Katar, 1973; (el-Hidaye Dergisi, 1398/1978, Sayı: 6, Sayfa: 82, Tunus)
(21) el-Azbü'z-Zülâl, I, 249-250, Katar, 1973.
(22) Er-Rahman sûresi, 5.
(23) Yunus Sûresi, 5-6.

nomların, rüyete mani sebepler olmasaydı ayın ilk hilâl halinde görülebilecek durumda olduğunu ittifakla haber vermeleri, hilâlin ufukta mevcudiyeti konusunda kesin ilim ifade eder.

Ramazan orucuna başlama konusunda Bakara sûresinde «sizden kim Ramazan ayına şahit olursa, oruç tutsun.» buyurulmuştur. «Ramazana şahit olmak» demek, ya «O ayda seferde olmayıp mukim olmak» veya «Ramazan ayında bulunduğu ve bu ayın başladığını kesin şekilde bilmek» demektir. Ayetten zahir olan, ikinci manadır. Çünkü «Şuhût», «ilim» anlamındadır. İşte bu ilim, yani Ramazan ayının başladığını (bu aya ait hilâlin ufukta görülebilecek hale geldiğini) kesinlikle bilmek, oruç tutmanın vacip oluşunun sebebidir. Bu açıklamaya göre, söz konusu ayet-i celilenin ifade ettiği mana, «içinizden kim, Ramazan ayının başladığını kesinlikle bilirse, bu ayda oruç tutmakla yükümlü olur» demektir.

Hesapla aybaşlarının tayini prensibi kabul edildikten sonra, akla gelen ilk mesele bu ayların başlangıç sınırı ne olacaktır? sorusudur. Başka bir deyimle, ayın başı için sınır, içtima (kavuşum) anı mı, yoksa ayın hilâl halinde yeryüzünde ilk defa görülebilecek bir durumda olması hali mi olacaktır?

Konuşmamızın ilk bölümünde de zikredildiği üzere, Bakara sûresinin 185. ayetinde «sizden kim, Ramazanın başladığını kesinlikle bilirse, oruç tutsun» buyurulmuştur.

Resûlullah (s.a.v.) de hadis-i şeriflerinde: «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce orucu bırakıp bayram edin...» buyurmuştur.

Ayet-i celileden, Ramazan ayının girmesi ile oruca başlamanın farz olduğunu, hadis-i şeriften ise, aybaşının hilâlin görülmesi ile sabit olduğunu anlamaktayız. Hadis-i şerife göre, eski ayın çıkıp yeni ayın girmesi, Ayın hilâl halinde yeryüzünde görülebilir durumda ufukta mevcut olmasına bağlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de: «Ey Muhammed, sana hilâl halindeki ayları sorarlar. Söyle onlara: Onlar, insanların ve hac vakitlerinin ölçüsüdür..» buyurulmuştur. [24]

Bilindiği üzere hilâl, Ayın ilk ve son günlerinde, yeryüzünden ince bir kavs halindeki görüntüsüne denir. Kavuşum (içtima) zamanında Ay, dünyanın hiç bir yerinden görülemediğinden kavuşum durumundaki Aya hilâl denilemeyecektir. Gerek Ayet-i Celilede, gerekse hadis-i şerifte ayın başlangıcını tayin için hilâlden ve rü'yetten söz edildiğine göre, ayın kavuşum (içtima) halinin, aybaşlarına mebde' olarak alınması söz konusu olamayacaktır. Ayın kavuşum halinin, aybaşlarına mebde' kabul edilmesi, kanaatimizce ayet-i celile ve hadis-i şeriflerin sarahatine aykırı düşmektedir.

Nasların zahirinden uzaklaşıp rü'yet ölçüsünü (hilâlin yeryüzünden görülebilme ölçüsünü) terkederek kavuşum kaidesine yönelmek için ortada hiç bir dini maslahat da bulunmamaktadır. Hesap görüşü prensip olarak kabul edildikten sonra, verilecek talimata göre astronomi uzmanlarının bu iki ölçünün ikisine göre de aybaşlarını tesbiti mümkündür.

Kamerî aybaşlarının hesapla tesbitinde, hilâlin yeryüzünden görülme

(24) el-Bakara Sûresi, 189.

ölçüsüne uyulması halinde, gözlem yaparak hilâl arayanların elde edecekleri sonuçlarla, hesabın ortaya koyduğu sonuçlar arasında tam bir uygunluk ta meydana gelecektir. Böylece, hesabı kabul etmeyenlerle, hesap taraftarları arasındaki ayrılık ta, uygulama açısından son bulmuş olacaktır.

Hesapların kavuşum anı ölçüsüne dayandırılması halinde ise, dinî günlerin tayin ve ilânı genellikle bir gün önce olacak, rü'yet üzerinde ısrar edenlerin «hilâl görülmeden oruca başlandı veya iftar edildi» şeklindeki iddiaları, toplumları huzursuz etmeğe devam edecektir.

O halde şer'an ayın başlaması, Kamerin hilâl halinde yeryüzünden görülebilecek duruma gelmesi ile sabit olacaktır. Ancak, bazı kardeş İslâm ülkelerinde, Ayın kavuşun anı esas alınarak, Ramazan ve Bayram ilânları yapıldığı da bir gerçektir. Nitekim, 1398 H./1978 M. Yılının Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilânında durum böyle olmuştur. 3 Eylülü Ramazan Bayramı, 10 Kasım ise Kurban Bayramı ilân eden ülkeler, hilâlin yeryüzünden görülebilmesi ölçüsüne değil, ayın içtima haline itibar etmişlerdir.

Kamerî aybaşlarının mebdei için, ayın yeryüzünden hilâl halinde ilk defa görülebileceği zamanın esas alınması gerektiğinin prensip olarak kabul edilmesi konusundaki görüşümüzü de kısaca arzetmiş bulunuyoruz.

Kanaatimizce üzerinde durulacak bir başka konu da, hilâlin görülmesinde, yeryüzünün hangi bölgesinin esas alınması gerektiği hususudur. Başka deyişle, hilâlin görülebileceği noktanın mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması zorunlu mudur, yoksa bu nokta, yer yüzünün herhangi bir yeri de olabilecek midir? Bu sorunun vuzuha kavuşturulması da zorunludur.

Görüşümüz odur ki, bu noktanın mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunmasını gerekli kılacak şer'î bir sebep mevcut değildir. Gerçi, «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» ve benzeri hadis-i şeriflerdeki rüyet emrinin muhatapları müslümanlardır. Bu itibarla, hilâlin tayininde hesabın yeterli olmadığı ilk devirler için , bu noktanın İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması zarureti söz konusu olabilir. Fakat, rüyet anının hesapla kesin şekilde tayin edilebildiği günümüzde ise, böyle bir zaruret yoktur. Üstelik, bugün hemen dünyanın her bölgesinde az veya çok müslüman vardır. Yakın bir gelecekte bunların sayılarının artması da muhtemeldir.

Söz konusu noktanın, mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması gerektiği prensip olarak kabul edildiği takdirde, İslâm ülkeleri dışındaki bir bölgeden hilâli daha önce görecek olan bir müslüman, «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» emrine uyarak, İslâm ülkelerinden önce oruca başlayacak veya daha önce bayram yapmak durumunda kalacaktır. Böylece, müslümanlar arasında arzu edilen ibadet birliği de tam olarak sağlanmış olmayacaktır.

Arzedilen sebepler dolayısiyle, kamerî aybaşlarının tayini için, bu aylara ait ilk hilâllerin görülebilecekleri bölgelerin, İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmaksızın, yeryüzünün herhangi bir yerinden görülmesi veya hesap sonucu görülebilecek durumda olduğunun tesbiti ile yetinilerek, kamerî aybaşları ilân edilmelidir.

Burada dikkate alınması gereken husus, dünyanın herhangi bir bölgesinde ayın ilk hilâli görüldüğünde, yeryüzünün bütün bölgelerinde vakit ve saatin

aynı olmadığıdır. Söz gelimi, 1398 H. /1978 M. yılı Şevval hilâli ilk defa 3 Eylül günü (Pazarı-Pazartesiye bağlayan gece) Avustralya'nın güneydoğu deniz bölgesinde, Greenwich saati ile 7.17 de görülmüştür. Bu anda, söz konusu bölgede Güneş batmış durumda iken, meselâ daha batıda bulunan Mekke'de gündüz mahalli saat henüz 10.17'yi göstermektedir. Bu duruma göre, 3 Eylül Pazar günü hilâlin görüldüğü bölgenin gecesine iştirak eden yerlerde bayram ilân edilmesi mümkün iken, böyle olmayan yer ve ülkelerde (meselâ Türkiye, Suudi Arabistan, Suriye, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas gibi hemen bütün İslâm ülkelerinde) bayram ilânı mümkün değildir. O halde meselenin çözümünde uygulanacak hal tarzı kanaatimizce şöyle olacaktır:

Kavuşum anını takibeden guruptan sonra, hilâlin görüldüğü ülkenin gecesine iştirak eden, (yani hilâl sabit olduğunda henüz imsak vakti girmemiş olan) diğer bütün ülkelerdeki müslümanlar bu sübuta uyacak, o geceyi takibeden günü, yeni ayın ilk günü olarak kabul ve ilân edeceklerdir.

Buraya kadar açıklamağa çalıştığımız düşünce ve görüşlerimizi şöylece özetlemek istiyorum:

1- Çeşitli asırlar içinde yaşamış İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, kamerî aybaşlarının tesbitinde rüyetin esas alınması, hesaba (astronomiye) itibar edilmemesi görüşünü savunmuşlardır. Buna karşılık, her asırda, rüyetten başka, dini ölçülere uygun olarak hesapla da aybaşlarının tayininin mümkün olduğu, yapılan hesaplara göre Ramazan ve bayram ilânlarının caiz bulunduğu görüşünü benimseyen ve savunan muhakkık âlimler de bulunmuştur.

Aslında, rüyet üzerinde ısrar eden âlimlerin büyük çoğunluğu da, hesabın değerini inkâr ettikleri için değil, kendi devirlerinde astronomi ilminin pek çok konularda yetersiz olması, hesap bilenlerin azlığı, bu yolun benimsenmesi halinde müslümanların sıkıntıya düşecekleri gibi... düşünce ve endişelerle hesap metodunu benimsememişlerdir. Daha sonraki asırlarda yetişen ve aynı yolu benimseyen âlimler de -genellikle öncekilerin rüyet üzerinde ısrar göstermelerindeki gerçek sebebi araştırmadan- onların savundukları yola bağlı kalmışlardır.

Günümüzde artık Ayın bütün hareket ve menzilleri en ince teferruatına kadar bilinip kolaylıkla hesap edilebildiği ve dini ölçülere uygun olarak, hilâlin ilk görüleceği yer ve zamanın kesinlikle bilinebildiği cihetle, kamerî aybaşlarının tesbit ve ilânında astronomiye itibar edilmelidir. Ancak dinî bir geleneğin yaşatılması düşüncesinden hareketle de ayrıca yetkili ve sorumlu merciler tarafından, hilâlin usulüne göre gözlenmesi de mümkündür. Hesaplar, hilâlin yeryüzünden görülebilme ölçüsüne dayandırıldığı takdirde, -ihtilâf-ı metalı'ya itibar etmemek şartı ile- hesap ile bu gözlem arasında bir mübayenet de olmayacaktır.

2- Kamerî ayların başlamasına esas alınacak sınır, kavuşum (içtima) zamanı değil, Ayın hilâl halinde, yeryüzünden ilk defa görülebileceği zaman olmalıdır. Çünkü, bu konudaki ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerde «RÜYET» ve «HİLAL» lafızları kullanılmıştır. Bilindiği üzere içtima halinde, Ayın yeryüzünün hiçbir yerinden rü'yeti mümkün değildir. Hilâl ise, Ayın yeryüzünden ince bir kavs halindeki görüntüsü demektir.

3- Kamerî aybaşlarının tesbiti için, hilâlin yeryüzünün herhangi bir bölgesinden görülmesi (veya bu durumun hesapla bilinmesi) yeterli görülmeli, bu bölgenin İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmamalıdır. Çünkü artık asrımızda dünyanın her noktasında çok sayıda müslümanlar vardır. İslâm ülkeleri sınırları dışındakı rü'yete itibar edilmediği takdirde, bu bölgelerde yaşayan müslümanlarla İslâm ülkeleri arasında Ramazan ve bayram birliği sağlanamayacaktır.

4- İçtima anını takibeden guruptan sonra hilâlin ilk defa görüldüğü ülkelerin gecesine iştirak eden diğer bütün ülkelerde bu rü'yete uyularak, o geceyi takibeden gün, yeni kamerî ayın ilk günü sayılmalıdır. Birliğin temini için ihtilaf-ı metali'a itibar edilmemelidir. Esasen, şafii mezhebi istisna edilecek olursa, diğer üç mezhepte cumhurun görüşü, ihtilaf-ı metali'a itibar edilmemesi yolundadır.

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının ve Başkanının
Konu ile ilgili Teklif ve Düşünceleridir.

RAMAZAN VE BAYRAMLARIN TESBİTİNDE BENİMSENEN MÜŞTEREK KONFERANS KARARLARI

Konferansa katılan ilim adamları arasından «Din Komisyonu» ve «Astronomi Komisyonu» olmak üzere iki ayrı komisyon teşkil edilmiştir. Bunlardan her biri kendi ihtisası dahilindeki konularda sunulmuş tebliğleri etüt etmiştir. Detaylara inilerek enine-boyuna yapılan tartışmalardan sonra konferans, son oturumunda oy birliği ile aşağıdaki kararları almıştır.

1- İster çıplak gözle, isterse modern ilmin rasat metodlarıyla olsun, asloları Hilâlin Rü'yetidir.

2- Astronomların hesapla tesbit ettikleri Kameri Aybaşlarına dinen itibar edilebilmesi için, onların bu tesbitlerini Hilâlin güneş battıktan sonra ve görüşe mani engellerin bulunmaması halinde gözle görülebilecek şekilde, ufukta fiilen mevcut olması esasına dayandırmaları gerekir ki, bu Rü'yete «Hükmî Rü'yet» denir.

3- Hilâlin görülebilmesi için iki temel şartın gerçekleşmesi zorunludur.

a) İçtimadan (kavuşum) sonra Ay ile Güneşin açısal uzaklığı 8 dereceden az olmamalıdır. Bilindiği üzere Rü'yet 7 ile 8 dereceler arasında başlamaktadır. 8 derecenin esas alınmasında, ihtiyat bakımından görüş birliğine varılmıştır.

b) Güneşin batışı anında Ayın ufuktan yüksekliğinin açısal değeri, 5 dereceden az olmamalıdır.

Sadece bu esasa göre normal durumlarda Hilâlin çıplak gözle görülebilmesi mümkündür.

4- Hilâlin Rü'yet edilebilmesi için belli bir yer şart değildir. Yeryüzünün herhangi bir bölgesinde Hilâlin Rü'yeti mümkün olursa, buna istinaden Ayın başladığına hükmetmek doğru olur. İslâm dünyasının birlik ve beraberliğini sağlamak için Rü'yetin ilanı müteakip maddede işaret edilen Müşterek Hicri Takvimin tesbitleri uyarınca Mekke-i Mükerremede tesis edilecek olan rasathane tarafından yapılmalıdır.

5- Din ve Astronomi bilginleriyle rasathane yetkililerince her kameri yıl için 2,3, ve 4. maddelerde zikredilen kriterlere dayalı bir takvim hazırlanmalıdır. Takvim komisyonu, «Müşterek Takvim Taslağı»nı kabuletmek üzere periyodik olarak her yıl toplanacaktır. İlk toplantı Rebiul'ahir 1399, Mart 1979 ayında İstanbul'da yapılacaktır.

6- Yukarıda işaret edilen Takvim komisyonu şu ülkelerin temsilcilerinden oluşacaktır.

Bangaldeş, Cezayir, Endonezya, Irak, Katar, Kuveyt, Mısır, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye, Komisyonunun toplanması için bütün üyelerin hazır bulunmaları gerekli değildir.

7- Anılan komisyon, yukarıda açıklanan kriterlere göre Ramazan, Şevval ve Zilhicce ayları için hilâlin görülebileceği bölgeleri gösteren haritalar hazırlayacaktır. Böylece durum müsaitse, bizzat hilâli gözleyerek Rü'yeti gerçekleştirmek ve hesabın doğruluğu konusunda ikna olmak isteyen herkese kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca bu haritalar, isteyen her devletin yetkili kılacağı uzman ve güvenilir bir heyete rasat yaptırmasına yardımcı olacaktır.

8- Bu karar ve tavsiyeler, İslâm ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı genel sekreterliğine sunularak Dışişleri Bakanlarının Rabat'ta yapılacak olan ilk toplantısında kabulü ve uygulamaya konulması istenecektir.

DELEGELER

Ülke	İsim	Görevi
1- Afganistan	1-Cevher es-Sıddıki	Kâbil Yük. Mah. Reisi ve Baş hâkim
	2- Abdülkadir Sönmez	Ankara İlahiyat Fak. Öğr. üyesi
2- Bahreyn	1-Yusuf Ahmet es-Sıddıkî	Şer'i Yüksek Temyiz Mahkemesi reisi
3- Belçika	1- Muhammed el-Alvini	Brüksel İslâm Kült. Merk. Müd.ve imamı
4- Bangaldeş	1- Dr. Muhammed İshak	Dakka Ün. Arap Dili ve İslâm Araş. Kürs. Prof.
	2- Dr. Muhammed Abdülcabbar	Dakka Üniversitesi Matematik Profesörü
5- Türkiye	1- Tayyar Altıkulaç	Diyanet İşleri Başkanı
	2- A. Hamdi Kasaboğlu	Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı
	3- Dr. Muammer Dizer	Kandilli Rasathanesi Müdürü
6- Cezayir	1- Ahmet Hamanı	Yüksek İslâm Meclisi Başkanı
	2- Abdülkerim Gazlum	Astronom
7- Endonezya	1- Dr. Kafravi	Diyanet İşleri Genel Başkanı
	2- Abdurrahim	Devlet İslâm Üniv. Şeriat Fak. Doçenti
8- Ebu Dabi	1- Seyyid Ali Seyyid el-Haşimi	1. Şer'î kadı
	2- A. Muhammed Ali el-Kasimi	Adalet ve Din işleri bakanlığı müsteşarı
9- Fas	1- Abdülaziz b. Abdullah	Arapça Telif ve Tercüme Ens. Genel Md ve Karaviyyin üniversitesi profesörü
	2- İbn Abdürrazık Abdul vehhab	Fas Krallığı muvakkatı
10- Fransa	1- Prof. M. Hamidullah	Sorbon üniversitesi şarkiyat profesörü
11. Irak	1-Feyyaz Abdüllâtif en-Neem	Bağdat Fen Fakültesi Doçenti
	2- Ömer Beşir M. en-Na'me	İslâmi Uyanış Camii İmam-hatibi
12- Kıbrıs	1- Rifat Mustafa	Kıbrıs Müftüsü
13- Kuveyt	1- Abdullah Ali el-İsâ	Yüksek Temyiz Mahkemesi Müsteşarı ve Şer'i Rü'yet Heyeti başkanı

٣ - وحدّثنى عن مالك، عن ثور بن زيد الدّيلىّ، عن عبد الله بن عبّاس: أنّ رسول الله ﷺ ذكر رمضان، فقال: «لا تصوموا حتّى تروا الهلال. ولا تفطروا حتّى تروه. فإن غمّ عليكم فأكملوا العدد (العدّة) ثلاثين».

3. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) sözü Ramazana getirerek şöyle buyurdu: « **Hilali görmedikçe oruca başlamayın, yine hilâli görmedikçe orucu bırakmayın. Şayet son günü hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.**»[3]

	2- Abdurrahman Abdulvehhâb el-Fâris	Evkat Bakanlığı İslâmî İşler Müsteşarı
	3- Sâlih Muhammed el-Uceyri	Astronom
14- Lübnan	1- Dr. Suphi Sâlih	Lübnan Üniversitesi Edebiyat ve İslâmi İlimler Fakültesi Dekanı ve Din İşleri Yüksek Meclisi Başkanı vekili
15- Malezya	1- Dato Şeyh Abdulmuhsin	Devlet Müftüsü
	2- Prof. Abdulhamid Tahir	Teknik Üniversite Rektörü
	3- Muhammed Hayr b. Hac Taib	Kualalumpur İslâm Komisyonu Astronomi müsteşarı
16- S.S.C.B.	1- Ziyâeddin Babahân	Orta Asya ve Kazakistan Müslümanları Reisi
	2- Azzam Ali Ekber	Sovyet Müslümanları Dış İlişkiler Başkanı
17- Sudan	1- Dr. Yusuf el-Halife	Din İşleri ve Evkaf Bakanlığı Müsteşarı
	2- El-Emin Muhammed Ahmed Kaura	Umdurman İslâm Üniver. Genel Sekreteri
18- Suudi Arabistan	1-Dr. Abdullah el-Kadhi el Muhammed	Riyad Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı
19- Ürdün	1- Şeyh İbrahim el-Kattân	Ürdün Kadı'l Kudatı
20- Tunus	1- Muhammed el-Habib b. el-Hoce	Tunus Müft. ve Zeytuniye Şeriat Fak.Prof.
	2- Mustafa Kemal et-Tarzi	Diyanet İşleri Başkanı ve Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müfettişi
	3- Muhammed Alluş	Meteoroloji Enstitüsü Jeofizik Böl. Başk.
21- Pakistan	1- Dr. Eminullah Vesir	Diyanet İşleri Genel Müdürü
	2- Dr. Muhammed Enver Betti	Lahor-Pencap Üniversitesi Astronomi Bölümü Başkanı
22- Rabıtatu'l-alemi'l-İslâmi	Salih Özcan	Nâşir

Sözkonusu bu bildiride yer alan bazı kararlar uygulanmış ve olumlu sonuçlar alınmışsa da, özellikle Ramazan'ın başlangıcıyla ilgili noktada, hâlâ bazı farklı uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Bu farklı uygulamaların en önemli sebebi, ilmî olmaktan çok siyasîdir.

(3) Bu hadis, Munkatı'dır. Ebu Davud (Savm, 14/7) mevsûl olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Tirmizî, Savm, 6/5; Nesaî, Sıyâm, 22/13.

٤ - وحدثني عن مالك؛ أنه بلغه أن الهلال رؤي في زمان عثمان بن عفان بعشي. فلم يفطر عثمان حتى أمسى، وغابت الشمس.

قال يحيى: سمعت مالكا يقول، في الذي يرى هلال رمضان وحده: أنه يصوم. لا ينبغي له أن يفطر، وهو يعلم أن ذلك اليوم من رمضان.

قال: ومن رأى هلال شوال وحده، فإنه لا يفطر. لأن الناس يتهمون على أن يفطر منهم من ليس مأمونا. ويقول أولئك، إذا ظهر عليهم: قد رأينا الهلال. ومن رأى هلال شوال نهارا فلا يفطر. ويتم صيام يومه ذلك. فإنما هو هلال الليلة التي تأتي.

قال يحيى: وسمعت مالكا يقول: إذا صام الناس يوم الفطر، وهم يظنون أنه من رمضان، فجاءهم ثبت أن هلال رمضان قد رؤي قبل أن يصوموا بيوم، وأن يومهم ذلك أحد وثلاثون، فإنهم يفطرون في ذلك اليوم. أية ساعة جاءهم الخبر. غير أنهم لا يصلون صلاة العيد، إن كان ذلك جاءهم بعد زوال الشمس.

4. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Osman b. Affan zamanında sabahtan hilâl görünmüş, fakat Hz. Osman orucunu bozmayarak akşama, güneş batıncaya kadar oruca devam etmiştir.*

Yahya'nın belirttiğine göre İmam Malik, Ramazan hilâlini gören kişi hakkında şöyle demiştir:

Ramazan hilalini sadece kendisi gören kimse oruca başlar. Onun, o günün Ramazan ayına ait bir gün olduğunu bile bile oruç tutmaması uygun olmaz. Şevval hilalini sadece kendisi gören kimse orucunu bozmasın. Çünkü ona inanmayanlar onu itham ederler. Kendileri hilâli gördüklerinde «biz hilâli gördük!» derler. Kim gündüzden Şevval hilâlini görürse orucunu bozmasın. O gün akşama kadar oruca devam etsin. Çünkü gördüğü hilâl ertesi günün hilâlidir.

Yahya'dan, İmam Malik şöyle demiştir:

Halk bayram günü Ramazan sanarak oruç tutsa, kendilerine güvenilir biri de gelse bir gün önce hilâlin göründüğünü söylese, o gün de orucun otuz biri tamamlanacak olsa, o gün hemen hangi saatte olursa olsun oruçlarını bozarlar. Gelen adam zevalden sonra gelmişse bayram namazını da kılmazlar.

2. ŞAFAKTAN ÖNCE ORUCA NİYETLENMEK

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لا يَصُومُ إلا مَنْ أَجْمَعَ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ ، زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

5. Abdullah b. Ömer'den: Şafaktan önce kalkıp oruca niyetlenmeyenin o günkü orucu oruç değildir.[4]

İbn Şihab'dan: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları Hz. Aişe ile Hz. Hafsa'dan bu mealde birer rivayet vardır.[5]

(4) Hanefi Mezhebine göre, zevale kadar, bir şey yenilmemişse, oruca niyet edilebilir.

(5) Ebu Davud, Savm, 14/71; Tirmizî, Savm, 6/33; Nesaî, Sıyâm, 22/68. Ayrıca bkz. Şeybanî, 372.

3. İFTARDA ACELE EDİLMESİ

٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ ، مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ » .

6. Sehl b. Sa'd es-Saidi'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Müslümanlar iftarda acele ettikleri sürece hayırda daim olurlar.**»[6]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ الأَسْلَمِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ » .

7. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Müslümanlar: İftarda acele ettikleri sürece hayırda daim olurlar.**»[7]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَا يُصَلِّيَانِ الْمَغْرِبَ ، حِينَ يَنْظُرَانِ إِلَى اللَّيْلِ الأَسْوَدِ ، قَبْلَ أَنْ يُفْطِرَا . ثُمَّ يُفْطِرَانِ بَعْدَ الصَّلاَةِ . وَذٰلِكَ فِي رَمَضَانَ .

8. Humeyd b. Abdurrahman'dan: Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan, akşam namazlarını kılar, namazdan sonra hava kararınca Ramazan oruçlarını açarlardı.[8]

(6) Buharî, Savm, 30/45; Müslim, Sıyam, 13/9
(7) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur." Ayrıca bkz. Şeybani, 364.
(8) Şeybanî, 365.

4. RAMAZAN ORUCUNA CÜNÜP BAŞLAMAK

٩ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَعْمَرٍ الأَنْصَارِىِّ ، عَنْ
أبى يُونُسَ مَوْلى عَائِشَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَهُوَ وَاقِفٌ عَلى
البَاب ، وَأَنَا أَسْمَعُ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنّى أُصْبِحُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصِّيَامَ . فَقَالَ ﷺ : « وَأَنَا
أُصْبِحُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصِّيَامَ . فَأَغْتَسِلُ وَأَصُومُ » فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّكَ لَسْتَ
مِثْلَنَا . قَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ . فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ : « وَاللهِ .
إِنّى لأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَخْشَاكُمْ للهِ . وَأَعْلَمَكُمْ بِمَا أَتَّقِى » .

9. Hz. Äişe anlatıyor: Bir adam kapıda durarak Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Ya Resûlallah! Cünüp olmuşum, halbuki oruç tutmak istiyordum!» dedi. Ben konuşmalarını duyuyordum. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«—Ben de cünüp olmuşum, ben de oruç tutmak istiyordum. Yıkanıp orucumu tutacağım.» dedi. Adam Peygamberimize:

«— Ya Resûlallah! Sen bizim gibi değilsin. Allah senin yaptığın ve yapacağın bütün günahları affetti» deyince Resûlullah (s.a.v.) kızdı ve şöyle buyurdu:

«—Allaha yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve hangi hususlardan sakınacağımı en iyi bileniniz olmayı isterim.» [9]

١٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبى بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ
الحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجَىِ النَّبىِّ ﷺ ؛ أَنَّهُمَا قَالَتَا : كَانَ رَسُولُ اللهِ
ﷺ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلاَمٍ ، فِى رَمَضَانَ . ثُمَّ يَصُومُ .

10. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları Aişe ve Ummü Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazanda ihtilâm olmadan, cinsî

(9) Müslim, Sıyâm, 13/13. Ayrıca bkz. Şeybani, 350.

münasebetten dolayı cünüp olarak sabahlar ve sonra (yıkanıp) orucunu tutardı.[10]

١١ - وحدّثني عن مالك عن سُمَيّ، مولى أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام؛ أنه سمع أبا بكر بن عبد الرحمن بن هشام يقول: كنتُ أنا وأبي عند مروان بن الحكم. وهو أمير المدينة. فذُكِرَ له أن أبا هريرة يقول: من أصبح جنبا أفطر ذلك اليوم. فقال مروان: أقسمتُ عليك يا عبد الرحمن. لتذهبنّ إلى أمّي المؤمنين، عائشة وأمّ سلمة. فلتسألنّهما عن ذلك. فذهب عبد الرحمن وذهبتُ معه. حتى دخلنا على عائشة. فسلّم عليها، ثم قال: يا أمّ المؤمنين. إنا كنا عند مروان بن الحكم. فذُكِرَ له أن أبا هريرة يقول: من أصبح جنبا أفطر ذلك اليوم. قالت عائشة: ليس كما قال أبو هريرة. يا عبد الرحمن. أترغب عمّا كان رسول الله ﷺ يصنع؟ فقال عبد الرحمن: لا. والله. قالت عائشة: فأشهد على رسول الله ﷺ أنه كان يصبح جنبا من جماع، غير احتلام، ثم يصوم ذلك اليوم.

قال: ثم خرجنا، حتى دخلنا على أمّ سلمة. فسألها عن ذلك. فقالت مثل ما قالت عائشة. قال: فخرجنا حتى جئنا مروان بن الحكم. فذكر له عبد الرحمن ما قالتا. فقال مروان: أقسمتُ عليك يا أبا محمد. لتركبنّ دابّتي، فإنها بالباب. فلتذهبنّ إلى أبي هريرة. فإنه بأرضه بالعقيق، فلتخبرنّه ذلك. فركب عبد الرحمن، وركبتُ معه، حتى أتينا أبا هريرة، فتحدّث معه عبد الرحمن ساعة. ثم ذكر له ذلك. فقال له أبو هريرة: لا علم لي بذاك. إنما أخبرنيه مخبر.

11. Haris b. Hişam'ın torunu Ebû Bekr b. Abdurrahman anlatıyor: Ben babamla Mervan b. Hakem'in yanında idim. O zaman Medine valisi idi. Kendisine Ebû Hüreyre'nin «cünüp olarak olarak sabahlayan o gün oruç tutamaz.» dediği nakledildi. Bunun üzerine Mervan ısrarla: «Abdurrahman! Mü'minlerin annesi Aişe ile Ümmü Seleme'ye git, böyle bir rivayetin olup olmadığını sor.» dedi. Abdurrahman'la ben yola çıktık, Hz. Aişe'nin huzuruna varıp selam verdikten sonra:

«— Mü'minlerin annesi! Biz Mervan'ın yanında idik, kendisine Ebû Hüreyre'nin cünüp olarak olarak sabahlayan o gün oruç tutamaz, dediği nakledildi. Sen ne dersin? diye sorduk. Hz. Aişe:

«— Ebû Hüreyre'nin dediği gibi değil. EyAbdurrahman,

(10) Buharî, Savm, 30/25; Müslim, Sıyâm, 13/78.

Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığından dışarı çıkmak ister misin?» dedi. Abdurrahman:

«— Hayır, asla!» deyince Hz. Aişe:

«— Ben kesinlikle şehadet ederim ki Resûlullah (s.a.v.) ihtilâm olmadan, cinsi münasebet dolayısıyle cünüp olarak sabahlar, sonra da (yıkanıp) o gün orucunu tutardı.» dedi.

Oradan çıkıp Ümmü Seleme'ye uğradık. Ona da sorduk. Hz. Aişe ne söylediyse aynını söyledi. Oradan da çıkıp Mervan'a geldik. Abdurrahman, Hz. Peygamberin hanımlarının söylediklerini kendisine nakletti. Bunun üzerine Mervan:

«— Ebû Muhammed! Bineğin kapıda, Ebû Hüreyre'ye de git, o şimdi Akik'deki tarlasındadır. Durumu ona anlat» dedi. Abdurrahman'la binerek gittik. Ebû Hüreyre'nin yanına vardık. Abdurrahman konuştu ve bunu ona anlattı. Ebû Hüreyre:

«— Ben bunu bilmiyorum. Bana biri(*) söylemişti» dedi.[11]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُمَا قَالَتَا : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلَامٍ ، ثُمَّ يَصُومُ .

12. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.) ihtilâm olmadan cinsi münasebet dolayısiyle cünüp olarak sabahlar, sonra (gusleder), o gün yine orucunu tutardı.[12]

(11) Buharî, Savm, 30/22; Müslim, Sıyâm, 13/75. Ayrıca bkz. Şeybanî, 351.
(12) Buharî, Savm, 30/22; Müslim, Sıyâm, 13/78.
(*) Müslim'deki rivayette bu şahsın 'Fadl b.Abbas' olduğu tasrih edilmiştir (Zürkanî Şerhi, II/216).

5. ORUÇLUNUN HANIMINI ÖPEBİLMESİ

١٣ - حدثني يحيى عن مالك، عن زيد بن أسلم، عن عطاء بن يسار؛ أن رجلا قبل امرأته وهو صائم، في رمضان. فوجد من ذلك وجدا شديدا. فأرسل امرأته تسأل له عن ذلك. فدخلت على أم سلمة، زوج النبي ﷺ. فذكرت ذلك لها. فأخبرتها أم سلمة: أن رسول الله ﷺ يقبل وهو صائم. فرجعت فأخبرت زوجها بذلك. فزاده ذلك شرا. وقال: لسنا مثل رسول الله ﷺ. الله يحل لرسول الله ﷺ ما شاء. ثم رجعت امرأته إلى أم سلمة. فوجدت عندها رسول الله ﷺ. فقال رسول الله ﷺ: «ما لهذه المرأة؟» فأخبرته أم سلمة. فقال رسول الله ﷺ: «ألا أخبرتيها أني أفعل ذلك؟» فقالت: قد أخبرتها. فذهبت إلى زوجها فأخبرته. فزاده ذلك شرا. وقال: لسنا مثل رسول الله ﷺ. الله يحل لرسوله ﷺ ما شاء. فغضب رسول الله ﷺ، وقال: «والله، إني لأتقاكم لله، وأعلمكم بحدوده».

13. Atâ b. Yesar anlatıyor: Adamın biri Ramazan'da oruçlu iken hanımını öptü. Bunun üzerine son derece üzüldü. Hemen durumu sorması için hanımını gönderdi. Kadın Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'nin yanına geldi. Olanları anlattı. Ümmü Seleme:

«— Resûlullah (s.a.v.) da oruçlu iken öpüyor!» dedi.

Kadın döndü, Ümmü Seleme'nin sözünü kocasına anlattı. Adamın kızgınlığı daha da arttı:

«— Biz Resûlullah gibi değiliz! Allah onun her istediğini helâl kıldı» diye çıkıştı. Kadın tekrar Ümmü Seleme'ye geldi. Yanında Resûlullah (s.a.v.) da vardı. Hz. Peygamber:

«— Bu kadının ne işi var?» diye sordu. Ümmü Seleme durumu arzedince Peygamberimiz:

«— Benim de öptüğümü söylemedin mi?»

Ümmü Seleme:

«— Söyledim.» deyince, kadın tekrar kocasına döndü, durumu anlattı. Adamın öfkesi yine arttı ve:

«— Biz Resûlullah (s.a.v.) gibi değiliz. Allah ona her istediğini helâl kıldı!» dedi. Bunu duyan Hz. Peygamber kızdı ve şöyle buyurdu: **«Allah'a yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve hangi hususlarda sınırı aşmıyacağını en iyi bileninizim.»**[13]

١٤ – وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أبيه ، عَنْ عَائِشَةَ أمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضى الله عنها ؛ أنّهَا قَالَتْ : إنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُقَبِّلُ بَعْضَ أزْوَاجِهِ وَهُوَ صَائِمٌ. ثُمَّ ضَحِكَتْ .

14. Hz. Aişe anlatıyor: «Resûlullah (s.a.v.), oruçlu iken hanımlarından bazılarını öperdi.» Hz. Aişe bunu nakletti ve güldü.[14]

١٥ – وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أنّ عَاتِكَةَ ابْنَةَ زَيْدِ بنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ ، امْرَأةَ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ ، كَانَتْ تُقَبِّلُ رَأسَ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ وَهُوَ صَائِمٌ . فَلا يَنْهَاهَا .

15. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Hattab'ın hanımı Atike, Hz. Ömer oruçlu iken onun başını öper, Ömer de ona mani olmazdı.

١٦ – وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ عَنْ أبِى النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أنّ عَائِشَةَ بِنْتَ طَلْحَةَ أخْبَرَتْهُ : أنّهَا كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ . فَدَخَلَ عَلَيْهَا زَوْجُهَا هُنَالِكَ . وَهُوَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . وَهُوَ صَائِمٌ . فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ : مَا يَمْنَعُكَ أنْ تَدْنُوَ مِنْ أهْلِكَ فَتُقَبِّلَهَا وَتُلَاعِبَهَا ؟ فَقَالَ : أُقَبِّلُهَا وَأنَا صَائِمٌ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ .

16. Talha'nın kızı Aişe anlatıyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'nin yanında idim. Kocam Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Bekr de geldi. Oruçlu idi. Hz. Aişe ona:

«— Niçin hanımına yaklaşıp onu öpmüyor, onunla oynaşmıyorsun?» dedi. Kocam:

«— Oruçlu oruçlu öpebilir miyim?» deyince Hz. Aişe:

(13) Bu hadis, bütün ravilerde mürseldir. Ayrıca bkz. Şafiî, Risale, no: 1109; Şeybanî, 352.
(14) Buharî, Savm, 30/24; Müslim, Sıyâm, 13/62.

«— Evet.» dedi.[15]

١٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَسَعْدَ بْنَ أَبِى وَقَّاصٍ ، كَانَا يُرَخِّصَانِ فِى الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ .

17. Zeyd b. Eslem'den: Ebû Hüreyre ve Saîd b. Ebî Vakkas oruçlu iken öpmeye izin verirlerdi.[16]

(15) Şeybanî, 353
(16) Kendine hakim olanların öpmesinde sakınca yoktur. Ancak nefsine güvenemeyenlerin, öpmemesi efdaldir.

6. ORUÇLUNUN HANIMINI ÖPMESİNE MÜSAADE EDİLMEYEN HALLER

١٨ - حدّثني يحيى عن مالك ؛ أنّه بلغه أنّ عائشة زوج النّبيّ ﷺ ، كانت إذا ذكرت أنّ رسول الله ﷺ يقبّل وهو صائم ، تقول : وأيّكم أملك لنفسه من رسول الله ﷺ ؟

قال يحيى ، قال مالك ، قال هشام بن عروة بن الزّبير : لم أر القبلة للصّائم تدعو إلى خير .

18. İmam Malik'ten rivayete göre Hz. Aişe:

«— Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken öperdi.» dedikten sonra: «Hanginiz Resûlullah'tan (s.a.v.) daha çok nefsine hâkimdir?» dermiş.[17]

Urve b. Zübeyr der ki: Oruçlu iken öpmenin insanı hayıra götüreceğini sanmıyorum.

١٩ - وحدّثني عن مالك ، عن زيد بن أسلم ، عن عطاء بن يسار ؛ أنّ عبد الله بن عبّاس سئل عن القبلة للصّائم ؟ فأرخص فيها للشّيخ . وكرهها للشّابّ .

19. Atâ b. Yesar'dan: Abdullah b. Abbas'a oruçlunun hanımını öpüp öpemiyeceği soruldu. Yaşlıya izin verdi, gence vermedi.

٢٠ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع ؛ أنّ عبد الله بن عمر كان ينهى عن القبلة والمباشرة للصّائم .

20. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, oruçlu iken öpüşmeyi ve oynaşmayı yasakladı.

(17) Malik'in rivayeti budur. Mevsûl olarak da rivayet edilir: Buharî, Savm, 30/23; Müslim, Sıyam, 13/65.

7. SEFERDE ORUÇ TUTULMASI

٢١ - حدّثني يحيى عن مالك، عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن
مسعود، عن عبد الله بن عبّاس، أنّ رسول الله ﷺ، خرج إلى مكّة عام الفتح في رمضان.
فصام حتّى بلغ الكديد. ثمّ أفطر، فأفطر النّاس. وكانوا يأخذون بالأحدث، فالأحدث،
من أمر رسول الله ﷺ.

21. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethedildiği sene Ramazanda Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Medine'ye yedi, Mekke'ye üç konak mesafedeki Kedîd'e gelince orucunu bozdu. Bunun üzerine seferdeki bütün müslümanlar oruçlarını bozdular. Çünkü ashap Resûlullah'ın (s.a.v.) her emrini yerine getiriyorlardı.[18]

٢٢ - وحدّثني عن مالك، عن سميّ مولى أبي بكر بن عبد الرّحمن، عن أبي بكر بن
عبد الرّحمن، عن بعض أصحاب رسول الله ﷺ؛ أنّ رسول الله ﷺ أمر النّاس في سفره،
عام الفتح، بالفطر. وقال: «تقوّوا لعدوّكم» وصام رسول الله ﷺ.

قال أبو بكر: قال الّذي حدّثني: لقد رأيت رسول الله ﷺ بالعرج يصبّ الماء على
رأسه من العطش أو من الحرّ. ثمّ قيل لرسول الله ﷺ: يا رسول الله. إنّ طائفة من النّاس
قد صاموا حين صمت. قال: فلمّا كان رسول الله ﷺ بالكديد، دعا بقدح فشرب، فأفطر
النّاس.

22. Ebû Bekr b. Abdurrahman'dan: Ashap'tan bazıları şöyle dedi: Resûlullah (s.a.v.) fetih senesi seferde müslümanlara, oruçlarını bozmalarını söyleyerek: «**Düşmanlarınıza karşı kuvvetlenin**» buyurdu. Kendisi oruca devam etti.

Ebû Bekr'den: Bana anlatan şöyle dedi: Resûlullah'ın (s.a.v.) Arc'da susuzluktan veya sıcaktan dolayı başına su döktüğünü gördüm. Kendisine:

(18) Buharî, Savm, 30/34; Müslim, Sıyâm, 13/88, Ayrıca bkz. Şeybanî, 360.

«— Ya Resûlallah! Bazı kişilerle birlikte biz oruç tutmaya devam ediyoruz.» dendi. Resûlullah (s.a.v.) da Kedid'e gelince bir kap istedi ve su içti. Bunun üzerine herkes orucunu bozdu.[19]

٢٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى رَمَضَانَ . فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ . وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ .

23. Enes b. Malik'ten: Resûlullah'la (s.a.v.) beraber Ramazanda bir yolculuğa çıkmıştık. Oruç tutanlar tutmayanları, tutmayanlar da tutanları hiç ayıplamadılar.[20]

٢٤ - وحدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الأَسْلَمِىَّ ، قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنِّى رَجُلٌ أَصُومُ . أَفَأَصُومُ فِى السَّفَرِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنْ شِئْتَ فَصُمْ . وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ » .

24. Hişam'ın babası Urve'den: Hamza b. Amr el-Eslemi, Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resulallah! Ben oruç tutan biriyim, seferde de tutabilir miyim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **İstersen tut, istemezsen tutma.**» buyurdular.[21]

٢٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لَا يَصُومُ فِى السَّفَرِ .

25. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, seferde hiç oruç tutmazdı.[22]

٢٦ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ فِى رَمَضَانَ . وَنُسَافِرُ مَعَهُ . فَيَصُومُ عُرْوَةُ ، وَنُفْطِرُ نَحْنُ . فَلَا يَأْمُرُنَا بِالصِّيَامِ .

26. Hişam, Babası Urve'den rivayet ederek der ki: Urve, Ramazan'da sefere çıkardı. Biz de beraberinde giderdik; Urve oruç tutar biz tutmazdık. Bize oruç tutun diye emretmezdi.[23]

(19) Müslim, Sıyâm, 13/90.
(20) Müslim, Sıyâm, 13/99.
(21) Buharî, Savm, 30/33 (Aişe'den); Müslim, Sıyâm, 13/104.
(22) Şeybanî, 359.
(23) Bu hadis, Ramazanda sefere çıkan bir kimsenin oruç tutmayabileceğine canlı bir şahittir.

8. RAMAZANDA SEFERE ÇIKAN VEYA SEFERDEN DÖNENİN HAREKET TARZI

٢٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أنّهُ بَلَغَهُ أنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطّابِ كَانَ إذَا كَانَ فِي سَفَرٍ فِي رَمَضَانَ ، فَعَلِمَ أنّهُ دَاخِلٌ الْمَدِينَةَ مِنْ أوّلِ يَوْمِهِ ، دَخَلَ وَهُوَ صَائِمٌ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : مَنْ كَانَ فِي سَفَرٍ ، فَعَلِمَ أنّهُ دَاخِلٌ عَلَى أهْلِهِ مِنْ أوّلِ يَوْمِهِ ، وَطَلَعَ لَهُ الْفَجْرُ قَبْلَ أنْ يَدْخُلَ . دَخَلَ وَهُوَ صَائِمٌ :

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا أرَادَ أنْ يَخْرُجَ فِي رَمَضَانَ ، فطلَعَ لَهُ الْفَجْرُ وَهُوَ بِأرْضِهِ ، قَبْلَ أنْ يَخْرُجَ . فَإنّهُ يَصُومُ ذٰلِكَ الْيَوْمَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرّجُلِ يَقْدَمُ مِنْ سَفَرِهِ وَهُوَ مُفْطِرٌ ، وَامْرَأتُهُ مُفْطِرَةٌ ، حِينَ طَهُرَتْ مِنْ حَيْضِهَا فِي رَمَضَانَ : أنْ لِزَوْجِهَا أنْ يُصِيبَهَا إنْ شَاءَ .

27. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Ömer b. Hattab Ramazan'da bir yolculuğa çıktığı zaman, şayet Ramazanın birinci günü Medine'de olabilecekse oruca niyetlenirmiş.*

İmam Malik'den: *Ramazanda yolculuğa çıkmış olan bir kimse içinde bulunduğu günün sabahı tan yeri ağardıktan sonra eve döneceğini bilse oruca niyetlenir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse Ramazanda yolculuğa çıkmak istese, henüz daha memleketinden ayrılmadan şafak sökse, o gün akşama kadar orucunu tutar.*

İmam Malik: *Bir adam bir yolculuktan dönüşte o gün oruç tutmasa, karısı da hayızdan henüz yeni kesildiği için Ramazan orucuna başlamamış olsa, adam dilerse karısıyla cinsi münasebette bulunabilir.*

9. RAMAZAN ORUCUNU BOZMANIN KEFARETİ

٢٨ - حدثني يحيى عن مالك، عن ابن شهاب، عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف، عن أبي هريرة؛ أن رجلا أفطر في رمضان. فأمره رسول الله ﷺ أن يكفر، بعتق رقبة، أو صيام شهرين متتابعين، أو إطعام ستين مسكينا. فقال: لا أجد. فأتي رسول الله ﷺ بعرق تمر. فقال: «خذ هذا فتصدق به». فقال: يا رسول الله. ما أحد أحوج مني. فضحك رسول الله ﷺ حتى بدت أنيابه. ثم قال: «كله».

28. Ebû Hüreyre'den: Adamın biri Ramazanda orucunu bozmuştu. Resûlullah (s.a.v.) ona ya bir köle azat ederek, ya iki ay devamlı oruç tutarak, ya da altmış fakiri doyurarak kefaret vermesini emretti. Adam:

«— Bulamam.» deyince Resûlullah'a (s.a.v.) bir sele hurma getirilmişti:

«— **Al bunu tasadduk et.**» buyurdu. Adam:

«Ya Resûlallah! Benden daha muhtaç kimse yok.» deyince Resûlullah (s.a.v.) yan dişleri görülecek şekilde güldü ve:

«— **Onu ye!**» buyurdu.[24]

٢٩ - وحدثني عن مالك، عن عطاء بن عبد الله الخراساني، عن سعيد بن المسيب؛ أنه قال: جاء أعرابي إلى رسول الله ﷺ يضرب نحره، وينتف شعره، ويقول: هلك الأبعد. فقال له رسول الله ﷺ: «وما ذاك؟» فقال: أصبت أهلي، وأنا صائم في رمضان. فقال له رسول الله ﷺ: «هل تستطيع أن تعتق رقبة؟» فقال: لا. فقال «هل تستطيع أن تهدي بدنة؟» قال: لا. قال: «فاجلس». فأتي رسول الله ﷺ بعرق تمر.

(24) Buharî, Savm, 30/30; Müslim, Sıyâm, 13/81. Ayrıca bkz. Şeybanî, 349. Hanefî Mezhebine göre, kasten yemek, içmek ve cinsî birleşme sonucunda oruç bozmanın cezası bir gün kaza, iki kameri ay oruç tutmak, gücü yetmezse altmış fakiri doyurmaktır.

فَقَالَ : « خُذْ هٰذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ » فَقَالَ : مَا أَحَدٌ أَحْوَجَ مِنِّى . فَقَالَ : « كُلْهُ ، وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَ مَا أَصَبْتَ » .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ عَطَاءٌ ، فَسَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ : كَمْ فِى ذٰلِكَ الْعَرَقِ مِنَ التَّمْرِ ؟ فَقَالَ : مَا بَيْنَ خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا إِلَى عِشْرِينَ .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : لَيْسَ عَلَى مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا فِى قَضَاءِ رَمَضَانَ بِإِصَابَةِ أَهْلِهِ نَهَارًا أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ ، الْكَفَّارَةُ الَّتِى تُذْكَرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِيمَنْ أَصَابَ أَهْلَهُ نَهَارًا فِى رَمَضَانَ . وَإِنَّمَا عَلَيْهِ قَضَاءُ ذٰلِكَ الْيَوْمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ فِيهِ إِلَيَّ .

[illegible]. Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah'a (s.a.v.) bir bedevi geldi. Adam «Mahvoldum!» diyerek başına vuruyor, saçını başını yoluyordu. Resûlullah (s.a.v.) kendisine:

«— **Ne bu hal?**» diye sordu.

Adam:

«— Ramazanda oruçlu iken hanımımla cinsi münasebet yaptım.» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir köle azat edebilir misin?**» diye sordu. Adam:

«— Hayır!» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir dişi deve fidye verebilir misin?**» buyurdu. Adam:

«— Hayır!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber adama:

«— **Öyleyse otur!**» dedi. Resûlullah'a (s.a.v.) bir sele hurma getirildi.

«— **Al bunu tasadduk et.**» dedi. Adam:

«— Benden daha muhtaç kimse yok.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu ye, eşinle münasebette bulunduğun günün orucunun yerine bir gün kaza et!**» buyurdu.

Atâ'dan: Said b. Müseyyeb'e «bir selede kaç hurma vardır?»diye sordum. «On beş, yirmi sa' arasıdır!» diye cevap verdi.[25]

(25) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, bütün Muvatta ravilerinde böylece mürseldir.
"Hadis, Sahih yollarla manaca muttasıldır. Ancak, "Bir dişi deve fidye verebilir misin? kısmı mahfuz değildir.

İmam Malik'den: *Alimlerin şöyle dediklerini işittim: Ramazanın kazasını yaparken, gündüz veya başka bir vakitte hanımıyla cinsi münasebette bulunan kimseye, Resûlullah (s.a.v.) tarafından Ramazanda gündüz cinsi münasebette bulunan kimseye verileceği bildirilen kefaret gerekmez. Sadece orucun kazası gerekir.*

İmam Malik şöyle demiştir:*Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.*

10. ORUÇLU KAN ALDIRABİLMESİ

٣٠ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ؛ أنّه كان يحتجم وهو صائم . قال : ثمّ ترك ذلك بعد . فكان إذا صام ، لم يحتجم ، حتّى يفطر .

30. Nafi'den: Abdullah b. Ömer oruçlu iken kan aldırırdı. Sonradan bunu terkederek oruçlu iken iftar edinceye kadar kan aldırmadı.

٣١ - وحدّثني عن مالك ، عن ابن شهاب ؛ أنّ سعد بن أبي وقّاص ، وعبد الله بن عمر ، كانا يحتجمان وهما صائمان .

31. İbn Şihab'dan: Sa'd b. Ebî Vakkas ve Abdullah b. Ömer, oruçlu iken kan aldırırlardı.[26]

٣٢ - وحدّثني عن مالك ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه ؛ أنّه كان يحتجم وهو صائم ، ثمّ لا يفطر .

قال : وما رأيته احتجم قطّ إلا وهو صائم .

قال مالك : لا تكره الحجامة للصائم ، إلا خشية من أن يضعف . ولولا ذلك لم تكره . ولو أنّ رجلاً احتجم في رمضان . ثمّ سلم من أن يفطر . لم أر عليه شيئا . ولم آمره بالقضاء ، لذلك اليوم الّذي احتجم فيه . لأنّ الحجامة إنّما تكره للصائم ، لموضع التّغرير بالصّيام . فمن احتجم وسلم من أن يفطر ، حتّى يمسي . فلا أرى عليه شيئا . وليس عليه قضاء ذلك اليوم .

32. Hişam b. Urve, babasından naklediyor: O oruçlu iken kan aldırır, sonra oruca devam ederdi. Onu hep oruçlu olarak kan aldırırken gördüm.

İmam Malik şöyle demiştir: *Oruçlunun kan aldırması kötü görülmez, ancak zayıf düşme korkusu vardır. Bu da olmazsa, hoş karşılanır. Şayet adamın biri Ramazanda kan aldırır, sonra da orucuna devam ederse bir şey diyemem, o günün kazası da gerekmez. Kan aldırmanın fena karşılanmasının sebebi, orucu şüpheye sokmasındandır. Kim kan aldırır, akşama kadar da orucunu tutarsa, ona bir şey diyemem, o günün ayrıca kazası da gerekmez.*[27]

(26) Şeybanî, 356.

11. AŞURA GÜNÜ ORUÇ TUTULMASI

٣٣ - حدثني يحيى عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة زوج النبي ﷺ أنها قالت: كان يوم عاشوراء يوما تصومه قريش في الجاهلية. وكان رسول الله ﷺ يصومه في الجاهلية. فلما قدم رسول الله ﷺ المدينة، صامه، وأمر بصيامه. فلما فرض رمضان، كان هو الفريضة. وترك يوم عاشوراء. فمن شاء صامه، ومن شاء تركه.

33. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Aişe'den: Kureyşliler, cahiliyye devrinde Aşure günü oruç tutarlardı. O zaman Resûlullah (s.a.v.)'da oruç tutardı. Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edince yine oruç tuttu ve tutulmasını da emretti. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra aşure günü orucu terkedildi. Sadece isteyen tuttu, istemeyen tutmadı.[28]

٣٤ - وحدثني عن مالك، عن ابن شهاب، عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف؛ أنه سمع معاوية بن أبي سفيان، يوم عاشوراء، عام حج، وهو على المنبر، يقول: يا أهل المدينة! أين علماؤكم؟ سمعت رسول الله ﷺ، يقول لهذا اليوم: «هذا يوم عاشوراء. ولم يكتب عليكم صيامه. وأنا صائم. فمن شاء فليصم، ومن شاء فليفطر».

34. Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'dan: Muaviye b. Ebî Süfyan haccettiği sene Aşure günü minbere çıkarak:

«— Ey Medine'liler! Alimleriniz nerede? Bugün için ben Resûlullah'ın (s.a.v.) **'Bugün aşuredir, size oruç farz değil ama ben oruçluyum. İsteyen tutsun, istemeyen tutmasın,'** buyurduğunu duydum.» diyordu.[29]

٣٥ - وحدثني عن مالك؛ أنه بلغه أن عمر بن الخطاب، أرسل الحارث بن هشام: أن غدا يوم عاشوراء. فصم وأمر أهلك أن يصوموا.

35. İmam Malik'den: Duyduğuma göre Ömer b. Hattab Haris b. Hişam'a haber göndererek:

«— Yarın aşure günüdür. Onun için ailene oruç tutmalarını emret.» dedi.

(28) Buharî, Savm, 30/69; Müslim, Sıyâm, 13/113.
(29) Buharî, Savm, 30/69; Müslim, Sıyâm, 13/126. Ayrıca bkz. Şeybanî, 374.

12. RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMLARINDA ORUÇ TUTULMASI

٣٦ - حدثني يحيى عن مالك ، عن محمد بن يحيى بن حبان ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن صيام يومين : يوم الفطر ، ويوم الأضحى .

36. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmayı yasakladı.[30]

٣٧ - وحدثني عن مالك ؛ أنه سمع أهل العلم يقولون : لا بأس بصيام الدهر . إذا أفطر الأيام التي نهى رسول الله ﷺ عن صيامها . وهي أيام منى ، ويوم الأضحى ، ويوم الفطر ، فيما بلغنا .

قال : وذلك أحب ما سمعت إلي في ذلك .

37. İmam Malik'den: *Alimlerin; «Resûlullah'ın (s.a.v.) oruç tutmayı yasak ettiği Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmadıktan sonra devamlı oruç (yıl orucu) tutmakta bir mahzur yoktur.» dediklerini duydum.*

Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.

(30) Müslim, Sıyâm, 13/139. Ayrıca bkz. Şeybanî, 369, 370.
Hanefî Mezhebine göre, teşrik günleri (arefesiyle birlikte kurban bayramının dört günü) oruç tutmak doğru değildir.

13. ARALIKSIZ BİRKAÇ GÜN HİÇ İFTAR ETMEDEN ORUÇ TUTMAK (Savm-ı Visal)

٣٨ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر: أن رسول الله ﷺ نهى عن الوصال. فقالوا: يا رسول الله. فإنك تواصل؟ فقال: «إني لست كهيئتكم. إني أطعم وأسقى».

38. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) birkaç gün hiç iftar etmeden oruç tutmayı (savm-ı visal) yasakladı. Bunun üzerine Ashap:

«— Ya Resûlallah! Siz öyle yapıyorsunuz ya?» deyince:

«— **Ben sizin gibi değilim, bana yediriliyor da, içiriliyor da.**» buyurdu.[31]

٣٩ - وحدّثني عن مالك، عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة: أن رسول الله ﷺ قال: «إياكم والوصال. إياكم والوصال». قالوا: فإنك تواصل؟ يا رسول الله. قال: «إني لست كهيئتكم. إني أبيت يطعمني ربي ويسقيني».

39. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Savm-ı visal tutmayın! Savm-ı visal tutmayın!**» Bunun üzerine Ashap:

«— Sen öyle tutuyorsun ya Resûlallah!» diye itirazda bulununca Hz. Peygamber:

«— **Ben sizin gibi değilim. Ben, rabbim bana yedirdiği ve içirdiği halde geceyi geçiririm.**» buyurdu.[32]

(31) Buharî, Savm, 30/20; Müslim, Sıyâm, 13/56, Ayrıca bkz. Şeybanî, 367.
(32) Buharî, Savm, 30/49; Müslim, Sıyâm, 13/58. Ayrıca bkz. Şeybanî, 368. Visal (iki gün ve bir gece yemeden) orucu Hanefi Mezhebine göre mekruhtur.

14. HATAEN ADAM ÖLDÜREN VE ZİHAR YAPANIN KEFARETİ

٤٠ - حدّثني يَحْيَى ، وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِيمَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ، فِي قَتْلِ خَطَإٍ أَوْ تَظَاهرٍ ، فَعَرَضَ لَهُ مَرَضٌ يَغْلِبُهُ وَيَقْطَعُ عَلَيْهِ صِيَامَهُ ؛ أَنَّهُ ، إِنْ صَحَّ مِنْ مَرَضِهِ وَقَوِيَ عَلَى الصِّيَامِ ، فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُؤَخِّرَ ذَلِكَ . وَهُوَ يَبْنِي عَلَى مَا قَدْ مَضَى مِنْ صِيَامِهِ .

وَكَذَلِكَ الْمَرْأَةُ الَّتِي يَجِبُ عَلَيْهَا الصِّيَامُ فِي قَتْلِ النَّفْسِ خَطَأً . إِذَا حَاضَتْ بَيْنَ ظَهْرَيْ صِيَامِهَا أَنَّهَا إِذَا طَهُرَتْ ، لَا تُؤَخِّرُ الصِّيَامَ . وَهِيَ تَبْنِي عَلَى مَا قَدْ صَامَتْ .

وَلَيْسَ لِأَحَدٍ وَجَبَ عَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ فِي كِتَابِ اللهِ ، أَنْ يُفْطِرَ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ : مَرَضٍ ، أَوْ حَيْضَةٍ . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُسَافِرَ فَيُفْطِرَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذَلِكَ .

40. İmam Malik'den: *Zıhar* [33]*yapıp veya hataen adam öldürüp kendisine iki ay aralıksız oruç kefareti farz olan kimse kefaret orucuna başlayınca hastalanıp bayılsa oruca ara verir, iyileşince tekrar kaldığı yerden devam eder. Hastalıktan dolayı orucu ertelemez. Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.*

Hataen adam öldürüp farz olan kefareti tutmaya başlayan kadın oruç esnasında hayız görse, o da temizlenince kaldığı yerden oruca devam eder, hayız oldum diye kefaretini ertelemez.

Kendisine iki ay aralıksız kefaret farz olan kimse sadece hastalık ve hayız görme sebepleriyle orucunu bozabilir. Sefer hali kefaret orucuna ara vermek için bir sebep sayılmaz.

Bu konuda duyduklarımın en güzelleri bunlardır.

(33) Zıhar: Kocanın karısına cahiliye devrinden kalma bir âdet olarak "Sen bana anamın sırtı gibisin." demesidir. Bunun sonucunda, keffaret ödenir.

15. ORUÇLU İKEN HASTALANMAK

٤١ - قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ الَّذِى سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ؛ أَنَّ الْمَرِيضَ
إِذَا أَصَابَهُ الْمَرَضُ الَّذِى يَشُقُّ عَلَيْهِ الصِّيَامُ مَعَهُ ، وَيُتْعِبُهُ ، وَيَبْلُغُ ذٰلِكَ مِنْهُ ، فَإِنَّ لَهُ أَنْ يُفْطِرَ .
وَكَذٰلِكَ الْمَرِيضُ الَّذِى اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْقِيَامُ فِى الصَّلاَةِ ، وَبَلَغَ مِنْهُ ، وَمَااللّٰهُ أَعْلَمُ بِعُذْرِ ذٰلِكَ مِنَ
الْعَبْدِ ، وَمِنْ ذٰلِكَ مَا لا تَبْلُغُ صِفَتُهُ . فَإِذَا بَلَغَ ذٰلِكَ ، صَلَّى وَهُوَ جَالِسٌ . وَدِينُ اللّٰهِ يُسْرٌ .

وَقَدْ أَرْخَصَ اللّٰهُ لِلْمُسَافِرِ ، فِى الْفِطْرِ فِى السَّفَرِ . وَهُوَ أَقْوَى عَلَى الصِّيَامِ مِنَ الْمَرِيضِ .
قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى فِى كِتَابِهِ ﴿ **فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ** ﴾
فَأَرْخَصَ اللّٰهُ لِلْمُسَافِرِ ، فِى الْفِطْرِ فِى السَّفَرِ . وَهُوَ أَقْوَى عَلَى الصَّوْمِ مِنَ الْمَرِيضِ .

فَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ . وَهُوَ الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ .

41. İmam Malik'ten: *Alimlerden şöyle duydum: Bir kimse hastalansa, hastalığından dolayı oruç tutmak onu yorsa ve bir hayli güç duruma soksa orucunu bozabilir. Namazda ayakta durması zor olan ve bu yüzden güç durumda kalan kimse de oturarak namazını kılabilir. Allah, kulunun özrünü daha iyi bilir. Allah'ın dini kolaydır.*

*Allah Teâlâ seferde oruç tutmamaya müsaade etmiştir, halbuki Seferde olan oruca hastadan daha iyi dayanır. Kur'an-ı Kerim'de «**Sizden hasta olanlar veya seferî olanlar tutmadıkları günler kadar başka günlerde tutarlar...**» buyurulmaktadır.*

Duyduğum en güzel rivayet budur. Bu konuda ittifak vardır.

16. ORUÇ NEZRİ OLANIN NAFİLE TUTABİLMESİ, ÖLÜNÜN YERİNE ORUÇ TUTULMASI

٤٢ - حدّثني يحيى عن مالك ؛ أنّه بلغه عن سعيد بن المسيّب أنّه سئل عن رجل نذر صيام شهر . هل له أن يتطوّع ؟ فقال سعيد : ليبدأ بالنّذر قبل أن يتطوّع .

قال مالك : وبلغني عن سليمان بن يسار مثل ذلك .

قال مالك : من مات وعليه نذر من رقبة يعتقها ، أو صيام ، أو صدقة ، أو بدنة ، فأوصى بأن يوفّي ذلك عنه من ماله ، فإنّ الصّدقة والبدنة في ثلثه . وهو يبدّى على ما سواه من الوصايا إلا ما كان مثله . وذلك أنّه ليس الواجب عليه من النّذور وغيرها ، كهيئة ما يتطوّع به ممّا ليس بواجب . وإنّما يجعل ذلك في ثلثه خاصّة . دون رأس ماله . لأنّه لو جاز له ذلك في رأس ماله لأخّر المتوفّى مثل ذلك من الأمور الواجبة عليه ، حتّى إذا حضرته الوفاة ، وصار المال لورثته ، سمّى مثل هذه الأشياء الّتي لم يكن يتقاضاها منه متقاض . فلو كان ذلك جائزا له ، أخّر هذه الأشياء . حتّى إذا كان عند موته سمّاها . وعسى أن يحيط بجميع ماله . فليس ذلك له .

42. İmam Malik'den: Said b. Müseyyeb'e:

«— Bir ay oruç tutmayı adayan kimse nafile oruç tutabilir mi?» diye soruldu. Saîd:

«— Nafileden önce adağını tutsun» cevabını verdi.

İmam Malikten:

Süleyman b. Yesar'ın da böyle bir fetvasını duymuştum.

Bir kimse köle azat etmeyi, oruç tutmayı, sadaka vermeyi veya deve fidye vermeyi adamış olarak ölse, adağının malından yerine getirilmesini vasiyet etse, sadaka ve deve fidyesi malının üçte birinden verilir. Bunun gibi onlara diğerlerinden öncelik tanınır. Çünkü farz olan adaklar nafileler gibi değildir, bu yüzden özellikle terekenin tamamından değil üçte birinden ödenir. Çünkü bu kişinin malının tamamından ödenmesi mümkün olsa o zaman

üzerine bir ömür boyu farz olan ibadetleri ölünceye, mal varislerin oluncaya ve bu ibadetleri artık eda etme imkanı kalmayıncaya kadar geciktirirdi. Belki de bu ödemeler bütün malını kapsardı. Kişinin böyle bir yetkisi yoktu.

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسْأَلُ : هَلْ يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ أَوْ يُصَلى أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ ؟ فَيَقُولُ : لا يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ وَلا يُصَلّى أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ .

43. İmam Malik'ten: Abdullah b. Ömer'e,

«— Bir kimse başka birinin yerine oruç tutabilir veya namaz kılabilir mi?» diye sorulurdu. O da:

«— Bir kimse, başka bir kimsenin yerine ne oruç tutabilir, ne de namaz kılabilir!» cevabını verirdi.

17. ORUCUN KAZASINI VEYA KEFARETİNİ GEREKTİREN HALLER

٤٤ - حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَخِيهِ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ أَفْطَرَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي رَمَضَانَ . فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ . وَرَأَى أَنَّهُ قَدْ أَمْسَى وَغَابَتِ الشَّمْسُ . فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . طَلَعَتِ الشَّمْسُ . فَقَالَ عُمَرُ : الْخَطْبُ يَسِيرٌ . وَقَدِ اجْتَهَدْنَا .

قَالَ مَالِكٌ : يُرِيدُ بِقَوْلِهِ « الْخَطْبُ يَسِيرٌ » الْقَضَاءَ ، فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ . وَخِفَّةَ مَؤُونَتِهِ وَيَسَارَتِهِ . يَقُولُ : نَصُومُ يَوْمًا مَكَانَهُ .

44. Halit b. Eslem'den: Ömer b. Hattab, bulutlu bir Ramazan gününde güneş battı, akşam oldu zannederek orucunu açtı. Biraz sonra bir adam gelerek:

«— Mü'minlerin emiri! Güneş çıktı!» dedi. Bunun üzerine Ömer:

«— Telafisi kolay!» Biz ictihat ettik diye karşılık verdi.[34]

İmam Malik der ki: *Hz. Ömer, "telafisi kolay" sözüyle bize göre —Allah bilir ya— kaza etmeyi, kaza etmenin kolaylığını kasdetmiş ve "yerine bir gün oruç tutarız" demek istemiştir.*[35]

٤٥ - وحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : يَصُومُ قَضَاءَ رَمَضَانَ مُتَتَابِعًا ، مَنْ أَفْطَرَهُ مِنْ مَرَضٍ أَوْ فِي سَفَرٍ .

45. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Hastalık veya yolculuk sebebiyle Ramazan orucunu kazaya bırakan kimse, bıraktığı oruçları tutmaya başlayınca aralıksız tutar.»[36]

(34) Şeybanî, 366.
Hanefi Mezhebine göre de, güneş battı zannıyla oruç bozan günün kalan kısmında aynen oruçlu gibi hareket ederek orucunu kaza eder.

(35) 44. Hadiste geçtiği gibi, güneş battı sanarak orucunu bozmasından sonra bu sözü söylemiştir.

(36) Şeybanî, 361.

٤٦ - وحدثني عن مالك، عن ابن شهاب: أن عبد الله بن عباس، وأبا هريرة اختلفا في قضاء رمضان. فقال أحدهما: يفرق بينه. وقال الآخر: لا يفرق بينه. لا أدري أيهما قال: يفرق بينه.

46. İbn Şihab'dan: Abdullah b. Abbas'la Ebû Hüreyre kazaya kalan Ramazan oruçlarının sürekli olarak mı, yoksa aralıklarla da tutabileceği konusunda ihtilafa düştüler. Biri «aralıklarla tutulabilir», diğeri «aralıksız tutulması lâzımdır» dedi. Fakat hangisinin «aralıklı», hangisinin «aralıksız» dediğini hatırlamıyorum.[37]

٤٧ - وحدثني عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر: أنه كان يقول: من استقاء وهو صائم، فعليه القضاء. ومن ذرعه القيء. فليس عليه القضاء.

47. Abdullah b. Ömer'den: Oruçlu iken isteyerek istifra edenin o günkü orucunu kaza etmesi lâzımdır. Elinde olmadan istifra edene kaza lâzım gelmez.[38]

٤٨ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد: أنه سمع سعيد بن المسيب يسأل عن قضاء رمضان. فقال سعيد: أحب إلي أن لا يفرق قضاء رمضان. وأن يواتر.

قال يحيى: سمعت مالكا يقول: فيمن فرق قضاء رمضان فليس عليه إعادة. وذلك مجزئ عنه. وأحب ذلك إلي أن يتابعه.

قال مالك: من أكل أو شرب في رمضان، ساهيا أو ناسيا، أو ما كان من صيام واجب عليه: أن عليه قضاء يوم مكانه.

48. Yahya b. Said'den: Saîd b. Müseyyeb'e Ramazan orucunun kazasıyla ilgili bir şey soruldu. O şöyle dedi: «Bana kalırsa en iyisi, kazaya kalan Ramazan oruçlarını başlayınca aralıksız tutmaktır.»

İmam Malik'ten: *Kazaya kalan Ramazan oruçlarını aralıklı olarak tutana tekrar kaza etmek gerekmez. Çeşitli günlerde tutmuş olması, borcunu ödemeye yeterlidir. Ama bana kalırsa, en iyisi hepsini peş peşe ara vermeden tutmaktır.*

(37) Şeybanî, 362
Hanefi Mezhebine göre, kaza orucunu aralıksız tutmak efdaldir.

(38) Şeybanî, 358.
Hanefi Mezhebi bu hadisi kusma konusunda delil olarak alır.

Ramazan orucunu veya kendisine farz olmuş bir orucu tutarken sehven ya da unutarak bir şeyler yiyip içse o günün kazası gerekir.

٤٩ - وحدثنى عن مالك، عن حميد بن قيس المكى؛ أنه أخبره، قال: كنت مع مجاهد وهو يطوف بالبيت. فجاءه إنسان فسأله عن صيام أيام الكفارة أمتتابعات أم يقطعها؟ قال حميد: فقلت له: نعم. يقطعها إن شاء. قال مجاهد: لا يقطعها فإنها فى قراءة أبى بن كعب ثلاثة أيام متتابعات.

قال مالك: وأحب إلى أن يكون، ما سمى الله فى القرآن، يصام متتابعا.

وسئل مالك، عن المرأة تصبح صائمة فى رمضان، فتدفع دفعة من دم عبيط فى غير أوان حيضها. ثم تنتظر حتى تمسى أن ترى مثل ذلك. فلا ترى شيئا. ثم تصبح يوما آخر فتدفع دفعة أخرى وهى دون الأولى. ثم ينقطع ذلك عنها قبل حيضتها بأيام. فسئل مالك: كيف تصنع فى صيامها وصلاتها؟ قال مالك: ذلك الدم من الحيضة. فإذا رأته فلتفطر. ولتقض ما أفطرت. فإذا ذهب عنها الدم فلتغتسل. وتصوم.

وسئل عمن أسلم فى آخر يوم من رمضان: هل عليه قضاء رمضان كله أو يجب عليه قضاء اليوم الذى أسلم فيه؟ فقال: ليس عليه قضاء ما مضى. وإنما يستأنف الصيام فيما يستقبل. وأحب إلى أن يقضى اليوم الذى أسلم فيه.

49. Humeyd b. Kays el-Mekkî'den: Mücahit, Beytullah'ı tavaf ederken ben de yanında idim. Biri kendisine gelerek:

«— Kefaret oruçları peş peşe mi, yoksa aralıklı olarak mı tutulacak?» diye sordu. Bunun üzerine ben hemen:

«— Evet, isterse aralıklarla tutabilir.» diye cevap verdim. Mücahit ise:

«— Hayır, kesintisiz olarak tutar. Çünkü Übey b. Kab kıraatında, peşpeşe üç gün, denilmektedir.» diye itiraz etti.

İmam Malik'ten: *Bana kalırsa Cenabı Allah'ın Kur'anda tayin ettiğinin «peşpeşe tutulur» olmasıdır.*

İmam Malik'e şöyle bir soru soruldu: «Kadının biri Ramazanda sabahleyin oruçlu olarak kalktı. Ay hali olmadığı halde birden bire saf bir kan boşandı. Tekrar gelir diye akşama kadar bekledi,

fakat gelmedi. Ertesi gün tekrar yine bir kan daha geldi, fakat bu seferki ilk gününkinden azdı. Daha sonra bu kan aybaşı günlerinden önce kesildi. Bu durumdaki kadın namazını, orucunu ne yapar? İmam Malik şu cevabı verdi: *«Bu hayız kanıdır. Görünce hemen orucunu bozsun, sonradan kaza eder. Kan kesilince gusletsin ve orucunu tutsun.»*

Ramazanın son günlerinde müslüman olan bir kimsenin sadece müslüman olduğu günlerdeki orucu mu, yoksa o Ramazanın tamamını mı tutacağı soruldu.

İmam Malik: *«Geçenleri kaza etmez, müslüman olduğu günden itibaren başlar. Bana kalırsa da en güzeli müslüman olduğu günü kaza etmesidir.»*

18. NAFİLE ORUCUN KAZASI

٥٠ - حدثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ؛ أن عائشة وحفصة زوجي النبي ﷺ أصبحتا صائمتين متطوعتين فأهدي لهما طعام . فأفطرتا عليه . فدخل عليهما رسول الله ﷺ . قالت عائشة ، فقالت حفصة وبدرتني بالكلام ، وكانت بنت أبيها : يا رسول الله . إني أصبحت أنا وعائشة صائمتين متطوعتين . فأهدي إلينا طعام فأفطرنا عليه . فقال رسول الله ﷺ : « اقضيا مكانه يوما آخر » .

قال يحيى : سمعت مالكا يقول : من أكل أو شرب ساهيا أو ناسيا في صيام تطوع فليس عليه قضاء . وليتم يومه الذي أكل فيه أو شرب وهو متطوع . ولا يفطره . وليس على من أصابه أمر ، يقطع صيامه وهو متطوع ، قضاء . إذا كان إنما أفطر من عذر ، غير متعمد للفطر . ولا أرى عليه قضاء صلاة نافلة . إذا هو قطعها من حدث لا يستطيع حبسه ، مما يحتاج فيه إلى الوضوء . قال مالك : ولا ينبغي أن يدخل الرجل في شيء من الأعمال الصالحة : الصلاة ، والصيام ، والحج ، وما أشبه هذا من الأعمال الصالحة التي يتطوع بها الناس . فيقطعه حتى يتمه على سنته : إذا كبر لم ينصرف حتى يصلي ركعتين . وإذا صام لم يفطر حتى يتم صوم يومه . وإذا أهل لم يرجع حتى يتم حجه . وإذا دخل في الطواف لم يقطعه حتى يتم سبوعه . ولا ينبغي أن يترك شيئا من هذا إذا دخل فيه حتى يقضيه . إلا من أن يعرض له . مما يعرض للناس . من الأسقام التي يعذرون بها . والأمور التي يعذرون بها . وذلك أن الله تبارك وتعالى يقول في كتابه ﴿ **وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر ثم أتموا الصيام إلى الليل** ﴾ فعليه إتمام الصيام . كما قال الله . وقال الله تعالى ﴿ **وأتموا الحج والعمرة لله** ﴾ فلو أن رجلا أهل بالحج تطوعا . وقد قضى الفريضة . لم يكن له أن يترك الحج بعد أن دخل فيه . ويرجع حلالا من الطريق . وكل أحد دخل في نافلة ، فعليه إتمامها إذا دخل فيها . كما يتم الفريضة . وهذا أحسن ما سمعت .

50. İbn Şihab'tan: Hz. Aişe ve Hafsa sabahleyin oruçlu olarak kalktılar. Kendilerine yemek getirilmişti, onu yiyerek oruçlarını bozdular. Bu sırada yanlarına Resûlullah (s.a.v.) geldi. Hz. Hafsa hemen Hz. Aişe'den önce söze başlayarak (tam babasının kızıydı):

«— Ya Resûlallah! Aişe ile ben sahurda nafile oruç tutmaya niyet etmiştik, fakat bize birinin yiyecek hediye getirdiğini görünce orucumuzu bozduk! dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Öyleyse, yerine başka bir gün kaza tutarsınız,»** buyurdu.[39]

İmam Malik'ten: *Unutarak veya sehven* (yanlışlıkla)*yiyip içmek suretiyle nafile orucunu bozan kimseye kaza lâzım gelmez. Fakat nasıl olsa orucum bozuldu diye yemeye içmeye devam etmemeli, o gün akşama kadar orucu tamamlamalıdır. Nafile oruç tutan kimsenin başına orucunu bozmaya mecbur edecek bir hal gelse, ona da kaza lâzım gelmez. Ancak bu durumdaki kimsenin asıl maksadı orucunu bozmak olmamalıdır. Orucunu bozuş sebebi başına gelen özür olmalıdır. Nafile olarak kılınan namaz da böyledir. Şayet namazda elinde olmayan bir sebepten abdesti bozulsa ve tekrar abdest almak imkânsız olsa o namazın kazası gerekmez.*

İmam Malik'ten:

Namaz, oruc, hac ve bunlara benzer faydalı ibadetleri nafile olarak tamamlama imkânına sahip olmadıkça bu ibadetleri yapmaya kalkışmamalıdır. Meselâ, bir namaza başlayıp iftitah tekbirini alınca iki rekât kılmalıdır. Oruca başlayınca o gün akşama kadar tutmalıdır. İhrama girince tavafını tamamlamalı, tavafa başlayınca da yedi şavt yapmalıdır. Başlanılan bir ibâdeti terk etmeden bitirmesi gerekir. Ancak, insanoğlunun başına gelebilecek hastalıklar ve ibadetinin devamına mani olan mazeretlerden dolayı bırakabilir. Bundan dolayı Cenabı Allah, Kur'an-ı Kerim'inde:

«—Ramazan gecelerinde beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye yani şafak atıncaya kadar yiyin için.» buyurmaktadır. O halde başladığı orucu tamamlaması vaciptir.

(39) İbn Abdilber der ki: "Malik'ten sadece mürsel olarak sahîhtir." Mevsul olarak da rivayet edilir: Ebu Davud, Savm, 14/73; Tirmizî, Savm, 6/13.

*Yine başka bir ayeti kerimede: «**Allah için başladığınız hac ve umreyi tamamlayın**» [40] denilmektedir. Çünkü üzerine farz olan haccını ifa eden bir müslümanın başladığı başka bir nafile haccı sonraya bırakması, ihramdan çıkarak yoldan dönmesi doğru değildir. Nafile ibadete başlayan herkes, farz ibadeti tamamladığı gibi onu da bitirmeden bırakmamalıdır.»*

Duyduklarımın en güzeli budur. [41]

(40) Bakara, 2/196.
(41) Şeybanî, 363.

19. BİR MAZERETTEN DOLAYI RAMAZAN ORUCUNU TUTAMAYANIN FİDYE ÖDEMESİ

٥١ – حدّثني يحيى عن مالك ؛ أنه بلغه أن أنس بن مالك كبر حتى كان لا يقدر على الصيام . فكان يفتدي .

قال مالك : ولا أرى ذلك واجبا . وأحب إلي أن يفعله إذا كان قويا عليه . فمن فدى ، فإنما يطعم ، مكان كل يوم ، مدا بمد النبي ﷺ .

51. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Enes b. Malik oruç tutamayacak kadar yaşlandığı zaman fidye verirdi. (Tutamadığı her gün için bir fakiri doyururdu.)

İmam Malik'ten: *Bana kalırsa, tutamadığı oruçlar yerine fidye vermesi icabetmez, iyileşince tutar. Şayet fidye vermesi gerekirse hergün için bir fakire bir Müdd-i Nebi* (bir müd, yarım kilo'dur) *miktarında yiyecek verir.*

٥٢ – وحدّثني عن مالك ؛ أنه بلغه أن عبد الله بن عمر سئل عن المرأة الحامل ، إذا خافت على ولدها واشتد عليها الصيام ؟ قال : تفطر ، وتطعم ، مكان كل يوم ، مسكينا . مدا من حنطة بمد النبي ﷺ .

قال مالك : وأهل العلم يرون عليها القضاء كما قال الله عز وجل ﴿ فمن كان منكم مريضا أو على سفر فعدة من أيام أخر ﴾ ويرون ذلك مرضا من الأمراض مع الخوف على ولدها .

52. İmam Malik'ten: Abdullah b. Ömer'e

«—Oruçlu bir hamile kadın, oruç tutmasından dolayı karnındaki çocuğa bir zarar gelebileceğinden korkarsa ne yapar?» diye soruldu. Abdullah:

«— Oruç tutmaz, tutmadığı her gün için bir fakire bir müd buğday verir.» cevabını verdi.

İmam Malik der ki:

*Alimler, Cenab-ı Allah'ın ayeti kerimedeki: «**Sizden biri hastalanır veya bir yolculuğa çıkarsa tutmadığı günleri kaza eder**»[42] emrine dayanarak, ana karnındaki çocuk için duyulan korkunun da bir nevi hastalık olduğunu ve bu sebeple hamile kadının tutmadığı oruçları kaza etmesi gerektiğini savunurlar.*

٥٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ كَانَ عَلَيْهِ قَضَاءُ رَمَضَانَ فَلَمْ يَقْضِهِ ، وَهُوَ قَوِىٌّ عَلَى صِيَامِهِ ، حَتّٰى جَاءَ رَمَضَانُ آخَرُ . فَإِنّهُ يُطْعِمُ ، مَكَانَ كُلّ يَوْمٍ ، مِسْكِينًا . مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ . وَعَلَيْهِ مَعَ ذٰلِكَ الْقَضَاءُ .

وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مِثْلُ ذٰلِكَ .

53. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Her kim kazaya kalan Ramazan orucunu sıhhatine kavuştuğu ve ertesi yılki Ramazan da geldiği halde hâlâ kaza edememişse, kazaya kalan her oruç için bir fakire bir müd buğday verir, ayrıca oruçlarını da kaza eder.

İmam Malik'den: *Said b. Cübeyr'in buna benzer bir fetvasını duymuştum.*

(42) Bakara, 2/184.

20. ORUCUN KAZASIYLE İLGİLİ BİR RİVAYET

٥٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : إِنْ كَانَ لَيَكُونُ عَلَيَّ الصِّيَامُ مِنْ رَمَضَانَ . فَمَا أَسْتَطِيعُ أَصُومُهُ حَتَّى يَأْتِيَ شَعْبَانُ .

54. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'den: Eğer Ramazanda oruç tutamazsam, kalan orucumun kazasını ertesi sene Şa'ban ayında tutabilirdim.[43]

21. YEVM-İ ŞEK'DE TUTULAN ORUCUN HÜKMÜ

٥٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ أَنْ يُصَامَ الْيَوْمُ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ مِنْ شَعْبَانَ . إِذَا نَوَى بِهِ صِيَامَ رَمَضَانَ . وَيَرَوْنَ أَنَّ عَلَى مَنْ صَامَهُ ، عَلَى غَيْرِ رُؤْيَةٍ ، ثُمَّ جَاءَ الثَّبْتُ أَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ ؛ أَنَّ عَلَيْهِ قَضَاءَهُ . وَلَا يَرَوْنَ ، بِصِيَامِهِ تَطَوُّعًا ، بَأْسًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الْأَمْرُ عِنْدَنَا . وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

55. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Şaban'ın son günü (yevm-i şek) oruç tutmayı âlimler yasakladılar. Şayet bir kimse o gün hilâli görmeden Ramazan orucuna niyet ederse ve sonra da sözüne güvenilir biri gelir, o gün gerçekten Ramazan olduğunu söylerse –oruca başlayan hilâli görmediği için– o günü kaza eder. Alimler yevm-i şekte nafile oruc tutmasında bir sakınca görmediler.*

İmam Malik der ki:

Durum bize göre böyledir. Medine üleması da aynı kanaattedir.

(43) Buharî, Savm, 30/40; Müslim, Sıyâm, 13/151.

22. ORUÇLA İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

٥٦ - حدثني يحيى عن مالك، عن أبي النضر مولى عمر بن عبيد الله، عن أبي سلمة ابن عبد الرحمن، عن عائشة زوج النبي ﷺ؛ أنها قالت: كان رسول الله ﷺ يصوم حتى نقول لا يفطر. ويفطر حتى نقول لا يصوم. وما رأيت رسول الله ﷺ استكمل صيام شهر قط إلا رمضان. وما رأيته في شهر أكثر صياما منه في شعبان.

56. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), hiç oruçsuz gün geçirmiyor diyemiyeceğimiz kadar oruç tutar, devamlı oruç tutuyor demiyeceğimiz kadar da oruçsuz gün geçirirdi. Ramazan ayından başka hiçbir ayın tamamını oruçlu geçirdiğini görmedim. Şaban ayında tuttuğundan daha fazla da hiçbir ayda oruç tuttuğunu görmedim.[44]

٥٧ - وحدثني عن مالك، عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «الصيام جنة. فإذا كان أحدكم صائما، فلا يرفث. ولا يجهل. فإن امرؤ قاتله أو شاتمه، فليقل: إني صائم. إني صائم».

57. Ebû Hüreyre'den Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Oruç kalkandır, onun için oruçlu, fena bir söz söylemesin, cahillik yapmasın. Şayet birisi ona elle veya sözle sataşırsa ben oruçluyum! Ben oruçluyum! desin.»[45]

٥٨ - وحدثني عن مالك، عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال: «والذي نفسي بيده. لخلوف فم الصائم أطيب عند الله من ريح المسك. إنما يذر شهوته وطعامه وشرابه من أجلي. فالصيام لي وأنا أجزي به. كل حسنة بعشر أمثالها إلى سبعمائة ضعف. إلا الصيام فهو لي. وأنا أجزي به».

58. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyur-

(44) Buharî, Savm, 30/52; Müslim, Sıyâm, 13/175.
(45) Buharî, Savm, 30/2; Müslim, Sıyâm, 13/1163.

du: «Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah indinde miskten daha güzeldir. Bunun için Cenab-ı Allah (kudsî hadiste) şöyle buyurur: «*Kulum yemesini, içmesini ve her türlü arzusunu benim için terk ediyor. Oruç ise benim rızam içindir, onun mükâfatını ancak ben veririm. Yapılan her iyiliğin mükâfatı on katından yedi yüz katına kadardır, fakat oruç benim içindir, onun mükâfatını sadece ben verebilirim.*»[46]

٥٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمّهِ أَبى سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبى هُرَيْرَةَ ؛ أَنّهُ قَالَ : إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فُتّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنّةِ .وَغُلّقَتْ أَبْوَابُ النّارِ . وَصُفّدَتِ الشّيَاطِينُ .

59. Ebû Hüreyre'den: Ramazan ayı geldiği zaman Cennetin kapıları açılır, cehenneminkiler kapanır, şeytanlar da bağlanır.[47]

٦٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ لا يَكْرَهُونَ السّوَاكَ لِلصّائِمِ فِى رَمَضَانَ . فِى سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ النّهَارِ . لا فِى أَوّلِهِ وَلا فِى آخِرِهِ . وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَكْرَهُ ذٰلِكَ وَلا يَنْهٰى عَنْهُ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : فِى صِيَامِ سِتّةِ أَيّامٍ بَعْدَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ ؛ إِنّهُ لَمْ يَرَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْفِقْهِ يَصُومُهَا . وَلَمْ يَبْلُغْنِى ذٰلِكَ عَنْ أَحَدٍ مِنَ السّلَفِ . وَإِنّ أَهْلَ الْعِلْمِ يَكْرَهُونَ ذٰلِكَ . وَيَخَافُونَ بِدْعَتَهُ . وَأَنْ يُلْحِقَ ، بِرَمَضَانَ مَا لَيْسَ مِنْهُ ، أَهْلُ الْجَهَالَةِ وَالْجَفَاءِ . لَوْ رَأَوْا فِى ذٰلِكَ رُخْصَةً عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ . وَرَأَوْهُمْ يَعْمَلُونَ ذٰلِكَ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْفِقْهِ . وَمَنْ يُقْتَدَى بِهِ . يَنْهٰى عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ . وَصِيَامُهُ حَسَنٌ . وَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَصُومُهُ . وَأُرَاهُ كَانَ يَتَحَرّاهُ .

60. İmam Malik'ten: *Alimlerden duyduğuma göre; Ramazanda oruçlunun gündüzün herhangi bir saatinde misvak kullanmasını mekruh bulmamışlardır. Yine ehl-i ilimden birinin bunu mekruh gördüğünü veya yasakladığını da işitmedim.*

(46) Buharî, Savm, 30/2; Müslim, Sıyâm, 13/163.
(47) Burada hadis, mevkûf olarak yer almıştır. Mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Buharî, Savm, 30/5; Müslim, Sıyâm, 13/1.

İmam Malik'ten: *Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutan hiçbir âlim ve fakih görmedim. Ashaptan hiçbirinden de bu konuda bir rivayet bana gelmedi. Ancak âlimler, bazı cahillerin bu altı günü Ramazana dahil etmelerinden ve bir bid'at uydurmalarından korkarak bunu mekruh bulmuşlardır. Şayet âlimler bu konuda ruhsat vermiş olsalardı, onların da bayramdan sonra altı gün oruç tuttuklarını görürlerdi.*

İmam Malik'ten:

Hiçbir âlimin, fakihin ve kendilerine uyulanların cuma günü oruç tutmayı yasak ettiğini görmedim. Cuma günü oruç tutmak iyidir. Ben bazı âlimlerin tuttuğunu gördüm. Öyleki onlar o gün oruç tutmak için âdeta beklerlerdi.

١٩ - كتــاب الاعتكــاف

19

İTİKÂF KİTABI

1. İTİKÂFIN NİTELİĞİ

١ - حدثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن عروة بن الزبير ، عن عمرة بنت عبد الرحمن ، عن عائشة زوج النبي ﷺ ؛ أنها قالت : كان رسول الله ﷺ ، إذا اعتكف يدني إلي رأسه فأرجله . وكان لا يدخل البيت إلا لحاجة الإنسان .

1. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girdiği zaman pencereden başını bana uzatır, ben de yıkar ve tarardım. İtikâfta bulunduğu yerden sadece büyük ve küçük abdest için çıkardı.[1]

٢ - وحدثني عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن عمرة بنت عبد الرحمن ؛ أن عائشة كانت إذا اعتكفت ، لا تسأل عن المريض . إلا وهي تمشي . لا تقف .

قال مالك : لا يأتي المعتكف حاجته . ولا يخرج لها . ولا يعين أحدا . إلا أن يخرج لحاجة الإنسان . ولو كان خارجا لحاجة أحد ، لكان أحق ما يخرج إليه عيادة المريض ، والصلاة على الجنائز واتباعها .

قال مالك : لا يكون المعتكف معتكفا ، حتى يجتنب ما يجتنب المعتكف . من عيادة المريض . والصلاة على الجنائز . ودخول البيت ، إلا لحاجة الإنسان .

2. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Aişe itikâfa girdiği zaman bir yerde durmadan, yürüyüp giderken hastaların halini sorardı.

İmam Malik'den: *İtikâfa giren kimse herhangi bir iş için dışarı çıkmaz, hiç kimseye yardım etmez. Sadece büyük ve küçük abdest için dışarı çıkabilir. Şayet birinin işi için dışarı çıkması gerekseydi, hasta ziyareti için, cenaze namazı için ve cenaze merasimi için çıkması daha uygun olurdu, fakat bunlar için bile çıkamaz.*

(1) Buharî, itikâf, 33/3; Müslim, Hayd, 3/6. Ayrıca bkz. Şeybanî, 377. Hanefi Mezhebi, itikafın yapılışı konusunda, bu hadisi delil alır.

İmam Malik'ten:

İtikafa girenin hasta ziyareti, cenaze namazına gitmek gibi itikâflının yapmayacağı işlerden kaçınmadıkça itikâfı olmaz. Bulunduğu yerden sadece def-i hacet için dışarı çıkmasında bir mahzur yoktur.

٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أنّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الرَّجُلِ يَعْتَكِفُ . هَلْ يَدْخُلُ لِحَاجَتِهِ تَحْتَ سَقْفٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . لا بَأْسَ بِذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا الَّذِى لا اخْتِلَافَ فِيهِ . أَنَّهُ لا يُكْرَهُ الاعْتِكَافُ فِى كُلِّ مَسْجِدٍ يُجَمَّعُ فِيهِ . وَلا أَرَاهُ كُرِهَ الاعْتِكَافُ فِى الْمَسَاجِدِ الَّتِى لا يُجَمَّعُ فِيهَا . إلا كَرَاهِيَةَ أَنْ يَخْرُجَ الْمُعْتَكِفُ مِنْ مَسْجِدِهِ الَّذِى اعْتَكَفَ فِيهِ ، إِلَى الْجُمُعَةِ أَوْ يَدَعَهَا . فَإِنْ كَانَ مَسْجِدًا لا يُجَمَّعُ فِيهِ الْجُمُعَةُ ، وَلا يَجِبُ عَلَى صَاحِبِهِ إِتْيَانُ الْجُمُعَةِ فِى مَسْجِدٍ سِوَاهُ ، فَإِنِّى لا أَرَى بَأْسًا بِالاعْتِكَافِ فِيهِ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِى الْمَسَاجِدِ ﴾ فَعَمَّ اللهُ الْمَسَاجِدَ كُلَّهَا وَلَمْ يَخُصَّ شَيْئًا مِنْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَمِنْ هُنَالِكَ جَازَ لَهُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِى الْمَسَاجِدِ ، الَّتِى لا يُجَمَّعُ فِيهَا الْجُمُعَةُ . إِذَا كَانَ لا يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ إِلَى الْمَسْجِدِ الَّذِى تُجَمَّعُ فِيهِ الْجُمُعَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَبِيتُ الْمُعْتَكِفُ إلا فِى الْمَسْجِدِ الَّذِى اعْتَكَفَ فِيهِ إلا أَنْ يَكُونَ خِبَاؤُهُ فِى رَحَبَةٍ مِنْ رِحَابِ الْمَسْجِدِ .

وَلَمْ أَسْمَعْ أَنَّ الْمُعْتَكِفَ يَضْرِبُ بِنَاءً يَبِيتُ فِيهِ . إلا فِى الْمَسْجِدِ . أَوْ فِى رَحَبَةٍ مِنْ رِحَابِ الْمَسْجِدِ .

وَمِمَّا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لا يَبِيتُ إلا فِى الْمَسْجِدِ ؛ قَوْلُ عَائِشَةَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا اعْتَكَفَ لا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إلا لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ .

وَلا يَعْتَكِفُ فَوْقَ ظَهْرِ الْمَسْجِدِ . وَلا فِى الْمَنَارِ . يَعْنِى الصَّوْمَعَةَ .

وَقَالَ مَالِكٌ : يَدْخُلُ الْمُعْتَكِفُ الْمَكَانَ الَّذِى يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهِ ، قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ مِنَ اللَّيْلَةِ الَّتِى يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهَا . حَتَّى يَسْتَقْبِلَ بِاعْتِكَافِهِ أَوَّلَ اللَّيْلَةِ الَّتِى يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهَا . وَالْمُعْتَكِفُ مُشْتَغِلٌ بِاعْتِكَافِهِ . لا يَعْرِضُ لِغَيْرِهِ مِمَّا يَشْتَغِلُ بِهِ مِنَ التِّجَارَاتِ ، أَوْ غَيْرِهَا . وَلا بَأْسَ بِأَنْ يَأْمُرَ الْمُعْتَكِفُ بِبَعْضِ حَاجَتِهِ بِضَيْعَتِهِ ، وَمَصْلَحَةِ أَهْلِهِ ، وَأَنْ يَأْمُرَ بِبَيْعِ مَالِهِ . أَوْ بِشَىْءٍ لا يَشْغَلُهُ فِى نَفْسِهِ ، فَلاَ بَأْسَ بِذَلِكَ إِذَا كَانَ خَفِيفًا ، أَنْ يَأْمُرَ بِذَلِكَ مَنْ يَكْفِيهِ إِيَّاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَذْكُرُ فِي الاعْتِكَافِ شَرْطًا ، وَإِنَّمَا الاعْتِكَافُ عَمَلٌ مِنَ الأَعْمَالِ . مِثْلُ الصَّلاَةِ وَالصِّيَامِ وَالْحَجِّ . وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الأَعْمَالِ . مَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ فَرِيضَةً أَوْ نَافِلَةً . فَمَنْ دَخَلَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ فَإِنَّمَا يَعْمَلُ بِمَا مَضَى مِنَ السُّنَّةِ . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُحْدِثَ فِي ذٰلِكَ غَيْرَ مَا مَضَى عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ . لا مِنْ شَرْطٍ يَشْتَرِطُهُ وَلا يَبْتَدِعُهُ . وَقَدِ اعْتَكَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَعَرَفَ الْمُسْلِمُونَ سُنَّةَ الاعْتِكَافِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالاعْتِكَافُ وَالْجِوَارُ سَوَاءٌ . وَالاعْتِكَافُ لِلْقَرَوِيِّ وَالْبَدَوِيِّ سَوَاءٌ .

3. İmam Malik'ten: İbn Şihab'a,

«— İtikâfta bulunan kimse def-i hacet için tavan altına girebilir mi?» diye sordum.

«— Evet, bir mahzur yok!» cevabını verdi.

Biz Medineliler arasında da bu konuda bir ihtilâf yoktur.

İmam Malik'ten: *Cuma namazı kılınan her mescitte itikâfa girilir. Cuma namazı kılınmayan mescitlerde itikâfa girmenin mekruh oluşu zannedersem itikâflının cuma namazı için başka bir mescide çıkmak zorunda olması veya cumayı terketmesi dolayısıyladır. İtikâfta olan kimsenin başka mescide cuma namazına gitmesi vacip olmaz. Ben cuma namazı kılınmayan mescitte itikâfa girilmesinde mahzur göremiyorum. Çünkü Allah Teâlâ:* **«Siz mescitlerde itikâfta iken...»**[2] *buyurarak, bütün mescitlerde itikâfa girileceğine işaret etmiş, itikâf için özel mescit tayin etmemiştir.*

İmam Malik der ki: *Bu ayetten de anlaşılıyor ki, cuma namazı kılınmayan mescitlerde itikâf caiz olur, çünkü onun cuma kılınan bir mescide gitmesi üzerine vacib değildir.*

İmam Malik der ki: *İtikâfa giren bulunduğu yerden başka bir yerde yatamaz. Ancak çadırı mescidin avlusunda ise orada yatabilir. İtikâfa girenin geceleri kalmak için kendine bir yer yapabileceğini söyleyen hiç kimse duymadım. İtikâfa giren sadece mescitte ya da mescidin avlusunda kalabilir. İtikâfa girenin geceleri mescitten başka yerde yatamıyacağına dair delillerden bir tanesi de Hz. Aişe'nin şu rivayetidir: «Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girdiği zaman eve sadece büyük ve küçük abdest için girerdi.»*

(2) Bakara, 2/187.

İmam Malik der ki:*Mescidin damında ve minarede itikâfa girilmez.*

İtikâfa girme vaktiyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *İtikâfa girecek olan kimse, itikâfa gireceği günün gecesi orada olmak için güneş batmadan önce itikâf yerinde hazır bulunmalıdır. İtikâfa giren başkalarının ilgileneceği ticaret ve benzeri işlerle ilgilenmez, sadece itikâfla meşgul olur. İtikâfta bulunanın bazı önemli işleri, ailevi işleri ve bazı alış – veriş konularında emirler vermesi, kendisini fazlaca meşgul etmeden ilgilenmesi caizdir. Bütün bu işler, yapacak olanı fazla meşgul etmeyecek kadar az olursa ilgilenmekte bir mahzur yoktur.*

İmam Malik der ki: *Alimlerden hiç kimsenin itikâfta bazı şartlar ileri sürdüğünü duymadım. İtikâf da, namaz, oruç, hac ve benzeri ibadetler gibi ibadetlerden biridir. Her kim bu ibadetlerden birini yapacak olursa sünnete uygun olarak yapar. Bu konuda müslümanların yapmadıkları bir şey uydurmak, olmayan bir şart koymak ve bidatlar icat etmek caiz değildir. Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girmiştir, müslümanlar itikâfın nasıl olduğunu bilmektedirler.*

İmam Malik der ki: *İtikâf ve muahede aynı şeydir. İtikâf köylü için de, kentli için de aynıdır.*[3]

(3) Şeybanî, 379.

2. ORUÇSUZ İTİKÂFA GİRİLMESİ

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أنّهُ بَلَغَهُ أنّ القَاسِمَ بْنَ مُحَمّدٍ ، وَنَافِعًا مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . قَالا : لا اعْتِكَافَ إلا بِصِيَامٍ . بِقَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي كِتَابِهِ ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّى يَتَبَيّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمّ أَتِمّوا الصّيَامَ إِلَى اللّيْلِ وَلا تُبَاشِرُوهُنّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ﴾ فَإنّمَا ذَكَرَ اللهُ الاعْتِكَافَ مع الصّيَامِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا . أنّهُ لا اعْتِكَافَ إلا بِصِيَامٍ .

4. Kasım b. Muhammed ve Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nafi' naklediyorlar: Allah Teâlâ'nın şu ayeti kerimesine göre oruçsuz itikâf olmaz: ***«(Ramazan gecelerinde) fecir vaktinde ak iplik kara iplikten ayırt edilinceye kadar yiyip için. Sonra akşama kadar da orucu tamamlayın. Mescitlerinizde itikâfta bulunduğunuz zaman zevcelerinize yaklaşmayın...»***[4]

Çünkü burada itikâf oruçla beraber zikredilmiştir.

İmam Malik de şöyle der: *Bize göre de hüküm böyledir. Yani oruçsuz itikâf olmaz.*

(4) Bakara, 2/187.

3. İTİKÂFA GİREN KİMSENİN BAYRAM NAMAZINA GİDEBİLMESİ

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ زِيَادِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَالِكٌ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ اعْتَكَفَ . فَكَانَ يَذْهَبُ لِحَاجَتِهِ تَحْتَ سَقِيفَةٍ . فِي حُجْرَةٍ مُغْلَقَةٍ . فِي دَارِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ . ثُمَّ لا يَرْجِعُ حَتَّى يَشْهَدَ الْعِيدَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ .

5. Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın azatlısı Sümeyy'den: Ebu Bekr b. Abdurrahman itikâfa girmişti, def-i hacet için Halit b. Velid'in kapısı yanındaki kapalı bir odada tavan arasına giderdi. Cemaatle beraber bayram namazını kılmadan eve dönmezdi.

٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ زِيَادٍ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ رَأَى بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ ، إِذَا اعْتَكَفُوا الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ ، لا يَرْجِعُونَ إِلَى أَهَالِيهِمْ ، حَتَّى يَشْهَدُوا الْفِطْرَ مَعَ النَّاسِ .

قَالَ زِيَادٌ ، قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي ذٰلِكَ عَنْ أَهْلِ الْفَضْلِ الَّذِينَ مَضَوْا . وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

6. İmam Malik'den: *Bazı âlimlerin Ramazanın son on gününde itikâfa girdiklerini gördüm. Onlar, cemaatle beraber bayram namazını kılmadan evlerine dönmezlerdi.*

Bana bu rivayetler, yaşamış, göçmüş faziletli kimselerden ulaştı. Bu konuda duyduklarımın en güzelleri de bunlardır.

4. İTİKÂFIN KAZASI

٧ - حَدَّثَنِى زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ . فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِى أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهِ . وَجَدَ أَخْبِيَةً : خِبَاءَ عَائِشَةَ . وَخِبَاءَ حَفْصَةَ . وَخِبَاءَ زَيْنَبَ . فَلَمَّا رَآهَا ، سَأَلَ عَنْهَا . فَقِيلَ لَهُ : هٰذَا خِبَاءُ عَائِشَةَ ، وَحَفْصَةَ ، وَزَيْنَبَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « آلْبِرَّ تَقُولُونَ بِهِنَّ ؟ » ثُمَّ انْصَرَفَ ، فَلَمْ يَعْتَكِفْ . حَتَّى اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ .

أخرجه البخارى فى : ٣٣ - كتاب الاعتكاف ، ٧ - باب الأخبية فى المسجد .

ومسلم فى : ١٤ - كتاب الاعتكاف ، ٢ - باب متى يدخل من أراد الاعتكاف فى معتكفه ، حديث ٦ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ رَجُلٍ دَخَلَ الْمَسْجِدَ لِعُكُوفٍ فِى الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ . فَأَقَامَ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ . ثُمَّ مَرِضَ . فَخَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ . أَيَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَعْتَكِفَ مَا بَقِىَ مِنَ الْعَشْرِ ، إِذَا صَحَّ . أَمْ لا يَجِبُ ذٰلِكَ عَلَيْهِ . وَفِى أَىِّ شَهْرٍ يَعْتَكِفُ . إِنْ وَجَبَ عَلَيْهِ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : يَقْضِى مَا وَجَبَ عَلَيْهِ مِنْ عُكُوفٍ . إِذَا صَحَّ فِى رَمَضَانَ أَوْ غَيْرِهِ . وَقَدْ بَلَغَنِى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرَادَ الْعُكُوفَ فِى رَمَضَانَ . ثُمَّ رَجَعَ فَلَمْ يَعْتَكِفْ . حَتَّى إِذَا ذَهَبَ رَمَضَانُ . اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ .

وَالْمُتَطَوِّعُ فِى الاِعْتِكَافِ فِى رَمَضَانَ ، وَالَّذِى عَلَيْهِ الاِعْتِكَافُ ، أَمْرُهُمَا وَاحِدٌ . فِيمَا يَحِلُّ لَهُمَا ، وَيَحْرُمُ عَلَيْهِمَا . وَلَمْ يَبْلُغْنِى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ اعْتِكَافُهُ إِلا تَطَوُّعًا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْمَرْأَةِ : إِنَّهَا إِذَا اعْتَكَفَتْ ، ثُمَّ حَاضَتْ فِى اعْتِكَافِهَا ، إِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى بَيْتِهَا . فَإِذَا طَهُرَتْ رَجَعَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ . أَيَّةَ سَاعَةٍ طَهُرَتْ . ثُمَّ تَبْنِى عَلَى مَا مَضَى مِنَ اعْتِكَافِهَا . وَمِثْلُ ذٰلِكَ الْمَرْأَةُ . يَجِبُ عَلَيْهَا صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ . فَتَحِيضُ ، ثُمَّ تَطْهُرُ ، فَتَبْنِى عَلَى مَا مَضَى مِنْ صِيَامِهَا . وَلا تُؤَخِّرُ ذٰلِكَ .

7. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girmek istemişti. İtikâfa gireceği yere varınca baktı ki Hz. Aişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırları orada kurulu. Onları görünce sordu. Kendisine:

«— Aişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırları!» dendi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— **İyilik mi yaptık sanıyorsunuz?»**

Daha sonra da itikâfa girmeden döndü gitti. Bunun yerine Şevval ayında on gün itikâf yaptı.[5]

İmam Malik'e:

«— Ramazanın son on gününde itikâfa giren bir adam, bir-iki gün sonra hastalansa, bu yüzden itikâftan çıksa, iyileştiği zaman tekrar itikâfa girmesi gerekir mi? Girmesi kendisine farz olur mu, farz olursa hangi ayda girmelidir?» diye soruldu. İmam Malik:

«—*İyileştiği zaman ertesi sene Ramazanda veya başka bir ayda kendisine farz olmuş olan bu itikâfı kaza eder. Benim duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) bir Ramazanda itikâfa girmek istemiş, fakat sonradan da girmemişti. Bilâhare Ramazandan sonra Şevval ayında on gün itikâfa girdi.»* cevabını verdi.[6]

Ramazanda nafile itikâfa girenle, itikâf borcu olan kimseler yapılıp yapılmayacak şeyler konusunda aynı hükümlere tâbidir. Bana ulaşan rivayetlere göre Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığı bütün itikâflar nafile idi.

İmam Malik'ten: *İtikâfa giren bir kadın sonradan hayız görmeye başlasa, itikâftan çıkıp evine döner. Bilâhare hangi saatte temizlenirse tekrar mescide itikâf mahallerine gelerek kaldığı yerden devam eder. Kendisine iki ay aralıksız oruç farz olan kadın da aynı şekilde hayız olursa temizlenince kaldığı yerden orucuna devam eder, geciktirmez.*

(5) Buharî, itikâf, 33/7; Müslim, İtikâf, 14/6.

(6) Bu, daha önce sahîh olarak rivayet ettiği hadistir. Böylesinden ve benzerlerinden, "belaga" ifadesini, sahîh hadis için kullandığı anlaşılır. Bunun için imamlar derler ki: Malik"in "belaga" mahreçli hadisleri sahîhtir.

٨ - وحدّثني زِيادٌ عن مالك ، عن ابن شِهابٍ : أنَّ رسول الله ﷺ كان يَذْهبُ لِحاجةِ الإنسانِ في الْبُيوتِ .

قال مالكٌ : لا يَخْرُجُ الْمُعْتَكِفُ مع جَنازَةِ أَبَوَيْهِ ، ولا مع غَيْرِهِما .

8. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) itikâfta iken sadece büyük ve küçük abdest için dışarı çıkardı.[7]

İmam Malik der ki: *İtikâfta bulunan kimse ne ana-babasının, ne de bir başkasının cenazesine katılabilir.*

(7) Burada, mürsel olarak yer almıştır. Oysa daha önce, mevsûl olarak rivayet etmiştir.

5. İTİKÂFTA BULUNANIN NİKÂHI

قال مالك : لا بأس بنكاح المعتكف نكاح الملك . ما لم يكن المسيس . والمرأة المعتكفة أيضا ، تنكح نكاح الخطبة . ما لم يكن المسيس . ويحرم على المعتكف من أهله بالليل ، ما يحرم عليه منهن بالنهار .

قال يحيى : قال زياد ، قال مالك : ولا يحل لرجل أن يمس امرأته وهو معتكف . ولا يتلذذ منها بقبلة ولا غيرها . ولم أسمع أحدا يكره للمعتكف ولا للمعتكفة أن ينكحا في اعتكافهما . ما لم يكن المسيس فيكره . ولا يكره للصائم أن ينكح في صيامه . وفرق بين نكاح المعتكف ، ونكاح المحرم . أن المحرم يأكل ، ويشرب ، ويعود المريض ، ويشهد الجنائز ، ولا يتطيب والمعتكف والمعتكفة ، يدهنان ، ويتطيبان ، ويأخذ كل واحد منهما من شعره ، ولا يشهدان الجنائز ، ولا يصليان عليها ، ولا يعودان المريض . فأمرهما في النكاح مختلف . وذلك ، الماضي من السنة ، في نكاح المحرم والمعتكف والصائم .

İmam Malik'ten: *İtikâfta bulunanın cinsi münasebetle bulunmadıkça nikâh akdi yapmasında bir mahzur yoktur. Kadın da aynı şekilde cinsi münasebet söz konusu olmadıkça nikâhlanabilir. İtikâfta bulunanın geceleri hanımıyla yapması haram olan şeyler gündüzleri de haramdır. İtikâfta bulunan kadın ve erkeğin cinsi münasebet olmadıkça nikâhlanmalarını mekruh gören kimseyi görmedik. Münasebet olursa nikâh caiz olmaz. Oruçlunun nikâhlanması da mekruh değildir. Ancak itikâfta bulunan birinin nikâhı ile ihramda bulunan bir kimsenin nikâhları arasında fark vardır. İhramlı yer, içer, hasta ziyaret eder ve cenazeye katılabilir. Fakat koku kullanamaz. İtikâfta bulunan ise yağlanabilir, güzel koku sürünebilir, kadın olsun erkek olsun saçlarını kısaltabilirler, fakat cenazeye katılamaz, cenaze namazı kılamaz ve hasta ziyareti yapamazlar. İhramlının, itikafa girenin ve oruçlunun evlenmesi hususunda sünnet bu şekilde olmuştur.*

6. KADİR GECESİ

٩ - حدثني زياد عن مالك، عن يزيد بن عبد الله بن الهاد، عن محمد بن إبراهيم بن الحارث التيمي، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن أبي سعيد الخدري؛ أنه قال: كان رسول الله ﷺ يعتكف العشر الوسط من رمضان. فاعتكف عاما. حتى إذا كان ليلة إحدى وعشرين. وهي الليلة التي يخرج فيها من صبحها من اعتكافه. قال: «من اعتكف معي فليعتكف العشر الأواخر. وقد رأيت هذه الليلة. ثم أنسيتها. وقد رأيتني أسجد من صبحها في ماء وطين. فالتمسوها في العشر الأواخر. والتمسوها في كل وتر».

قال أبو سعيد: فأمطرت السماء تلك الليلة. وكان المسجد على عريش. فوكف المسجد.

قال أبو سعيد: فأبصرت عيناي رسول الله ﷺ انصرف وعلى جبهته وأنفه أثر الماء والطين. من صبح ليلة إحدى وعشرين.

9. Ebû Saîd el-Hudrî'den: Resûlullah (s.a.v.), bir sene Ramazanın ikinci on gününde itikâfa girdi. Ramazanın yirmibirinci gecesi olunca sabahleyin itikâftan çıktı. Şöyle buyurdu: «**Kim benimle itikâfa girerse son on günde girsin. Çünkü ben bu sırada Kadir gecesini gördüm, fakat sonradan unutturuldu. O sabah kendimi yanlarımdan su akarken çamurlar içine secde yapar buldum. Onun için Kadir gecesini Ramazanın son on gününde ve tek gecelerde arayın.**»

Ebû Saîd bu olayla ilgili olarak şunları naklediyor: O gece yağmur yağmış, onun için mescidin asması (damı) akmıştı... Bizzat gözlerimle Ramazanın yirmibirinci sabahı Resûlullah'ın (s.a.v.) alnında, burnunda yaşlık ve çamur izleriyle döndüğünü gördüm. [8]

١٠ - وحدثني زياد عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال: «تحروا ليلة القدر في العشر الأواخر من رمضان».

(8) Buharî, İtikâf, 33/1; Müslim, Sıyâm, 13/213. Ayrıca bkz. Şeybanî, 378.

10. Hişam'ın babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Kadir gecesini Ramazanın son on gecesinde arayınız.**»[9]

١١ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ » .

11. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Kadir gecesini Ramazanın son yedi gecesinde arayın.**»[10]

١٢ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ ابْنَ أُنَيْسٍ الْجُهَنِيَّ ، قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنِّي رَجُلٌ شَاسِعُ الدَّارِ . فَمُرْنِي لَيْلَةً أَنْزِلُ لَهَا . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « انْزِلْ لَيْلَةَ ثَلاثٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ » .

12. Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Abdullah b. Üneys el-Cühenî, Hz. Peygambere:

«— Ya Resûlallah! Ben evi uzak bir kimseyim, bana bir gece söyleyin de o gece geleyim!» dedi. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Ramazanın yirmi üçüncü gecesi gel!**» buyurdu.[11]

١٣ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَقَالَ : « إِنِّي أُرِيتُ هذِهِ اللَّيْلَةَ فِي رَمَضَانَ . حَتَّى تَلاحَى رَجُلانِ فَرُفِعَتْ . فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ . وَالسَّابِعَةِ . وَالْخَامِسَةِ » .

13. Enes b. Malik anlatıyor: Ramazanda Hz. Peygamber yanıma gelerek:

«— **Ramazanın bu gecesinde bana Kadir gecesi gösterildi. Bu arada iki kişi münakaşaya tutuşmuştu, ben onlara daldım... O geceyi Ramazanın yirmibeş, yirmiyedi ve yirmidokuzuncu gecelerinde arayın.**» buyurdu.[12]

(9) Aişe'den mevsul olarak rivayet edilmiştir: Buharî, Leyletu'l-Kadr, 32/3; Müslim, Sıyâm, 13/219.
(10) Müslim, Sıyâm, 13/206.
(11) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, munkatıdır." Müslim (Sıyâm, 13/218), mevsûl olarak rivayet eder.
(12) İbn Abdilber der ki: "Senedinde ve metninde imam Malik'ten ihtilaf yoktur. Hadis, Enes-Ubâde b. es-Sâmit senedivledir.

١٤ - وحدّثني زِيادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ . فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنِّي أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ . فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ » .

14. İbn Ömer'den: Ashabtan bazılarına rüyalarında Kadir gecesi, Ramazanın yirmiyedinci gecesi olarak gösterildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Yirmi yedinci gece gördüğünüz rüyayı ben de gördüm. Kadir gecesini arayan Ramazanın yirmi yedinci gecesinde arasın.» buyurdu.[13]

١٥ - وحدّثني زِيادٌ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ مَنْ يَثِقُ بِهِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُرِيَ أَعْمَارَ النَّاسِ قَبْلَهُ . أَوْ مَا شَاءَ اللهُ مِنْ ذٰلِكَ . فَكَأَنَّهُ تَقَاصَرَ أَعْمَارَ أُمَّتِهِ أَنْ لا يَبْلُغُوا مِنَ الْعَمَلِ ، مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ غَيْرُهُمْ فِي طُولِ الْعُمْرِ ، فَأَعْطَاهُ اللهُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ، خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ .

15. İmam Malik'den: *Güvenilir âlimlerden duyduğuma göre, Resûlullah'a (s.a.v.) önceden insanların ömürleri veya bundan Allah'ın istediği kadarı gösterildi. İşte bu yüzden başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yapamayacakları amelleri ümmet kısa ömrü içinde yapmış olsun diye Cenab-ı Allah ona bin geceden daha hayırlı olan Kadir gecesini bahşetti.*

١٦ - وحدّثني زِيادٌ عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُولُ : مَنْ شَهِدَ الْعِشَاءَ مِنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ ، فَقَدْ أَخَذَ بِحَظِّهِ مِنْهَا .

16. Saîd b. Müseyyeb'den: Kadir gecesi yatsıyı cemaatla kılan o geceden nasibini almıştır.

(13) Buharî, Kadir Leyleti'l-Kadr, 32/2; Müslim, Sıyâm, 13/205.

٢٠ - كتـاب الحـج

20

HAC KİTABI

1. İHRAMA GİRMEK İÇİN GUSLEDİLMESİ

١ - حدثني يحيى عن مالك، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن أسماء بنت عميس: أنها ولدت محمد بن أبي بكر بالبيداء. فذكر ذلك أبو بكر لرسول الله ﷺ. فقال: «مرها فلتغتسل، ثم لتهل».

1. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Umeys'in kızı Esma, Beyda'da Muhammed b. Ebî Bekr'i dünyaya getirmişti. Ebû Bekr durumu Resûlullah'a (s.a.v.) bildirince, Peygamberimiz:

«—**Söyle ona gusletsin, ondan sonra ihrama girsin.**» buyurdu.[1]

٢ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد، عن سعيد بن المسيب: أن أسماء بنت عميس، ولدت محمد بن أبي بكر بذي الحليفة. فأمرها أبو بكر أن تغتسل، ثم تهل.

2. Saîd b. Müseyyeb anlatıyor: Umeys'in kızı Esma, Zülhuleyfe'de Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurmuştu. Bunun üzerine Ebû Bekr, Esma'ya guslettikten sonra ihrama girmesini söyledi.

٣ - وحدثني عن مالك، عن نافع: أن عبد الله بن عمر كان يغتسل لإحرامه قبل أن يحرم، ولدخوله مكة، ولوقوفه عشية عرفة.

3. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ihrama girmeden önce, ihrama girmek için, Mekke'ye girerken ve Arafatta vakfe yapmak için gusledérdi.[2]

(1) Müslim (Hacc, 15/109), mevsûl olarak rivayet eder.
(2) Bkz. Şeybanî, 472.

2. İHRAMDA BULUNAN KİMSENİN YIKANABİLMESİ

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ ، اخْتَلَفَا بِالأَبْوَاءِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ . وَقَالَ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ : لا يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ . قَالَ فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ . فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْنَيْنِ . وَهُوَ يَسْتَتِرُ بِثَوْبٍ . فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ : مَنْ هَذَا ؟ فَقُلْتُ : أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُنَيْنٍ . أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللهِ ابْنُ عَبَّاسٍ أَسْأَلُكَ : كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ ؟ قَالَ ، فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ ، فَطَأْطَأَهُ حَتَّى بَدَا لِي رَأْسُهُ ، ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ عَلَيْهِ : اصْبُبْ . فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ . ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ ، ثُمَّ قَالَ : هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَفْعَلُ .

4. İbrahim, babası Abdullah b. Huneyn'den naklediyor: Abdullah b. Abbas'la Misver b. Mahreme, Ebva'da anlaşmazlığa düştüler. Abdullah: «İhramlı bulunan kimse başını yıkayabilir» derken, Misver: «İhramda bulunan başını yıkayamaz» diyordu. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas, beni Ebû Eyyüb el-Ensari'ye gönderdi. İki direk arasına gerilmiş bir ipe asılı perdeler arkasında yıkanıyordu. Selâm verdim.

«— Bu kim?» diye sordu.

«— Huneyn'in oğlu Abdullah! Beni sana Abdullah b. Abbas bir şey sormam için gönderdi. Resûlullah (s.a.v.) ihramda iken başını nasıl yıkardı? dedim. Eliyle ipe gerili olan perdeyi hafif indirerek, başını benim göreceğim şekilde elleriyle ovmaya başladı ve su döken zata da «Başıma su dök!» dedi. Elleriyle başını ovuşturduktan sonra:

«— Resûlullah'ın (s.a.v.) böyle yaptığını gördüm.» dedi.[3]

(3) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/14; Müslim, Hacc, 15/91. Ayrıca bkz. Şeybanî, 420.

٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لِيَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ، وَهُوَ يَصُبُّ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مَاءً، وَهُوَ يَغْتَسِلُ: أَصْبُبْ عَلَى رَأْسِي. فَقَالَ يَعْلَى: أَتُرِيدُ أَنْ تَجْعَلَهَا بِي؟ إِنْ أَمَرْتَنِي صَبَبْتُ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: اصْبُبْ. فَلَنْ يَزِيدَهُ الْمَاءُ إِلا شَعَثًا.

5. Atâ b. Ebî Rebah'tan: Ömer b. Hattab yıkanırken, Ya'lâ b. Münye su döküyordu. Ömer (r.a.):

«Başıma dök!» deyince Ya'lâ (ihramlı iken baş yıkanmıyacağını zannettiği için):

«— Vebalini bana mı yüklemek istiyorsun? Emredersen dökerim!» dedi. Ömer (r.a.):

«— Dök! Su sadece saçları dağıtır.» dedi.[4]

٦ - وحدّثني مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا دَنَا مِنْ مَكَّةَ بَاتَ بِذِي طُوًى، بَيْنَ الثَّنِيَّتَيْنِ حَتَّى يُصْبِحَ. ثُمَّ يُصَلِّي الصُّبْحَ. ثُمَّ يَدْخُلُ مِنَ الثَّنِيَّةِ الَّتِي بِأَعْلَى مَكَّةَ. وَلا يَدْخُلُ إِذَا خَرَجَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا، حَتَّى يَغْتَسِلَ، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ، إِذَا دَنَا مِنْ مَكَّةَ بِذِي طُوًى. وَيَأْمُرُ مَنْ مَعَهُ فَيَغْتَسِلُونَ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلُوا.

6. Nafi'den Abdullah b. Ömer, Mekke'ye yaklaştığı zaman gece iki tepe arasındaki bugün Bi'ri Said diye bilinen Zîtuva vadisinde kalır, sabah namazını orada kıldıktan sonra Mekke'nin görüleceği en yüksek yerden Mekke'ye girerdi. Hac için olsun, umre için olsun Mekke'ye girmeden önce Mekke yakınlarındaki Zituva'da gusleder, yanındakilere de gusletmelerini emrederek Mekke'ye öyle girerdi.[5]

(4) Şeybanî, 421.
(5) Buharî, Hacc, 25/38. Ayrıca bkz. Şeybanî, 472.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ إلا مِنَ الاحْتِلاَمِ .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولونَ لا بَأْسَ أَنْ يَغْسِلَ الرَّجُلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ بِالْغَسُولِ ، بَعْدَ أَنْ يَرْمِيَ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ . وَقَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ رَأْسَهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَقَدْ حَلَّ لَهُ قَتْلُ الْقَمْلِ ، وَحَلْقُ الشَّعَرِ ، وَإِلْقَاءُ التَّفَثِ ، وَلُبْسُ الثِّيَابِ .

7. Nafi' naklediyor: Abdullah b. Ömer ihramlı iken sadece ihtilâm olduğu zaman başını yıkardı.

İmam Malik'ten: *Alimlerden duyduğuma göre, ihramlı bulunan kimsenin Akabe Cemresini taşladıktan sonra ve tıraştan önce sidr ve hatmi gibi bitkilerle başını yıkamasında bir mahzur yoktur. Ayrıca Akabe Cemresini taşladıktan sonra bit öldürmek, saç tıraşı olmak, kirden temizlenmek ve normal elbise giymek de helâl olur.*[6]

(6) Şeybanî, 419.

3. İHRAMDA GİYİLEBİLECEK ELBİSELER

٨ – حدثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أن رجلا سأل رسول الله ﷺ: ما يلبس المحرم من الثياب؟ فقال رسول الله ﷺ: «لا تلبسوا القمص، ولا العمائم، ولا السراويلات، ولا البرانس، ولا الخفاف. إلا أحد لا يجد نعلين، فليلبس خفين، وليقطعهما أسفل من الكعبين. ولا تلبسوا من الثياب شيئا مسه الزعفران ولا الورس.

قال يحيى: سئل مالك عما ذكر عن النبي ﷺ أنه قال: «ومن لم يجد إزارا فليلبس سراويل». فقال: لم أسمع بهذا. ولا أرى أن يلبس المحرم سراويل. لأن النبي ﷺ نهى عن لبس السراويلات، فيما نهى عنه من لبس الثياب التي لا ينبغي للمحرم أن يلبسها. ولم يستثن فيها، كما استثنى في الخفين.

8. Abdullah b. Ömer'den: Adamın biri Resûlullah'a (s.a.v.):

«— İhramlı hangi elbiseleri giyemez?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Gömlek giymeyin, sarık sarmayın, şalvar, bornoz ve mest giymeyiniz. Ancak, terlik bulamayanlar mestlerin yan taraflarını kesmek suretiyle giyebilirler. Zaferan veya vers sürülmüş hiçbir elbiseyi de giymeyiniz.»[7]

Yahya der ki:

İmam Malik'e, Resûlullah'ın (s.a.v.): **«İzar (belden aşağı giyilen etek) bulamayan şalvar giysin.»** hadisi şerifiyle ilgili bir soru soruldu. Şu cevabı verdi: «Bu rivayeti duymadım, ihramlının şalvar giymesini uygun görmüyorum. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) ihramlının giymeyi yasak ettiği elbiseler arasında şalvar da var. Mesti istisna ettiği gibi, şalvarı istisna etmemiştir.»[8]

(7) Buharî, Hacc, 25/21; Müslim, Hacc, 15/1.
(8) Şeybanî, 422.

4. İHRAMDA BOYALI ELBİSE GİYİLEBİLMESİ

٩ - حدثني يحيى عن مالك، عن عبد الله بن دينار، عن عبد الله بن عمر؛ أنه قال: نهى رسول الله ﷺ أن يلبس المحرم ثوبا مصبوغا بزعفران أو ورس. وقال: «من لم يجد نعلين فليلبس خفين. وليقطعهما أسفل من الكعبين».

9. Abdullah b. Ömer naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) ihramlı bir kimsenin zaferan ve versle boyanmış elbise giymesini yasaklamıştır. Ancak terlik bulamayanlar yanlarını kesmek suretiyle mest giyebilirler.[9]

١٠ - وحدثني عن مالك، عن نافع أنه سمع أسلم مولى عمر بن الخطاب يحدث عبد الله ابن عمر: أن عمر بن الخطاب رأى على طلحة بن عبيد الله ثوبا مصبوغا وهو محرم. فقال عمر: ما هذا الثوب المصبوغ يا طلحة؟ فقال طلحة: يا أمير المؤمنين. إنما هو مدر. فقال عمر: إنكم أيها الرهط أئمة يقتدى بكم الناس. فلو أن رجلا جاهلا رأى هذا الثوب، لقال: إن طلحة بن عبيد الله كان يلبس الثياب المصبغة في الإحرام. فلا تلبسوا أيها الرهط شيئا من هذه الثياب المصبغة.

10. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Eslem, Abdullah b. Ömer'e anlatıyor: Ömer b. Hattab, ihramda olan Talha b. Ubeydullah'ın üzerinde boyalı bir elbise gördü. Ömer (r.a.):

«— Talha, bu boyalı elbise de ne?» dedi. Talha:

«— Mü'minlerin emiri, o kerpiç boyasıdır.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Siz ey halkın kendilerini lider kabul edip uyduğu kimseler! Eğer bilmiyen bir adam bu elbiseyi görse, muhakkak der ki; Talha b. Ubeydullah ihramlı iken boyalı elbise giyiyordu. Onun,

(9) Buharî, Libâs, 77/37; Müslim, Hacc, 15/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 423.

için ey ileri gelenler! Böyle boyalı elbise cinsinden bir şey giymeyiniz.» dedi.[10]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُعَصْفَرَاتِ الْمُشَبَّعَاتِ وَهِيَ مُحْرِمَةٌ ، لَيْسَ فِيهَا زَعْفَرَانٌ .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ ثَوْبٍ مَسَّهُ طِيبٌ . ثُمَّ ذَهَبَ مِنْهُ رِيحُ الطِّيبِ ، هَلْ يُحْرِمُ فِيهِ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ صِبَاغٌ : زَعْفَرَانٌ أَوْ وَرْسٌ .

11. Hişam'ın babası Urve naklediyor: Ebû Bekr'in kızı Esma ihramlı iken sarıya boyanmış elbiseler giyerdi, fakat elbiselerin boyası zaferan değildi.

İmam Malik'e:

«— Koku sürülmüş, fakat kokunun etkisi kaybolmuş olan elbise ihramda giyilir mi?» diye soruldu. İmam Malik:

«— *Evet, zaferan veya versle boyanmış olmadıkça giyilir.*» cevabını verdi.

(10) Şeybanî, 425.

5. İHRAMDA KEMER TAKILMASI

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَكْرَهُ لُبْسَ الْمِنْطَقَةِ لِلْمُحْرِمِ .

12. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ihramlının kemer takmasını iyi görmezdi.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ ، فِي الْمِنْطَقَةِ يَلْبَسُهَا الْمُحْرِمُ تَحْتَ ثِيَابِهِ : أَنَّهُ لا بَأْسَ بِذٰلِكَ ، إِذَا جَعَلَ طَرَفَيْهَا جَمِيعًا سُيُورًا يَعْقِدُ بَعْضَهَا إِلَى بَعْضٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

13. Saîd b. Müseyyeb'den: İhramda bulunan kimsenin elbisesi altına kemer takmasında bir mahzur yoktur. Ancak iki ucunu birbirine bağlamak için kemerin velarının (sırımının) ince olması lâzımdır.

İmam Malik'ten: *Bu konuda duyduklarımın en iyisi budur.*

6. İHRAMLININ YÜZÜNÜ KAPAMASI

١٢ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ، عن القاسم بن محمد : أنّه قال : أخبرني الفرافصة بن عمير الحنفيّ : أنّه رأى عثمان بن عفّان بالعرج ، يغطّي وجهه وهو محرم .

13. Furâfisa b. Umeyr el-Hanefî'den: Osman b. Affan'ı (Medine'ye üç konak mesafede bulunan) Arc'da ihramlı iken gördüm, yüzünü kapatıyordu.[11]

١٣ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع : أنّ عبد الله بن عمر كان يقول : ما فوق الذقن من الرأس ، فلا يخمّره المحرم .

13. Abdullah b. Ömer'den: Çene baştan sayılır, onun için ihramlı, çeneyi örtmez.[12]

١٤ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع : أنّ عبد الله بن عمر كفّن ابنه ، واقد بن عبد الله . ومات بالجحفة محرمًا . وخمّر رأسه ووجهه . وقال : لولا أنّا حرم لطيّبناه .

قال مالك : وإنّما يعمل الرّجل ما دام حيًّا . فإذا مات فقد انقضى العمل .

14. Nafî' anlatıyor: Abdullah b. Ömer, oğlu Vakıd'ı Cuhfe'de ihramlı olarak vefat edince kefenledi, başını ve yüzünü de örterek «İhramda olmasaydık ona güzel kokular da sürerdik.» dedi.

İmam Malik'den: *Kişi hayatta olduğu sürece amel eder, ölünce artık amel etme imkânı da sona ermiş olur.*

١٥ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع : أنّ عبد الله بن عمر كان يقول : لا تنتقب المرأة المحرمة . ولا تلبس القفّازين .

15. Abdullah b. Ömer'den: İhramlı kadın peçe takmaz, eldiven kullanamaz.

(11) Şeybanî, 417.
(12) Şeybanî, 418.

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كُنَّا نُخَمِّرُ وَجُوهَنَا وَنَحْنُ مُحْرِمَاتٌ . وَنَحْنُ مَعَ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ .

16 Münzir'in kızı Fatıma anlatıyor: Biz, Ebû Bekr'in kızı Esma ile beraberken ihramlı olduğumuzda yüzümüzü de örterdik.

7. HAC ESNASINDA GÜZEL KOKU SÜRÜNÜLMESİ

١٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كُنْتُ أُطَيِّبُ رَسُولَ اللهِ ﷺ لإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ . وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ .

17. Hz. Aişe'den: İhramdan önce ihrama hazırlık için, Beytullah'ı tavaftan önce de ihramdan çıkması için Resûlullah'a (s.a.v.) koku sürerdim.[13]

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ بِحُنَيْنٍ . وَعَلَى الأَعْرَابِيِّ قَمِيصٌ . وَبِهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ . فَكَيْفَ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « انْزِعْ قَمِيصَكَ . وَاغْسِلْ هٰذِهِ الصُّفْرَةَ عَنْكَ . وَافْعَلْ فِي عُمْرَتِكَ مَا تَفْعَلُ فِي حَجِّكَ » .

18. Ata b. Ebî Rebah'tan: Resûlullah (s.a.v.) Huneyn'de iken kendisine bir Arap geldi. Üzerindeki gömlekte sarı boya izi vardı.

«— Ya Resûlallah! Ben umre için ihrama girdim, neleri yapmamı emrediyorsunuz?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— Gömleğini çıkar, şu sarı lekeyi temizle, ondan sonra da hacda ne yaparsan umrede de onu yap.» buyurdu.[14]

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَجَدَ رِيحَ طِيبٍ وَهُوَ بِالشَّجَرَةِ . فَقَالَ : مِمَّنْ رِيحُ هٰذَا الطِّيبِ ؟ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ مِنِّي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . فَقَالَ : مِنْكَ ؟ لَعَمْرُ اللهِ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ طَيَّبَتْنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عُمَرُ : عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتَرْجِعَنَّ فَلْتَغْسِلَنَّهُ .

(13) Buharî, Hacc, 25/18; Müslim, Hacc, 15/33.
(14) Buharî, Hacc, 25/17; Müslim, Hacc, 15/6.

19. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Eslem'den: Ömer b. Hattab, Şecere'de iken bir koku duydu.

«— Bu koku kimden geliyor» diye sordu. Muaviye b. Ebi Süfyan:

«— Benden geliyor, ey mü'minlerin emiri!» dedi. Ömer (r.a.):

«— Senden mi? Allah! Allah!» diye hayretini belirtince Muaviye:

«— Mü'minlerin emiri! Bana Ümmü Habibe sürmüştü.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Hemen git yıka!» dedi.[15]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الصَّلْتِ بْنِ زُيَيْدٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَجَدَ رِيحَ طِيبٍ وَهُوَ بِالشَّجَرَةِ . وَإِلَى جَنْبِهِ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ . فَقَالَ عُمَرُ : مِمَّنْ رِيحُ هٰذَا الطِّيبِ ؟ فَقَالَ كَثِيرٌ : مِنِّي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . لَبَّدْتُ رَأْسِي وَأَرَدْتُ أَنْ لا أَحْلِقَ . فَقَالَ عُمَرُ : فَاذْهَبْ إِلَى شَرَبَةٍ . فَادْلُكْ رَأْسَكَ حَتَّى تُنَقِّيَهُ . فَفَعَلَ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ .

قَالَ مَالِكٌ : الشَّرَبَةُ حَفِيرٌ تَكُونُ عِنْدَ أَصْلِ النَّخْلَةِ .

20. Sait b. Züyeyb'den: Ömer b. Hattab, Şecere'de iken bir koku duydu. Yan tarafında Kesir b. Salt vardı. Ömer (r.a.):

«— Bu koku kimden geliyor?» diye sordu. Kesir:

«— Benden geliyor, ey mü'minlerin emiri! Saçımı ördüm, tıraş olmak istemedim.» diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Ömer (r.a.):

«— Hurmanın dibindeki çukura git iyice temizle!» dedi. Kesir b. Salt da gitti temizledi.[16]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، وَعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، وَرَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ الْوَلِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ سَأَلَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَخَارِجَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، بَعْدَ أَنْ رَمَى الْجَمْرَةَ وَحَلَقَ رَأْسَهُ ، وَقَبْلَ أَنْ يُفِيضَ ، عَنِ الطِّيبِ . فَنَهَاهُ سَالِمٌ . وَأَرْخَصَ لَهُ خَارِجَةُ بْنُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ أَنْ يَدَّهِنَ الرَّجُلُ بِدُهْنٍ لَيْسَ فِيهِ طِيبٌ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ . وَقَبْلَ أَنْ

(15) Şeybanî, 402.
(16) Şeybanî, 403.

يُفِيضَ مِنْ مِنًى بَعْدَ رَمْيِ الْجَمْرَةِ .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ طَعَامٍ فِيهِ زَعْفَرَانٌ ، هَلْ يَأْكُلُهُ الْمُحْرِمُ ؟ فَقَالَ : أَمَّا مَا تَمَسُّهُ النَّارُ مِنْ ذٰلِكَ فَلَا بَأْسَ بِهِ أَنْ يَأْكُلَهُ الْمُحْرِمُ . وَأَمَّا مَا لَمْ تَمَسَّهُ النَّارُ مِنْ ذٰلِكَ فَلَا يَأْكُلُهُ الْمُحْرِمُ .

21. Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Bekr ve Rebia b. Ebî Abdurrahman anlatıyorlar: Velid b. Abdülmelik, Salim b. Abdullah'la Harice b. Zeyd b. Sabit'e, «Cemreyi taşladıktan, tıraş olduktan sonra ve tavaftan önce koku sürünmenin hükmünü» sordu. Salim sürünemiyeceğini, Harice b. Zeyd b. Sabit ise sürünmekte bir mahzur olmadığını söylediler.

İmam Malik'ten: *İhramdan önce ve cemreyi taşladıktan sonra Mina'dan ayrılmadan içinde güzel koku bulunan yağı sürünmekte bir mahzur yoktur.*

İmam Malik'e: İhramlının içinde Zaferan bulunan yemekten yiyip yiyemiyeceği soruldu.

«— *Zaferan katıldıktan sonra ateşte pişirildiyse ihramlının yemesinde bir mahzur yoktur, şayet zaferan konduktan sonra tekrar pişirilmemişse ihramlı bu yemekten yiyemez.*» cevabını verdi.

8. MİKATLAR (İhrama Girilen Yerler):

٢٢ - حدثنى يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أن رسول الله ﷺ قال: «يهل أهل المدينة من ذى الحليفة. ويهل أهل الشام من الجحفة. ويهل أهل نجد من قرن» قال عبد الله بن عمر وبلغنى أن رسول الله ﷺ قال «ويهل أهل اليمن من يلملم».

22. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Medine'liler Zülhuleyfe'den, Şamlılar Cuhfe'den, Necidliler de Karn'dan ihrama girerler.»**

Duyduğuma göre, ayrıca Resulullah (s.a.v.): **«... Yemenliler, Yelemlem'den ihrama girerler.»** buyurmuştur.[17]

٢٣ - وحدثنى عن مالك، عن عبد الله بن دينار، عن عبد الله بن عمر؛ أنه قال: أمر رسول الله ﷺ أهل المدينة أن يهلوا من ذى الحليفة. وأهل الشام من الجحفة. وأهل نجد من قرن.

23. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Medinelilerin Zülhuleyfe'den,Şamlıların Cuhfe'den ve Necidlilerin de Karn'dan ihrama girmelerini emretmiştir.

٢٤ - قال عبد الله بن عمر: أما هؤلاء الثلاث فسمعتهن من رسول الله ﷺ. وأخبرت أن رسول الله ﷺ قال: «ويهل أهل اليمن من يلملم».

24. Abdullah b. Ömer naklediyor: Yukarıda zikredilen üç ülke halkının mikat yerlerini Resulullah'ın (s.a.v.) ağzından bizzat ben işittim, ayrıca şöyle de buyurduğu bana nakledildi: **«...Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.»**[18]

(17) Buharî, Hacc, 25/4; Müslim, Hacc, 15/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 381.
(18) Buharî, İ'tisam, 96/16; Müslim, Hacc, 15/15. Ayrıca bkz. Şeybanî, 381.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَهَلَّ مِنَ الْفُرْعِ .

25. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Fur'den ihrama girdi.[19]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَهَلَّ مِنْ إِيلْيَاءَ .

26. İmam Malik, güvenilir kabul ettiği ravilerden nakleder: Abdullah b. Ömer İliya'dan (Beytul Makdis'den, Kudüs'ten) ihrama girdi.[20]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ مِنَ الْجِعِرَّانَةِ بِعُمْرَةٍ .

27. İmam Malik'ten: Bana ulaşan rivayetlere göre Resûlullah (s.a.v.) Umre yaparken Cı'irane'de ihrama girdi.[21]

(19) Şeybanî, 382.
(20) Şeybanî, 383.
(21) Ebu Davud, Hacc, 11/80; Tirmizî, Hac, 7/92; Nesaî, Menâsiku'l-Hacc, 24/104.

9. İHRAMA GİRİNCE YAPILACAK İŞLER

٢٨ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر: أنّ تلبية رسول الله ﷺ. «لبّيك اللّهمّ لبّيك. لبّيك لا شريك لك لبّيك. إنّ الحمد والنّعمة لك. والملك لا شريك لك».

قال: وكان عبد الله بن عمر يزيد فيها: لبّيك لبّيك. لبّيك وسعديك. والخير بيديك لبّيك. والرّغباء إليك والعمل.

28. Abdullah b. Ömer naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle telbiyede bulunurdu: «**Emrine amadeyim Allahım, emret! Emret, senin benzerin yoktur, emret! Hamd sanadır, nimetler sendendir, Kâinat da senindir. Senin hiçbir bakımdan benzerin yoktur.**»

Abdullah b. Ömer buna şunu da kendisi ilave ederdi: «... Emrine âmadeyim, emret! Emret, seni hoşnut etmeye hazırız. Bütün hayırlar sendendir, emret! Sana bağlanılmak için ve senin için amel edilir.»[22]

٢٩ - وحدّثني عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه: أنّ رسول الله ﷺ كان يصلّي في مسجد ذي الحليفة ركعتين. فإذا استوت به راحلته أهلّ.

29. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Zulhuleyfe mescidinde iki rekât namaz kılar,sonra devesine binip deve ayağa kalkınca ihrama girerdi.[23]

٣٠ - وحدّثني عن مالك، عن موسى بن عقبة، عن سالم بن عبد الله: أنّه سمع أباه يقول: بيداؤكم هذه الّتي تكذبون على رسول الله ﷺ فيها. ما أهلّ رسول الله ﷺ إلاّ من عند المسجد. يعني مسجد ذي الحليفة.

(22) Buharî, Hacc, 25/26; Müslim,Hacc, 15/19. Ayrıca bkz. Şeybanî, 386.
(23) Müslim, Hacc, 15/29. Ayrıca bkz. Şeybanî, 384.

30. Salim b. Abdullah babasının şöyle dediğini naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) bu çölde ihrama girdiğini söyleyerek ona iftira ediyorsunuz. Resûlullah (s.a.v.) mescitten yani Zülhuleyfe mescidinden başka yerde ihrama girmedi.[24]

٣١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِى سَعِيدٍ الْمَقْبُرِىِّ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . رَأَيْتُكَ تَصْنَعُ أَرْبَعًا لَمْ أَرَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِكَ يَصْنَعُهَا . قَالَ : وَمَا هُنَّ يَا ابْنَ جُرَيْجٍ ؟ قَالَ : رَأَيْتُكَ لَا تَمَسُّ مِنَ الأَرْكَانِ إِلا الْيَمَانِيَّيْنِ . وَرَأَيْتُكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ . وَرَأَيْتُكَ تَصْبُغُ بِالصُّفْرَةِ . وَرَأَيْتُكَ ، إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ ، أَهَلَّ النَّاسُ إِذَا رَأَوُا الْهِلَالَ ، وَلَمْ تُهْلِلْ أَنْتَ حَتَّى يَكُونَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : أَمَّا الأَرْكَانُ ، فَإِنِّى لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمَسُّ إِلا الْيَمَانِيَّيْنِ . وَأَمَّا النِّعَالُ السِّبْتِيَّةُ ، فَإِنِّى رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِى لَيْسَ فِيهَا شَعَرٌ ، وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا . وَأَمَّا الصُّفْرَةُ ، فَإِنِّى رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَصْبُغُ بِهَا . فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَصْبُغَ بِهَا . وَأَمَّا الإِهْلَالُ ، فَإِنِّى لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُهِلُّ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ .

31. Ubeyd b. Cüreyc anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:

«— Ebû Abdurrahman! Arkadaşlarından hiç kimsede görmediğim dört şeyi yapıyorsun.» dedim.

«— Nedir, onlar? Ya Cüreyc!» dedi.

«— Hacerülesved'in sadece Yemen köşelerini istilam ediyorsun (selamlıyorsun). Bakıyorum üzeri açık terlik ve sarı renkli elbise giyiyorsun. Mekke'de olduğu zaman herkes hilâli görür görmez ihrama giriyor sen ise Zilhicce'nin sekizinde giriyorsun.» diye sıraladım. Abdullah b. Ömer şöyle cevap verdi:

«— Yemen köşelerini istilam etmemin sebebi, Resûlullah'ın (s.a.v.) hep buraları istilam ettiğini gördüğüm içindir. Üzeri açık terlik giymeme gelince, Resûlullah'ın (s.a.v.) gönden yapılmış terlik giydiğini onunla abdest aldığını gördüm, onun için ben de o tip terlik giymeyi tercih ediyorum. Sarı renge gelince, Resûlullah'ın (s.a.v.) bu renkte giyindiğini gördüm, ben de o renkte elbiseler giyiyorum. Hilâli görünce ihrama girmeyip beklememin sebebi ise, Resûlullah'ın (s.a.v.) bineği yola koyulmadıkça ihrama girdiğini hiç görmediğimdendir.»[25]

(24) Buharî, Hacc, 25/20; Müslim, Hacc, 15/23. Ayrıca bkz. Şeybanî, 385.
(25) Buharî, Vudû, 4/30; Müslim, Hacc, 15/25.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ . ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَرْكَبُ . فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ ، أَحْرَمَ .

32. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Züluleyfe mescidinde namaz kılar, sonra bineğine binerek yola çıkardı. Bineği tam yola koyulunca da ihrama girerdi.

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ أَهَلَّ مِنْ عِنْدِ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ ، حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ . وَأَنَّ أَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ ، أَشَارَ عَلَيْهِ بِذٰلِكَ .

33. İmam Malik'ten: Bana ulaşan rivayetlere göre Abdülmelik b. Mervan, Zülhuleyfe mescidinde namaz kılar, bineği yola çıkınca da ihrama girerdi. Ona böyle yapmasını Eban b. Osman söylemişti.

10. İHRAMDA TELBİYE GETİRİRKEN SESİN YÜKSELTİLMESİ

٣٤ - حدثني يحيى عن مالك ، عن عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم ، عن عبد الملك بن أبي بكر بن الحارث بن هشام ، عن خلاد بن السائب الأنصاري ، عن أبيه ؛ أن رسول الله ﷺ قال : « أتاني جبريل . فأمرني أن آمر أصحابي ، أو من معي ، أن يرفعوا أصواتهم بالتلبية أو بالإهلال » يريد أحدهما .

34. Hallad, babası Saib el-Ensarî'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Bana Cebrail gelerek ashabıma ve yanımdakilere telbiye veya tehlîl getirirken seslerini yükseltmelerini emretmemi söyledi.»** Telbiye veya tehlîlden sadece birini kastediyor.[26]

٣٥ - وحدثني عن مالك ؛ أنه سمع أهل العلم يقولون : ليس على النساء رفع الصوت بالتلبية . لتسمع المرأة نفسها .

قال مالك : لا يرفع المحرم صوته بالإهلال في مساجد الجماعات . ليسمع نفسه ومن يليه إلا في المسجد الحرام ومسجد منى ، فإنه يرفع صوته فيهما .

قال مالك : سمعت بعض أهل العلم يستحب التلبية دبر كل صلاة ، وعلى كل شرف من الأرض .

35. İmam Malik'ten: *Alimlerin şöyle dediklerini duydum: Kadınlar telbiyede, seslerini sadece kendileri duyacak kadar yükseltirler.*

(26) Ebu Davud, Hacc, 11/26; Tirmizî, Hacc, 7/15; Nesaî, Menâsiku'l-Hacc, 7/15; Nesaî, Menâsiku'l-Hacc, 24/55; İbn Mace, Menâsik, 25/16. Ayrıca bkz. Şeybanî, 392.

İmam Malik'ten:

İhramlı kimse cemaatle bulunduğu zaman sesini yükseltmez, kendisi ve yanındaki duysun yeter. Ancak Mescid-i Haram ve Mescid-i Mina'da seslerini yükseltirler.

İmam Malik'ten:

Bazı alimlerin her namazdan sonra ve her yokuşu çıkarken telbiyede bulunmayı iyi karşıladıklarını duydum.

11. İFRAD HACCI[27]

٣٦ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى الأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ . وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ . وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ . وَأَهَلَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ . فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، فَحَلَّ . وَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ ، أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَلَمْ يَحِلُّوا . حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ .

36. Hz. Aişe'den: Veda haccında Resûlullah (s.a.v.)'la yola çıktığımızda bazımız umre için, bazımız hac ve umre için, bazımız da sadece hac için ihrama girmişti. Resûlullah (s.a.v.) da sadece hac için ihrama girmişti. Umre için ihrama girenler ihramdan çıktı, fakat sırf hac için ve hacla umre için ihrama girmiş bulunanlar bayramın birinci gününe kadar ihramdan çıkmadılar.[28]

٣٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفْرَدَ الْحَجَّ .

٣٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى الأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفْرَدَ الْحَجَّ .

37-38. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), ifrad hacc-ı yaptı.[29]

٣٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ مُفْرَدٍ ، ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يُهِلَّ بِعُمْرَةٍ ، فَلَيْسَ لَهُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

39. İmam Malik'den: Alimlerin şöyle dediklerini duydum: «Hacc-ı ifrad için ihrama girip de sonradan umreye de girmek isteyenler için bu mümkün değildir.»

İmam Malik'ten: *Bizim Medine'de böyle söyleyen âlimleri ben gördüm.*

(27) İfrad Haccı: Umre bulunmayan hactır.
(28) Buharî, Hacc, 25/34; Müslim, Hacc, 15/118.
(29) Müslim, Hacc, 15/122.

12. KIRAN HACCI[30]

٤٠ - حدثني يحيى عن مالك، عن جعفر بن محمد، عن أبيه: أن المقداد بن الأسود
دخل على علي بن أبي طالب بالسقيا. وهو ينجع بكرات له دقيقا وخبطا. فقال: هذا
عثمان بن عفان ينهى عن أن يقرن بين الحج والعمرة. فخرج علي بن أبي طالب وعلى
يديه أثر الدقيق والخبط. فما أنسى أثر الدقيق والخبط على ذراعيه، حتى دخل على
عثمان بن عفان. فقال: أنت تنهى عن أن يقرن بين الحج والعمرة؟ فقال عثمان: ذلك
رأيي. فخرج علي مغضبا، وهو يقول: لبيك اللهم لبيك بحجة وعمرة معا.

قال مالك: الأمر عندنا، أن من قرن الحج والعمرة، لم يأخذ من شعره شيئا ولم يحلل
من شيء، حتى ينحر هديا. إن كان معه. ويحل بمنى يوم النحر.

40. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Mikdad b. Esved, Sükya'da Ali b. Ebî Talib'in huzuruna girdi. Hz. Ali deve yavrularına bulamaç yediriyordu.

«— Bak, Osman b. Affan hacc-ı kıran yapmayı yasaklıyor» diye söze başladı. Bunun üzerine Hz. Ali, ellerinin unlu hamurlu olduğunu unutarak Osman b. Affan'ın huzuruna kadar gitti.

«— Sen hacc-ı kıran yapmayı yasaklıyormuşsun, öyle mi?» dedi. Hz. Osman:

«— Bu benim takdirim!» diye karşılık verince Hz. Ali kızgın bir vaziyette: «Emrine amadeyim Allahım, emret! Hacla umreye (Hacc-ı kıran'a) niyet ettim!» diyerek oradan çıktı.

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasında da durum aynıdır. Hacc-ı kıran yapan kimse saçlarını kısaltmaz, eğer kurbanı yanında ise kesinceye kadar ihramlıya haram olan hiç bir şeyi yapmaz. Bayram günü Mina'da ihramdan çıkar.»*

(30) Kıran haccı: Aynı ihramla, hem hac, hem de umreyi yapmaya Kıran Haccı denir. Hanefî mezhebince en üstün hac türüdür.

٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، خَرَجَ إِلَى الْحَجِّ . فَمِنْ أَصْحَابِهِ مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ . وَمِنْهُمْ مَنْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ . وَمِنْهُمْ مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ . فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ ، أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَلَمْ يَحْلِلْ وَأَمَّا مَنْ كَانَ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، فَحَلُّوا .

41. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), veda haccına çıktığı zaman ashaptan bazısı sadece hac, bazısı sadece umre, bazısı da hacla umre için beraber ihrama girdi. (Tavaftan sonra) sırf hacca ve hacla umreye niyet edenler ihramdan çıkmadılar, sadece umreye niyet edip umre için ihrama girenler ise çıktılar.[31]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يُهِلَّ بِحَجٍّ مَعَهَا . فَذٰلِكَ لَهُ . مَا لَمْ يَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَقَدْ صَنَعَ ذٰلِكَ ابْنُ عُمَرَ حِينَ قَالَ : إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : مَا أَمْرُهُمَا إِلا وَاحِدٌ . أُشْهِدُكُمْ أَنِّي أَوْجَبْتُ مَعَ الْعُمْرَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ أَهَلَّ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ . ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ ، فَلْيُهْلِلْ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ لا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا » .

42. İmam Malik'den: Bazı âlimlerin şöyle dediklerini işittim: Umre için ihrama girdikten sonra hac için de ihrama girmeyi isteyen kimse eğer tavafını ve sa'yini yapmışsa olur. Çünkü İbn Ömer: «Eğer Kâbe'yi tavafımıza engel olunursa Resûlullah (s.a.v.) ile beraberken yaptığımız gibi yaparız» deyip arkadaşlarına dönerek: «İkisi de aynı şeydir, şahidim olun ki ben hacla umreye beraber niyet ettim.» dediği zaman böyle yapmıştı.[32]

İmam Malik'ten: *Veda haccında ashap umre için ihrama girmişti. Resûlullah (s.a.v.) onlara* **«Yanında hedyi (kurbanlığı) olan hacla beraber umre için de ihrama girsin. Sonra her ikisini bitirmeden ihramdan çıkmaz.»** *buyurdu.*[33]

(31) Süleyman b. Yesâr, mürsel olarak rivayet etmiştir. 36. hadiste, Ebu'l-Esved, Urve-Aişe senediyle mevsûl olarak nakletmiştir. Bkz.Şeybanî,393.
(32) Buharî, Muhsar, 27/1; Müslim, Hacc, 15/180.
(33) Buharî, Hacc, 25/31 (Aişe'den); Müslim, Hacc, 15/111. Ayrıca bkz. Şeybanî, 394.

13. TELBİYENİN KESİLMESİ [34]

٤٣ - حدّثنى يحيى عن مالك، عن محمد بن أبى بكر الثقفى؛ أنه سأل أنس بن مالك، وهما غاديان من منى إلى عرفة: كيف كنتم تصنعون فى هذا اليوم مع رسول الله ﷺ؟ قال: كان يهل المهل منا، فلا ينكر عليه. ويكبر المكبر، فلا ينكر عليه.

43. Muhammed b. Ebî Bekr Es-Sakafi'den: Mina'dan Arafata giderken Enes b. Malik'e:

«— Rasûlullah'la (s.a.v.) beraberken bu gün nasıl yapıyordunuz?» diye sordum. Şu cevabı verdi:

«— İsteyen bir kısmımız telbiyede bulunur, bir kısmımız da tekbir getirirdi. Hiç kimse kimseyi yadırgamazdı.» [35]

٤٤ - وحدّثنى عن مالك، عن جعفر بن محمد، عن أبيه: أن على بن أبى طالب كان يلبى فى الحج. حتى إذا زاغت الشمس من يوم عرفة قطع التلبية.

قال يحيى، قال مالك: وذلك الأمر الذى لم يزل عليه أهل العلم ببلدنا.

44. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor: Ali b. Ebî Talip hacda arafe günü güneş zevalden dönünceye kadar telbiyede bulunur, sonra telbiyeyi bırakırdı.

İmam Malik'ten: *«Memleketimiz Medine'de de böyle yapan âlimler vardı.»*

٤٥ - وحدّثنى عن مالك، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة زوج النبى ﷺ؛ أنها كانت تترك التلبية إذا رجعت إلى الموقف.

45. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Hz. Aişe

(34) Telbiye: Lebbeyk Allahümme Lebbeyk (Davetine geldim Allah'ım davetine) demektir.

(35) Buharî, Hacc, 25/86; Müslim, Hacc, 15/274. Ayrıca bkz. Şeybanî, 387.

Arafatta vakfe yerine vardığı zaman telbiyeye ara verirdi.[36]

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ فِي الْحَجِّ إِذَا انْتَهَى إِلَى الْحَرَمِ . حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ يُلَبِّي حَتَّى يَغْدُوَ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ . فَإِذَا غَدَا تَرَكَ التَّلْبِيَةَ . وَكَانَ يَتْرُكُ التَّلْبِيَةَ فِي الْعُمْرَةِ ، إِذَا دَخَلَ الْحَرَمَ .

46. Nafi'den: Abdullah b. Ömer Harem'e varınca Kâbe'yi tavaf edinceye ve Safa ile Merve arasında da sa'yini yapıncaya kadar telbiyeye ara verir, sonra Mina'dan Arafat'a gidinceye kadar tekrar başlardı. Ertesi gün telbiyeyi artık bırakırdı. Umre yaptığında Harem'e girince telbiyeyi de terk ederdi.[37]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ لَا يُلَبِّي وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ .

47. İbn Şihab'dan: Abdullah b. Ömer, Beytullah'ı tavaf ederken telbiyede bulunmazdı.

٤٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَنْزِلُ مِنْ عَرَفَةَ بِنَمِرَةَ . ثُمَّ تَحَوَّلَتْ إِلَى الأَرَاكِ .

قَالَتْ : وَكَانَتْ عَائِشَةُ تُهِلُّ مَا كَانَتْ فِي مَنْزِلِهَا . وَمَنْ كَانَ مَعَهَا . فَإِذَا رَكِبَتْ ، فَتَوَجَّهَتْ إِلَى الْمَوْقِفِ . تَرَكَتِ الإِهْلَالَ .

قَالَتْ : وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَعْتَمِرُ بَعْدَ الْحَجِّ مِنْ مَكَّةَ فِي ذِي الْحِجَّةِ . ثُمَّ تَرَكَتْ ذٰلِكَ فَكَانَتْ تَخْرُجُ قَبْلَ هِلَالِ الْمُحَرَّمِ . حَتَّى تَأْتِيَ الْجُحْفَةَ فَتُقِيمَ بِهَا حَتَّى تَرَى الْهِلَالَ . فَإِذَا رَأَتِ الْهِلَالَ ، أَهَلَّتْ بِعُمْرَةٍ .

48. Alkame b. Ebî Alkame annesinden naklediyor: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe, Arafat'taki Nemre'de kalır, sonra da Erak'e yönelirdi.[38]

Hz. Aişe ve yanındakiler bulundukları yerden ihrama girerler, bineği vakfe yerine doğru yöneldiği zaman telbiyeyi bırakırlardı.

(36) Şeybani, 390.
(37) Buharî, Hacc, 25/38; Müslim, Hacc, 15/227. Ayrıca bkz. Şeybani, 389.
(38) Nemre: Bir yer adı, bazıları burasını Arafat'a dahil eder, bazısı ise Arafat'tan ayrı bir yer olarak kabul eder.
Erak: Arafat'ta, Şam tarafında bir yerdir

Hz. Aişe hacdan sonra Zilhicce ayında Mekke'den umre yapardı. Sonraları, bunu terkedip Muharrem'in başlarında Cuhfe'ye gelerek orada hilâl görününceye kadar kaldı ve hilâli görünce umreye başladı.[39]

٤٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِك ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ غَدَا يَوْمَ عَرَفَة مِنْ مِنًى . فَسَمِعَ التَّكْبِيرَ عَالِيًا . فَبَعَثَ الْحَرَسَ يَصِيحُونَ فِى النَّاسِ : أَيُّهَا النَّاسُ . إِنَّهَا التَّلْبِيَةُ .

48. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Abdülâziz Mina'dan Arafat'a gittiği sabah yüksek sesle tekbir getirildiğini işitti. Bunun üzerine hemen yardımcılarını göndererek halka:

«— Ey insanlar! Tekbir değil, telbiye getirin!» diye duyuru yaptırdı.[2]

(39) Şeybanî, 391.
(40) Hanefi Mezhebine göre, ifrad veya kıran haccı yapanlar, cemrede ilk taşı atınca, umre yapanlar tavaf sırasında rüknü selâmlayınca telbiyeyi keserler.

14. MEKKE'DEN VE BAŞKA YERLERDEN GELİP YİNE BURADAN İHRAMA GİRMEK

٤٩ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، قَالَ : يَا أَهْلَ مَكَّةَ . مَا شَأْنُ النَّاسِ يَأْتُونَ شُعْثًا وَأَنْتُمْ مُدَّهِنُونَ ؟ أَهِلُّوا ، إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلاَلَ .

49. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Ömer b. Hattab:

«— Mekkeliler! Bu insanlara ne oluyor, yağ sürünmeden geliyorlar da siz yağ sürünerek geliyorsunuz? Hilâli gördüğünüz zaman ihrama girin!» dedi.[41]

٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ أَقَامَ بِمَكَّةَ تِسْعَ سِنِينَ يُهِلُّ بِالْحَجِّ لِهِلاَلِ ذِي الْحِجَّةِ . وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ مَعَهُ يَفْعَلُ ذٰلِكَ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يُهِلُّ أَهْلُ مَكَّةَ وَغَيْرُهُمْ بِالْحَجِّ إِذَا كَانُوا بِهَا . وَمَنْ كَانَ مُقِيمًا بِمَكَّةَ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهَا مِنْ جَوْفِ مَكَّةَ لا يَخْرُجُ مِنَ الْحَرَمِ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ أَهَلَّ مِنْ مَكَّةَ بِالْحَجِّ ، فَلْيُؤَخِّرِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ . وَالسَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . حَتَّى يَرْجِعَ مِنْ مِنًى . وَكَذٰلِكَ صَنَعَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ أَوْ غَيْرِهِمْ مِنْ مَكَّةَ ، لِهِلاَلِ ذِي الْحِجَّةِ ، كَيْفَ يَصْنَعُ بِالطَّوَافِ ؟ قَالَ : أَمَّا الطَّوَافُ الْوَاجِبُ ، فَلْيُؤَخِّرْهُ . وَهُوَ الَّذِي يَصِلُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَلْيَطُفْ مَا بَدَا لَهُ . وَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ ، كُلَّمَا طَافَ سَبْعًا . وَقَدْ فَعَلَ ذٰلِكَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ . فَأَخَّرُوا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، وَالسَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، حَتَّى رَجَعُوا مِنْ مِنًى . وَفَعَلَ ذٰلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . فَكَانَ يُهِلُّ لِهِلاَلِ ذِي الْحِجَّةِ ، بِالْحَجِّ مِنْ مَكَّةَ . وَيُؤَخِّرُ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، وَالسَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، حَتَّى يَرْجِعَ مِنْ مِنًى .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ . هَلْ يُهِلُّ مِنْ جَوْفِ مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ ؟ قَالَ : بَلْ يَخْرُجُ إِلَى الْحِلِّ فَيُحْرِمُ مِنْهُ .

(41) Şeybanî, 514.

50. Hişam b. Urve'den: Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de dokuz sene kaldı, Zilhicce ayının başlarında hac için ihrama girerdi. Urve b. Zübeyr de onunla beraber aynı şekilde yapardı.

İmam Malik'ten: *Mekke'liler ve diğerleri hac için ihrama, bulundukları yerden girerler. Dışarıdan gelip de Mekke'de ikamet edenler ise ihrama girmek için harem dışına çıkmazlar.*

İmam Malik'ten:

Hac için ihrama Mekke'den girenler Kâbe'yi tavafı, Safa ile Merve arasında sa'yi, Mina'dan dönünceye kadar ertelesinler. Abdullah b. Ömer de böyle yapmıştı.

İmam Malik'e:

«— Medineli veya başka bir memleketli olup da Mekke'den hac için Zilhicce ayının başlarında ihrama giren kimse tavafı nasıl yapar?» diye sordular. Şu cevabı verdi:

«— Safa ile Merve arasında yapılan sa'ya bitişik (yani farz) olan tavafı ertelesin. Bu arada istediği tavafı yapsın. Her yedi şavt tavaftan sonra iki rekât namaz kılsın. Çünkü ashaptan hac için ihrama girenler de bu şekilde Kâbe'yi tavafı ve sa'yı Mina'dan dönünceye kadar ertelemişlerdi. Abdullah b. Ömer de Zilhiccenin başlarında Mekke'den hac için ihrama girer, Mina'dan dönünceye kadar tavaf ile sa'yı ertelerdi.»

İmam Malik'e: «Mekke'de ikamet eden bir Mekke'li umre için Mekke'nin içinden ihrama girebilir mi?» diye soruldu. İmam Malik: *«Hayır, Hıll'e (Harem dışına) çıkıp oradan ihrama girmesi lâzımdır.»* cevabını verdi.

15. İHRAMLININ GÖNDERDİĞİ KURBANLIĞA NİŞAN TAKMASI

٥١ - حدثنى يحيى عن مالك، عن عبد الله بن أبى بكر بن محمد، عن عمرة بنت عبد الرحمن؛ أنها أخبرته: أن زياد بن أبى سفيان، كتب إلى عائشة زوج النبى ﷺ: أن عبد الله بن عباس قال: من أهدى هديا حرم عليه ما يحرم على الحاج، حتى ينحر الهدى. وقد بعثت بهدي. فاكتبى إلىّ بأمرك. أو مرى صاحب الهدي. قالت عمرة، قالت عائشة: ليس كما قال ابن عباس. أنا فتلت قلائد هدي رسول الله ﷺ بيدىّ. ثم قلدها رسول الله ﷺ بيده. ثم بعث بها رسول الله ﷺ مع أبى. فلم يحرم على رسول الله ﷺ شىء أحله الله له، حتى نحر الهدى.

51. Abdurrahman'ın kızı Amre anlatıyor: Ziyad b. Ebî Süfyan, Hz. Aişe'ye bir mektup yazarak: «Abdullah b. Abbas, kurbanlık hayvanını gönderen kimseye, kurban kesilinceye kadar hac yapanlara haram olanlar haramdır, dedi. Ben de kurbanlığımı gönderdim. Bana emrini yaz veya kurbanın sahibine bildir.» dedi. Hz. Aişe de ona şu cevabı verdi: «İbn Abbas'ın dediği gibi değildir. Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) kurbanlığının nişanını kendi ellerimle büktüm, sonra da Resûlullah (s.a.v.) onu kendi eliyle hayvana takarak babamla gönderdi. Bu arada Hz. Peygamber, kurban kesilinceye kadar Allah Teâlâ'nın kendisine helâl kıldığı hiç bir şeyden mahrum kalmadı.» [42]

٥٢ - وحدثنى عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنه قال: سألت عمرة بنت عبد الرحمن عن الذى يبعث بهديه ويقيم، هل يحرم عليه شىء؟ فأخبرتنى أنها سمعت عائشة تقول: لا يحرم إلا من أهل ولبى.

52. Yahya b. Saîd'den: Abdurrahman'ın kızı Amre'ye:

«— Hedyini (kurbanlığını) gönderip kendisi kalan bir kimseye bir şey haram olur mu?» diye sordum. O da Hz. Aişe'nin şöyle bir

(42) Buharî, Hacc, 25/109; Müslim, Hacc, 15/369, Ayrıca bkz. Şeybanî, 398.

rivayette bulunduğunu nakletti: «İhrama girip telbiyeye başlamadan hiç bir şey haram olmaz.»

٥٣ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد، عن محمد بن إبراهيم بن الحارث التيمي، عن ربيعة بن عبد الله بن الهدير؛ أنه رأى رجلا متجردا بالعراق. فسأل الناس عنه. فقالوا: إنه أمر بهديه أن يقلد، فلذلك تجرد. قال ربيعة: فلقيت عبد الله بن الزبير، فذكرت له ذلك. فقال: بدعة. ورب الكعبة.

وسئل مالك عمن خرج بهدي لنفسه، فأشعره بذي الحليفة، ولم يحرم هو حتى جاء الجحفة. قال: لا أحب ذلك. ولم يصب من فعله. ولا ينبغي له أن يقلد الهدي، ولا يشعره إلا عند الإهلال. إلا رجل لا يريد الحج، فيبعث به ويقيم في أهله.

وسئل مالك: هل يخرج بالهدي غير محرم؟ فقال: نعم. لا بأس بذلك.

وسئل مالك أيضا عما اختلف فيه الناس من الإحرام لتقليد الهدي، ممن لا يريد الحج ولا العمرة. فقال: الأمر عندنا الذي نأخذ به في ذلك قول عائشة أم المؤمنين: إن رسول الله ﷺ بعث بهديه ثم أقام. فلم يحرم عليه شيء مما أحله الله له، حتى نحر هديه.

53. Hüdeyr'in torunu Rebia b. Abdillah anlatıyor: Iraklı, soyunmuş bir adam gördüm. Oradakilere bu adamın niçin soyunduğunu sordum. «Kurbanlığına işaret takılmasını emretti de onun için soyundu» cevabını verdiler. Abdullah b. Zübeyr'le karşılaştım, durumu ona anlattım. «Kâbe'nin Rabbine yemin olsun, bu bir bid'attır.» dedi.

İmam Malik'e: «Kendisi için bir kurbanlık hayvan hazırlayarak ona Zülhuleyfe'de işaretini takan ve Cuhfe'ye gelinceye kadar da ihrama girmeyen kimse hakkında» bir soru soruldu. Şu cevabı verdi: *«Ben beğenmedim, yapan isabet etmemiştir. Çünkü kurbanlığına işaret koyup ona nişan yapması ihramdan önce gerekmezdi. Ancak kendisi hac yapmak istemeyip de ailesinin yanında kalan kimse olsa bu yaptığı isabetli olurdu.»*

İmam Malik'e:«Kişi ihrama girmeden kurbanlık hayvan gönderebilir mi?» diye soruldu. *«Evet, gönderebilir, bir mahzur yoktur.»* cevabını verdi.

«Ne hac ne de umre yapmak istemeyen bir kimsenin kurbanlık göndermesi halinde ihrama girmiş sayılıp sayılmayacağı»

soruldu. Buna şu cevabı verdi: *Bu konuda biz Medine'liler Hz.Aişe'nin şu rivayetini esas alırız: «Resûlullah (s.a.v.) kurbanlık hayvanını gönderdi, kendisi kaldı. Kurbanlık kesilinceye kadar Allah'ın kendisine helâl ettiği hiç bir şey ona haram olmadı.»*

16. HAC ESNASINDA KADININ AYBAŞI OLMASI

٥٤ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع: أنّ عبد الله بن عمر كان يقول: المرأة الحائض التي تُهلّ بالحجّ أو العمرة، إنّها تهلّ بحجّها أو عمرتها إذا أرادت. ولكن لا تطوف بالبيت، ولا بين الصفا والمروة. وهي تشهد المناسك كلّها مع الناس. غير أنّها لا تطوف بالبيت. ولا بين الصفا والمروة. ولا تقرب المسجد حتّى تطهر.

54. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Hac veya umre için ihrama giren hayızlı kadın, istediği zaman bu ihrama girme işlemini yapabilir. Fakat Kâbe'yi tavaf edemez, Safa ile Merve arasını da sa'y edemez. Bunun dışında haccın bütün işlemlerini diğer insanlarla beraber yerine getirebilir. Bir de temizleninceye kadar Mescid-i Harama yaklaşamaz.» [43]

(43) Şeybani, 464.

17. HAC AYLARINDA UMRE YAPILMASI

٥٥ - حدّثني يحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنْ رَسُولَ اللهِ ﷺ اعْتَمَرَ ثَلاَثًا : عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ ، وَعَامَ الْقَضِيَّةِ ، وَعَامَ الْجِعِرَّانَةِ .

55. İmam Malik'ten: *Resûlullah (s.a.v.) üç defa umre yapmıştır: Hudeybiye senesi, Kadıyye senesi ve Ci'irane senesi.*

٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَعْتَمِرْ إلا ثَلاَثًا : إِحْدَاهُنَّ فِى شَوَّالٍ . وَاثْنَتَيْنِ فِى ذِى الْقِعْدَةِ .

56. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) sadece üç umre yaptı: Biri Şevval, ikisi de Zilkade ayında.

٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ الأَسْلَمِيِّ : أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ سَعِيدَ ابْنَ الْمُسَيَّبِ ، فَقَالَ : أَعْتَمِرُ قَبْلَ أَنْ أَحُجَّ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : نَعَمْ . قَدِ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَحُجَّ .

57. Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî'den: Adamın biri Said b. Müseyyeb'e,

«— Hacdan önce umre yapabilir miyim?» diye sordu. Saîd:

«— Evet, Resûlullah (s.a.v.) hacdan önce umre yapmıştı» cevabını verdi.

٥٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ أَبِى سَلَمَةَ اسْتَأْذَنَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَنْ يَعْتَمِرَ فِى شَوَّالٍ ، فَأَذِنَ لَهُ . فَاعْتَمَرَ ثُمَّ قَفَلَ إِلَى أَهْلِهِ ، وَلَمْ يَحُجَّ .

58. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Ebî Seleme, Ömer b. Hattab'dan Şevval ayında umre yapmak için izin istedi. Ömer (r.a.) da izin verdi. Ömer b. Ebî Seleme de umresini yapıp hac yapmadan evine döndü.[45]

(44) Buharî (Umre, 26/2), ibn Ömer'den mevsûl olarak rivayet eder.
(45) Şeybanî, 477.

18. UMRE TELBİYESİNİN BİTİŞİ

٥٩ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه ؛ أنّه كان يقطع التّلبية في العمرة ، إذا دخل الحرم .

قال مالك : فيمن أحرم من التّنعيم : إنّه يقطع التّلبية حين يرى البيت .

قال يحيى : سئل مالك عن الرّجل يعتمر من بعض المواقيت ، وهو من أهل المدينة ، أو غيرهم . متى يقطع التّلبية ؟ قال : أمّا المهلّ من المواقيت فإنّه يقطع التّلبية إذا انتهى إلى الحرم .

قال وبلغني أنّ عبد الله بن عمر كان يصنع ذلك .

59. Hişam b. Urve'den: Babam umre yaparken Harem-i Şerif'e girince telbiyeyi keserdi.

İmam Malik der ki: *«Tenim'den ihrama giren kimse, Beytullah'ı görünce telbiyeyi keser»*

«Medineli veya başka bir memleketli olup da mikatlardan birinden umreye başlayan kimsenin telbiyeyi ne zaman keseceği?» sorusuna cevap olarak İmam Malik *«Mikatlardan birinde ihrama giren Harem-i Şerife varınca telbiyeye ara verir.»* demiştir.

İmam Malik'ten: *«Abdullah b. Ömer'in de böyle yaptığı rivayeti bana geldi.»*

19. TEMETTU HACCI[46]

٦٠ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن محمّد بن عبد الله بن الحارث بن نوفل بن عبد المطّلب : أنّه حدّثه : أنّه سمع سعد بن أبي وقّاص ، والضحّاك بن قيس ، عام حجّ معاوية بن أبي سفيان ، وهما يذكران التّمتّع بالعمرة إلى الحجّ . فقال الضحّاك بن قيس : لا يفعل ذلك إلا من جهل أمر الله عزّ وجلّ . فقال سعد : بئس ما قلت يا ابن أخي . فقال الضحّاك : فإنّ عمر بن الخطّاب قد نهى عن ذلك . فقال سعد : قد صنعها رسول الله ﷺ . وصنعناها معه .

60. Nevfel b. Abdulmuttalib'in torunu, Abdullah b. Haris'in oğlu Muhammed anlatıyor: Sa'd b. Ebî Vakkas'la Dahhak b. Kays, Muaviye b. Ebî Süfyan'ın hac ettiği sene, temettu haccından bahsediyorlardı. Dahhak b. Kays:

«— Temettu haccını sadece aziz ve celil olan Allahın emrini bilmeyen cahiller yapar» dedi. Bunun üzerine Sa'd:

«— Yeğenim iyi söylemedin!» deyince Dahhak:

«— Ömer b. Hattab temettu haccını yasakladı.» diye karşılık verdi. Sa'd da cevaben:

«— Resûlullah (s.a.v.) haccı temettuu yaptı, biz de onunla beraber yaptık» dedi.[47]

٦١ - وحدّثني عن مالك ، عن صدقة بن يسار ، عن عبد الله بن عمر : أنّه قال : والله لأن أعتمر قبل الحجّ وأهدي ، أحبّ إليّ من أن أعتمر بعد الحجّ في ذي الحجّة .

61. Abdullah b. Ömer'den: Allah'a yemin ederim ki, hacdan önce umre yapmam ve kurbanlık göndermem, hacdan sonra Zilkade ayında umre yapmamdan daha iyidir.[48]

(46) Temettu haccı: Aynı yıl için ayrı ayrı ihrama girerek hac ve umre yapmaktır.

(47) Ömer'in temettu haccını yasakladığı şu kitaplarda yer alır: Buharî, Hacc, 25/125 (Ebu Musa'dan); Müslim, Hacc, 15/154.

(48) Şeybanî, 448.

٦٢ - وحدّثني عن مالك ، عن عبد الله بن دينار ، عن عبد الله بن عمر ؛ أنّهُ كان
يَقُولُ : مَنِ اعْتَمَرَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ فِي شَوَّالٍ ، أَوْ ذِي الْقِعْدَةِ ، أَوْ فِي ذِي الْحِجَّةِ ، قَبْلَ
الْحَجِّ . ثُمَّ أَقَامَ بِمَكَّةَ حَتَّى يُدْرِكَهُ الْحَجُّ ، فَهُوَ مُتَمَتِّعٌ ، إِنْ حَجَّ . وَعَلَيْهِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ
الْهَدْيِ . فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ ، وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ إِذَا أَقَامَ حَتَّى الْحَجِّ ، ثُمَّ حَجَّ مِنْ عَامِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، انْقَطَعَ إِلَى غَيْرِهَا ، وَسَكَنَ سِوَاهَا ، ثُمَّ قَدِمَ مُعْتَمِرًا
فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ ، ثُمَّ أَقَامَ بِمَكَّةَ حَتَّى أَنْشَأَ الْحَجَّ مِنْهَا : إِنَّهُ مُتَمَتِّعٌ يَجِبُ عَلَيْهِ الْهَدْيُ . أَوِ
الصِّيَامُ إِنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا . وَأَنَّهُ لَا يَكُونُ مِثْلَ أَهْلِ مَكَّةَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ غَيْرِ أَهْلِ مَكَّةَ ، دَخَلَ مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ . وَهُوَ
يُرِيدُ الْإِقَامَةَ بِمَكَّةَ حَتَّى يُنْشِئَ الْحَجَّ . أَمُتَمَتِّعٌ هُوَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . هُوَ مُتَمَتِّعٌ . وَلَيْسَ هُوَ
مِثْلَ أَهْلِ مَكَّةَ . وَإِنْ أَرَادَ الْإِقَامَةَ . وَذَلِكَ ، أَنَّهُ دَخَلَ مَكَّةَ ، وَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِهَا وَإِنَّمَا الْهَدْيُ
أَوِ الصِّيَامُ عَلَى مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ . وَأَنَّ هَذَا الرَّجُلَ يُرِيدُ الْإِقَامَةَ . وَلَا يَدْرِي مَا يَبْدُو
لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ . وَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ .

62. Abdullah b. Ömer'den: Kim hac ayları ile Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarında hacdan önce umre yapar, sonra da Mekke'de kalarak hac zamanı haccını yaparsa, bu kimse temettu haccı yapmış olur. Onun için kolayına gelen cinsten bir kurban kesmesi, bulamazsa hacda üç gün ve dönünce de yedi gün oruç tutması lâzımdır.

İmam Malik der ki: *«Yukarıdaki durum, şayet umreden sonra hac zamanına kadar Mekke'de ikamet edilir ve aynı yıl hac yapılırsa, geçerlidir.»*

İmam Malik der ki: *Mekkeli olup da oradan ayrılarak başka yerde ikamet eden, sonra da hac aylarında umreye girerek Mekke'ye gelip hac zamanına kadar orada kalan ve hac zamanı gelince de haccını yapan kimse temettu haccı yapmış olur, onun için kurban kesmesi, kurban bulamazsa oruç tutması gerekir. Çünkü bu kimse Mekkeli gibi değildir.*

İmam Malik'e:

«— Mekkeli olmayıp hac aylarında umreye girerek Mekke'ye gelen ve hac zamanına kadar Mekke'de kalıp haccı ifa etmek iste-

yen kimse temettu haccı mı yapmış sayılır?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi:

«— Evet, temettu haccı yapmış sayılır, o her ne kadar Mekke'de kalmışsa da Mekkeli gibi değildir, oraya dışarıdan gelmiştir. Onun için Mekkeli olmayanlara gereken kurbanlık, kurban bulamazsa oruç böyle kimseler için farz olur. Böyle biri Mekkeli olmadığı için, daha sonra durumu kendisine ne göstereceğini bilmez.» [49]

٦٣ - وحدّثني عنْ مَالكٍ ، عنْ يحْيَى بْن سعيدٍ : أنّهُ سمع سعيد بْن الْمُسَيّب يقُولُ : من اعْتمر في شوّالٍ ، أوْ ذي الْقعْدة ، أوْ في ذي الْحجّة ، ثُمّ أقام بمكّة حتّى يُدْركهُ الْحجُّ ، فهُو مُتمتّعٌ . إنْ حجّ . وما اسْتيْسر من الْهدْي فمنْ لمْ يجدْ فصيامُ ثلاثة أيّامٍ في الْحجّ وسبْعةٍ إذا رجع .

63. Saîd b. Müseyyeb'den: Her kim Şevval, Zilkade veya Zilhicce aylarından birinde umre yapar da hac zamanına kadar Mekke'de ikamet eder ve haccını ifa ederse, o kimse temettu haccı yapmış olur. Kolayına gelen bir kurban keser, kurban bulamazsa üç gün hacda, yedi gün de dönünce oruç tutar.[50]

(49) Şeybanî, 451.
(50) Şeybanî, 454.

20. TEMETTU' HACCININ YAPILAMIYACAĞI DURUMLAR

٦٤ - قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اعْتَمَرَ فِي شَوَّالٍ ، أَوْ ذِي الْقَعْدَةِ ، أَوْ ذِي الْحِجَّةِ ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ ثُمَّ حَجَّ مِنْ عَامِهِ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ هَدْيٌ . إِنَّمَا الْهَدْيُ عَلَى مَنِ اعْتَمَرَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ ثُمَّ أَقَامَ حَتَّى الْحَجِّ . ثُمَّ حَجَّ . وَكُلُّ مَنِ انْقَطَعَ إِلَى مَكَّةَ مِنْ أَهْلِ الآفَاقِ وَسَكَنَهَا ، ثُمَّ اعْتَمَرَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ . ثُمَّ أَنْشَأَ الْحَجَّ مِنْهَا ، فَلَيْسَ بِمُتَمَتِّعٍ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ هَدْيٌ وَلَا صِيَامٌ . وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ أَهْلِ مَكَّةَ ، إِذَا كَانَ مِنْ سَاكِنِيهَا .

سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، خَرَجَ إِلَى الرِّبَاطِ أَوْ إِلَى سَفَرٍ مِنَ الأَسْفَارِ ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَكَّةَ . وَهُوَ يُرِيدُ الإِقَامَةَ بِهَا . كَانَ لَهُ أَهْلٌ بِمَكَّةَ أَوْ لَا أَهْلَ لَهُ بِهَا . فَدَخَلَهَا بِعُمْرَةٍ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ ، ثُمَّ أَنْشَأَ الْحَجَّ ، وَكَانَتْ عُمْرَتُهُ الَّتِي دَخَلَ بِهَا مِنْ مِيقَاتِ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ دُونَهُ ، أَمُتَمَتِّعٌ مَنْ كَانَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَيْهِ مَا عَلَى الْمُتَمَتِّعِ مِنَ الْهَدْيِ أَوِ الصِّيَامِ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾ .

64. İmam Malik'ten: *Her kim Şevval, Zilkade veya Zilhicce aylarından birinde umre yapar, sonra da evine dönerek o sene hac zamanı gelir haccını ifa ederse, ona kurban gerekmez. Çünkü kurban hac aylarında umre yapıp hac zamanına kadar Mekke'de ikamet ederek haccını ifa edenler için şarttır.*

Her kim ki başka memleketlerden Mekke'ye gelir, orada ikamet ederek hac aylarında umreye girer sonra da haccı ifa ederse, temettu haccı yapmış sayılmaz. Onun için ona kurban kesmek, bulamazsa oruç tutmak gerekmez. O, adeta Mekkeli gibidir.

«Mekkeli olup da sınıra veya herhangi bir yolculuğa giden kimse Mekke'de ikamet etmek isteyerek oraya dönerse Mekke'de ailesi bulunsun bulunmasın hac aylarında umreye girerek haccını da orada ifa ederse, umreye girerken de Resûlullah'ın (s.a.v.) mikatlarından birinde veya daha içerilerde girerse bu kimse haccı temettu yapmış olur mu?» sorusuna, İmam Malik şu cevabı vermiştir: *Temettu haccı yapana farz olan kurban veya oruç buna gerekmez. Çünkü Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'inde;* «***Bu*** (hüküm); ***ehli, Mescid-i Haram*** (civarında) ***oturmayanlar içindir.***» (Bakara, 2/196) buyurmuştur.

21. UMRE İLE İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

٦٥ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَىٍّ مَوْلَى أَبِى بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِى صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا . وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلا الْجَنَّةُ » .

65. Ebû Hüreyre, Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «**İki umre arasında işlenen günahlara umreler kefaret olur; makbul olan haccın karşılığı ise cennetten başka bir yer değildir.**»[52]

٦٦ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَىٍّ مَوْلَى أَبِى بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّهُ سمع أبا بَكْرِ ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ : إِنِّى قَدْ كُنْتُ تَجَهَّزْتُ لِلْحجِّ . فَاعْتَرَضَ لِى . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اعْتَمِرِى فِى رمضان . فَإِنَّ عُمْرَةً فِيهِ كَحَجَّةٍ » .

66. Ebû Bekr b. Abdurrahmandan: Resûlullah'a (s.a.v.) bir kadın gelerek:

«— Hac için hazırlanmıştım, bir engel çıktı!» dedi. Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **Ramazan'da umre yap, çünkü o da hac gibidir**» buyurdu.[53]

٦٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : افْصِلُوا بَيْنَ حَجِّكُمْ وَعُمْرَتِكُمْ . فَإِنَّ ذٰلِكَ أَتَمُّ لِحَجِّ أَحَدِكُمْ . وَأَتَمُّ لِعُمْرَتِهِ . أَنْ يَعْتَمِرَ فِى غَيْرِ أَشْهُرِ الْحَجِّ .

(52) Buharî, Umre, 26/1; Müslim, Hacc, 15/437.
(53) Ebu Davud, Hacc, 11/79; Tirmizî, Hacc, 7/95; Nesaî, Sıyâm, 24/6; İbn Mace, Hacc (menâsik), 25/45. Ayrıca bkz. Şeybanî, 450.

67. Ömer b. Hattab'tan: Hacla umre arasını ayırınız. Çünkü hacla umre arasında zaman bırakmanız, hac ayları dışında umre yapmanızdan ve umrenizin eksiksiz olması bakımından daha iyidir.

٦٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَ إِذَا اعْتَمَرَ ، رُبَّمَا لَمْ يَحْطُطْ عَنْ رَاحِلَتِهِ حَتَّى يَرْجِعَ .

قَالَ مَالِكٌ : الْعُمْرَةُ سُنَّةٌ . وَلا نَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَرْخَصَ فِي تَرْكِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا أَرَى لأَحَدٍ أَنْ يَعْتَمِرَ فِي السَّنَةِ مِرَارًا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُعْتَمِرِ يَقَعُ بِأَهْلِهِ : إِنَّ عَلَيْهِ فِي ذَلِكَ الْهَدْيَ . وَعُمْرَةً أُخْرَى يَبْتَدِىءُ بِهَا بَعْدَ إِتْمَامِهِ الَّتِي أَفْسَدَ . وَيُحْرِمُ مِنْ حَيْثُ أَحْرَمَ بِعُمْرَتِهِ الَّتِي أَفْسَدَ . إِلا أَنْ يَكُونَ أَحْرَمَ مِنْ مَكَانٍ أَبْعَدَ مِنْ مِيقَاتِهِ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُحْرِمَ إِلا مِنْ مِيقَاتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ دَخَلَ مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ . فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَهُوَ جُنُبٌ أَوْ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ . ثُمَّ وَقَعَ بِأَهْلِهِ . ثُمَّ ذَكَرَ . قَالَ : يَغْتَسِلُ أَوْ يَتَوَضَّأُ . ثُمَّ يَعُودُ فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَيَعْتَمِرُ عُمْرَةً أُخْرَى ، وَيُهْدِي . وَعَلَى الْمَرْأَةِ ، إِذَا أَصَابَهَا زَوْجُهَا وَهِيَ مُحْرِمَةٌ ، مِثْلُ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الْعُمْرَةُ مِنَ التَّنْعِيمِ فَإِنَّهُ مَنْ شَاءَ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْحَرَمِ ثُمَّ يُحْرِمَ ، فَإِنَّ ذَلِكَ مُجْزِئٌ عَنْهُ إِنْ شَاءَ اللهُ . وَلَكِنِ الْفَضْلُ أَنْ يُهِلَّ مِنَ الْمِيقَاتِ الَّذِي وَقَّتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، أَوْ مَا هُوَ أَبْعَدُ مِنَ التَّنْعِيمِ .

68. İmam Malik şöyle demiştir: *Duyduğuma göre Osman b. Affan yaptığı bazı umrelerden Medine'ye dönünceye kadar bineğinden inmezdi.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Umre sünnettir. Hiç bir müslümanın onun terkedilmesine müsaade ettiğini bilmiyorum.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Hiç kimsenin senede birkaç defa umre yapması görüşünde değilim.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Umreye giren kimse ailesiyle münasebette bulunursa, kurban kesmesi ve umreye yeniden girmesi gerekir. Tekrar ihrama girerken ilk ihrama girdiği yerden girmelidir. Şayet burası mikatından uzakta ise mikat yerinden girebilir.*

İmam Malik'ten:

Mekke'ye umreye girmiş olarak gelen kimse cünüp veya abdestsiz olarak Kâbe'yi tavaf etse, Safa ile Merve arasında da sa'yini yapsa, daha sonra da ailesi ile cinsi münasebette bulunsa ve bilahare bunları hatırlasa, gusleder veya abdest alır, sonra tavaf ve sa'yini yapar, daha sonra da yeniden umre yaparak kurban keser, kadın da ihramlı iken eşiyle cinsi münasebette bulunsa aynı şeyleri yapar.

İmam Malik'ten:

Ten'im'den umreye başlamak isteyen kimse, eğer Harem'den çıkmak isterse çıkar, oradan ihrama girer. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) tayin ettiği mikatlardan veya Ten'im'den daha uzakta bir yerden ihrama girmek daha efdaldir.

22. İHRAMDA BULUNAN KİMSENİN NİKÂHI

٦٩ – حدّثني يحيى عن مالك، عن ربيعة بن أبي عبد الرحمن، عن سليمان بن يسار؛ أنّ رسول الله ﷺ بعث أبا رافع، ورجلاً من الأنصار فزوّجاه ميمونة بنت الحارث ورسول الله ﷺ بالمدينة، قبل أن يخرج.

69. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), Ebû Rafi' ile ensardan bir zatı gönderdi, Haris'in kızı Meymune'yi onları vekil kılarak kendisine nikâhlattı. Kendisi ise henüz daha Medine'den çıkmamıştı.

٧٠ – وحدّثني عن مالك، عن نافع، عن نُبيه بن وهب، أخي بني عبد الدار؛ أنّ عمر بن عبيد الله أرسل إلى أبان بن عثمان. وأبان يومئذ أمير الحاجّ. وهما محرمان. إنّي قد أردت أن أنكح طلحة بن عمر، بنت شيبة بن جبير. وأردت أن تحضر. فأنكر ذلك عليه أبان، وقال: سمعت عثمان بن عفّان يقول: قال رسول الله ﷺ: «لا ينكح المحرم، ولا ينكح، ولا يخطب».

70. Abdüddar oğullarının kardeşi Nübeyh b. Vehb'den: Eban b. Osman'ın hac emiri olduğu zaman, Ömer b. Ubeydullah ona bir haber göndererek «Şeybe b. Cübeyr'in kızını Talha b. Ömer'e nikâhlamak istiyorum, onun için senin de orada bulunmanı istiyorum» dedi. O sırada Ömer de,Eban da ihramlı idiler. Bunun üzerine Eban şöyle dedi: Ben, Osman b. Affan'dan Hz. Peygamber'in **«İhramlı bulunan bir kimse başkası ile nikâhlanamaz, başkası için nikâh kıyamaz ve kız isteyemez»** dediğini duydum.[54]

٧١ – وحدّثني عن مالك، عن داود بن الحصين؛ أنّ أبا غطفان بن طريف المرّيّ، أخبره أنّ أباه طريفاً تزوّج امرأة وهو محرم. فردّ عمر بن الخطّاب نكاحه.

71. Ebû Gatafan b. Tarîf el-Mürrî'den: Babam Tarif, ihramlı iken bir kadınla nikâhlandı. Ömer b. Hattab bu nikâhı kabul etmedi.[55]

(54) Müslim, Nikâh, 16/41. Ayrıca bkz.Şeybanî, 436.
(55) Şeybanî, 438.

٧٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنْ عَبْد اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا يَنْكِحِ الْمُحْرِمُ وَلا يَخْطُبُ عَلَى نَفْسِهِ ، وَلا عَلَى غَيْرِهِ .

72. Abdullah b. Ömer'den: İhramda bulunan kimse, ne kendisi için ne de başkası için nikâh kıyamaz, kız isteyemez.[56]

٧٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنْ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، سُئِلُوا عَنْ نِكَاحِ الْمُحْرِمِ ؟ فَقَالُوا : لا يَنْكِحِ الْمُحْرِمُ ، وَلا يُنْكِحُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ الْمُحْرِمِ : إِنَّهُ يُرَاجِعُ امْرَأَتَهُ إِنْ شَاءَ . إِذَا كَانَتْ فِي عِدَّةٍ مِنْهُ .

73. İmam Malik'ten: Sa'd b. Müseyyeb; Salim b. Abdillah ve Süleyman b. Yesar'a «İhramda bulunan kimsenin nikâhlanma veya nikâh kıyma durumuyla ilgili» bir soru soruldu. Onlar şu cevabı verdiler:

«— İhramda bulunan ne kendisi için nikâh kıydırabilir, ne de başkası için nikâh kıyabilir.»

«Karısını boşamış olan bir kimse ihramda iken henüz iddeti dolmamış olan karısına dönmek istese dönebilir mi?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verdi:

«— Eğer iddet müddeti dolmamış ise, adam da henüz ihramda iken karısına dönmek istiyorsa dönebilir.»[57]

(56) Şeybanî, 437.
(57) Hanefî Mezhebine göre, ihramlı nikâhlanabilir, ama öpme ve birleşme yasaktır.

23. İHRAMLI KİMSENİN KAN ALDIRABİLMESİ

٧٤ - حدثني يحيى عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ، عن سليمان بن يسار ؛ أن رسول الله ﷺ احتجم وهو محرم ، فوق رأسه ، وهو يومئذ بلحيي جمل . مكان بطريق مكة .

74. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.) ihramlı iken, Lahyey Cemel'de, tepesinden kan aldırdı.

Lahyey Cemel: Mekke yolunda Medine'ye daha yakın olan bir yerin adıdır.[58]

٧٥ - وحدثني عن مالك ، عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ؛ أنه كان يقول : لا يحتجم المحرم إلا مما لا بد له منه .

قال مالك : لا يحتجم المحرم إلا من ضرورة .

75. Abdullah b. Ömer'den: İhramda bulunan kimse mecbur kalmadıkça kan aldıramaz.

İmam Malik de bu konuda şöyle der: *İhramlı olan ancak zaruret halinde kan aldırabilir.*[59]

(58) Buharî, Cezau's-Sayd, 28//11; Müslim, Hacc, 14/88.
(59) Şeybanî, 416, 521.

24. İHRAMLININ AV ETİNDEN YEMESİNİN CAİZ OLDUĞU HALLER

٧٦ - حدّثني يحيى عن مالك، عن أبي النّضر، مولى عمر بن عبيد الله التّيميّ، عن نافع، مولى أبي قتادة الأنصاريّ، عن أبي قتادة؛ أنّه كان مع رسول الله ﷺ. حتّى إذا كانوا ببعض طريق مكّة. تخلّف مع أصحاب له محرمين. وهو غير محرم. فرأى حمارًا وحشيًّا. فاستوى على فرسه. فسأل أصحابه أن يناولوه سوطه. فأبوا عليه. فسألهم رمحه. فأبوا. فأخذه. ثمّ شدّ على الحمار فقتله. فأكل منه بعض أصحاب رسول الله ﷺ. وأبى بعضهم فلمّا أدركوا رسول الله ﷺ، سألوه عن ذلك. فقال: «إنّما هي طعمة أطعمكموها الله».

76. Ebû Katade anlatıyor: Mekke'ye giderken Resûlullah'la (s.a.v.) beraberdim. Ben ihramsızdım, ihramlı bazı arkadaşlarla onlardan ayrıldık. Bu arada bir yaban eşeği gördüm. Atımın üzerinde doğrularak arkadaşlardan kamçımı istedim, vermediler. Okumu istedim, onu da vermediler. Sonunda kendim alarak yaban eşeğini vurdum. Etinden bazı ashap yedi, bazısı yemedi. Hz. Peygamber'e yetişince durumu sordular, peygamberimiz şu cevabı verdi: **«O, bir nevi rızıktır, onu size Allah yedirdi.»**[60]

٧٧ - وحدّثني عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه: أنّ الزّبير بن العوّام كان يتزوّد صفيف الظّباء، وهو محرم.

قال مالك: والصّفيف القديد.

77. Hişam babası Urve'den naklediyor: Zübeyr b. Avvam ihrama girerken azığına kurutulmuş ceylan eti alırdı.[61]

٧٨ - وحدّثني عن مالك، عن زيد بن أسلم: أنّ عطاء بن يسار أخبره عن أبي قتادة، في الحمار الوحشيّ، مثل حديث أبي النّضر. إلا أنّ في حديث زيد بن أسلم: أنّ رسول الله ﷺ قال: «هل معكم من لحمه شيء».

(60) Buharî, Cihad, 56/88; Müslim, Hacc, 15/57. Ayrıca bkz. Şeybanî, 443.
(61) Şeybanî, 443.

78. Zeyd b. Eslem'den: Ebu Katade'nin yaban eşeğiyle ilgili anlattıkları aynen burada da anlatılır. Ancak Hz. Peygamberin sözünde «... **Yanınızda onun etinden var mı?**» ilavesi vardır.

٧٩ - وحدّثني عَنْ مالكٍ ، عنْ يحْيَى بْن سعيدٍ الأنصاريّ : أنّهُ قالَ : أخْبرني مُحمّدُ ابْنُ إبْراهيم بْن الْحارث التّيْميُّ ، عنْ عيسى بْن طلْحةَ بْن عُبيْد الله ، عَنْ عُمَيْر بْن سلمةَ الضَّمْريّ ، عَن الْبَهْزيّ : أنّ رَسُولَ الله ﷺ خرجَ يُريدُ مكّةَ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ . حَتّى إذَا كَانَ بالرّوْحَاء ، إذَا حِمَارٌ وَحْشِيٌّ عَقِيرٌ فَذُكِرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ الله ﷺ . فَقَالَ : « دَعُوهُ . فَإنّهُ يُوشِكُ أنْ يَأتِيَ صَاحِبُهُ » فَجَاءَ الْبَهْزِيُّ ، وَهُوَ صَاحِبُهُ ، إلَى النّبيّ ﷺ . فقال : يَا رَسُولَ الله . شَأنَكُمْ بِهَذَا الْحِمَارِ . فَأمَرَ رَسُولُ الله ﷺ أبَا بَكْرٍ . فَقَسَمَهُ بَيْنَ الرّفَاقِ . ثُمّ مَضَى ، حَتّى إذَا كَانَ بالأُثَابَةِ ، بَيْنَ الرُّوَيْثَةِ وَالْعَرْجِ ، إذَا ظَبْيٌ حَاقِفٌ فِي ظِلٍّ فِيهِ سَهْمٌ . فَزَعَمَ أنّ رَسُولَ الله ﷺ أمَرَ رَجُلاً أنْ يَقِفَ عِنْدَهُ . لا يَرِيبُهُ أحَدٌ مِنَ النّاسِ ، حَتّى يُجَاوِزَهُ .

79. Behzî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'ye doğru yola çıktı, ihramlı idi. Revha'ya gelince birden yaralı bir yaban eşeği gördüler. Durumu Resûlullah'a (s.a.v.) haber verdiler. Peygamberimiz:

«— **Dokunmayın, nerede ise sahibi gelir!**» buyurdu. Bu sırada Behzî geldi. Yaban eşeğinin sahibi o idi. Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resûlullah! İstersen bu hayvanı size vereyim.» dedi. Peygamberimiz, Ebû Bekr'e emir verdi, oradakiler arasında hayvanın etini taksim etti.[62] Sonra yollarına devam ettiler. Ruveyse ile Arc arasındaki Üsabe'ye gelince bir de baktılar ki gölgede kafasını bacakları arasına koymuş, atılan ok vücudunda henüz saplı duran bir ceylan inliyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir adama kafilenin arkası kesilinceye kadar yaralı hayvanı kimse rahatsız etmemesi için başında beklemesini emretti.[63]

(62) Yaban eşeğinin yenilmesi, daha sonra yasaklanmıştır.
(63) Nesaî, Menasik'ul,Hacc, 24/78. Ayrıca bkz. Şeybanî, 442.
Revha: Mekke ile Medine arasında bir yer
Üsâbe: Bir yer veya bir kuyu adı.
Ruveyse: Bir yer adı.
Arc: Haremeyn arasında bir mevki.

٨٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ أَقْبَلَ مِنَ الْبَحْرَيْنِ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِالرَّبَذَةِ ، وَجَدَ رَكْبًا مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ مُحْرِمِينَ . فَسَأَلُوهُ عَنْ لَحْمِ صَيْدٍ وَجَدُوهُ عِنْدَ أَهْلِ الرَّبَذَةِ . فَأَمَرَهُمْ بِأَكْلِهِ . قَالَ : ثُمَّ إِنِّي شَكَكْتُ فِيمَا أَمَرْتُهُمْ بِهِ . فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ ذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ عُمَرُ : مَاذَا أَمَرْتَهُمْ بِهِ ؟ فَقَالَ : أَمَرْتُهُمْ بِأَكْلِهِ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : لَوْ أَمَرْتَهُمْ بِغَيْرِ ذٰلِكَ لَفَعَلْتُ بِكَ . يَتَوَاعَدُهُ .

80. Ebû Hüreyre anlatıyor: Bahreyn'e gitmiştim. Rebeze'ye varınca Irak'lı bir kafileye rastladım. İhramlıydılar. Rebeze'li birinden aldıkları av etinden yiyip yiyemiyeceklerini sordular. Yiyebileceklerini söyledim. Sonradan da yenip yenmeyeceğinde şüpheye düştüm. Medine'ye gelince durumu Ömer b. Hattab'a anlattım: Hz. Ömer:

«— Sen ne cevap verdin?» diye sordu. Ben:

«— Yiyebileceklerini söyledim.» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Eğer başka türlü bir cevap verseydin sana neler yapardım? (yani cezalandırırdım!)» dedi.[64]

٨١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ : أَنَّهُ مَرَّ بِهِ قَوْمٌ مُحْرِمُونَ بِالرَّبَذَةِ . فَاسْتَفْتَوْهُ فِي لَحْمِ صَيْدٍ ، وَجَدُوا نَاسًا أَحِلَّةً يَأْكُلُونَهُ . فَأَفْتَاهُمْ بِأَكْلِهِ . قَالَ : ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ : بِمَ أَفْتَيْتَهُمْ ؟ قَالَ فَقُلْتُ : أَفْتَيْتُهُمْ بِأَكْلِهِ . فَقَالَ عُمَرُ : لَوْ أَفْتَيْتَهُمْ بِغَيْرِ ذٰلِكَ ، لَأَوْجَعْتُكَ .

81. Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer'e anlatıyor: Rebeze'de ihramlı bir topluluğa rastladım. Bana av eti konusunda bir fetva sordular. Onlar bir grup ihramsız insanın av eti yediğini görerek onlardan biraz et almışlar.

Ben de yiyebileceklerini söyledim. Sonra Medine'ye gelerek Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktım. Durumu bir de ona sordum.

(64) Şeybanî, 442.
Rebeze: Medine yakınlarında bir yer.
Bahreyn: Basra ile Umman arasında bir yer.

«— Sen ne fetva verdin?» dedi. Ben de:

«— Yiyebilirsiniz,» dedim, diye cevap verince:

«— Eğer başka türlü fetva verseydin sana mutlaka ceza verirdim.» dedi.

٨٢ - وحدّثنى عَنْ مَالكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنْ كَعْبَ الأَحْبَارِ أَقْبَلَ من الشَّامِ فى رَكْبٍ . حتَّى إذا كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ ، وَجَدُوا لَحْمَ صَيْدٍ . فَأَفْتَاهُمْ كَعْبٌ بأَكْلِه قال فلمَا قدمُوا على عُمر بْن الخطَّاب بالْمدينَة . ذكَرُوا ذلكَ لَهُ . فقَال : مَنْ أَفْتَاكُمْ بِهٰذَا ؟ قَالُوا : كَعْبٌ . قالَ : فإنِّى قَدْ أَمَّرْتُهُ عَلَيْكُمْ حتَّى تَرْجِعُوا . ثُمَّ لمَّا كَانُوا بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ ، مَرَّتْ بِهِمْ رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ . فأَفْتَاهُمْ كَعْبٌ أَنْ يَأْخُذُوهُ . فيأْكُلُوهُ . فلمَّا قدِمُوا عَلَى عُمَرَ ابْنِ الخَطَّابِ ذَكَرُوا لَهُ ذٰلِكَ . فقَالَ : مَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ تُفْتِيَهُمْ بِهٰذَا ؟ قَالَ : هُوَ مِنْ صَيْدِ الْبَحْرِ . قَالَ : وَمَا يُدْرِيكَ ؟ قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ . إِنْ هِىَ إِلا نَثْرَةُ حُوتٍ يَنْثُرُهُ فِى كُلِّ عَامٍ مَرَّتَيْنِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّا يُوجَدُ مِنْ لُحُومِ الصَّيْدِ عَلَى الطَّرِيقِ : هَلْ يَبْتَاعُهُ الْمُحْرِمُ ؟ فَقَالَ : أَمَّا مَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ يُعْتَرَضُ بِهِ الْحَاجُّ ، وَمِنْ أَجْلِهِمْ صِيدَ ، فَإِنِّى أَكْرَهُهُ . وَأَنْهَى عَنْهُ . فَأَمَّا أَنْ يَكُونَ عِنْدَ رَجُلٍ لَمْ يُرِدْ بِهِ الْمُحْرِمِينَ ، فَوَجَدَهُ مُحْرِمٌ ، فَابْتَاعَهُ . فَلا بَأْسَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ أَحْرَمَ وَعِنْدَهُ صَيْدٌ قَدْ صَادَهُ ، أَوِ ابْتَاعَهُ : فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُرْسِلَهُ . وَلا بَأْسَ أَنْ يَجْعَلَهُ عِنْدَ أَهْلِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِى صَيْدِ الْحِيتَانِ فِى الْبَحْرِ وَالأَنْهَارِ وَالْبِرَكِ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ ، إِنَّهُ حَلالٌ لِلْمُحْرِمِ أَنْ يَصْطَادَهُ .

82. Atâ b. Yesar'dan: Kâ'bül Ahbar, Şam taraflarında bir grup insanla karşılaştı. Onlar yolda bir müddet gittikten sonra av eti bulmuşlardı. Kâ'b onlara bu eti yiyebileceklerini söylemiş. Onlar Medine'ye gelince durumu Ömer b. Hattab'a anlattılar. Hz. Ömer onlara:

«— Size yenebileceğine dair fetvayı kim verdi?» diye sordu. Onlar:

«— Kâ'b» dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Dönünceye kadar onu size başkan tayin etmiştim.» dedi.

Daha sonra bu kafile Mekke yolunda bir yerde çekirge sürüsüne rastladı. Kâ'b onlara çekirgeleri yakalayıp yiyebileceklerini söyledi. Ömer b. Hattab'a gelince bu durumu da arzettiler. Hz. Ömer:

«— Neye dayanarak bu fetvayı verdin?» diye sordu. Kâ'b da:

«— Deniz avına!» diye cevap verdi. Hz. Ömer:

«— Ne biliyorsun?» dedi.

Kâ'b:

«— Ey mü'minlerin emîri! Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki senede birkaç defa kıyıya vuran balıklardan onların farkı yoktur.» dedi.

İmam Malik'e:

«— Yolda rastlanan av etini ihramlı kimse satın alabilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«— *Şayet hacı adayı için avlanmış da ona ikram ediliyorsa bence satın alamaz. Şayet ihramsız kimse kendisi için avlamış da ihramlı da tesadüfen buna rastlamışsa satın alabilir, bir mahzur yoktur.»*

İmam Malik'ten:

«Bir kimse daha önceden avladığı veya satın aldığı av eti ile ihrama girerse, bu eti ailesine göndermesi gerekmez, ama göndermesinde de bir mahzur yoktur.»

İmam Malik'ten:

«—*Denizde, nehir, göl ve benzeri yerlerde avlanan balıklar ihramlıya helâldir, onları avlayabilir.»* [65]

(65) Şeybanî, 444.

25. İHRAMDA BULUNAN KİMSENİN AV ETİNDEN YİYEMEDİĞİ HALLER

٨٣ - حدثنى يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ، عن عبد الله بن عباس ، عن الصعب بن جثامة الليثى : أنه أهدى لرسول الله ﷺ حمارا وحشيا ، وهو بالأبواء . أو بودان . فرده عليه رسول الله ﷺ . فلما رأى رسول الله ﷺ ما فى وجهى قال : « إنا لم نرده عليك ، إلا أنا حرم » .

83. Sa'b b. Cessame el-Leysî anlatıyor: Resûlullah'a (s.a.v.) bir yaban eşeği hediye etmiştim. O sırada Ebva'da (veya Veddan'da) bulunuyordu. Resûlullah (s.a.v.) hediyeyi kabul etmedi. Bunun üzerine üzüldüğümü görünce:

«— Asla kabul etmezlik yapmazdım, fakat biz ihramdayız.» buyurdu.»[66]

٨٤ - وحدثنى عن مالك ، عن عبد الله بن أبى بكر ، عن عبد الرحمن بن عامر بن ربيعة ، قال : رأيت عثمان بن عفان بالعرج . وهو محرم ، فى يوم صائف . قد غطى وجهه بقطيفة أرجوان . ثم أتى بلحم صيد . فقال لأصحابه : كلوا . فقالوا : أو لا تأكل أنت ؟ فقال : إنى لست كهيئتكم . إنما صيد من أجلى .

84. Abdurrahman b. Amir b. Rebia'dan: Osman b. Affan'ı bir yaz günü Arc'da ihramlı bir vaziyette gördüm. Yüzünü kırmızı renkli yünden yapılmış, saçaklı bir örtüyle örtmüştü. Sonra kendisine av eti getirildi. Arkadaşlarına:

«— Yiyiniz!» dedi. Onlar:

«— Sen yemiyor musun?» diye sordular. Osman (r.a.):

«— Ben sizin durumunuzda değilim. Bu av benim için avlanmıştır» cevabını verdi.

(66) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/6;Müslim, Hacc, 15/50. Ayrıca bkz. Şeybanî, 441.
Ebva: Medine'ye yirmi üç mil uzakta bir yer
Veddan: Cuhfe ile Ebva arasında Cuhfe'ye daha yakın büyükçe bir köy.

٨٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّهَا قَالَتْ لَهُ : يَا ابْنَ أُخْتِى . إِنَّمَا هِىَ عَشْرُ لَيَالٍ . فَإِنْ تَخَلَّجَ فِى نَفْسِكَ شَىْءٌ فَدَعْهُ . تَعْنِى أَكْلَ لَحْمِ الصَّيْدِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِى الرَّجُلِ الْمُحْرِمِ يُصَادُ مِنْ أَجْلِهِ صَيْدٌ ، فَيُصْنَعُ لَهُ ذٰلِكَ الصَّيْدُ ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ . وَهُوَ يَعْلَمُ ، أَنَّهُ مِنْ أَجْلِهِ صِيدَ . فَإِنَّ عَلَيْهِ جَزَاءَ ذٰلِكَ الصَّيْدِ كُلِّهِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الرَّجُلِ يُضْطَرُّ إِلَى أَكْلِ الْمَيْتَةِ وَهُوَ مُحْرِمٌ . أَيَصِيدُ الصَّيْدَ فَيَأْكُلَهُ ؟ أَمْ يَأْكُلُ الْمَيْتَةَ ؟ فَقَالَ : بَلْ يَأْكُلُ الْمَيْتَةَ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمْ يُرَخِّصْ لِلْمُحْرِمِ فِى أَكْلِ الصَّيْدِ ، وَلَا فِى أَخْذِهِ فِى حَالٍ مِنَ الأَحْوَالِ . وَقَدْ أَرْخَصَ فِى الْمَيْتَةِ عَلَى حَالِ الضَّرُورَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَمَّا مَا قَتَلَ الْمُحْرِمُ أَوْ ذَبَحَ مِنَ الصَّيْدِ ، فَلَا أَكْلُهُ يَحِلُّ لِحَلَالٍ وَلَا لِمُحْرِمٍ . لأَنَّهُ لَيْسَ بِذَكِىٍّ . كَانَ خَطَأً أَوْ عَمْدًا . فَأَكْلُهُ لَا يَحِلُّ . وَقَدْ سَمِعْتُ ذٰلِكَ مِنْ غَيْرِ وَاحِدٍ . وَالَّذِى يَقْتُلُ الصَّيْدَ ثُمَّ يَأْكُلُهُ ، إِنَّمَا عَلَيْهِ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . مِثْلُ مَنْ قَتَلَهُ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ .

85. Urve'den: Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.), Urve'ye şöyle dedi: Yeğenim zaten on gece. Şüpheleniyorsan av etini yeme.[67].

İmam Malik'e: «İhramda bulunan bir kimse için av yapılsa, ihramlı da bu avın kendisi için vurulduğunu bildiği halde ondan yese ne olur?» dendi. İmam Malik: «*Avı kendisi vurmuş gibi cezalandırılır*» diye cevap verdi.

«İhramda bulunan birine ya av yapar yersin, ya da ölmüş hayvan eti yersin! diye zor kullanılırsa ne yapar?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verir: «*Ölü hayvanın etini yer. Çünkü Cenab-ı Allah hangi durumda olursa olsun ihramlının av eti yemesine ve av yakalamasına müsaade etmemiştir. Halbuki zaruret halinde ölü hayvan eti yemesine izin vermiştir.*»

«İhramlının öldürdüğü veya kestiği av hayvanını ihramlı olsun, ihramsız olsun kimse yiyemez. Çünkü o, meşru bir şekilde kesilmiş değildir. Bilerek veya bilmiyerek bu etten yemek haramdır. Av hayvanını vuran sonra da ondan yiyen kimseye avı vurup da yemeyen kimse gibi sadece bir kefaret gerekir.

(67) Hz. Aişe'nin zaten on gece dediği Zilhicce ayının ilk on günüdür. On gün av eti yemesen ne olur? demek istiyor. Bir de şer'i hususlarda şüphe edilen şeyin terk edilmesine işaret etmektedir.

26. HAREMDE AVLANABİLECEK HAYVANLAR

٨٦ - قَالَ مَالِكٌ : كُلُّ شَيْءٍ صِيدَ فِى الْحَرَمِ ، أَوْ أُرْسِلَ عَلَيْهِ كَلْبٌ فِى الْحَرَمِ ، فَقَتَلَ ذٰلِكَ الصَّيْدُ فِى الْحِلِّ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ أَكْلُهُ . وَعَلَى مَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ . جَزَاءُ الصَّيْدِ . فَأَمَّا الَّذِى يُرْسِلُ كَلْبَهُ عَلَى الصَّيْدِ فِى الْحِلِّ . فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يَصِيدَهُ فِى الْحَرَمِ . فَإِنَّهُ لا يُؤْكَلُ ، وَلَيْسَ عَلَيْهِ فِى ذٰلِكَ جَزَاءٌ . إِلا أَنْ يَكُونَ أَرْسَلَهُ عَلَيْهِ ، وَهُوَ قَرِيبٌ مِنَ الْحَرَمِ . فَإِنْ أَرْسَلَهُ قَرِيبًا مِنَ الْحَرَمِ ، فَعَلَيْهِ جَزَاؤُهُ .

86. İmam Malik'den: *Harem dahilinde avlanan her şeyi, Harem'de üzerine köpek salıp Hill'de (ihramlı bulunmak zorunlu olmayan yer) öldürülen avı yemek helâl değildir. Bunları yapan kimselere av yapmış cezası verilir.*

Hill'de av üzerine gönderilen köpek avını Harem dahilinde yakalasa bu av yenmez. Ancak bu şekilde yapana da bir ceza yoktur. Yalnız köpeği Harem dahiline yakın bir yerden saldırtmamış olmak şarttır. Şayet Harem'e yakın bir yerden köpeğini avın üzerine salmışsa av cezası gerekir.

27. HAREM DAHİLİNDE AVLANMANIN CEZASI

٨٧ - قَالَ مَالِكٌ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ ﴾ (٥ - سورة المائدة ، ٩٥) .

قَالَ مَالِكٌ : فَالَّذِى يَصِيدُ الصَّيْدَ وَهُوَ حَلاَلٌ . ثُمَّ يَقْتُلُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ . بِمَنْزِلَةِ الَّذِى يَبْتَاعُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ . ثُمَّ يَقْتُلُهُ . وَقَدْ نَهَى اللهُ عَنْ قَتْلِهِ . فَعَلَيْهِ جَزَاؤُهُ .

وَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ مَنْ أَصَابَ الصَّيْدَ وَهُوَ مُحْرِمٌ حُكِمَ عَلَيْهِ .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى الَّذِى يَقْتُلُ الصَّيْدَ فَيُحْكَمُ عَلَيْهِ فِيهِ ، أَنْ يُقَوَّمَ الصَّيْدُ الَّذِى أَصَابَ ، فَيُنْظَرَكَمْ ثَمَنُهُ مِنَ الطَّعَامِ ، فَيُطْعِمَ كُلَّ مِسْكِينٍ مُدًّا . أَوْ يَصُومَ مَكَانَ كُلِّ مُدٍّ يَوْمًا . وَيُنْظَرَ كَمْ عِدَّةُ الْمَسَاكِينِ . فَإِنْ كَانُوا عَشَرَةً ، صَامَ عَشَرَةَ أَيَّامٍ . وَإِنْ كَانُوا عِشْرِينَ مِسْكِينًا ، صَامَ عِشْرِينَ يَوْمًا . عَدَدَهُمْ مَا كَانُوا ، وَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ سِتِّينَ مِسْكِينًا .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ أَنَّهُ يُحْكَمُ عَلَى مَنْ قَتَلَ الصَّيْدَ فِى الْحَرَمِ وَهُوَ حَلاَلٌ ، بِمِثْلِ مَا يُحْكَمُ بِهِ عَلَى الْمُحْرِمِ الَّذِى يَقْتُلُ الصَّيْدَ فِى الْحَرَمِ وَهُوَ مُحْرِمٌ .

87. İmam Malik'den: Allah teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: «***Ey inananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır...***»[68]

İmam Malik'ten:*İhrama girmeden avladığı hayvanı ihrama girince öldüren kimse, ihramlı iken onu satın alıp sonradan onu kesen kimse gibidir. Allah bunu yasak etmiştir. Böyle yapana cezası vardır.*

(68) Maide sûresi,95.

Biz Medine'liler arasında ihramlı iken ava atıp vuranın aleyhine cezaya hükmedilir.

İmam Malik Harem-i şerifte avlanmanın cezasıyla ilgili olarak da şöyle der:

«Harem'de avlananlarla ilgili duyduğum en güzel hüküm şöyledir: Vurulan av hayvanlarının yemek cinsinden değeri takdir edilir, her düşkün durumda olan kimsenin günlük yiyeceği de bir müd olarak hesaplanır, veya her müd yerine bir gün oruç hesabı yapılır. Böylece doyurulması gerekli düşkünlerin sayısına göre oruç tutmak icap eder. Mesela, on tane düşküne her gün birer müdlük yemek vermek gerekiyor da bu mümkün olmuyorsa on gün oruç tutulur. Doyurulması gereken fakir sayısı yirmi ise yirmi gün oruç tutulur, altmışsa altmış gün tutulur.»

Harem dahilinde ihramsız olduğu halde avlanan kimsenin cezasıyla ilgili olarak da İmam Malik şöyle der: *«Harem dahilinde ihramsız olarak av hayvanı vurana verilecek ceza da ihramlı iken Harem'de avlanana verilecek cezanın aynıdır.»*

28. İHRAMLI İKEN ÖLDÜRÜLEBİLEN HAYVANLAR

٨٨ - حدثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أن رسول الله ﷺ
قال: «خمس من الدواب، ليس على المحرم في قتلهن جناح: الغراب، والحدأة،
والعقرب، والفأرة، والكلب العقور».

88. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Beş cins hayvan vardır ki ihramlının onları öldürmesinde hiç bir günah yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare, saldırgan köpek.»**[69]

٨٩ - وحدثني عن مالك، عن عبد الله بن دينار، عن عبد الله بن عمر؛ أن رسول الله
ﷺ قال: «خمس من الدواب. من قتلهن وهو محرم فلا جناح عليه: العقرب، والفأرة،
والغراب والحدأة، والكلب العقور».

89. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Beş çeşit hayvan vardır ki kim ihramlı iken onları öldürürse kendisine hiç günahı yoktur: Akrep, fare karga, çaylak, saldırgan köpek.»**[70]

٩٠ - وحدثني عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال:
«خمس فواسق. يقتلن في الحرم: الفأرة، والعقرب، والغراب، والحدأة، والكلب
العقور».

90. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Beş asi vardır ki Harem dahilinde öldürülebilirler: Fare, akrep, karga, çaylak, saldırgan köpek.»**[71]

(69) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/1; Müslim, Hacc, 15/76. Ayrıca bkz. Şeybanî, 427.
(70) Buharî, Bedu'l-Halk, 59/16; Müslim, Hacc, 15/79. Ayrıca bkz. Şeybanî, 428.
(71) Müslim (Hacc, 15/68), mevsûl olarak rivayet eder.

٩١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَمَرَ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ فِي الْحَرَمِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِي الْكَلْبِ الْعَقُورِ الَّذِي أُمِرَ بِقَتْلِهِ فِي الْحَرَمِ . إِنَّ كُلَّ مَا عَقَرَ النَّاسَ ، وَعَدَا عَلَيْهِمْ ، وَأَخَافَهُمْ ، مِثْلُ الأَسَدِ وَالنَّمِرِ ، وَالْفَهْدِ وَالذِّئْبِ . فَهُوَ الْكَلْبُ الْعَقُورُ . وَأَمَّا مَا كَانَ مِنَ السِّبَاعِ ، لا يَعْدُو . مِثْلُ الضَّبُعِ ، وَالثَّعْلَبِ ، وَالْهِرِّ ، وَمَا أَشْبَهَهُنَّ مِنَ السِّبَاعِ . فَلا يَقْتُلُهُنَّ الْمُحْرِمُ . فَإِنْ قَتَلَهُ فَدَاهُ . وَأَمَّا مَا ضَرَّ مِنَ الطَّيْرِ ، فَإِنَّ الْمُحْرِمَ لا يَقْتُلُهُ . إِلا مَا سَمَّى النَّبِيُّ ﷺ : الْغُرَابُ وَالْحِدَأَةُ . وَإِنْ قَتَلَ الْمُحْرِمُ شَيْئًا مِنَ الطَّيْرِ سِوَاهُمَا ، فَدَاهُ .

91. İbn Şihab'dan: Ömer b. Hattab, Harem dahilindeki yılanların öldürülmesini emretti.

İmam Malik'ten: *Harem dahilinde öldürülmesi emredilen saldırgan köpek; herkese saldıran aslan, kaplan, pars ve kurt gibi herkesi korkutan hayvanlardır.*

Bazı yırtıcılar da vardır ki saldırmazlar. Mesela sırtlan, tilki, kedi ve bunlara benzeyen başkaları gibi. İhramlı bir kimse öldüremez. Şayet öldürürse fidye verir. Resûlullah'ın (s.a.v.) belirttiği karga ve çaylak'tan başka zararı dokunmayan kuşları ihramlı bir kimse öldüremez. Eğer öldürürse fidye vermesi lâzımdır. [72]

(72) Şeybanî, 429.

29. İHRAMLININ YAPABİLECEĞİ İŞLER

٩٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهُدَيْرِ ؛ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يُقَرِّدُ بَعِيرًا لَهُ فِي طِينٍ بِالسُّقْيَا . وَهُوَ مُحْرِمٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَنَا أَكْرَهُهُ .

92. Rebia b. Ebî Abdullah b. Hüdeyr'den: Ömer b. Hattab'ı Sükya'da devesinin kenelerini toprakla temizlerken gördüm. O sırada ihramlı idi.[73]

İmam Malik: *«Ben böyle bir şeyi uygun görmem.»*[74]

٩٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تُسْأَلُ عَنِ الْمُحْرِمِ . أَيَحُكُّ جَسَدَهُ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ فَلْيَحْكُكْهُ وَلْيَشْدُدْ . وَلَوْ رُبِطَتْ يَدَايَ ، وَلَمْ أَجِدْ إِلا رِجْلَيَّ لَحَكَكْتُ .

93. Alkame b. Ebî Alkame annesinden naklediyor: Hz. Aişe'ye ihramlının vücudunu kaşıyıp kaşıyamayacağı konusunun sorulduğunu işittim. Hz. Aişe:

«— Evet, kaşısın. Eğer ellerim bağlansa ayaklarımla kaşırdım» cevabını verdi.[75]

٩٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ نَظَرَ فِي الْمِرْآةِ لِشَكْوٍ كَانَ بِعَيْنَيْهِ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ .

94. Eyyüb b. Musa'dan: Abdullah b. Ömer ihramlı iken gözündeki bir ağrıdan dolayı aynaya baktı.

(73) Sükya: Mekke ile Medine arasında büyükçe bir köy.
(74) Şeybanî, 433.
(75) Şeybanî, 435.

٩٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَنْزِعَ الْمُحْرِمُ حَلَمَةً أَوْ قُرَادًا عَنْ بَعِيرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

95. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, ihramlı bir kimsenin devesinin kenelerini temizlemesini iyi görmezdi.[76]

٩٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنْ ظُفْرٍ لَهُ انْكَسَرَ وَهُوَ مُحْرِمٌ . فَقَالَ سَعِيدٌ : اقْطَعْهُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَكِي أُذُنَهُ . أَيَقْطُرُ فِي أُذُنِهِ مِنَ الْبَانِ الَّذِي لَمْ يُطَيَّبْ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ ؟ فَقَالَ : لَا أَرَى بِذٰلِكَ بَأْسًا . وَلَوْ جَعَلَهُ فِي فِيهِ ، لَمْ أَرَ بِذٰلِكَ بَأْسًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا بَأْسَ أَنْ يَبُطَّ الْمُحْرِمُ خُرَاجَهُ ، وَيَفْقَأَ دُمَّلَهُ ، وَيَقْطَعَ عِرْقَهُ ، إِذَا احْتَاجَ إِلَى ذٰلِكَ .

96. Ebû Meryem'in torunu Muhammed b. Abdullah'tan: Said b. Museyyeb'e:

«İhramda iken kırılan tırnağım hakkında» bir soru sordum. Saîd: «Kes onu» cevabını verdi.

İmam Malik'e «Kulağındaki ağrıdan şikâyet eden bir kimsenin ihramlı iken kulağına kokusuz ban (sorgun ağacı damlası) damlatmasında bir mahzur var mıdır?» diye soruldu. O da:

«— Bir mahzur görmem. Ancak bu bitkiyi ağızdan damlatmak daha doğrudur» cevabını verdi.

İmam Malik'den: *İhramlı birinin sivilcesini yarmasında, çıbanını patlatmasında, kökünü kesmesinde zaruret varsa bunları yapabilir.*

(76) Şeybani, 432.

30. BAŞKASININ YERİNE HACCA GİDİLMESİ

٩٧ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن سليمان بن يسار ، عن عبد الله ابن عبّاس : قال : كان الفضل ابن عبّاس رديف رسول الله ﷺ . فجاءته امرأة من خثعم تستفتيه . فجعل الفضل ينظر إليها وتنظر إليه . فجعل رسول الله ﷺ يصرف وجه الفضل إلى الشّقّ الآخر . فقالت : يا رسول الله . إنّ فريضة الله في الحجّ أدركت أبي شيخًا كبيرًا . لا يستطيع أن يثبت على الرّاحلة . أفأحجّ عنه ؟ قال : « نعم » . وذلك في حجّة الوداع .

97. Abdullah b. Abbas'tan: Fadl b. Abbas, Resûlullah'ın (s.a.v.) terkisinde idi. Bu sırada peygamberimize Has'am kabilesinden bir kadın gelerek birşey sormak istedi. Fadl'la kadın bakışmaya başladılar. Bunu gören peygamberimiz Fadl'ın başını öbür tarafa çevirdi. Kadın:

«— Ya Resûlallah! Yaşlı babama hacca gitmek farz oldu, fakat o binek üzerinde duramaz. Yerine hacca ben gidebilir miyim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet.**» buyurdu.

Bu olay, veda haccı sırasında cereyan etmişti.[77]

(77) Buharî, Hacc, 25/1; Müslim, Hacc, 1/407. Ayrıca bkz. Şeybanî, 481.

31. HAC ESNASINDA DÜŞMAN MUHASARASINA UĞRAYANIN DURUMU[78]

٩٨ – حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، قَالَ : مَنْ حُبِسَ بِعَدُوٍّ ، فَحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ ، فَإِنَّهُ يَحِلُّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ . وَيَنْحَرُ هَدْيَهُ . وَيَحْلِقُ رَأْسَهُ حَيْثُ حُبِسَ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَلَّ هُوَ وَأَصْحَابُهُ بِالْحُدَيْبِيَةِ . فَنَحَرُوا الْهَدْيَ . وَحَلَقُوا رُؤُوسَهُمْ . وَحَلُّوا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قَبْلَ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ . وَقَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَيْهِ الْهَدْيُ . ثُمَّ لَمْ يُعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ ، وَلا مِمَّنْ كَانَ مَعَهُ ، أَنْ يَقْضُوا شَيْئًا ، وَلا يَعُودُوا لِشَيْءٍ .

98. İmam Malik'ten: *Düşman tarafından muhasara edilerek Beytullah'ı tavaflarına engel olunan kimse, ihramdan çıkar, kurbanını keser, muhasara edildiği yerde tıraşını olur. Bu kimse ayrıca kaza yapmaz.*

(78) Hanefi mezhebine göre: Haccetmek niyetiyle ihrama giren bir kişi hac yapamayacak olursa Harem'de kesilmek üzere bir hedy kurbanı ya da parasını gönderir. Bu kurban kararlaştırılan günde kesilir, ihramlı da ondan sonra ihramdan çıkar ve gelecek sene de tekrar bu haccını kaza eder. Eğer kıran haccı yapıyor idiyse, hedy kurbanını bir tane değil iki tane gönderir, gelecek sene iki umre ve bir hac yapması icap eder. Sadece hac yapmak üzere ihrama girmiş idiyse, bu umrenin yerine bir umre yapar.
Hacca engel teşkil eden sebepler ikiye ayrılır: 1- Şer'î sebepler, 2- Hissî sebepler.
Şer'î sebepler şunlardır: Kadının kocasını kaybetmesi, ihrama girdikten sonra mahremin ölmesi veya o kadını boşaması veya nafile hactan kocanın karısını menetmesi, ihramlı kişinin yiyeceğini kaybetmesi dolayısiyle yola devam etme imkânının ortadan kalkması.
Hissî sebepler şunlardır: İhramlı kişinin arada düşman ve benzeri yırtıcı hayvanların bulunması sebebiyle haccın gereklerini yerine getirememesi, hasta olması ya da hapse atılması.
İhramlı kişinin bir engelden dolayı hac yapamaması üzerine göndermiş olduğu veya kesmesi icap eden kurban kesilmeden önce ihramdan çıkmaması gerekir. Şayet çıkarsa veya ihramlı iken yapılmaması gereken yasakları yaparsa, aynen normal hac vecibelerini yerine getirirken çekmesi gereken cezaları çeker. (el-Fıkh Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c.I, s. 701).

Bana gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.) ve ashabı Hudeybiye'de böyle yapmışlardır. Kurbanlarını kesmişler, saçlarını tıraş ettirmişler ve Beytullah'ı tavaftan, kurbanlar oraya ulaşmadan önce ihramlıya yasak olan her şeyi yapmaya başlamışlardır. Daha sonra Hz. Peygamber'in ne ashaptan birine ne de yanındakilerden kimseye yapamadıkları bu tavafın kazası ve iadesiyle ilgili bir şey söylediği bilinmemektedir.

٩٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ قَالَ ، حِينَ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ مُعْتَمِرًا فِى الْفِتْنَةِ : إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ ، صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، مِنْ أَجْلِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ .

ثُمَّ إِنَّ عَبْدَ اللهِ نَظَرَ فِى أَمْرِهِ فَقَالَ : مَا أَمْرُهُمَا إِلا وَاحِدٌ . ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : مَا أَمْرُهُمَا إِلا وَاحِدٌ . أُشْهِدُكُمْ أَنِّى قَدْ أَوْجَبْتُ الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ .

ثُمَّ نَفَذَ حَتَّى جَاءَ الْبَيْتَ . فَطَافَ طَوَافًا وَاحِدًا . وَرَأَى ذَلِكَ مُجْزِيًا عَنْهُ . وَأَهْدَى .

قَالَ مَالِكٌ : فَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا . فِيمَنْ أُحْصِرَ بِعَدُوٍّ . كَمَا أُحْصِرَ النَّبِىُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . فَ مَنْ أُحْصِرَ بِغَيْرِ عَدُوٍّ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ دُونَ الْبَيْتِ .

99. Nafi' anlatıyor: Abdullah b. Ömer siyasi karışıklıkların (fitne) zuhur ettiği zaman Mekke'ye doğru yola çıkınca şöyle dedi: «Şayet Beytullah'ı tavaf etmemize engel olunursa, Resûlullah'ın (s.a.v.) sağlığında beraber yaptığımız gibi yaparız.» Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın Hudeybiye'de Umre için ihrama girdiği gibi o da Umre için ihrama girdi. Bilahare Abdullah duruma bakarak: «Hac da umre de aynı şeydir.» diyerek arkadaşlarına döndü ve: «İkisi de aynıdır, şahidim olun ki hacla umreye beraber niyet ediyorum» diyerek sözlerini tamamladı. Daha sonra Beytullah'a kadar gelerek tek bir tavaf yaptı, bunu kâfi görerek kurbanını gönderdi.[79]

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasında da düşman tarafından muhasara edilen kimsenin durumu, muhasaraya uğrayan peygamberimiz ve ashabının durumu gibidir. Ancak, düşman tarafından değil de başka bir mani dolayısıyla tavafını yapamazsa Beytullah'ı tavaf etmeden ihramdan çıkamaz.*[80]

(79) Buharî, Megâzî, 64/35; Müslim, Hacc, 15/180.
(80) Şeybanî, 394.

32. DÜŞMAN DIŞINDA BİR ENGELDEN DOLAYI TAVAF YAPAMAYANIN DURUMU

١٠٠ – حدّثني يحيَى عَنْ مالكٍ ، عن ابْنِ شهابٍ ، عنْ سالمِ بْنِ عبْدِ اللهِ ، عَنْ عبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قالَ : الْمُحْصَرُ بِمَرَضٍ لا يحِلُّ . حتَّى يطُوفَ بالْبيْتِ ، وَيسْعَى بيْنَ الصَّفا وَالْمرْوَةِ . فإذا اضْطُرَّ إلى لُبْسِ شيْءٍ مِنَ الثِّيابِ الَّتي لا بُدَّ لهُ منْها ، أو الدَّواءِ ، صنَعَ ذلكَ وافْتَدَى .

100. Abdullah b. Ömer'den: Hastalıktan dolayı muhsar kalan kimse Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve arasını da sa'y etmedikçe ihramdan çıkamaz. Bu durumda şayet elbiselerini giymek, ilaç almak zorunda kalırsa bunları yapar, fakat fidye vermesi gerekir.[81]

١٠١ – وحدّثني عَنْ مالكٍ ، عَنْ يحْيَى بْنِ سعيدٍ : أنَّهُ بلغهُ عنْ عائشةَ زوْجِ النَّبيِّ ﷺ ، أنَّها كانَتْ تقولُ : الْمُحْرِمُ لا يُحِلُّهُ إلا الْبيْتُ .

101. Hz. Aişe'den: İhramlı kimse Beytullah'ı tavaf etmedikçe ihramdan çıkamaz.

١٠٢ – وحدّثني عَنْ مَالكٍ ، عَنْ أيُّوبَ بْنِ أبي تَميمةَ السَّخْتِيانيِّ ، عَنْ رَجلٍ مِنْ أهْلِ الْبَصْرةِ ، كَانَ قديمًا ؛ أنّهُ قَالَ : خَرَجْتُ إلَى مَكَّةَ . حتَّى إذَا كُنْتُ ببعْضِ الطَّريقِ . كُسِرتْ فخذِي . فَأرْسلْتُ إلى مَكَّةَ . وَبهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عبَّاسٍ ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، وَالنَّاسُ . فلَمْ يُرخِّصْ لِي أحَدٌ أنْ أحِلَّ . فأقمْتُ علَى ذلكَ الْماءِ سَبْعَةَ أشْهُرٍ . حتَّى أحْلَلْتُ بعُمْرةٍ .

102. Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahteyanî, Basralı bir adamdan naklediyor: Mekke'ye doğru yola çıktım, bir süre gittikten sonra uyluk kemiğim kırıldı. Mekke'ye haber gönderdim. Orada bulunan Abdullah b. Abbas'la, Abdullah b. Ömer ve diğerlerinden hiç kimse ihramdan çıkmama izin vermediler. O vaziyette suyun başında tam yedi ay ikamet etmek zorunda kaldım. Bilahare Umre yaparak, ihramdan çıktım.

(81) Şeybanî, 508.

١٠٣ - وحدّثنى عنْ مالكٍ ، عن ابْن شهابٍ ، عنْ سالِمِ بْن عبْد الله ، عنْ عبْد الله بْن عُمر : أنّهُ قال : منْ حُبس دُون الْبيْت بمرضٍ ، فإنّهُ لا يحلّ حتّى يطُوف بالْبيْت ، وبيْن الصّفا والْمرْوة .

وحدّثنى عنْ مالكٍ ، عنْ يحْيى بْنِ سعيدٍ ، عنْ سُليْمان بْنِ يسارٍ : أنّ سعيد بْن حزابة الْمخْزُوميّ ، صُرع ببعْضِ طريقِ مكّة ، وهُو مُحْرمٌ . فسأل : منْ يلى على الْماء الّذى كان عليْه ؟ فوجد عبْد الله بْن عُمر . وعبْد الله بْن الزّبيْر ، ومرْوان بْن الْحكم . فذكر لهُمُ الّذى عرض لهُ . فكُلّهُمْ أمرهُ أنْ يتداوى بما لا بُدّ لهُ منْهُ . ويفْتدى . فإذا صحّ اعْتمر ، فحلّ منْ إحْرامه . ثُمّ عليْه حجّ قابلٍ ، ويُهْدى ما اسْتيْسر من الْهدْى .

قال مالكٌ : وعلى هذا ، الأمْرُ عنْدنا . فيمنْ أُحْصر بغيْر عدُوٍّ . وقدْ أمر عُمرُ بْنُ الْخطّاب ، أبا أيُّوب الأنْصاريّ ، وهبّار بْن الأسْود ، حين فاتهُما الْحجّ ، وأتيا يوْم النّحْر : أنْ يحلا بعُمْرةٍ ، ثُمّ يرْجعا حلالاً . ثُمّ يحُجّان عامًا قابلاً . ويُهْديان . فمنْ لمْ يجدْ فصيامُ ثلاثة أيّامٍ فى الْحجّ . وسبْعةٍ إذا رجع إلى أهْله .

قال مالكٌ : وكُلّ منْ حُبس عن الْحجّ بعْد ما يُحْرمُ ، إمّا بمرضٍ أوْ بغيْره . أوْ بخطإٍ من الْعدد . أوْ خفى عليْه الْهلالُ . فهُو مُحْصرٌ . عليْه ما على الْمُحْصر .

قال يحْيى : سُئل مالكٌ عمّنْ أهلّ منْ أهْل مكّة بالْحجّ . ثُمّ أصابهُ كسْرٌ ، أوْ بطْنٌ مُتحرّقٌ . أو امْرأةٌ تطْلُقُ . قال : منْ أصابهُ هذا منْهُمْ فهُو مُحْصرٌ . يكُون عليْه مثْلُ ما على أهْل الآفاق ، إذا هُمْ أُحْصرُوا .

قال مالكٌ : فى رجُلٍ قدم مُعْتمرًا فى أشْهُر الْحجّ . حتّى إذا قضى عُمْرتهُ أهلّ بالْحجّ منْ مكّة . ثُمّ كُسر أوْ أصابهُ أمْرٌ لا يقْدرُ على أنْ يحْضُر مع النّاس الْموْقف . قال مالكٌ : أرى أنْ يُقيم . حتّى إذا برأ خرج إلى الْحلّ . ثُمّ يرْجعُ إلى مكّة فيطُوفُ بالْبيْت . ويسْعى بيْن الصّفا والْمرْوة . ثُمّ يحلّ . ثُمّ عليْه حجّ قابلٍ والْهدْىُ .

قال مالكٌ : فيمنْ أهلّ بالْحجّ منْ مكّة . ثُمّ طاف بالْبيْت وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . ثُمّ مرض فلمْ يسْتطعْ أنْ يحْضُر مع النّاس الْموْقف .

قال مالكٌ : إذا فاتهُ الْحجّ . فإن اسْتطاع خرج إلى الْحلّ ، فدخل بعُمْرةٍ ، فطاف بالْبيْت ، وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . لأنّ الطّواف الأوّل لمْ يكُنْ نواهُ للْعُمْرة . فلذلك يعْملُ بهذا وعليْه حجّ قابلٍ والْهدْىُ . فإنْ كان منْ غيْر أهْل مكّة . فأصابهُ مرضٌ حال بيْنهُ وبيْن الْحجّ ، فطاف بالْبيْت وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . حلّ بعُمْرةٍ وطاف بالْبيْت طوافًا آخر وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . لأنّ طوافهُ الأوّل ، وسعْيهُ ، إنّما كان نواهُ للْحجّ . وعليْه حجّ قابلٍ والْهدْىُ .

103. Abdullah b. Ömer'den: Beytullah'a varmadan bir hastalıktan dolayı muhsar kalan (Kâbe'ye ulaşamayan) kimse, Kâbe'de tavaf edip, Safa ile Merve arasında sa'y etmeden ihramdan çıkamaz.

Süleyman b. Yesar'dan: Saîd b. Huzabe el-Mahzumî Mekke'ye giderken yolda sara hastalığına yakalandı. İhramlı idi. Yol üzerindeki suya gelen birine sorarak Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Mervan b. Hakem'i buldu. Başına gelen durumu onlara anlattı. Hepsi de tedavisi gerektiğini ve fidye vermesini, iyileşince Umre yapıp ihramdan çıkmasını, gelecek sene de hac edip uygun bir kurban kesmesini söylediler.

İmam Malik der ki: *Düşmanın dışında bir engelden dolayı muhsar kalanın (Kâbe'ye gidemeyenin) durumu biz Medineliler arasında da böyledir. Ebû Eyyüb el-Ensari ile Hebbar b. Esved hacca yetişemeyip bayram günü geldiklerinde Hz. Ömer onlara, umre yaparak ihramdan çıkmalarını, sonra da ihramsız olarak dönmelerini emretmişti. Ayrıca ertesi sene haclarını ifa etmelerini, kurban kesmelerini, bulamazlarsa üç gün hacda, yedi gün de dönünce toplam on gün oruç tutmalarını emretmişti.*

İmam Malik'ten: *İhrama girdikten sonra hastalık, günleri şaşırma, ayı şaşırma gibi engellerden dolayı muhsar kalan, yani haccını zamanında ifa edemeyen kimseler muhsar sayılırlar. Muhsar kalanın yapması gerekenleri yaparlar.*

İmam Malik'e «Mekkeli olup da hac için ihrama giren, sonra da bir yeri kırılan, yahut şiddetli karın ağrısına yakalanan kimsenin ve kocasından boşanan kadının durumu» sorulduğunda şöyle dedi: *Bu durumdaki kimseler muhsar* (hacca gitmesi engellenmiş) *sayılırlar. Mekke'ye dışarıdan gelip de muhsar kalanlara uygulanan bunlara da uygulanır.*

«Hac aylarında umresini yaptıktan sonra hac için ihrama girerek Mekke'de kalan kimsenin bir yeri kırılsa veya herkesle beraber zamanında vakfesini yapma imkânını bulamasa, böyle bir kimsenin nasıl hareket edeceği» konusunda da İmam Malik şöyle der:

«Bana kalırsa orada iyileşinceye kadar kalır. İyileşince Hill'e çıkarak tekrar Mekke'ye döner, tavaf ve sa'yi yaptıktan sonra ihramdan çıkar. Ertesi sene de haccını ifa ederek kurbanını keser.»

Mekke'den hac için ihrama girdikten sonra tavaf ve sa'yini yapınca hastalanıp herkesle beraber vaktinde vakfeye yetişemeyen kimseyle ilgili olarak da İmam Malik şöyle der:

Haccı kaçırdığı zaman elinden gelirse Hill'e çıkar, oradan umreye girerek tavaf ve sa'y yapar. Çünkü ilk tavafında Umreye niyet etmemişti. Ertesi sene de haccını ifa ederek kurbanını keser. Şayet Mekke dışından gelmiş de tavaf ve sa'ydan sonra haccını ifa edememişse Umre yaparak ihramdan çıkar, ancak yeniden bir tavaf ve sa'y daha yapar, çünkü ilk yapmış olduğu tavaf ve sa'yde ifa edemediği hacca niyet etmişti. (Son yaptığı ise Umre tavafı ve sa'yidir.) Ertesi sene ise yetişemediği hacını ifa ederek hediy kurbanını keser.

33. KÂBE'NİN İNŞASIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

١٠٤ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله : أنّ عبد الله ابن محمّد بن أبي بكر الصّدّيق ، أخبر عبد الله بن عمر عن عائشة : أنّ النّبيّ ﷺ قال : « ألم ترى أنّ قومك حين بنوا الكعبة ، اقتصروا عن قواعد إبراهيم ؟ » قالت فقلت : يا رسول الله . أفلا تردّها على قواعد إبراهيم ؟ فقال رسول الله ﷺ : « لولا حدثان قومك بالكفر لفعلت » قال فقال عبد الله بن عمر : لئن كانت عائشة سمعت هذا من رسول الله ﷺ ، ما أرى رسول الله ﷺ ترك استلام الرّكنين ، اللّذين يليان الحجر ، إلا أنّ البيت لم يتمّم على قواعد إبراهيم .

104. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Görmedin mi kavmin Kâbe'yi inşa ettikleri zaman İbrahim'in (a.s.) temellerinden daha dar yapmışlar!»** Bunun üzerine ben:

«— Ya Resûlallah! Onu Hz. İbrahim'in temeli üzerine yapmayı düşünmüyor musun?» dedim. Hz. Peygamber:

«— Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı, mutlaka yapardım» buyurdu.

Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Şayet Hz. Aişe, Resûlullah'ın (s.a.v.) böyle söylediğini duymuşsa bile, onun Hicr tarafındaki iki köşeyi istilâm etmeden (selâmlamadan) bıraktığını zannetmiyorum. Çünkü Beytullâh'ı tavaf ancak o zaman tamam olur.[82]

١٠٥ - وحدّثني عن مالك ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه ؛ أنّ عائشة أمّ المؤمنين قالت : ما أبالي : أصلّيت في الحجر أم في البيت .

105. Hz. Aişe'den: Hicr'de de, Beyt'te de namaz kılarım, fark etmez.

(82) Buharî, Tefsîr, 65/2; Müslim, Hacc, 13/399, Ayrıca bkz. Şeybanî, 479.

١٠٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ بَعْضَ عُلَمَائِنَا يَقُولُ : ما حُجِرَ الْحِجْرُ ، فَطَافَ النَّاسُ مِنْ وَرَائِهِ ، إلاَّ إرَادَةَ أَنْ يَسْتَوْعِبَ النَّاسُ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ كُلِّه .

106. İbn Şihab'dan: Bazı âlimlerimizin şöyle dediklerini duydum: «Tavafın tamamlanabilmesi için insanların Hicr'in yanından dönmeleri önlenerek arkasından tavaf yapmaları sağlandı.»

34. TAVAF ESNASINDA REMEL YAPILMASI

١٠٧ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَمَلَ، مِنَ الْحَجَرِ الأَسْوَدِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ، ثَلاثَةَ أَطْوَافٍ.

قَالَ مَالِكٌ: وَذٰلِكَ الأَمْرُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا.

107. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah'ın (s.a.v.) üç şavt[83] Hacer'ül Esved'den Hacerül Esved'e kadar remel (sert adımlı yürüyüş) yaptığını gördüm.

İmam Malik'ten: *Bizim Medine'de de böyle yapan âlimler eksik olmadı.*

١٠٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَرْمُلُ مِنَ الْحَجَرِ الأَسْوَدِ، إِلَى الْحَجَرِ الأَسْوَدِ، ثَلاثَةَ أَطْوَافٍ. وَيَمْشِي أَرْبَعَةَ أَطْوَافٍ.

108. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Hacerül Esved arasında üç şavt remel yapar, dört şavtta da normal yürürdü.

١٠٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ، يَسْعَى الأَشْوَاطَ الثَّلاثَةَ. يَقُولُ:

اللَّهُمَّ لا إِلٰهَ إِلا أَنْتَا . وَأَنْتَ تُحْيِي بَعْدَ مَا أَمَتَّا

يَخْفِضُ صَوْتَهُ بِذٰلِكَ.

109. Hişam b. Urve'den: Babam Beyt'i tavaf ederken üç şavt alçak sesle şöyle diyerek koşardı: «Allahım, senden başka ilâh yoktur, öldükten sonra dirilten sensin.»

(83) Kâbe çevresindeki tavaf maksadıyla yapılan her dolaşma turuna şavt denir.

١١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ رَأَى عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ مِنَ التَّنْعِيمِ .

قَالَ : ثُمَّ رَأَيْتُهُ يَسْعَى ، حَوْلَ الْبَيْتِ ، الأَشْوَاطَ الثَّلاَثَةَ .

110. Hişam'ın babası Urve naklediyor: Ben Abdullah b. Zübeyr'in Ten'ım'den ihrama girdiğini gördüm. Daha sonra da Beytullah'ın etrafında üç şavt hızlı hızlı tavaf yaptığını gördüm.[84]

١١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنِ عُمَرَ كَانَ إِذَا أَحْرَمَ مِنْ مَكَّةَ ، لَمْ يَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، حَتَّى يَرْجِعَ مِنْ مِنًى . وَكَانَ لا يَرْمُلُ إِذَا طَافَ حَوْلَ الْبَيْتِ ، إِذَا أَحْرَمَ مِنْ مَكَّةَ .

111. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Mekke'den ihrama girdiği zaman Mina'dan dönünceye kadar tavaf ve sa'yini yapmazdı. Yine Mekke'den ihrama girdiği zaman tavaf esnasında remel de yapmazdı.

(84) Şeybani, 456.

35. TAVAF ESNASINDA İSTİLAM YAPILMASI

١١٢ - حدّثني يحيى عن مالك ؛ أنّه بلغه أنّ رسول الله ﷺ ، كان إذا قضى طوافه بالبيت ، وركع الرّكعتين ، وأراد أن يخرج إلى الصّفا والمروة ، استلم الرّكن الأسود قبل أن يخرج .

112. İmam Malik'ten: *Bana gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'ı tavaf ettikten sonra iki rekât namaz kılar, Safa ve Merve'ye çıkmak istediği zaman da çıkmadan önce Hacer'ül Esved'i istilam ederdi (selâmlardı).*[85]

١١٣ - وحدّثني عن مالك ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه ؛ أنّه قال : قال رسول الله ﷺ لعبد الرّحمن بن عوف : « كيف صنعت . يا أبا محمّد في استلام الرّكن ؟ » فقال عبد الرّحمن : استلمت . وتركت . فقال له رسول الله ﷺ : « أصبت » .

113. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Abdurrahman b. Avf'a:

«— **Hacer'ül Esved'i nasıl istilam ettin Ya Ebû Muhammed?**» diye sordu. Abdurrahman da:

«— Gücüm yettiği kadar istilam ettim, yorulunca bıraktım» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Doğru yapmışsın.**» buyurdu.[86]

١١٤ - وحدّثني عن مالك ، عن هشام بن عروة ؛ أنّ أباه كان إذا طاف بالبيت ، يستلم الأركان كلّها . وكان لا يدع اليمانيّ ، إلا أن يغلب عليه .

114. Hişam b. Urve'den: Babam Beytullah'ı tavaf ettiği zaman Hacerül Esved'in tamamını istilam ederdi. Ancak fenalaşırsa, Yemen köşesini istilam etmezdi.

(85) Müslim (Hacc, 15/147), uzun bir hadiste, peygamberimizin haccını anlatırken, Cebir'den rivayet eder.

(86) Bu, mürsel bir hadistir. ibn Abdilber bu hadisi, Sufyan Sevrî-Hişam-Babası- Abdurrahman b. Avf senediyle mevsul olarak rivayet eder.

36. İSTİLAM ESNASINDA HACERÜLESVED'İN ÖPÜLMESİ

١١٥ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، لِلرُّكْنِ الأَسْوَدِ ؛ إِنَّمَا أَنْتَ حَجَرٌ . وَلَوْلا أَنِّى رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَبَّلَكَ ، مَا قَبَّلْتُكَ . ثُمَّ قَبَّلَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَسْتَحِبُّ ، إِذَا رَفَعَ الَّذِى يَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، يَدَهُ عَنِ الرُّكْنِ الْيَمَانِىِّ ، أَنْ يَضَعَهَا عَلَى فِيهِ .

115. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Ömer b. Hattab, Beytullah'ı tavaf ederken Hacerül Esved için şöyle derdi: «Sen sadece bir taşsın. Eğer Resûlullah'ın (s.a.v.) seni öptüğünü görmemiş olsaydım ben de seni öpmezdim.» Daha sonra da onu öperdi.[87]

İmam Malik'ten: *Bazı âlimlerin Beytullah'ı tavaf ederken Hacerülesved'in Yemen köşesini istilam için elleri yukarı kaldırıp indirince ağza koymayı iyi karşıladıklarını duydum.*

(87) Buharî, Hacc, 25/50; Müslim, Hacc, 15/248 (mevsul olarak rivayet ederler).

37. TAVAF ESNASINDA HER YEDİ ŞAVTTAN SONRA İKİ REKÂT NAMAZ KILMAK (Tavaf Namazı):

١١٦ - حدثني يحيى عن مالك ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه : أنه كان لا يجمع بين السبعين . لا يصلي بينهما . ولكنه كان يصلي بعد كل سبع ركعتين . فربما صلى عند المقام أو عند غيره .

وسئل مالك عن الطواف ، إن كان أخف على الرجل أن يتطوع به ، فيقرن بين الأسبوعين أو أكثر ، ثم يركع ما عليه من ركوع تلك السبوع ؟ قال : لا ينبغي ذلك . وإنما السنة أن يتبع كل سبع ركعتين .

قال مالك ، في الرجل يدخل في الطواف فيسهو حتى يطوف ثمانية أو تسعة أطواف . قال : يقطع ، إذا علم أنه قد زاد . ثم يصلي ركعتين . ولا يعتد بالذي كان زاد . ولا ينبغي له أن يبني على التسعة ، حتى يصلي سبعين جميعا . لأن السنة في الطواف ، أن يتبع كل سبع ركعتين .

قال مالك : ومن شك في طوافه ، بعد ما يركع ركعتي الطواف ، فليعد . فليتمم طوافه على اليقين . ثم ليعد الركعتين . لأنه لا صلاة لطواف ، إلا بعد إكمال السبع .

ومن أصابه شيء بنقض وضوئه ، وهو يطوف بالبيت ، أو يسعى بين الصفا والمروة ، أو بين ذلك . فإنه من أصابه ذلك ، وقد طاف بعض الطواف ، أو كله . ولم يركع ركعتي الطواف ، فإنه يتوضأ . ويستأنف الطواف والركعتين . وأما السعي بين الصفا والمروة . فإنه لا يقطع ذلك عليه ، ما أصابه من انتقاض وضوئه . ولا يدخل السعي ، إلا وهو طاهر بوضوء .

116. Hişam b. Urve babasından şöyle naklediyor: Babam her yedi şavttan sonra iki rekât namaz kılardı. Yedi şavtı tamamladığı halde namaz kılmadığı yoktur. Bu namazları da bazan Makam-ı İbrahim'de, bazan da başka bir yerde kılardı.

İmam Malik'e:

«— Bir kimse her yedi şavtta bir namaz kılmayı az bularak iki

yedi şavttan sonra veya daha fazlasından sonra hepsini toptan kılabilir mi?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi:

«— *Olmaz. Sünnet olan her yedi şavttan sonra iki rekât kılmaktır.*»

İmam Malik, tavaf yaparken dalgınlığa düşerek sekiz veya dokuz şavttan sonra farkına varan kimse ile ilgili olarak hakkında da şöyle der:

Yedi şavttan fazla yaptığını anladığı an bırakır, iki rekât namaz kılar. İkinci bir tavafa başladığı zaman artık fazlalıklar sayılmaz, yeniden bir yedi şavt daha tamamlar, ondan sonra iki rekât namaz kılar. Çünkü tavafta her yedi şavttan sonra iki rekât namaz kılmak sünnettir.

İmam Malik'ten:

İki rekât namazı kıldıktan sonra yedi şavtı tamamlayıp tamamladığı konusunda şüpheye düşerse tavafı yeniden yapar, iki rekât namazı da yeniden kılar. Çünkü tavafı tamamlamadan (yedi şavt yapmadan) namaz kılınmaz.

Beytullah'ı tavaf ederken, Safa ile Merve arasında sa'y ederken veyahut da bu ikisi arasında abdesti bozulan kimse, tavafın bir kısmını veya tamamını yapmış, iki rekât tavaf namazını da kılmamışsa, yeniden abdest alıp tavafını yapar, namazını da kılar.

Sa'y yaparken abdesti bozulursa, sa'yi kesmesi gerekmez. Sa'ye ancak abdestli olarak başlanır.

38. SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINDAN SONRA TAVAF YAPILMASI

١١٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أنْ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيَّ أخْبَرَهُ : أنّهُ طَافَ بِالْبَيْتِ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بَعْدَ صَلاَةِ الصُّبْحِ . فَلَمَّا قَضَى عُمَرُ طَوَافَهُ ، نَظَرَ فَلَمْ يَرَ الشَّمْسَ طَلَعَتْ . فَرَكِبَ حَتَّى أنَاخَ بِذِي طُوًى . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

117. Abdurrahman b. Abdilkari anlatıyor: Sabah namazından sonra Ömer b. Hattab'la Beytullah'ı tavaf ettik. Ömer tavafını bitirince, güneşe baktı, henüz daha doğmamıştı. Devesine binerek Zituva'da konakladı ve iki rekât tavaf namazını orada kıldı. [88]

١١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أنّهُ قَالَ : رَأيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ يَطُوفُ بَعْدَ صَلاَةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ حُجْرَتَهُ ، فَلا أدْرِي مَا يَصْنَعُ .

118. Ebû Zübeyr el-Mekkî'den: Abdullah b. Abbas'ın ikindiden sonra Beytullah'ı tavaf edip odasına girdiğini gördüm. Orada ne yaptığını bilmiyorum.

١١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أنّهُ قَالَ : لَقَدْ رَأيْتُ الْبَيْتَ يَخْلُو بَعْدَ صَلاَةِ الصُّبْحِ ، وَبَعْدَ صَلاَةِ الْعَصْرِ . مَا يَطُوفُ بِهِ أحَدٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ بَعْضَ أُسْبُوعِهِ . ثُمَّ أُقِيمَتْ صَلاَةُ الصُّبْحِ ، أوْ صَلاَةُ الْعَصْرِ . فَإنّهُ يُصَلِّي مَعَ الإمَامِ . ثُمَّ يَبْنِي عَلَى مَا طَافَ ، حَتَّى يُكْمِلَ سُبْعًا . ثُمَّ لا يُصَلِّي حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، أوْ تَغْرُبَ .

قَالَ : وَإنْ أخَّرَهُمَا حَتَّى يُصَلِّيَ الْمَغْرِبَ ، فَلاَ بَأسَ بِذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأسَ أنْ يَطُوفَ الرَّجُلُ طَوَافًا وَاحِدًا ، بَعْدَ الصُّبْحِ وَبَعْدَ الْعَصْرِ . لا يَزِيدُ عَلَى سُبْعٍ وَاحِدٍ . وَيُؤَخِّرُ الرَّكْعَتَيْنِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ . كَمَا صَنَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . وَيُؤَخِّرُهُمَا بَعْدَ الْعَصْرِ ، حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ . فَإذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، صَلاَّهُمَا إنْ شَاءَ . وَإنْ شَاءَ أخَّرَهُمَا ، حَتَّى يُصَلِّيَ الْمَغْرِبَ . لا بَأسَ بِذٰلِكَ .

(88) Şeybanî, 440.

119. Ebû Zübeyr el-Mekkî'den: Sabah ve ikindi namazlarından sonra Beytullah'ın etrafı bomboştu, hiç kimse tavaf yapmıyordu.

İmam Malik'den: *Beytullah'ı tavaf eden bir kimse birkaç tavaf (yedi şavt) dan sonra, sabah namazı veya ikindi için kaamet getirilse İmamla beraber namazını kılar. Daha sonra da tavafını tamamlar. Tavaf namazını güneş doğmadan ya da batmadan (ikindiyi cemaatle kılmışsa) kılamaz. Şayet bu tavaf namazını geciktirir de akşamdan sonra kılarsa bir mahzur yoktur.*

İmam Malik'ten: *Bir kimsenin sabah ve ikindi namazlarından sonra (yedi şavtlık) tek bir tavaf yapmasında sakınca yoktur, yalnız daha fazla yapamaz. Tavaf namazlarını da Hz. Ömer'in yaptığı gibi güneş doğuncaya kadar veya batıncaya kadar geciktirmesinde de bir mahzur yoktur. Güneşin batmasından sonraya bırakılan tavaf namazı istendiği zaman kılınabilir, akşamdan sonra kılınmasında da bir mahzur yoktur.*[89]

(89) Şeybanî, 439.

39. BEYTULLAH'A VEDA EDİLMESİ

١٢٠ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر: أنّ عمر بن الخطّاب قال: لا يصدرنّ أحدٌ من الحاجّ، حتّى يطوف بالبيت. فإنّ آخر النُّسك الطّواف بالبيت.

قال مالكٌ: في قول عمر بن الخطّاب: فإنّ آخر النُّسك الطّواف بالبيت: إنّ ذلك، فيما نرى، والله أعلم، لقول الله تبارك وتعالى ﴿ومن يعظّم شعائر الله فإنّها من تقوى القلوب﴾ وقال ﴿ثمّ محلّها إلى البيت العتيق﴾ فمحلّ الشّعائر كلّها، وانقضاؤها، إلى البيت العتيق.

120. Abdullah b. Ömer'den, Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Hiç kimse hacdan Beytullah'ı tavaf etmeden dönemez. Hacda yapılan ibadetlerin en sonuncusu Beytullah'ı veda tavafidır.»

Hz. Ömer'in bu sözüyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Allah teâlâ bilir ama benim zannıma göre Hz. Ömer, hacda yapılan ibadetlerin en sonuncununun Beytullah'ı tavaf olduğu hükmünü şu âyeti kerimeden çıkarmaktadır:* ***«Kim hac vazifelerine ve hacda kesilen kurbanlara saygı ve itina gösterirse, bu kalplerin takvasındandır.*** *(Yani imanı kuvvetli olan muttekîler saygı gösterir.)*[90]*»* ***«Sonra kurban kesilme yeri Beyt-i Atik'e*** (Kâbe) ***kadardır.»***[91] *İşte hacla ilgili yapılan her şey, yani hac işlemleri Beyti Atik'de (Kâbe civarında)dır.*[92]

١٢١ - وحدّثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد: أنّ عمر بن الخطّاب ردّ رجلاً من مرّ الظّهران، لم يكن ودّع البيت حتّى ودّع.

121. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Hattab, Beytullah'a veda tavafı yapmadan ayrılan bir adamı Merruz Zahran'dan geri çevirip veda tavafı yaptırdı.[93]

(90) Hac, 22/32.
(91) Hac, 22/33.
(92) Şeybanî, 517.
(93) Merruz Zahran: Mekke yakınlarında bir vadinin adı.

١٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَفَاضَ فَقَدْ قَضَى اللهُ حَجَّهُ . فَإِنَّهُ ، إِنْ لَمْ يَكُنْ حَبَسَهُ شَيْءٌ ، فَهُوَ حَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ . وَإِنْ حَبَسَهُ شَيْءٌ أَوْ عَرَضَ لَهُ ، فَقَدْ قَضَى اللهُ حَجَّهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً جَهِلَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، حَتَّى صَدَرَ . لَمْ أَرَ عَلَيْهِ شَيْئًا . إِلا أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا . فَيَرْجِعَ فَيَطُوفَ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ يَنْصَرِفَ إِذَا كَانَ قَدْ أَفَاضَ .

122. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Ziyaret tavafını yapan kimsenin Allah Teâlâ haccının kabulüne hükmeder.

Şayet herhangi bir engel yoksa, son vazifesinin veda tavafı olması uygundur. Veda tavafını yapmasına bir engel çıkar veya hesapta olmayan bir durum doğarsa Allah onun haccının kabulüne hükmeder.

İmam Malik: «Adamın biri en son yapacağı ibadetin Beytullah'ı tavaf olduğunu bilmese, onun için veda tavafı yapmadan Mekke'den ayrılsa ne olur?» sorusuna şu cevabı veriyor: *Bana göre ziyaret tavafını yapmışsa bir şey lâzım gelmez. Ancak eğer Mekke'ye yakın bir yerdeyse döner veda tavafını yapar.*

40. TAVAFLA İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

١٢٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ نَوْفَلٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي . فَقَالَ : « طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ » قَالَتْ : فَطُفْتُ رَاكِبَةً بَعِيرِي . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَئِذٍ يُصَلِّي ، إِلَى جَانِبِ الْبَيْتِ . وَهُوَ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ .

123. Ümmü Seleme'den: Resûlullah'a (s.a.v.) hasta olduğumu söyledim: *«Öyleyse cemaatin arkasından bir binek üzerinde tavafını yap»* buyurdu.

Ben de deveme binerek tavafımı yaptım. O sırada Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'ın bir köşesinde namaz kılıyor ve namazda da «Vettur ve kitabin Mestur» sûresini okuyordu.[94]

١٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّ أَبَا مَاعِزٍ الأَسْلَمِيَّ ، عَبْدَ اللهِ ابْنَ سُفْيَانَ ، أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ تَسْتَفْتِيهِ . فَقَالَتْ : إِنِّي أَقْبَلْتُ أُرِيدُ أَنْ أَطُوفَ بِالْبَيْتِ . حَتَّى إِذَا كُنْتُ بِبَابِ الْمَسْجِدِ ، هَرَقْتُ الدِّمَاءَ . فَرَجَعْتُ حَتَّى ذَهَبَ ذٰلِكَ عَنِّي . ثُمَّ أَقْبَلْتُ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ هَرَقْتُ الدِّمَاءَ . فَرَجَعْتُ حَتَّى ذَهَبَ ذٰلِكَ عَنِّي . ثُمَّ أَقْبَلْتُ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ هَرَقْتُ الدِّمَاءَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : إِنَّمَا ذٰلِكَ رَكْضَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ . فَاغْتَسِلِي ثُمَّ اسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ . ثُمَّ طُوفِي .

124. Abdullah b. Süfyan anlatıyor: Abdullah b. Ömer'le beraber oturuyordum, bir ara ona bir kadın gelerek bir fetva sordu: «Ben Beytullah'ı tavaf etmek istiyordum, tam kapıya kadar varınca kanama oldu. Döndüm, kesildi. Sonra tekrar Kâbe'nin kapısına kadar geldim, yine kanama oldu. Tekrar döner dönmez kesildi. Bir sefer daha denedim. Mescidin kapısına kadar vardım yine kanama oldu, ne yapayım?» dedi. Abdullah b. Ömer ona şu cevabı verdi: «Bu şeytanın vesvesesindendir, sakın evhamlanma,guslet, bacaklarının arasına bir parça bez koy, sonra da tavafını yap.» [95]

(94) Buharî, Salât, 8/78. Ayrıca bkz. Şeybanî, 476.
(95) Şeybanî, 471.

١٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أنّهُ بَلَغَهُ أنْ سَعْدَ بْنَ أبِي وَقّاصٍ ، كَانَ إذَا دَخَلَ مَكّةَ مُرَاهِقاً خَرَجَ إلَى عَرَفَةَ . قَبْلَ أنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . وَبَيْنَ الصّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمّ يَطُوفُ بَعْدَ أنْ يَرْجِعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ وَاسِعٌ إنْ شَاءَ اللهُ

وَسُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَقِفُ الرّجُلُ فِي الطّوَافِ بِالْبَيْتِ الْوَاجِبِ عَلَيْهِ ، يَتَحَدّثُ مَعَ الرّجُلِ ؟ فَقَالَ : لا أُحِبُّ ذَلِكَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَطُوفُ أحَدٌ بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصّفَا وَالْمَرْوَةِ ، إلا وَهُوَ طَاهِرٌ .

125. İmam Malik'ten: Sa'd b. Ebî Vakkas vakfe zamanının bitimine çok az bir zaman kala Mekke'ye girdiği zaman tavaf ve sa'y yapmadan Arafat'a çıkar döndükten sonra da tavafını yapardı.

İmam Malik'ten: *Biiznillah caizdir.*

İmam Malik'e: «Bir kimse farz tavafı ifa ederken biriyle durup konuşabilir mi?» diye soruldu. İmam Malik: «*Uygun bulmam*» cevabını verdi.

Yine imam Malik der ki: «*Hiç kimse temiz olmadan ne Beytullah'ı tavaf edebilir, ne de Safa ile Merve arasında sa'y edebilir.*»

41. SA'Y YAPMAYA SAFA TEPESİNDEN BAŞLANMASI

١٢٦ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن جعفر بن محمد بن علي ، عن أبيه ، عن جابر
ابن عبد الله : أنه قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول ، حين خرج من المسجد ، وهو يريد
الصفا ، وهو يقول : « نبدأ بما بدأ الله به » فبدأ بالصفا .

126. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah'ın (s.a.v.) mescitten çıkıp Safa'ya gitmek istediği zaman «Allah'ın Kur'an'da önce zikrettiğiyle başlayalım» dedi ve sa'ye Safa'dan başladı.[96]

١٢٧ - وحدّثني عن مالك ، عن جعفر بن محمد بن علي ، عن أبيه ، عن جابر بن
عبد الله ؛ أن رسول الله ﷺ كان ، إذا وقف على الصفا ، يكبر ثلاثا . ويقول : « لا إله إلا
الله وحده . لا شريك له . له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير » يصنع ذلك ثلاث
مرات . ويدعو . ويصنع على المروة مثل ذلك .

127. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.) Safa'da durduğu zaman üç defa tekbir getirerek, üç defa da: **«Allah'tan başka ilah yoktur. Onun hiç bir şekilde benzeri de yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur. O her şeye kadirdir»** der ve dua ederdi. Daha sonra bunun aynını Merve'de de yapardı.

١٢٨ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع ؛ أنه سمع عبد الله بن عمر ، وهو على الصفا
يدعو يقول : اللهم إنك قلت ﴿ ادعوني أستجب لكم ﴾ وإنك لا تخلف الميعاد . وإني
أسألك ، كما هديتني للإسلام ، أن لا تنزعه مني . حتى تتوفاني وأنا مسلم .

128. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in Safa'da şöyle dua ettiğini duydum: «Allahım sen, bana dua edin kabul edeyim buyurdun, sen sözünden dönmezsin, benim senden isteğim, İslamı bana nasip ettiğin gibi, beni müslüman olarak öldürünceye kadar onu benden söküp almamandır.»[97]

(96) Âyet şöyledir: «Safa ve Merve, Allah'ın mukaddes saydığı yerlerdendir...» (Bakara, 2/158).
(97) Şeybanî, 474.

42. SA'Y İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

١٢٩ - حدَّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قُلْتُ لِعَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ : أَرَأَيْتِ قَوْلَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾ فَمَا عَلَى الرَّجُلِ شَيْءٌ أَنْ لا يَطَّوَّفَ بِهِمَا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : كَلا . لَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ ، لَكَانَتْ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لا يَطَّوَّفَ بِهِمَا . إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ فِي الأَنْصَارِ . كَانُوا يُهِلُّونَ لِمَنَاةَ . وَكَانَتْ مَنَاةُ حَذْوَ قُدَيْدٍ . وَكَانُوا يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَلَمَّا جَاءَ الإِسْلامُ . سَأَلُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ . فَأَنْزَلَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾ .

129. Urve der ki: Ben henüz gençtim, Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye sordum:

«— Allah Teâlâ: «***Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf*** (sa'y)***etmesinde bir sakınca yoktur,***»[98] buyurduğuna göre, Safa ile Merve'yi tavaf etmeyene bir şey lâzım gelmez.» dedim. Bunun üzerine Hz. Aişe:

«— Asla! Şayet senin dediğin gibi olsaydı, âyet, bu ikisini de tavaf etmemesinde bir beis yoktur, şeklinde olurdu. Bu âyet, Ensarla ilgili olarak nazil olmuştur. Cahiliyye devrinde onlar Kudeyd hizasındaki Menat putu için ihrama giriyorlar, Safa ile Merve tepelerini de Sa'y etmeye çekiniyorlardı. Ne zaman ki İslam geldi, Hz. Peygamber'e bu durumu sordular. Allah Teâlâ da bu âyeti kerimeyi inzal buyurdu: ***Safa ile Merve Allahın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa Safa ve Merve arasında tavaf*** (sa'y) ***etmesinde bir sakınca yoktur.***[99]

(98) Bakara, 2/158.
(99) Bakara, 2/158.
Buharî, Hacc, 25/79; Müslim, Hacc, 15/259,260,261.

١٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . كَانَتْ عِنْدَ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ . فَخَرَجَتْ تَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ ، مَاشِيَةً . وَكَانَتِ امْرَأَةً ثَقِيلَةً . فَجَاءَتْ حِينَ انْصَرَفَ النَّاسُ مِنَ الْعِشَاءِ . فَلَمْ تَقْضِ طَوَافَهَا ، حَتَّى نُودِيَ بِالأُولَى مِنَ الصُّبْحِ . فَقَضَتْ طَوَافَهَا ، فِيمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ .

وَكَانَ عُرْوَةُ ، إِذَا رَآهُمْ يَطُوفُونَ عَلَى الدَّوَابِّ ، يَنْهَاهُمْ أَشَدَّ النَّهْيِ . فَيَعْتَلُّونَ بِالْمَرَضِ حَيَاءً مِنْهُ . فَيَقُولُ لَنَا ، فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ : لَقَدْ خَابَ هٰؤُلاَءِ وَخَسِرُوا .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ نَسِيَ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فِي عُمْرَةٍ . فَلَمْ يَذْكُرْ حَتَّى يَسْتَبْعِدَ مِنْ مَكَّةَ : أَنَّهُ يَرْجِعُ فَيَسْعَى . وَإِنْ كَانَ قَدْ أَصَابَ النِّسَاءَ ، فَلْيَرْجِعْ ، فَلْيَسْعَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . حَتَّى يُتِمَّ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ عَلَيْهِ عُمْرَةٌ أُخْرَى ، وَالْهَدْيُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَلْقَاهُ الرَّجُلُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فَيَقِفُ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ ؟ فَقَالَ : لاَ أُحِبُّ لَهُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ نَسِيَ مِنْ طَوَافِهِ شَيْئاً ، أَوْ شَكَّ فِيهِ ، فَلَمْ يَذْكُرْ إِلاَّ وَهُوَ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَإِنَّهُ يَقْطَعُ سَعْيَهُ . ثُمَّ يُتِمُّ طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ ، عَلَى مَا يَسْتَيْقِنُ . وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيِ الطَّوَافِ . ثُمَّ يَبْتَدِئُ سَعْيَهُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ .

130. Hişam b. Urve'den: Abdullah b. Ömer'in kızı Sevde, Urve b. Zübeyr'in yanında idi. Yürüyerek hac veya umre için Safa ile Merve arasını sa'ye çıktı. Kendisi şişman bir kadındı. Cemaat yatsı namazından çıkarken ancak dönebildi. İlk ezan okununcaya kadar da tavafını bitiremedi.[100]

Urve bazılarının binekli olarak tavaf ettiklerini görür, onları şiddetle bundan menederdi. Urve'den utandıkları için onlar hastayız derlerdi. Urve de onlar için «Umdukları ecri alamazlar, hüsrandadırlar» derdi.

İmam Malik «Umre yaparken Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi unutan bir kimse Mekke'den ayrıldıktan sonra hatırlasa ne yapar?» sorusuna: *«Döner ve sa'yini yapar. Şayet bu arada hanımıyla münasebette bulunmuşsa, yine döner sa'yini yapar, Umreden başka bıraktıklarını tamamlar, sonra yeniden bir umre yapması ve kurban kesmesi icabeder.»* cevabını verir.

(100) İlk ezan, cemaati teheccüde uyandırmak için fecirden önce okunurdu. Asrı saadette zaman zaman Hz. Bilal bu ezanı okurdu.

İmam Malik'e: «Safa ile Merve arasında sa'y ederken karşılaştığı biriyle durup konuşan birinin durumu» sorulduğunda: «*İyi bulmam*» cevabını verdi.

«Tavaf esnasında unuttuğu bir şeyi veya şüphelendiği bir şeyi Safa ile Merve arasında sa'yederken hatırlasa ne yapar?» sorusuna da şöyle cevap verir: «*Sa'yini orada keser, gider tavafta eksik bıraktığını tam mutmain olarak yapar, iki rekât tavaf namazını kıldıktan sonra Safa ile Merve arasındaki sa'yine başlar.*»

١٣١ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ ، إِذَا نَزَلَ مِنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، مَشَى . حَتَّى إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي ، سَعَى حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ جَهِلَ فَبَدَأَ بِالسَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . قَالَ : لِيَرْجِعْ . فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ لِيَسْعَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَإِنْ جَهِلَ ذٰلِكَ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ مَكَّةَ وَيَسْتَبْعِدَ . فَإِنَّهُ يَرْجِعُ إِلَى مَكَّةَ ، فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَيَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَإِنْ كَانَ أَصَابَ النِّسَاءَ رَجَعَ ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ ، وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . حَتَّى يُتِمَّ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ عَلَيْهِ عُمْرَةٌ أُخْرَى . وَالْهَدْيُ .

131. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.), Safa'dan indiği zaman normal adımlarla yürür, vadiye iner inmez çıkıncaya kadar hızlı hızlı yürürdü.

Beytullah'ı tavaf etmeden bilmiyerek Safa ile Merve arasında sa'yeden kimseyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Dönüp tavafını yapsın, sonra da sa'yini yapar. Şayet bunu bilmiyorsa, Mekke'den ayrılmışsa geri dönerek tavaf ve sa'yini yapar. Bu arada hanımı ile cinsi münasebette bulunmuşsa yine döner tavaf ve sa'yini yaparak umreden eksik bıraktıklarını tamamlar. Daha sonra ise yeniden bir umre yapması ve kurban kesmesi gerekir.*

43. AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTULMASI

١٣٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عُمَيْرٍ ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ ، فِي صِيَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ بَعْضُهُمْ : هُوَ صَائِمٌ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَيْسَ بِصَائِمٍ . فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ ، وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ ، فَشَرِبَ .

132. Haris'in kızı Ümmül Fadl'dan: Kurban bayramının arefe günü ashap benim yanımda Hz. Peygamber'in oruçlu olup olmadığı konusunda ihtilafa düştüler. Bazıları «oruçlu» dedi. Bazıları da «değil» dediler. Bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e bir bardak süt gönderdim, devesinin yanında dikilirken onu içti.[101]

١٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ كَانَتْ تَصُومُ يَوْمَ عَرَفَةَ .

قَالَ الْقَاسِمُ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهَا عَشِيَّةَ عَرَفَةَ ، يَدْفَعُ الإِمَامُ ثُمَّ تَقِفُ حَتَّى يَبْيَضَّ مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ مِنَ الأَرْضِ ، ثُمَّ تَدْعُو بِشَرَابٍ فَتُفْطِرُ .

133. Kasım b. Muhammed'den: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe arefe günü oruç tutardı. Onu arefe akşamı gördüm. İmam Arafattan dönerken, karanlık basmadan cemaatin arkasında iftarını açmak için şerbet istiyordu.

(101) Buharî, Hacc, 25/88; Müslim, Sıyâm, 13/110.

44. BAYRAM GÜNLERİ ORUÇ TUTULMASI

١٣٤ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن أبي النّضر مولى عمر بن عبيد الله ، عن سليمان ابن يسار ؛ أنّ رسول الله ﷺ نهى عن صيام أيّام منى .

134. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), kurban bayramında oruç tutmayı yasakladı.[102]

١٣٥ - وحدّثني عن مالك ، عن ابن شهاب ؛ أنّ رسول الله ﷺ بعث عبد الله بن حذافة أيّام منى ، يطوف . يقول : إنّما هي أيّام أكل وشرب وذكر الله .

135. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Huzafe'yi haccın Mina'da ifa edilen işlemlerinin yapıldığı gün gönderdi. O tavaf yaparken şöyle bağırıyordu: Bu günler yeme, içme ve Allahı zikretme günleridir.

١٣٦ - وحدّثني عن مالك ، عن محمّد بن يحيى بن حبّان ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أنّ رسول الله ﷺ نهى عن صيام يومين : يوم الفطر ويوم الأضحى .

136. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmayı yasaklamıştır.[103]

١٣٧ - وحدّثني عن مالك ، عن يزيد بن عبد الله بن الهادي ، عن أبي مرّة مولى أمّ هانيء أخت عقيل بن أبي طالب ، عن عبد الله بن عمرو بن العاص ؛ أنّه أخبره : أنّه دخل على أبيه عمرو بن العاص فوجده يأكل . قال فدعاني . قال فقلت له : إنّي صائم . فقال : هذه الأيّام الّتي نهانا رسول الله ﷺ عن صيامهنّ ، وأمرنا بفطرهنّ .

قال مالك : هي أيّام التّشريق .

137. Abdullah b. Amr b. As'dan: Babam Amr b. As'ın yanına vardım, yemek yiyordu. Beni de çağırdı.

«— Oruçluyum» dedim. Bunun üzerine bana:

«— Bugünler Resûlullah'ın (s.a.v.) bize oruç tutmayı yasaklayıp, oruçsuz geçirmemizi emrettiği günlerdir» karşılığını verdi.[104]

İmam Malik: *«Bu günler teşrik günleridir.»* dedi.

(102) Ebu Ömer'in dediğine göre, mürsel oluşunda Malik'e karşı itiraz yoktur.
(103) Müslim, Sıyâm, 13/139. Ayrıca bu hadis senedi ve metniyle, Sıyâm, 18/36'da da yer almıştır.
(104) Ebu Davud, Savm, 14/50.

45. KÂBE'YE GÖNDERİLEN KURBANLIKLAR

١٣٨ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن نافع ، عن عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم ؛ أنّ رسول الله ﷺ أهدى جملاً ، كان لأبي جهل بن هشام ، في حجّ أو عمرة .

138. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın torunu Abdullah b. Ebî Bekr'den: Resûlullah (s.a.v.) hac (veya umre için) Ebû Cehl b. Hişam'a ait bir deveyi kurbanlık olarak Kâbe'ye gönderdi.[105]

١٣٩ - وحدّثني عن مالك ، عن أبي الزّناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أنّ رسول الله ﷺ رأى رجلاً يسوق بدنة . فقال : « اركبها » فقال : يا رسول الله . إنّها بدنة . فقال : « اركبها . ويلك » في الثّانية أو الثّالثة .

139. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) bir adamın Kâbe'ye kurbanlık deve gönderdiğini gördü. Adama:

«— **Ona bin!**» buyurdu. Adam:

«— Ya Resûlallah! O Kâbe için kurbanlıktır» karşılığını verince Hz. Peygamber, iki üç defa:

«— **Bin diyorum sana!**» buyurdu.[106]

١٤٠ - وحدّثني عن مالك ، عن عبد الله بن دينار ؛ أنّه كان يرى عبد الله بن عمر يهدي في الحجّ بدنتين بدنتين . وفي العمرة بدنة بدنة . قال : ورأيته في العمرة ينحر بدنة . وهي قائمة في دار خالد بن أسيد . وكان فيها منزله . قال : ولقد رأيته طعن في لبّة بدنته ، حتّى خرجت الحربة من تحت كتفها .

140. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'in hacda kurbanlıkları ikişer ikişer, umrede ise birer birer gönderdiğini gördüm. Yine Umre'de onun Halid b. Esîd'in evinde duran kurbanlığını kestiğini gördüm. Kendi evi de orada idi. Kurbanlığın boğazına kargıyı öyle bir vurduğunu gördüm ki ucu hayvanın omuzları altından dışarı çıktı.[107]

(105) Bu hadis, mürseldir.İbn Abbas'tan rivayet edilir. Ebu Davud, Hacc, 11/12.
(106) Buharî, Hacc, 25/103; Müslim, Hacc, 15/371. Ayrıca bkz. Şeybanî, 412.
(107) Şeybanî, 406.

١٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَهْدَى جَمَلاً ، فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ .

141. Yahya b. Said'den: Ömer b. Abdülaziz hacda veya umrede (ravi şüphe ediyor) Kâbe'ye bir deveyi kurbanlık olarak gönderdi.

١٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْقَارِىءِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ الْمَخْزُومِيَّ أَهْدَى بَدَنَتَيْنِ . إِحْدَاهُمَا بُخْتِيَّةٌ .

142. Ebû Cafer el-Karî'den: Ebû Rebia el-Mahzumî'nin torunu Abdullah b. Ayyaş, Kâbe'ye iki tane kurbanlık deve gönderdi. Bunlardan biri uzun boyunlu deve cinsindendi.

١٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا نُتِجَتِ النَّاقَةُ ، فَلْيُحْمَلْ وَلَدُهَا حَتَّى يُنْحَرَ مَعَهَا . فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ لَهُ مَحْمَلٌ ، حُمِلَ عَلَى أُمِّهِ حَتَّى يُنْحَرَ مَعَهَا .

143. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Deve yavruladığı zaman yavrusu da götürülüp beraber kesilir. Şayet yavrusunu taşımak için bir şey bulunmazsa, anasına yüklenir, beraber kesilir.[108]

١٤٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ : إِذَا اضْطُرِرْتَ إِلَى بَدَنَتِكَ فَارْكَبْهَا رُكُوبًا غَيْرَ فَادِحٍ . وَإِذَا اضْطُرِرْتَ إِلَى لَبَنِهَا ، فَاشْرَبْ بَعْدَ مَا يَرْوَى فَصِيلُهَا . فَإِذَا نَحَرْتَهَا فَانْحَرْ فَصِيلَهَا مَعَهَا .

144. Hişam b. Urve'den: Babam şöyle derdi: Şayet Kâbe'ye götürdüğün kurbanlık deveye binmeye mecbur kalırsan onu yormadan bin, sütüne muhtaç kalırsan hayvanın yavrusu aç kalmayacak kadarını kullan. Onu kestiğin zaman yavrusunu da beraber kes.[109]

(108) Şeybanî, 413.
(109) Şeybanî, 411.

46. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIĞA YAPILACAK İŞLER:

١٤٥ – حدثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنه كان إذا أهدى هديا من المدينة، قلده وأشعره بذي الحليفة. يقلده قبل أن يشعره. وذلك في مكان واحد. وهو موجه للقبلة. يقلده. بنعلين. ويشعره من الشق الأيسر. ثم يساق معه حتى يوقف به مع الناس بعرفة. ثم يدفع به معهم إذا دفعوا. فإذا قدم منى غداة النحر، نحره قبل أن يحلق أو يقصر. وكان هو ينحر هديه بيده. يصفهن قياما، ويوجههن إلى القبلة. ثم يأكل ويطعم.

145. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Medine'den Kâbe'ye kurbanlık gönderirken, hayvana Zülhuleyfe'de kurban nişanı takar, sonra da keserek cini (işaret) yapardı. Nişan takma işlemi ile cini yapma işlemini aynı yerde kıbleye karşı çevirerek yapardı. Kurban nişanı olarak hayvanların boynuna bir şeyler asar, cini olarak da sol tarafını kesmek suretiyle kanatırdı. Daha sonra da herkesle beraber Arafat'ta vakfe yerine gidilirdi. Oradan dönerken yine kurbanlıklar beraberlerinde olurdu. Bayramın birinci günü sabahı Mina'ya gelince saçları kesmeden ve tıraş olmadan önce kurbanını keserdi. Abdullah kurbanlarını sıraya sokar, kıbleye karşı çevirir ve onları bizzat kendisi eliyle keserdi. Daha sonra kendisi yer, başkalarına da ikram ederdi.[110]

١٤٦ – وحدثني عن مالك، عن نافع؛ أن عبد الله بن عمر كان إذا طعن في سنام هديه، وهو يشعره، قال: بسم الله. والله أكبر.

وحدثني عن مالك، عن نافع؛ أن عبد الله بن عمر كان يقول: الهدي ما قلد وأشعر، ووقف به بعرفة.

وحدثني عن مالك، عن نافع؛ أن عبد الله بن عمر كان يجلل بدنه القباطي، والأنماط، والحلل. ثم يبعث بها إلى الكعبة، فيكسوها إياها.

وحدثني عن مالك؛ أنه سأل عبد الله بن دينار: ما كان عبد الله بن عمر يصنع بجلال بدنه، حين كسيت الكعبة هذه الكسوة؟ قال: كان يتصدق بها.

(110) Şeybanî, 399

146. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Kâbe'ye göndereceği kurbanlık devenin hörgücünü keserek cini (işaret) yaparken şöyle derdi: «Allahın ismiyle, Allah en büyüktür.»

Hedy'in (yani Kâbe'ye gönderilen kurbanlık hayvanın) ne olduğu hakkında da şöyle derdi: Hedy, kurban nişanı takılıp, kan çıkartılarak nişan yapılan ve Arafat'ta vakfe esnasında orada bulundurulan hayvandır.

Abdullah b. Ömer, Kâbe'ye göndereceği kurbanlık develere çeşitli çullar örter, sonra da bu çulları Kâbe'ye göndererek Kâbe'nin örtüsüne ilave ederdi.

İmam Malik, Abdullah b. Dinar'a:

«—Abdullah b. Ömer'in Kâbe'ye göndereceği develer için yaptırıp sonra da Kâbe'ye gönderdiği çullar ne oldu?» diye sordu. O da:

«— Onlar sadaka olurdu» cevabını verdi.[111]

١٤٧ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : فِي الضَّحَايَا وَالْبُدْنِ ، الثَّنِيُّ فَمَا فَوْقَهُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَشُقُّ جِلَالَ بُدْنِهِ ، وَلا يُجَلِّلُهَا حَتَّى يَغْدُوَ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِبَنِيهِ : يَا بَنِيَّ لا يُهْدِيَنَّ أَحَدُكُمْ مِنَ الْبُدْنِ شَيْئًا يَسْتَحْيِي أَنْ يُهْدِيَهُ لِكَرِيمِهِ . فَإِنَّ اللهَ أَكْرَمُ الْكُرَمَاءِ . وَأَحَقُّ مَنِ اخْتِيرَ لَهُ .

147. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Kâbe'ye gönderilecek kurbanlıkların küçük olmamalarını söylerdi.

Abdullah b.Ömer, Mina'dan Arafat'a çıkıncaya kadar kurbanlık develerin çullarını üzerlerinden almazdı.

Hişam, babası Urve'nin şöyle dediğini naklediyor: «Yavrularım! Hiç biriniz şerefli dostlarınıza layık görmediğiniz hayvanları, Kâbe'ye kurbanlık için göndermeyin. Çünkü Allah, şereflilerin en şereflisi ve en iyisine lâyık olandır.»

(111) Şeybanî, 400.

47. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIĞIN SAKATLANMASI VEYA KAYBOLMASI

١٤٨ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ صَاحِبَ هَدْىِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . كَيْفَ أَصْنَعُ بِمَا عَطِبَ مِنَ الْهَدْىِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كُلُّ بَدَنَةٍ عَطِبَتْ مِنَ الْهَدْىِ فَانْحَرْهَا . ثُمَّ أَلْقِ قِلاَدَتَهَا فِى دَمِهَا . ثُمَّ خَلِّ بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ يَأكلُونَهَا » .

148. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) Kâbe'ye gidecek kurbanlığı gönderdiği zat Hz. Peygambere:

«— Ya Resûlallah! Kurbanlık sakatlanırsa ne yapayım?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) şu cevabı verdi:

«— Sakatlanan her kurbanlığı kes, sonra kurbanlık nişanını da kanına karıştır, daha sonra da insanlara ver etini yesinler.»[112]

١٤٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ سَاقَ بَدَنَةً تَطَوُّعًا ، فَعَطِبَتْ ، فَنَحَرَهَا ، ثُمَّ خَلَّىٰ بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ يَأْكُلُونَهَا ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ شَىْءٌ . وَإِنْ أَكَلَ مِنْهَا ، أَوْ أَمَرَ مَنْ يَأْكُلُ مِنْهَا ، غَرِمَهَا .

وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِىِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ مِثْلَ ذٰلِكَ .

149. Saîd b. Müseyyeb'den: Nafile olarak Kâbe'ye kurban gönderen bir kimsenin hayvanı sakatlanırsa onu derhal keser, etini insanlara dağıtır. Başka bir şey gerekmez. Ancak şayet etinden kendisi yer, başkalarına da yemelerini emrederse yeniden bir tane daha kesmesi gerekir.

Abdullah b. Abbas'tan da aynı mealde bir rivayet vardır.[113]

(112) Ebu Davud, Hacc, 11/18; Tirmizî, Hacc, 7/71; İbn Mace, Hacc, 25/101. Ayrıca bkz. Şeybanî, 405.
(113) Şeybanî, 404.

١٥٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ؛ أنّهُ قَالَ: مَنْ أهْدَى بَدَنَةً، جَزَاءً أوْ نَذْرًا. أوْ هَدْىَ تَمَتُّعٍ، فَأُصِيبَتْ فِى الطَّرِيقِ، فَعَلَيْهِ الْبَدَلُ.

وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ؛ أنّهُ قَالَ: مَنْ أهْدَى بَدَنَةً. ثُمَّ ضَلَّتْ أوْ مَاتَتْ. فَإِنَّهَا، إنْ كَانَتْ نَذْرًا، أبْدَلَهَا. وَإنْ كَانَتْ تَطَوُّعًا، فَإنْ شَاءَ أبْدَلَهَا وَإنْ شَاءَ تَرَكَهَا.

وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ؛ أنّهُ سَمِعَ أهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ: لا يَأْكُلُ صَاحِبُ الْهَدْيِ مِنَ الْجَزَاءِ وَالنُّسُكِ.

150. İbn Şihab'tan: Bir kimsenin ceza, adak veya temettu kurbanı olarak sevkettiği hayvan yolda ölürse, yerine bir daha göndermesi gerekir. Abdullah b. Ömer'den: Kâbe'ye kurbanlık hayvan gönderen kimsenin kurbanlığı kaybolsa ve ölse, gönderilen bu hayvan da adak dolayısiyle ise, yeniden bir tane daha göndermesi icabeder. Yok eğer nafile olarak gönderiyorsa, isterse yeniden bir tane daha gönderir, istemezse göndermez.

İmam Malik'ten: *Alimlerin, «Bir cezadan dolayı ve hac ibadeti için Kâbe'ye gönderilen kurbanlığın etinden sahibi yiyemez»* dediklerini duydum.

48. İHRAMLI İKEN HANIMI İLE CİNSİ MÜNASEBETTE BULUNANIN CEZASI

١٥١ – حدثنى يحيى عن مالك ؛ أنه بلغه أن عمر بن الخطاب وعلى بن أبى طالب وأبا هريرة سئلوا : عن رجل أصاب أهله وهو محرم بالحج ؟ فقالوا : ينفذان . يمضيان لوجههما حتى يقضيا حجهما . ثم عليهما حج قابل والهدى . قال وقال على بن أبى طالب : وإذا أهلا بالحج من عام قابل ، تفرقا حتى يقضيا حجهما .

151. İmam Malik'ten: Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî Talip ve Ebû Hüreyre'ye:

«— Hac için ihrama giren kimse, hanımıyla cinsî münasebette bulunması halinde ne yapar?» diye soruldu.

«— Haccını îfâya devam eder, ancak ertesi sene tekrar bir hac yapması ve kurban kesmesi icap eder» diye cevap verdiler. Ayrıca Hz. Ali şunu da ilâve etti:

«— Ertesi seneki hacda, haccı bitirinceye kadar karı-koca bir birine yaklaşmazlar.

١٥٢ – وحدثنى عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ؛ أنه سمع سعيد بن المسيب يقول : ما ترون فى رجل وقع بامرأته وهو محرم ؟ فلم يقل له القوم شيئا . فقال سعيد : إن رجلا وقع بامرأته وهو محرم ، فبعث إلى المدينة يسأل عن ذلك . فقال بعض الناس : يفرق بينهما إلى عام قابل . فقال سعيد بن المسيب : لينفذا لوجههما . فليتما حجهما الذى أفسداه . فإذا فرغا رجعا . فإن أدركهما حج قابل ، فعليهما الحج والهدى . ويهلان من حيث أهلا بحجهما الذى أفسداه . ويتفرقان حتى يقضيا حجهما .

قال مالك : يهديان جميعا ، بدنة بدنة .

قال مالك ، فى رجل وقع بامرأته فى الحج ، ما بينه وبين أن يدفع من عرفة ويرمى الجمرة : إنه يجب عليه الهدى ، وحج قابل . قال : فإن كانت إصابته أهله بعد رمى

الجمْرَةِ . فَإِنَّمَا عَلَيْهِ أَنْ يَعْتَمِرَ وَيُهْدِيَ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ حَجٌّ قَابِلٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالَّذِي يُفْسِدُ الحَجَّ أَوِ العُمْرَةَ . حَتَّى يَجِبَ عَلَيْهِ ، فِي ذٰلِكَ ، الهَدْيُ فِي الحَجِّ أَوِ العُمْرَةِ ، التِقَاءُ الخِتَانَيْنِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَاءٌ دَافِقٌ .

قَالَ : وَيُوجِبُ ذٰلِكَ أَيْضًا المَاءُ الدَّافِقُ ، إِذَا كَانَ مِنْ مُبَاشَرَةٍ . فَأَمَّا رَجُلٌ ذَكَرَ شَيْئًا ، حَتَّى خَرَجَ مِنْهُ مَاءٌ دَافِقٌ ، فَلَا أَرَى عَلَيْهِ شَيْئًا . وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا قَبَّلَ امْرَأَتَهُ ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ ذٰلِكَ مَاءٌ دَافِقٌ ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ فِي القُبْلَةِ إِلَّا الهَدْيُ . وَلَيْسَ عَلَى المَرْأَةِ الَّتِي يُصِيبُهَا زَوْجُهَا ، وَهِيَ مُحْرِمَةٌ مِرَارًا ، فِي الحَجِّ أَوِ العُمْرَةِ ، وَهِيَ لَهُ فِي ذٰلِكَ مُطَاوِعَةٌ . إِلَّا الهَدْيُ وَحَجُّ قَابِلٍ . إِنْ أَصَابَهَا فِي الحَجِّ . وَإِنْ كَانَ أَصَابَهَا فِي العُمْرَةِ ، فَإِنَّمَا عَلَيْهَا قَضَاءُ العُمْرَةِ الَّتِي أَفْسَدَتْ ، وَالهَدْيُ .

152. Yahya b. Saîd, Saîd b. Müseyyeb'in «İhramlı iken hanımıyla cinsî münasebette bulunan kimse hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu konuda seleften bize bir şey intikal etmedi» dediğini duydu. Ona cevaben

«— İhramlı iken hanımıyla münasebette bulunan bir adam Medine'ye adam göndererek durumu sordurdu. Bazıları ertesi seneki hacca kadar karı-koca birbirlerinden ayrı dururlar, dediler.» deyince Saîd b. Müseyyeb şöyle dedi: «Hacca devam ederler, başladıkları bu haccı bitirdikten sonra memleketlerine dönerler. Şayet ertesi seneki hacca ömürleri vefa ederse yeniden haccedip kurban kesmeleri, ihrama girerken de geçen sene ihrama girdikleri yerden girmeleri ve hac işlemlerini yaptıkları sürece karı-koca birbirlerinden ayrı durmaları gerekir.»

İmam Malik'ten: *Bu durumdaki karı kocanın her ikisininin de ayrı ayrı kurban kesmeleri gerekir.*

Hacda Arafat'tan dönüş ile Cemreleri taşlama zamanı arasında geçen süre içinde hanımıyla cinsi münasebette bulunan kimse için İmam Malik der ki: *Kâbe'ye bir kurban göndermesi ve ertesi sene yeniden haccetmesi farzdır. Şayet bu münasebet Cemreleri taşladıktan sonra olmuşsa, o takdirde sadece umre yapıp kurban kesmesi icabeder, ertesi yıl tekrar haccetmez.»*

İmam Malik'ten: *Münasebet neticesi haccını veya umresini ifsat eden kimsenin, meni inzal olmasa bile haccında veya umresinde kurban kesmesi lâzımdır.*

Karı koca arasında temas neticesi meni gelmişse, hac bozulur, fakat meni temastan değil de erkeğin bir şeyi hatırlamasından dolayı gelmişse bir şey gerekmez. Bir adam karısını öper de meni gelmezse, öpme cezası olarak Kâbe'ye bir kurbanlık gönderir.

Kadın hac veya umre için ihrama girmiş ve kendi isteğiyle kocası kendisiyle birkaç defa cinsî münasebette bulunmuşsa, ertesi sene tekrar hacca gitmesi ve Kâbe'ye kurban göndermesi, şayet umre ihramında bu işi yapmışsa kazası umresi yapması ve bir de kurban kesmesi lâzımdır.

49. HACCA YETİŞEMEYENLERİN YAPACAĞI İŞLER

١٥٣ - حدثني يحيى عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنه قال: أخبرني سليمان بن يسار؛ أن أبا أيوب الأنصاري خرج حاجا. حتى إذا كان بالنازية من طريق مكة. أضل رواحله. وإنه قدم على عمر بن الخطاب يوم النحر. فذكر ذلك له. فقال عمر: اصنع كما يصنع المعتمر. ثم قد حللت. فإذا أدركك الحج قابلا فاحجج، وأهد ما استيسر من الهدي.

153. Süleyman b. Yesar'dan: Ebû Eyyüb el-Ensari hacca gitmek için yola çıktı. Mekke yolu üzerindeki Nazîye'ye gelince bineğini kaybetti. Bayram günü Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktı, olanları anlattı. Ömer (r.a.) ona:

«— Umre yapan nasıl yaparsa, sen de öyle yap ve ihramdan çık. Ertesi sene hac zamanı gelince tekrar haccet ve kolayına gelenden bir de kurban kes» dedi.

١٥٤ - وحدثني مالك عن نافع، عن سليمان بن يسار؛ أن هبار بن الأسود، جاء يوم النحر، وعمر بن الخطاب ينحر هديه. فقال: يا أمير المؤمنين. أخطأنا العدة. كنا نرى أن هذا اليوم يوم عرفة. فقال عمر: اذهب إلى مكة، فطف أنت ومن معك. وانحروا هديا إن كان معكم. ثم احلقوا أو قصروا وارجعوا. فإذا كان عام قابل فحجوا وأهدوا. فمن لم يجد فصيام ثلاثة أيام في الحج وسبعة إذا رجع.

قال مالك: ومن قرن الحج والعمرة. ثم فاته الحج فعليه أن يحج قابلا. ويقرن بين الحج والعمرة. ويهدي هديين: هديا لقرانه الحج مع العمرة، وهديا لما فاته من الحج.

154. Süleyman b. Yesar'dan: Hebbar b. Esved, bayramın birinci günü Ömer b. Hattab kurbanını keserken huzuruna çıktı:

«— Mü'minlerin emiri! Günleri karıştırdık, biz bu gün arafe zannediyorduk» dedi. Ömer (r.a.) ona:

«— Mekke'ye git, yanındakilerle beraber tavafınızı yapın. Şayet varsa kurbanınızı da kesin. Sonra tıraş olup veya saçlarınızı

kısaltıp evinize dönünüz. Gelecek sene hac zamanı haccınızı ifa edip kurban kesiniz. Eğer kurbanlık bulamazsanız üç gün hac esnasında, yedi gün de hacdan dönünce oruç tutunuz» dedi.

İmam Malik'ten: *Kıran haccı yapan bir kimse haccı ifa edemeden kaçırsa, ertesi sene tekrar kıran haccı yapması lâzımdır. Yine ertesi yıl kurbanları da çift keser, bunların biri kıran haccı için, diğeri ise geçen sene kaçırdığı hac içindir.*

50. MİNA'DAN DÖNMEDEN KARISI İLE CİNSİ MÜNASEBETTE BULUNMANIN CEZASI

١٥٥ – حدثني يحيى عن مالك ، عن أبي الزبير المكي ، عن عطاء بن أبي رباح ، عن عبد الله بن عباس ؛ أنه سئل عن رجل وقع بأهله وهو بمنى ، قبل أن يفيض . فأمره أن ينحر بدنة .

155. Abdullah b. Abbas'tan: Bana Mina'dan dönmeden hanımıyla cinsi münasebette bulunan bir adamın durumu soruldu. Kâbe'ye bir dişi deve kurban göndermesini söyledim.

١٥٦ – وحدثني عن مالك ، عن ثور بن زيد الديلي ، عن عكرمة مولى ابن عباس ؛ قال لا أظنه إلا عن عبد الله بن عباس ؛ أنه قال : الذي يصيب أهله قبل أن يفيض ، يعتمر ويهدي .

١٥٧ – وحدثني عن مالك ؛ أنه سمع ربيعة بن أبي عبد الرحمن يقول في ذلك ، مثل قول عكرمة عن ابن عباس .

قال مالك : وذلك أحب ما سمعت إلي في ذلك .

وسئل مالك : عن رجل نسي الإفاضة حتى خرج من مكة ورجع إلى بلاده ؟ فقال : أرى ، إن لم يكن أصاب النساء ، فليرجع ، فليفض . وإن كان أصاب النساء ، فليرجع ، فليفض ، ثم ليعتمر وليهد . ولا ينبغي له أن يشتري هديه من مكة وينحره بها . ولكن ، إن لم يكن ساقه معه من حيث اعتمر ، فليشتره بمكة . ثم ليخرجه إلى الحل . فليسقه منه إلى مكة . ثم ينحره بها .

156. İbn Abbas'ın azatlısı İkrime'den: Abdullah b. Abbas'tan başkası olacağını zannetmiyorum biri şöyle demişti: Ziyaret tavafını yapmadan ailesiyle cinsî münasebette bulunan kimse umresini yeniler ve kurban keser.

157. İmam Malik, Rebia b. Ebî Abdurrahman'ı İkrime'nin İbn Abbas'tan naklettiği sözün aynısını söylerken işittiğini rivayet etmiştir.

İmam Malik bu konuda şöyle der: *Bu mevzuda duyup en çok beğendiğim rivayetler bunlardır.*

İmam Malik'e, ziyaret tavafını unutarak Mekke'den ayrılıp memleketine dönen kimsenin durumu soruldu. Şu cevabı verdi:

Şayet hanımıyle cinsî münasebette bulunmamışsa geri gelip ziyaret tavafını yapsın. Hanımıyla cinsi münasebette bulunmuşsa yine dönüp ziyaret tavafını yapsın, ayrıca umre yapıp kurban kessin. Kurbanlığını Mekke'de satın alıp orada kesmesi gerekmez, ancak umreye girdiği yerde yanında kurbanlığı yoksa Mekke'den satın alıp onu Hill'e çıkardıktan sonra Kâbe'ye göndersin, daha sonra da keser.

51. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIĞIN EN KOLAYA GELENİ

١٥٨ - وحدثني يحيى عن مالك، عن جعفر بن محمد، عن أبيه، عن علي بن أبي طالب؛ كان يقول: ما استيسر من الهدي، شاة.

158. Ali b. Ebî Talib'den: Kâbe'ye gönderilecek kurbanlıkların en kolay elde edileni koyundur.

١٥٩ - وحدثني عن مالك؛ أنه بلغه: أن عبد الله بن عباس كان يقول: ما استيسر من الهدي، شاة.

قال مالك: وذلك أحب ما سمعت إلي في ذلك. لأن الله تبارك وتعالى يقول في كتابه ﴿ يا أيها الذين آمنوا لا تقتلوا الصيد وأنتم حرم ومن قتله منكم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم يحكم به ذوا عدل منكم هديا بالغ الكعبة أو كفارة طعام مساكين أو عدل ذلك صياما ﴾ فمما يحكم به في الهدي، شاة. وقد سماها الله هديا. وذلك الذي لا اختلاف فيه عندنا. وكيف يشك أحد في ذلك؟ وكل شيء لا يبلغ أن يحكم فيه ببعير أو بقرة. فالحكم فيه، شاة. وما لا يبلغ أن يحكم فيه بشاة. فهو كفارة من صيام، أو إطعام مساكين.

159. Abdullah b. Abbas'tan: Hedy'in en kolay temin edilebilecek olanı koyundur.

İmam Malik de der ki: *Bu konuda duyup en çok beğendiğim budur. Çünkü Allah teâlâ kitabında şöyle buyurur:*

«Ey insanlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadarına denk olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır.»[114]

Burada: «Kâbe'ye ulaşacak kurbanın» koyun olduğuna hükmedilmiştir. Fakat ayet-i kerimede bu hedy olarak belirtiliyor.

(114) Maide, 5/95.

Ayette hedy olarak belirtilenin en kolay elde edilen kurbanlığın koyun olduğunda biz Medineliler de müttefikiz.

Bu konuda bir kimse nasıl şüphe edebilir? Deve veya sığır olduğuna hükmetmek mümkün olmadığına göre buna koyun diye hükmedilebilir. Koyun değerinden az olursa, buna da oruç kefareti veya düşkünleri doyurma olarak hükmedilir.

١٦٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ بَدَنَةٌ أَوْ بَقَرَةٌ .

160. Abdullah b. Ömer'den: Kâbe'ye göndermek için en kolay elde edilebilecek kurbanlık, deve yahut da sığırdır.

١٦١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ : أَنَّ مَوْلَاةً لِعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يُقَالُ لَهَا رُقَيَّةُ ، أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا خَرَجَتْ مَعَ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ إِلَى مَكَّةَ . قَالَتْ فَدَخَلَتْ عَمْرَةُ مَكَّةَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ . وَأَنَا مَعَهَا . فَطَافَتْ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ دَخَلَتْ صُفَّةَ الْمَسْجِدِ . فَقَالَتْ : أَمَعَكِ مِقَصَّانِ ؟ فَقُلْتُ : لَا . فَقَالَتْ : فَالْتَمِسِيهِ لِى . فَالْتَمَسْتُهُ ، حَتَّى جِئْتُ بِهِ . فَأَخَذَتْ مِنْ قُرُونِ رَأْسِهَا . فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ النَّحْرِ ، ذَبَحَتْ شَاةً .

161. Abdurrahman'ın kızı Amre'nin azatlısı Rukayye'den: Abdurrahman'ın kızı Amre, Mekke'ye gitmek için yola çıktı. Mekke'ye Zilhiccenin sekizinci günü vardı. Ben de yanında idim. Tavaf ve sa'y yaptı, sonra da Mescidin avlusuna girerek bana:

«— Yanında makas var mı?» dedi.

«— Hayır?» dedim.

«— Öyleyse bul!» dedi. Bulup getirdim. Makasla başından saçlarını kısalttı. Bayramın birinci günü de bir koyunu kurban olarak kesti.

52. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIKLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

١٦٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ الْمَكِّيِّ : أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ ، جَاءَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، وَقَدْ ضَفَرَ رَأْسَهُ . فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . إِنِّي قَدِمْتُ بِعُمْرَةٍ مُفْرَدَةٍ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : لَوْ كُنْتُ مَعَكَ ، أَوْ سَأَلْتَنِي ، لأَمَرْتُكَ أَنْ تَقْرِنَ . فَقَالَ الْيَمَانِيُّ : قَدْ كَانَ ذٰلِكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : خُذْ مَا تَطَايَرَ مِنْ رَأْسِكَ ، وَأَهْدِ . فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ : مَا هَدْيُهُ . يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؟ فَقَالَ : هَدْيُهُ . فَقَالَتْ لَهُ : مَا هَدْيُهُ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : لَوْ لَمْ أَجِدْ إِلا أَنْ أَذْبَحَ شَاةً ، لَكَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ

162. Sadaka b. Yesar el-Mekkî'den: Yemenli bir adam Abdullah b. Ömer'e geldi. Adam saçlarını örmüştü. «Ya Ebû Abdurrahman! Ben sadece umre yapmak için geldim!» dedi. Abdullah b. Ömer ona:

«— Eğer ben yanında olsaydım veya bana sorsaydın, sana kıran haccı (aynı ihramla hac ve umre) yapmanı söylerdim.» deyince Yemenli:

«— Oldu bir kere!» dedi. Abdullah b. Ömer:

«— Öyleyse başındaki yüksekliği (saçlarını) kısalttır, sonra da Kâbe'ye kurbanlık gönder.» deyince Iraklı bir kadın:

«— Gönderilecek kurbanlık nedir, Ebû Abdurrahman?» dedi. Abdullah tekrar:

«— Kurbanlık,» deyince kadın:

«— Kurbanlığın bedeli nedir?» dedi.

Bunun üzerine Abdullah b. Ömer:

«— Şayet kesecek hiç bir şey bulamazsan, bir koyun kes. Bence bu, oruç tutmandan daha iyidir» dedi.

١٦٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ ، إِذَا حَلَّتْ لَمْ تَمْتَشِطْ ، حَتَّى تَأْخُذَ مِنْ قُرُونِ رَأْسِهَا . وَإِنْ كَانَ لَهَا هَدْيٌ ، لَمْ تَأْخُذْ مِنْ شَعْرِهَا شَيْئًا ، حَتَّى تَنْحَرَ هَدْيَهَا .

163. Abdullah b.Ömer'den: İhramda bulunan bir kadın ihramdan çıktığı zaman saçlarını kestirinceye kadar saçlarını taramaz. Şayet yanında kurbanlığı varsa, onu kesinceye kadar da saçlarını kısalttırmaz.

١٦٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : لا يَشْتَرِكُ الرَّجُلُ وَامْرَأَتُهُ فِي بَدَنَةٍ وَاحِدَةٍ . لِيُهْدِ كُلُّ وَاحِدٍ بَدَنَةً ، بَدَنَةً .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَمَّنْ بُعِثَ مَعَهُ بِهَدْيٍ يَنْحَرُهُ فِي حَجٍّ ، وَهُوَ مُهِلٌّ بِعُمْرَةٍ . هَلْ يَنْحَرُهُ إِذَا حَلَّ ، أَمْ يُؤَخِّرُهُ حَتَّى يَنْحَرَهُ فِي الْحَجِّ . وَيَحِلُّ هوَ مِنْ عُمْرَتِهِ ؟ فَقَالَ : بَلْ يُؤَخِّرُهُ حَتَّى يَنْحَرَهُ فِي الْحَجِّ .وَيَحِلُّ هُوَ مِنْ عُمْرَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالَّذِي يُحْكَمُ عَلَيْهِ بِالْهَدْيِ فِي قَتْلِ الصَّيْدِ ، أَوْ يَجِبُ عَلَيْهِ هَدْيٌ فِي غَيْرِ ذٰلِكَ . فَإِنَّ هَدْيَهُ لا يَكُونُ إِلا بِمَكَّةَ . كَمَا قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ ﴾ وَأَمَّا مَا عُدِلَ بِهِ الْهَدْيُ مِنَ الصِّيَامِ أَوِ الصَّدَقَةِ ، فَإِنَّ ذٰلِكَ يَكُونُ بِغَيْرِ مَكَّةَ . حَيْثُ أَحَبَّ صَاحِبُهُ أَن يَفْعَلَهُ ، فَعَلَهُ .

164. İmam Malik'ten: Bazı ilim adamlarının şöyle dediklerini duydum: Karı koca bir kurbanlığa ortak olmaz, her biri ayrı ayrı kurbanlık gönderir.

İmam Malik'e:

«— Umre için ihrama giren biri adına hacda kesmesi için bir kurbanlık gönderilse, bu zat umre için girdiği ihramdan çıkınca gönderilen kurbanlığı kesebilir mi, yoksa kendisi ihramdan çıkar kesme işlemini tehir mi eder?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«— Kendisi umre ihramından çıkar, kurbanlığı da vaktinde kesmek için tehir eder.»

İmam Malik'ten: *«Harem'de avlandığı için veya başka bir sebepten, Kâbe'ye bir kurbanlık gönderilmesine hükmedilen kimsenin bu kurbanı sadece Mekke'de kesilebilir. Çünkü âyeti kerimede «Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanlık» denilmektedir. Fakat kurbanlığa denk sayılan oruç ve sadaka, başka yerlerde de ifa edilebilir. Çünkü oruç başka yerde tutulabildiği gibi, sadaka da başka yerde meselâ bunları yapmakla mükellef olan kimsenin istediği yerde yerine getirilebilir.»*

١٦٥ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد، عن يعقوب بن خالد المخزومي، عن أبي أسماء مولى عبد الله بن جعفر: أنه أخبره: أنه كان مع عبد الله بن جعفر. فخرج معه من المدينة. فمروا على حسين بن علي، وهو مريض بالسقيا. فأقام عليه عبد الله بن جعفر. حتى إذا خاف الفوات خرج. وبعث إلى علي بن أبي طالب، وأسماء بنت عميس، وهما بالمدينة، فقدما عليه. ثم إن حسينا أشار إلى رأسه. فأمر علي برأسه فحلق. ثم نسك عنه بالسقيا. فنحر عنه بعيرا.

قال يحيى بن سعيد: وكان حسين خرج مع عثمان بن عفان، في سفره ذلك، إلى مكة.

165. Abdullah b. Cafer'in azatlısı Ebû Esma'dan: Abdullah b. Cafer'le beraberdim. Onunla Medine'den yola çıktık. Sükya'da hastalanan Hüseyin b. Ali'ye uğradık... Abdullah b. Cafer, orada haccı kaçırma tehlikesi belirinceye kadar kaldı. Medine'de bulunan Ali b. Ebî Talib'e ve Umeys'in kızı Esma'ya haber gönderdi. Onlar da geldiler... Daha sonra Hz. Hüseyin –tıraş için– başını işaret etti. Bunun üzerine Hz. Ali, oğlunun saçlarının tıraş edilmesini emretti. Daha sonra ise Sükya'da kefareti yerine getirilerek bir deve kurban kesildi.

Yahya b. Saîd bu konuda şöyle der: Hz. Hüseyin, bu Mekke yolculuğuna Osman b. Affan'la çıkmıştı.

53. AREFE VE MÜZDELİFE'DE VAKFENİN YAPILIŞI

١٦٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أنّهُ بَلَغَهُ : أنّ رَسُولَ الله ﷺ قَالَ « عَرَفَةُ كُلُّها مَوْقِفٌ . وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ عُرَنَةَ . وَالْمُزْدَلِفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ . وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ مُحَسِّرٍ » .

166. İmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir, ancak Urane vadisinden yukarı çıkın. Müzdelife'nin de her tarafında vakfe yapılabilir, yalnız Batn-ı Muhassir'de durmayın.»**[115]

١٦٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبْدِ الله بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أنّهُ كَانَ يَقُولُ : اعْلَمُوا أنّ عَرَفَةَ كُلَّهَا مَوْقِفٌ . إلا بَطْنَ عُرَنَةَ . وَأنّ الْمُزْدَلِفَةَ كُلَّهَا مَوْقِفٌ . إلا بَطْنَ مُحَسِّرٍ .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ فَلا رَفَثَ وَلا فُسُوقَ وَلا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾ قَالَ : فَالرَّفَثُ إصَابَةُ النِّسَاءِ ، وَاللهُ أعْلَمُ . قَالَ الله تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إلَى نِسَائِكُمْ ﴾ قَالَ : وَالْفُسُوقُ الذَّبْحُ لِلأنْصَابِ ، وَاللهُ أعْلَمُ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ أَوْ فِسْقاً أُهِلَّ لِغَيْرِ الله بِهِ ﴾ قَالَ : وَالْجِدَالُ فِي الْحَجِّ ، أنّ قُرَيْشاً كَانَتْ تَقِفُ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِقُزَحَ . وَكَانَتِ الْعَرَبُ وَغَيْرُهُمْ يَقِفُونَ بِعَرَفَةَ . فَكَانُوا يَتَجَادَلُونَ . يَقُولُ هَؤُلاءِ نَحْنُ أصْوَبُ ، وَيَقُولُ هَؤُلاءِ نَحْنُ أصْوَبُ . فَقَالَ اللهُ تَعَالَى ﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكاً هُمْ نَاسِكُوهُ فَلا يُنَازِعُنَّكَ فِي الأمْرِ وَادْعُ إلَى رَبِّكَ إنّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴾ فَهَذَا الْجِدَالُ . فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أعْلَمُ . وَقَدْ سَمِعْتُ ذَلِكَ مِنْ أهْلِ الْعِلْمِ .

167. Abdullah b. Zübeyr'den: Bilmiş olun ki Urane vadisi hariç Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir. Batn-ı Muhassir hariç müzdelife'nin de her yerinde vakfe yapılabilir.

İmam Malik bu konuda şöyle der: *Allah Teâlâ ayet- kerimede:* ***«Hacda kadınlarla refes/cinsî münasebet, füsuk/putlara kurban ve cidal/cedelleşme yoktur.»***[116] *buyurmaktadır. Alla-*

(115) Müslim (Hacc, 15/149) ile mevsul olarak yer almıştır.
(116) Bakara, 2/197.

hu a'lem, bu ayeti kerimede geçen refes kelimesi cinsî münasebet olarak, füsuk kelimesi putlara kurban kesme olarak şu ayeti kerimelerde geçmektedir:

«— Oruç tuttuğunuz günlerin geceleri kadınlarınıza yaklaşmanız (refes) ***size helâl kılındı.»***[117]

«Veya Allah'tan başkası için ihrama girip kurban kesmek (fısk)...»

Hac'da Cidal'e gelince, cahiliyye devrinde Kureyşliler Muzdelife'deki Kuzah'da, diğer Araplar ve başkaları ise Arafatta durur. Kureyş: «Biz daha doğru yoldayız,» Araplar ve diğerleri: «Biz daha doğru yoldayız!» diye mücadele ederlerdi. Bunun için Cenab-ı Allah şu ayeti inzal buyurdu:

«— Her ümmet için kendisiyle amel ettikleri bir şeriat kıldık. Onun için bu konuda seninle niza' yapmasınlar. Sen onları rabbine çağır, çünkü sen en doğru yoldasın.»[118]

Bu ayette sözü edilen (niza') cidaldir. Ben bunu ehl-i ilimden işittim.

(117) Bakara, 2/187.
(118) Maide, 5/48.

54. BİNEK ÜZERİNDE VE TEMİZ OLMADAN VAKFE YAPILABİLMESİ

١٦٨ - سُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَقِفُ الرَّجُلُ بِعَرَفَةَ ، أَوْ بِالْمُزْدَلِفَةِ ، أَوْ يَرْمِي الْجِمَارَ ، أَوْ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَهُوَ غَيْرُ طَاهِرٍ ؟ فَقَالَ : كُلُّ أَمْرٍ تَصْنَعُهُ الْحَائِضُ مِنْ أَمْرِ الْحَجِّ ، فَالرَّجُلُ يَصْنَعُهُ وَهُوَ غَيْرُ طَاهِرٍ . ثُمَّ لا يَكُونُ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي ذٰلِكَ . وَالْفَضْلُ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ فِي ذٰلِكَ كُلِّهِ طَاهِرًا . وَلا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَتَعَمَّدَ ذٰلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الْوُقُوفِ بِعَرَفَةَ لِلرَّاكِبِ . أَيَنْزِلُ أَمْ يَقِفُ رَاكِبًا ؟ فَقَالَ : بَلْ يَقِفُ رَاكِبًا . إِلا أَنْ يَكُونَ بِهِ ، أَوْ بِدَابَّتِهِ ، عِلَّةٌ . فَاللّٰهُ أَعْذَرُ بِالْعُذْرِ .

168. İmam Malik'e: «Bir adam temiz değilse Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe yapabilir, cemreleri taşlayabilir veya Safa ile Merve arasında Sa'y edebilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: *«Hacda hayızlı bir kadının yapabileceği her şeyi, temiz olmayan bir adam da yapabilir. Bu yüzden bir şey lâzım gelmez. Ancak efdal olan, adamın devamlı temiz olması ve kasten pis durmamasıdır.»*

Yine İmam Malik'e: «Arafat'ta binekli olarak vakfe yapan kimse vakfesini bineği üzerinde mi yapar, yoksa inip de mi yapar?» diye soruldu. Cevaben dedi ki:

«Binek üzerinde yapar. Ancak kendisinde ve bineğinde bir özür olmaması lâzımdır. Allah özürleri en çok kabul edendir.»

55. HACCI KAÇIRAN KİMSENİN VAKFE YAPMASI

١٦٩ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع؛ أنّ عبد الله بن عمر كان يقول: من لم يقف بعرفة، من ليلة المزدلفة، قبل أن يطلع الفجر، فقد فاته الحجّ. ومن وقف بعرفة، من ليلة المزدلفة، من قبل أن يطلع الفجر، فقد أدرك الحجّ.

169. Abdullah b. Ömer'den: Müzdelife gecesi fecir doğmazdan önce Arafat'ta vakfe yapmayan kimse, haccı kaçırmış demektir. Şayet, Müzdelife gecesi fecirden önce Arafatta vakfe yapmış ise, hacca yetişmiş olur.

١٧٠ - وحدّثني عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه؛ أنّه قال: من أدركه الفجر من ليلة المزدلفة. ولم يقف بعرفة. فقد فاته الحجّ. ومن وقف بعرفة من ليلة المزدلفة. قبل أن يطلع الفجر. فقد أدرك الحجّ.

قال مالك، في العبد يعتق في الموقف بعرفة: فإنّ ذلك لا يجزي عنه من حجّة الإسلام. إلا أن يكون لم يحرم، فيحرم بعد أن يعتق. ثمّ يقف بعرفة من تلك الليلة. قبل أن يطلع الفجر. فإن فعل ذلك أجزأ عنه. وإن لم يحرم حتّى طلع الفجر، كان بمنزلة من فاته الحجّ. إذا لم يدرك الوقوف بعرفة. قبل طلوع الفجر من ليلة المزدلفة. ويكون على العبد حجّة الإسلام يقضيها.

170. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Her kim ki Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfeye yetişememişse, hacca da yetişememiş demektir. Her kim de Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfesini yapmışsa hacca yetişmiş olur.

İmam Malik'ten: *Arafat'ta vakfe yerinde kölelikten azat edilen kimsenin kendisine farz olan haccı ifa edebilmesi için, azat edilince vakfe yapılan yerde hac için ihrama girmemiş olması ve azat edilir edilmez gidip ihrama girip o gece fecirden önce orada vakfe yapması şarttır. Şayet şafak söktüğü halde henüz daha hac için ihrama girememişse haccı kaçıran kimse durumundadır. Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfeye yetişemediyse, hac kendisine farz olur, sonradan kaza eder.*

56. KADIN VE ÇOCUKLARA ÖNCELİK TANINMASI

١٧١ - حدثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن سالم وعبيد الله، ابني عبد الله بن عمر: أن أباهما عبد الله بن عمر كان يقدم أهله وصبيانه من المزدلفة إلى منى. حتى يصلوا الصبح بمنى. ويرموا قبل أن يأتي الناس.

171. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ailesini ve çocuklarını Müzdelife'den Mina'ya sabah namazından önce gönderir ve kalabalıktan önce cemreleri taşlamalarını sağlardı.[119]

١٧٢ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد، عن عطاء بن أبي رباح: أن مولاة لأسماء بنت أبي بكر أخبرته. قالت: جئنا مع أسماء ابنة أبي بكر، منى، بغلس. قالت فقلت لها: لقد جئنا منى بغلس. فقالت: قد كنا نصنع ذلك مع من هو خير منك.

172. Ebû Bekr'in kızı Esma'nın azatlısı hanım der ki: Ebu Bekr'in kızı Esma ile beraber alaca karanlıkta Mina'ya geldik. Esma'ya:

«— Alaca karanlıkta geldik...» dedim. Bunun üzerine Esma:

«— Senden daha hayırlısıyle beraber olduğumuz zaman da aynı şekilde yapardık.» diye cevap verdi.[120]

١٧٣ - وحدثني عن مالك: أنه بلغه: أن طلحة بن عبيد الله كان يقدم نساءه وصبيانه من المزدلفة إلى منى.

173. İmam Malik'ten: *Talha b. Ubeydillah kadın ve çocuklarını Müzdelife'den Mina'ya önceden gönderirdi.*

١٧٤ - وحدثني عن مالك: أنه سمع بعض أهل العلم يكره رمي الجمرة. حتى يطلع الفجر من يوم النحر. ومن رمى فقد حل له النحر.

174. İmam Malik der ki: *Bir kısım alimlerin Bayram günü Şafak sökmeden cemrelerin taşlanmasını iyi görmediklerini duydum. Cemreleri taşlayanlara kurban kesmek helâl olur.*

(119) Buharî, Hacc, 25/98; Müslim, Hacc, 15/304. Ayrıca bkz. Şeybanî, 515.
(120) Buharî, Hacc, 25/98; Müslim, Hacc, 15/297.

١٧٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ؛ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا كَانَتْ تَرَى أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِى بَكْرٍ بِالْمُزْدَلِفَةِ . تَأْمُرُ الَّذِى يُصَلِّى لَهَا وَلأَصْحَابِهَا الصُّبْحَ . يُصَلِّى لَهُمُ الصُّبْحَ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ . ثُمَّ تَرْكَبُ فَتَسِيرُ إِلَى مِنًى . وَلاَ تَقِفُ .

175. Münzir'in kızı Fatma'dan: Ebû Bekr'in kızı Esma'yı kendisine ve arkadaşlarına namaz kıldıran kimseye sabah namazını şafak sökünce kıldırmasını emrederken gördüm. Daha sonra o bineğine biner, Mina'ya giderdi, orada vakfe yapmazdı.

57. ARAFAT'DAN MÜZDELİFE'YE DÖNÜŞ

١٧٦ – حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ أُسَامَةُ ابْنُ زَيْدٍ ، وَأَنَا جَالِسٌ مَعَهُ ، كَيْفَ كَانَ يَسِيرُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، حِينَ دَفَعَ ؟ قَالَ : كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ . فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ هِشَامٌ : وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَنَقِ .

176. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Üsame b. Zeyd'e Resûlullah'ın (s.a.v.) veda haccında Arafat'tan inerken nasıl yürüdüğü soruldu. Ben de yanında idim, şu cevabı verdi: «Normal adımlarla yürüyordu, ancak düz bir alana gelince hızlanıyordu.»

İmam Malik der ki: *Hişam «(Hadiste 'nas' diye geçen) hızlı yürüme, normal yürümenin biraz hızlandırılmışıdır.» dernektedir.*

١٧٧ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يحَرِّكُ رَاحِلَتَهُ فِي بَطْنِ مُحَسِّرٍ ، قَدْرَ رَمْيَةٍ بِحجَرٍ .

177. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Batn-ı Muhassir'de bineğini cemrelere bir taş atımlık mesafeye kadar sürerdi.

(121) Buharî, Hacc, 25/92; Müslim, 15/283, 284.

58. HACDA KURBAN KESİLMESİYLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٧٨ - حدثني يحيى عن مالك؛ أنه بلغه: أن رسول الله ﷺ قال، بمنى «هذا المنحر وكل منى منحر» وقال في العمرة «هذا المنحر» يعني المروة «وكل فجاج مكة وطرقها منحر».

178. İmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.), Mina'da: **«Mina'nın her tarafında kurban kesilebilir»** buyurduktan sonra: **«Merve'de de»** dedi. Daha sonra: **«Mekke'nin bütün sokak ve yollarında kurban kesilebilir»** buyurdu.[122]

١٧٩ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد، قال: أخبرتني عمرة بنت عبد الرحمن؛ أنها سمعت عائشة أم المؤمنين تقول: خرجنا مع رسول الله ﷺ لخمس ليال بقين من ذي القعدة. ولا نرى إلا أنه الحج. فلما دنونا من مكة، أمر رسول الله ﷺ من لم يكن معه هدي، إذا طاف بالبيت وسعى بين الصفا والمروة، أن يحل. قالت عائشة: فدخل علينا، يوم النحر، بلحم بقر. فقلت: ما هذا؟ فقالوا: نحر رسول الله ﷺ عن أزواجه.

قال يحيى بن سعيد: فذكرت هذا الحديث للقاسم بن محمد. فقال: أتتك، والله، بالحديث على وجهه.

179. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Aişe'nin şunları anlattığını duydum: Zilkade'nin bitimine beş gün kala Resûlullah ile birlikte yola çıktık. Sadece hac yapacağımızı zannediyorduk. Mekke'ye yaklaşınca Hz. Peygamber yanında kurbanlığı olmayanların tavaf ve sa'y'den sonra ihramdan çıkmalarını emretti. Bayram günü bize biraz sığır eti getirildi. «Bu nedir?» diye sordum. «Resûlullah (s.a.v.), hanımları için kurban kesti» dediler.

Yahya b. Saîd şöyle der: Bu hadisi Kasım b. Muhammed'e naklettim. Bana şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki Amre sana

(122) Ebu Davud, Hacc, 11/64 (Cabir'den); İbn Maçe, Menâsik, 25/73.

tam olarak, eksiksiz anlatmış.»[123]

١٨٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ حَفْصَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا ، وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ ؟ فَقَالَ : « إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي ، فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ » .

180. Mü'minlerin annesi Hafsa'dan: Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Herkese ne oluyor da ihramdan çıkıyorlar? Halbuki sen daha umreden çıkmadın! dedim. Resûlullah (s.a.v.) şu karşılığı verdi:

«— Ben saçlarımı keçeledim, kurbanlığıma nişanımı taktım, onun için kurbanı kesinceye kadar ihramdan çıkamam.»[124]

(123) Buharî, Hacc, 25/115; Müslim, Hacc, 15/125.
(124) Buharî, Hacc, 25/34; Müslim, Hacc, 15/126.

59. KURBAN KESİMİ

١٨١ - حدثني يحيى عن مالك ، عن جعفر بن محمد ، عن أبيه ، عن علي بن أبي طالب : أن رسول الله ﷺ نحر بعض هديه . ونحر غيره بعضه .

181. Ali b. Ebî Talib'ten: Resûlullah (s.a.v.) kurbanlıklarından bir kısmını kendisi bizzat keser, bir kısmını da başkaları keserdi.[125]

١٨٢ - وحدثني عن مالك ، عن نافع ؛ أن عبد الله بن عمر قال : من نذر بدنة ، فإنه يقلدها نعلين ، ويشعرها . ثم ينحرها عند البيت . أو بمنى يوم النحر . ليس لها محل دون ذلك . ومن نذر جزورا من الإبل أو البقر ، فلينحرها حيث شاء .

182. Abdullah b. Ömer'den: Bir dişi deve adayan, kurbanlığına nişan takar, işaret olarak cini (işaret) yapar, sonra da bayram günü Kâbe'de veya Mina'da keser. Bu iki yerden başka kesim yeri yoktur. Cinsiyet gözetmeksizin bir deve veya sığır kesmeyi adayan kimse, bunu istediği yerde kessin.

١٨٣ - وحدثني عن مالك ، عن هشام بن عروة ؛ أن أباه كان ينحر بدنه قياما .

قال مالك : لا يجوز لأحد أن يحلق رأسه ، حتى ينحر هديه . ولا ينبغي لأحد أن ينحر قبل الفجر ، يوم النحر . وإنما العمل كله يوم النحر ، الذبح ، ولبس الثياب ، وإلقاء التفث ، والحلاق . لا يكون شيء من ذلك ، يفعل قبل يوم النحر .

183. Hişam b. Urve'den: Babam kurbanlıkları ayakta keserdi.

İmam Malik'ten: *Bir kimsenin kurbanını kesinceye kadar tıraş olması caiz değildir. Bayram günü şafaktan önce de hiç kimsenin kurban kesmesi doğru olmaz. Kurban kesimi, normal elbiselerin giyilmesi, vücut temizliği ve tıraş gibi işlerin tamamı bayram günü yapılır, daha önce yapılmaz.*

(125) Müslim, Hacc, 15/147 (Cabir'den).

60. HAC'DA TIRAŞ OLMAK

١٨٤ – حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أن رَسُولَ اللهِ ﷺ
قَالَ : « اللّهُمّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ . يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « اللّهُمّ ارْحَمِ
الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ . يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « وَالْمُقَصِّرِينَ » .

184. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.):

«— **Allahım, saçlarını tıraş edenlere merhamet et!**» diye dua edince oradakiler:

«— Kısaltanlara da ya Resûlullah!» diye ilâve ettiler. Hz. Peygamber tekrar:

«— **Allahım, saçlarını tıraş edenlere merhamet et!**» deyince oradakiler tekrar:

«— Kısaltanlara da ya Resûlallah!» deyince Hz. Peygamber onların dediklerini de ilâve ederek:

«— **Allahım, saçlarını kesenlere ve kısaltanlara merhamet et**» diye dua etti.[126]

١٨٥ – وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنّهُ كَانَ يَدْخُلُ
مَكّةَ لَيْلا وَهُوَ مُعْتَمِرٌ . فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَيُؤَخِّرُ الحلاَقَ حَتّى يُصْبِحَ .

قَالَ : وَلٰكِنّهُ لا يَعُودُ إِلَى الْبَيْتِ ، فَيَطُوفُ بِهِ حَتّى يَحْلِقَ رَأْسَهُ .

قَالَ : وَرُبّمَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَأَوْتَرَ فِيهِ . وَلا يَقْرَبُ الْبَيْتَ .

قَالَ مَالِكٌ : التّفَثُ حِلاَقُ الشّعَرِ ، وَلُبْسُ الثّيَابِ ، وَمَا يَتْبَعُ ذٰلِكَ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ نَسِيَ الْحِلاَقَ بِمِنًى فِي الْحَجّ . هَلْ لَهُ رُخْصَةٌ فِي أَنْ
يَحْلِقَ بِمَكّةَ ؟ قَالَ : ذٰلِكَ وَاسِعٌ . وَالْحِلاَقُ بِمِنًى أَحَبُّ إِلَيّ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا . أَنْ أَحَدًا لاَ يَحْلِقُ رَأْسَهُ ، وَلا يَأْخُذُ مِنْ

(126) Buharî, Hacc, 25/127; Müslim, Hacc, 15/317.

شَعَرِهِ ، حَتَّى يَنْحَرَ هَدْيًا . إِنْ كَانَ مَعَهُ . وَلَا يَحِلُّ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ عَلَيْهِ ، حَتَّى يَحِلَّ بِمِنًى يَوْمَ النَّحْرِ . وَذَٰلِكَ أَنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ﴾

185. Abdurrahman, b. Kasım naklediyor: Babam umre yaparken Mekke'ye gece girer, tavaf ve sa'yini yaptıktan sonra sabaha kadar tıraş olmazdı. Tıraş oluncaya kadar da tekrar Kâbe'yi tavaf etmez, tıraş olunca tavaf yapardı. Bu arada bazen mescide girer, orada vitir namazını kılar, fakat Beytullah'ı tavaf etmezdi.

İmam Malik der ki: *(183. hadiste geçen) vücut temizliği anlamındaki tefes kelimesi, saçları tıraş ettirmek, ihramdan çıkarak normal elbiseleri giymek ve buna benzer ameller manasındadır.*

İmam Malik'e hac esnasında Mina'da tıraş olmayı unutan kimsenin Mekke'de tıraş olup olamayacağı soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi: *Olabilir, fakat bana göre en iyisi Mina'da tıraş olmaktır.*

Yine İmam Malik şöyle der: *Biz Medineliler arasında ihtilâfsız kabul edildiğine göre, yanında kurbanlığı olan kimse bunu kesinceye kadar ne tıraş olabilir, ne de saçlarını kısaltabilir. Bayram günü Mina'da ihramdan çıkıncaya kadar da haram olan hiç bir şey ona helâl olmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: **«Kurbanlık hayvan yerine ulaşıncaya kadar saçlarınızı tıraş ettirmeyin.»** [127] buyurulmaktadır.*

(127) Bakara, 2/196.

61. HACDA SAÇ KISALTMAK

١٨٦ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن نافع ؛ أنّ عبد الله بن عمر كان إذا أفطر من رمضان ، وهو يريد الحجّ ، لم يأخذ من رأسه ولا من لحيته شيئاً ، حتّى يحجّ .

قال مالك : ليس ذلك على النّاس .

186. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan'da orucunu açtığı zaman o sene hacca da gitmeyi isterse, hac yapıncaya kadar saçından sakalından hiç bir şey kesmezdi.

İmam Malik der ki: *İbn Ömer'in bu hareketi diğer insanlar için bir ölçü olmaz.*

١٨٧ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع ، أنّ عبد الله بن عمر كان إذا حلق في حجّ أو عمرة ، أخذ من لحيته وشاربه .

187. Nafi'den: Abdullah b. Ömer hac veya umrede tıraş olduğu zaman, sakalından ve bıyıklarından da kısaltırdı.

١٨٨ - وحدّثني عن مالك ، عن ربيعة بن أبي عبد الرّحمن ؛ أنّ رجلاً أتى القاسم بن محمّد . فقال : إنّي أفضت . وأفضت معي بأهلي . ثمّ عدلت إلى شعب . فذهبت لأدنو من أهلي ، فقالت : إنّي لم أقصّر من شعري بعد . فأخذت من شعرها بأسناني . ثمّ وقعت بها . فضحك القاسم وقال : مرها فلتأخذ من شعرها بالجلمين .

قال مالك : أستحبّ في مثل هذا أن يهرق دماً . وذلك أنّ عبد الله بن عبّاس قال : من نسي من نسكه شيئاً فليهرق دماً .

188. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Adamın biri Kasım b. Muhammed'e gelerek:

«— Ziyaret tavafını ailemle beraber yaptıktan sonra, bir dağ yoluna saptık. Ben bu arada ailemle cinsi münasebette bulunmak istedim. Hanımım, ben daha saçlarımı kısaltmadım, dedi. Bunun üzerine ben dişlerimle hanımın saçlarından kopardım, sonra da münasebette bulundum» diye anlattı. Kasım güldü ve adama:

«— Hanımına söyle saçlarından makasla kısaltsın» dedi.

İmam Malik de bu konuda şöyle der:*Buna benzer işler yapıldığı zaman, kan akıtmak (kurban kesmek) daha iyidir. Bu konuda Abdullah b. Abbas şöyle demiştir: «Hac ibadetiyle ilgili bir şey unutan kimse kan akıtsın.»*

١٨٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ لَقِيَ رَجُلاً مِنْ أَهْلِهِ يُقَالُ لَهُ الْمُجَبَّرُ . قَدْ أَفَاضَ وَلَمْ يَحْلِقْ وَلَمْ يُقَصِّرْ . جَهِلَ ذٰلِكَ . فَأَمَرَهُ عَبْدُ اللهِ أَنْ يَرْجِعَ ، فَيَحْلِقَ أَوْ يُقَصِّرَ . ثُمَّ يَرْجِعَ إِلَى الْبَيْتِ فَيُفِيضَ .

189. Nafi'den: Abdullah b. Ömer aile çevresinde Mücebber diye bilinen biriyle karşılaştı. Ziyaret tavafını yapmış, fakat ne traş olmuş ne de saçlarını kısaltmıştı. Böyle yapacağını bilmiyordu. Bunun üzerine Abdullah ona geri dönüp tıraş olmasını ya da saçlarını kısaltmasını, daha sonra da Beytullah'ı tavaf edip dönmesini söyledi.

١٩٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ ، دَعَا بِالْجَلَمَيْنِ فَقَصَّ شَارِبَهُ . وَأَخَذَ مِنْ لِحْيَتِهِ . قَبْلَ أَنْ يَرْكَبَ . وَقَبْلَ أَنْ يُهِلَّ مُحْرِمًا .

190. İmam Malik'ten: *Salim b. Abdullah ihrama girmek istediği zaman bir makas ister, bineğine binip ihrama girmeden önce sakal ve bıyıklarını düzeltirdi.*

62. HACDA SAÇLARI KEÇELENDİRMEK

١٩١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ ضَفَرَ رَأْسَهُ فَلْيَحْلِقْ . وَلا تَشَبَّهُوا بِالتَّلْبِيدِ .

191. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Saçlarını ören tıraş olsun, saçı keçelenmiş kimselere benzemeyin»[128]

١٩٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ عَقَصَ رَأْسَهُ ، أَوْ ضَفَرَ أَوْ لَبَّدَ . فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْحِلاقُ .

192. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab; "saçlarını topuz yapan, ören ya da keçelendirenin tıraş olması şarttır" derdi.

(128) Şeybanî, 461.

63. BEYTULLAH'TA NAMAZIN KILINIŞI, ARAFAT'TA HUTBENİN UZUNLUĞU

١٩٣ - حدّثني يَحْيىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ ، هُوَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالُ بْنُ رَبَاحٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ . فَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِ وَمَكَثَ فِيهَا .

قَالَ عَبْدُ اللهِ : فَسَأَلْتُ بِلَالًا حِينَ خَرَجَ ، مَا صَنَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : جَعَلَ عَمُودًا عَنْ يَمِينِهِ ، وَعَمُودَيْنِ عَنْ يَسَارِهِ ، وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ . وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ . ثُمَّ صَلَّى .

193. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'a girdi. Üsame b. Zeyd, Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha el-Hacebî de yanında idiler. İçeri girince kapıyı kapayıp bir süre orada kaldılar.

Çıktıktan sonra Bilâl'a Hz. Peygamber'in ne yaptığını sordum. «Sütunlardan birini sağına aldı, ikisini soluna aldı, üçünü de arkasına alarak namaz kıldı.» dedi. O zamanlar Beytullah'ın altı sütunu vardı.[129]

١٩٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ إِلَى الْحَجَّاجِ بْنِ يُوسُفَ . أَنْ لَا تُخَالِفَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْحَجِّ . قَالَ : فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ . جَاءَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ ، وَأَنَا مَعَهُ ، فَصَاحَ بِهِ عِنْدَ سُرَادِقِهِ : أَيْنَ هٰذَا ؟ فَخَرَجَ عَلَيْهِ الْحَجَّاجُ . وَعَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ مُعَصْفَرَةٌ . فَقَالَ مَالَكَ ؟ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؟ فَقَالَ : الرَّوَاحَ . إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ السُّنَّةَ . فَقَالَ : أَهٰذِهِ السَّاعَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَأَنْظِرْنِي حَتَّى أُفِيضَ عَلَيَّ مَاءً ، ثُمَّ أَخْرُجَ . فَنَزَلَ عَبْدُ اللهِ . حَتَّى خَرَجَ الْحَجَّاجُ . فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي . فَقُلْتُ لَهُ : إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تُصِيبَ السُّنَّةَ الْيَوْمَ ، فَاقْصُرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الصَّلَاةَ قَالَ فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . كَيْمَا يَسْمَعَ ذٰلِكَ مِنْهُ . فَلَمَّا رَأَى ذٰلِكَ ، عَبْدُ اللهِ ، قَالَ : صَدَقَ سَالِمٌ .

(129) Buharî, Salât, 8/96; Müslim, Hacc, 15/388. Ayrıca bkz. Şeybanî, 480.

194. Salim b. Abdullah'tan: Abdülmelik b. Mervan, Haccac b. Yusuf'a bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer'e muhalefet etmemesini bildirdi. Arefe günü olunca güneş zevalden döndüğü zaman, Abdullah ona geldi. Ben de yanında idim. Çadırının yanına gelince: «Nerede şu?» diye bağırdı. Haccac, üzerinde sarı renkli bir güneşlikle dışarı çıktı. «Ne var Ebû Abdurrahman?» dedi. Abdullah:

«— Sünnete uymak istiyorsan acele et!» dedi. Haccac:

«— Bu saatte mi?» deyince, Abdullah b. Ömer:

«— Evet!» dedi. Bunun üzerine Haccac:

«— Bekle, tepemden bir su döküp geleyim.» dedi. Haccac çıkıncaya kadar Abdullah bekledi. Sonra da benimle babam arasında yürüdü. Ben Haccac'a:

«— Bugün sünnete göre amel etmek istiyorsan hutbeyi kısa tut, namazı da acele kıldır» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'in bu sözünü duyup duymadığını anlamak için ona doğru baktı. Bunu gören Abdullah:

«— Salim haklı!» dedi.[130]

(130) Buharî, Hacc, 25/87.

64. ZİLHİCCE'NİN SEKİZİNCİ GÜNÜ MİNA'DA VAKİT NAMAZLARININ, MİNA VE ARAFAT'TA CUMA NAMAZININ KILINIŞI

١٩٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ وَالصُّبْحَ بِمِنًى . ثُمَّ يَغْدُو ، إِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ ، إِلَى عَرَفَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الإِمَامَ لا يَجْهَرُ بِالْقُرْآنِ فِي الظُّهْرِ يَوْمَ عَرَفَةَ . وَأَنَّهُ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ عَرَفَةَ . وَأَنَّ الصَّلاَةَ يَوْمَ عَرَفَةَ إِنَّمَا هِيَ ظُهْرٌ . وَإِنْ وَافَقَتِ الْجُمُعَةَ . فَإِنَّمَا هِيَ ظُهْرٌ . وَلٰكِنَّهَا قُصِرَتْ مِنْ أَجْلِ السَّفَرِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي إِمَامِ الْحَاجِّ إِذَا وَافَقَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ يَوْمَ عَرَفَةَ ، أَوْ يَوْمَ النَّحْرِ ، أَوْ بَعْضَ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ : إِنَّهُ لا يُجَمِّعُ فِي شَيْءٍ مِنْ تِلْكَ الأَيَّامِ .

195. Nafi'den: Abdullah b. Ömer öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Mina'da kılar, sabahleyin güneş doğunca Arafat'a giderdi.

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasında ihtilafsız bir konu da, arefe günü öğle namazında imamın sesli okumayışıdır. Yalnız orada cemaate bir hutbe okur. Arefe günü Arafat'ta sadece öğle namazı kılınır. Ancak seferi olunduğu için sadece farzların ikişer rekâtı kılınır, yani kasır yapılır.*

İmam Malik'ten: *Şayet cuma günü arefe gününe, bayramın birinci gününe veya diğer teşrik günlerine tesadüf ederse, bu günlerde cuma kılınmaz.*

65. MÜZDELİFE'DE NAMAZIN KILINIŞI

١٩٦ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله ، عن عبد الله
ابن عمر ؛ أنّ رسول الله ﷺ صلّى المغرب والعشاء بالمزدلفة جميعا .

196. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) akşamla yatsıyı (cem-i tehir yaparak yatsı vakti) Müzdelife'de beraber kıldı.[131]

١٩٧ - وحدّثني عن مالك ، عن موسى بن عقبة ، عن كريب مولى ابن عبّاس ، عن
أسامة بن زيد ؛ أنّه سمعه يقول : دفع رسول الله ﷺ من عرفة . حتّى إذا كان بالشّعب نزل
فبال فتوضّأ ، فلم يسبغ الوضوء . فقلت له : الصّلاة . يا رسول الله . فقال « الصّلاة أمامك »
فركب . فلمّا جاء المزدلفة ، نزل فتوضّأ فأسبغ الوضوء . ثمّ أقيمت الصّلاة فصلّى المغرب .
ثمّ أناخ كلّ إنسان بعيره في منزله . ثمّ أقيمت العشاء فصلاها . ولم يصلّ بينهما شيئا .

197. Üsame b. Zeyd'den: Resûlullah (s.a.v.) Arafat'tan inerken Müzdelife'ye gelmeden bir dar yolda durdu, küçük abdestini yapıp derhal abdest aldı. Cemaate abdest almaları için vakit de vermedi. Bunun üzerine ben:

«— Namaz mı kılacağız ya Resûlallah?» dedim.

«— Namaz ileride!» buyurdu. Bineğine binerek Müzdelife'ye kadar geldi. Orada inip abdest aldı, abdest almaları için cemaate de süre tanıdı. Sonra kâmet getirilip akşam namazını kıldı. Herkes devesi yanında çökmüş dururken, bu sefer yatsı için kâmet getirildi, onu da kıldılar. Akşamla yatsı arasında başka hiç bir namaz kılınmadı.[132]

١٩٨ - وحدّثني عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ، عن عديّ بن ثابت الأنصاريّ ؛ أنّ
عبد الله بن يزيد الخطميّ أخبره : أنّ أبا أيّوب الأنصاريّ أخبره ؛ أنّه صلّى مع رسول الله
ﷺ في حجّة الوداع ، المغرب والعشاء ، بالمزدلفة جميعا .

(131) Buharî, Hacc, 25/96; Müslim, Hacc, 15/286. Ayrıca bkz. Şeybanî, 489.
(132) Buharî, Vudû, 4/6; Müslim, Hacc, 15/276.

198. Ebû Eyyüb el-Ensarî'den: Ben veda haccı esnasında müzdelife'de Resûlullah'la (s.a.v.) beraber akşamla yatsıyı (cem-i tehir yaparak) yatsı vaktinde kıldım.[133]

١٩٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلّى الْمَغْرِبَ وَالعِشَاءَ ، بِالْمُزْدَلِفَةِ جَمِيعًا .

199. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Müzdelife'de akşamla yatsıyı birlikte(cem-i tehir yaparak)kılardı.[134]

(133) Buharî, Hacc, 25/96; Müslim, Hacc, 15/285. Ayrıca bkz. Şeybanî, 490.
(134) Şeybanî, 488.

66. MİNA'DA NAMAZIN KILINIŞI

٢٠٠ - قَالَ مَالِكٌ : فِى أَهْلِ مَكَّةَ . إِنَّهُمْ يُصَلُّونَ بِمِنًى إِذَا حَجُّوا رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ . حَتَّى يَنْصَرِفُوا إِلَى مَكَّةَ .

200. İmam Malik'ten: *Mekkeliler haccettikleri zaman tekrar Mekke'ye dönünceye kadar Mina'da vakit namazlarını ikişer rekât kılarlar.*

٢٠١ - وحدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى الصَّلاَةَ الرُّبَاعِيَّةَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ . وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ صَلاهَا بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ . وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ صَلاهَا بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ . وَأَنَّ عُثْمَانَ صَلاهَا بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ ، شَطْرَ إِمَارَتِهِ . ثُمَّ أَتَمَّهَا بَعْدُ .

201. Hişam, babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) Mina'da dört rekatlı namazları ikişer rekât olarak kıldı. Ebû Bekr ve Ömer b. Hattab da öyle yaptılar. Osman b. Affan ise hilafetinin ilk yarısında Mina'da vakit namazlarını ikişer rekât kıldığı halde, hilâfetinin ikinci yarısında tam olarak kıldı.[135]

٢٠٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ لَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ ، صَلَّى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ : يَا أَهْلَ مَكَّةَ . أَتِمُّوا صَلاتَكُمْ . فَإِنَّا قَوْمٌ سَفْرٌ . ثُمَّ صَلَّى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَكْعَتَيْنِ بِمِنًى ، وَلَمْ يَبْلُغْنَا أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ شَيْئًا .

202. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab, Mekke'ye gelince cemaate namazı iki rekât olarak kıldırdı, sonra dönüp onlara:

«— Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayınız; çünkü biz seferiyiz» dedi. Sonra Mina'da da iki rekât olarak kıldırdı, fakat cemaate bu konuda bir şey deyip demediğini duymadık.

(135) Bu, mürseldir. İbn Ömer'den mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Buharî, Taksîru's-Salât, 18/2; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/17.

٢٠٣ - وحدّثني عن مالك، عن زيد بن أسلم، عن أبيه: أنّ عمر بن الخطّاب صلّى للنّاس بمكّة ركعتين. فلمّا انصرف قال: يا أهل مكّة أتمّوا صلاتكم. فإنّا قوم سفر. ثمّ صلّى عمر ركعتين بمنى، ولم يبلغنا أنّه قال لهم شيئًا.

سئل مالك: عن أهل مكّة كيف صلاتهم بعرفة؟ أركعتان أم أربع؟ وكيف بأمير الحاجّ إن كان من أهل مكّة؟ أيصلّي الظّهر والعصر بعرفة أربع ركعات أو ركعتين؟ وكيف صلاة أهل مكّة في إقامتهم؟ فقال مالك: يصلّي أهل مكّة بعرفة ومنى، ما أقاموا بهما، ركعتين ركعتين. يقصرون الصّلاة. حتّى يرجعوا إلى مكّة. قال: وأمير الحاجّ أيضًا. إذا كان من أهل مكّة قصر الصّلاة بعرفة، وأيّام منى. وإن كان أحد ساكنًا بمنى، مقيمًا بها، فإنّ ذلك يتمّ الصّلاة بمنى. وإن كان أحد ساكنًا بعرفة، مقيمًا بها، فإنّ ذلك يتمّ الصّلاة بها أيضًا.

203. Zeyd b. Eslem babasından naklediyor: Ömer b. Hattab Mekke'de namazı cemaate iki rekât olarak kıldırdı. Cemaate karşı dönüp:

«— Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayınız. Zira biz seferiyiz.» Sonra Ömer, Mina'da iki rekat kıldırdı. Biz orada cemaate bir şey deyip demediğini duymadık.

İmam Malik'e:

«— Arafat'ta namazların kaçar rekât kılınacağı, hac emiri Mekkeli olursa durumun ne olacağı, öğle ve ikindi namazlarının ikişer mi, yoksa dörder rekât mı kılınacağı, Mekkelilerin durumunun nasıl olacağı» soruldu. O şu cevabı verdi:

Mekkeliler, Mekke'ye dönünceye kadar Mina ve Arafat'ta ikamet ettikleri süre içinde namazlarını ikişer rekât olarak kılarlar. Hac emiri de Mekkeli bile olsa, aynı şekilde hareket eder, arefe ve bayram günlerinde namazları kılar. Şayet Mina'da ikamet etmekte olan birisi hac dolayısiyle burada olursa, Mina'da namazları tam kılar. Arafat'ta ikamet etmekte olan bir kimse varsa, o da Arafat'ta (yani kendi memleketinde) namazları tam kılar.

67. MEKKE VE MİNA'DA İKAMET EDENLERİN NAMAZLARI

٢٠٤ - حدّثني يحيى عن مالك ؛ أنّه قال : مَنْ قدِمَ مكّةَ لِهلالِ ذي الحِجّة . فأهلّ بالحجّ فإنّه يُتمّ الصّلاةَ . حتّى يخرُجَ مِنْ مكّةَ لِمنًى ، فيقصُر . وذلك أنّه قدْ أجْمعَ علَى مُقامٍ ، أكثرَ مِنْ أربعِ ليالٍ .

204. İmam Malik'ten: *Zilhicce'nin başlarında Mekke'ye gelip hac için ihrama giren kimse Mekke'den Mina'ya gidinceye kadar namazlarını tam kılar. Mina'ya çıkınca dört rekatlileri iki rekat kılar. Çünkü o bir yerde dört geceden fazla mukim olarak kalmıştır.*

68. TEŞRİK GÜNLERİ (BAYRAM) TEKBİRLERİ

٢٠٥ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ؛ أنّه بلغه أنّ عمر بن الخطّاب خرج الغدَ من يوم النّحر حين ارتفع النّهار شيئًا . فكبّر ، فكبّر النّاس بتكبيره . ثمّ خرج الثّانية من يومه ذلك بعد ارتفاع النّهار . فكبّر ، فكبّر النّاس بتكبيره . ثمّ خرج الثّالثة حين زاغت الشّمس فكبّر ، فكبّر النّاس بتكبيره . حتّى يتّصل التّكبير ويبلغ البيت . فيُعلم أنّ عمر قد خرج يرمي .

قال مالك : الأمر عندنا ، أنّ التّكبير في أيّام التّشريق دبر الصّلوات . وأوّل ذلك تكبير الإمام والنّاس معه . دبر صلاة الظّهر من يوم النّحر . وآخر ذلك تكبير الإمام والنّاس معه . دبر صلاة الصّبح من آخر أيّام التّشريق . ثمّ يقطع التّكبير .

قال مالك : والتّكبير في أيّام التّشريق على الرّجال والنّساء . من كان في جماعة أو وحده . بمنًى أو بالآفاق . كلّها واجب . وإنّما يأتمّ النّاس في ذلك بإمام الحاجّ . وبالنّاس بمنًى . لأنّهم إذا رجعوا وانقضى الإحرام ائتمّوا بهم . حتّى يكونوا مثلهم في الحلّ . فأمّا من لم يكن حاجًّا ، فإنّه لا يأتمّ بهم إلا في تكبير أيّام التّشريق .

قال مالك : الأيّام المعدودات أيّام التّشريق .

205. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab bayramın birinci günü sabahı güneş biraz yükselince dışarı çıkarak tekbir getirdi, peşinden cemaat de getirdi. Sonra, yani kuşluk vaktinde tekrar çıktı, tekbir getirdi, müslümanlar da peşinden tekrar ettiler. Üçüncü defa güneş zevalden dönünce çıktı tekbir getirdi, yanındakiler de onunla beraber tekrar ettiler. Tekbir sesleri Kâbe'ye kadar ulaşıyordu. Böylece bilinirdi ki, Ömer çıktı cemreleri taşlıyor.

İmam Malik'ten: *Biz Medinelilere göre kurban bayramı tekbirleri namazların peşinden getirilir. Bu tekbirlerin ilki, bayramın birinci günü öğle namazını müteakip imamın tekbiriyle başlar, cemaat de beraber getirir. Bu tekbirlerin sonuncusu da, bayramın son günü sabah namazından sonra imamın tekbirini cemaatin tekrarıyla son bulur, sonra tekbir kesilir.*[136]

Bayram tekbirleri kadın erkek, cemaat veya fert, Mina'da veya başka memleketlerde herkese vaciptir. Hacda halk hac emirine, Mina'da ise birbirlerine uyarak tekbirlerini getirirler. Çünkü hacda olmayanların birbirlerine uyarak tekbir getirmeleri gibi, Mina'dan da halk dönüp ihramdan çıkınca birbirlerine uyarak tekbir getireceklerdir. Hacda bulunmayanlar hacda getirilen tekbirlerden sorumlu değildirler, sadece bayram tekbirlerini getirirler.

İmam Malik der ki: *Kur'an-ı Kerim'deki* ***«Eyyamen ma'dûdat»***,[137] *kelimesi, teşrik (bayram) günleri demektir.*

(136) Hanefi mezhebine göre teşrik tekbirleri, kurban bayramının arefe günü sabah namazında başlar, bayramın dördüncü günü ikindi namazında sona erer, toplam yirmiüç vakit namazını kapsar. Bu tekbirler, her farz namazdan sonra getirilir.

(137) Bakara, 2/184.

69. MUARRES VE MUHASSAB DENİLEN YERLERDE NAMAZIN KILINIŞI

٢٠٦ - حدثنى يحيى عن مالك ، عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ أناخ بالبطحاء التى بذى الحليفة . فصلى بها .

قال نافع : وكان عبد الله بن عمر يفعل ذلك .

قال مالك : لا ينبغى لأحد أن يجاوز المعرس إذا قفل ، حتى يصلى فيه . وإن مر به فى غير وقت صلاة ، فليقم حتى تحل الصلاة . ثم صلى ما بدا له . لأنه بلغنى أن رسول الله ﷺ عرس به . وأن عبد الله بن عمر أناخ به .

206. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Zülhuleyfe'deki Batha'da devesini çöktürerek, orada namaz kıldı.

Nafî, Abdullah b. Ömer'in de böyle yaptığını söyler.[138]

İmam Malik'ten: *Hacdan dönerken hiç kimsenin Muarres'ten namaz kılmadan geçmesi uygun değildir. Şayet oraya uğrandığında namaz vakti değilse, namaz kılma zamanı gelinceye kadar orada kalsın, sonra da kolayına geldiği kadar namaz kılsın. Çünkü bana ulaşan rivayetlere göre, Hz. Peygamber orada istirahat etmek için konakladı. Abdullah b. Ömer de orada devesini çöktürdü.*[139]

٢٠٧ - وحدثنى عن مالك ، عن نافع ؛ أن عبد الله بن عمر كان يصلى الظهر والعصر ، والمغرب والعشاء بالمحصب . ثم يدخل مكة من الليل فيطوف بالبيت .

207. Nafî'den: Abdullah b. Ömer öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Muhassab'da kılar, sonra Mekke'ye geceleyin girerek Beytullah'ı tavaf ederdi."[140]

(138) Müslim, Hacc, 15/43.
(139) Şeybanî, 516.
(140) Şeybanî, 519.

70. GECE MİNA'DAKİ VAZİFELERİ İFA ETTİKTEN SONRA MEKKE'DE GECELEMEK

٢٠٨ - حدّثني يَحْيى عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: زَعَمُوا أَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَبْعَثُ رِجَالاً يُدْخِلُونَ النَّاسَ مِنْ وَرَاءِ الْعَقَبَةِ.

208. Nafi'den: İddia ettiklerine göre, Ömer b. Hattab adamlar gönderirdi. Bunlar da cemaati Akabe'nin arkasından (Mekke'ye) sokarlarmış.[141]

٢٠٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ؛ أَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ: لاَ يَبِيتَنَّ أَحَدٌ مِنَ الْحَاجِّ لَيَالِيَ مِنًى مِنْ وَرَاءِ الْعَقَبَةِ.

209. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: Hacılardan hiç kimse Akabe'nin ötesinde Mina'da geceleyin kalmasın.

٢١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ قَالَ، فِي الْبَيْتُوتَةِ بِمَكَّةَ لَيَالِيَ مِنًى: لاَ يَبِيتَنَّ أَحَدٌ إِلاَّ بِمِنًى.

210. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Mina geceleri Mekke'de yatmak hususunda der ki: Hacılardan hiç kimse Mina gecelerinde (Akabe cemresinden sonra) Mina'da yatmasın.

(141) Şeybanî, 500.

71. CEMRELERİN TAŞLANIŞI

٢١١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَقِفُ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ وُقُوفًا طَوِيلاً . حَتَّى يَمَلَّ الْقَائِمُ .

211. İmam Malik'ten: *Ömer b. Hattab ilk iki cemrenin yanında o kadar uzun dururdu ki ayakta duran yorulurdu.*

٢١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقِفُ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ وُقُوفًا طَوِيلاً . يُكَبِّرُ اللهَ ، وَيُسَبِّحُهُ وَيَحْمَدُهُ ، وَيَدْعُو اللهَ . وَلا يَقِفُ عِنْدَ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ .

212. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ilk iki cemre yanında tekbir ve tesbih getirerek, tahmidde bulunarak ve dua ederek uzun zaman bekler, Cemre-i akabe yanında'da hiç beklemezdi.

٢١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُكَبِّرُ عِنْدَ رَمْيِ الْجَمْرَةِ ، كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ .

213. Nafi'den: Abdullah b. Ömer cemreleri taşlarken her taş atışta tekbir getirirdi.

٢١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : الْحَصَى الَّتِي يُرْمَى بِهَا الْجِمَارُ مِثْلُ حَصَى الْخَذْفِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَكْبَرُ مِنْ ذٰلِكَ قَلِيلاً أَعْجَبُ إِلَيَّ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ غَرَبَتْ لَهُ الشَّمْسُ مِنْ أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَهُوَ بِمِنًى ، فَلا يَنْفِرَنَّ ، حَتَّى يَرْمِيَ الْجِمَارَ مِنَ الْغَدِ .

214. İmam Malik'ten: Bazı âlimlerin şöyle dediklerini duydum: «Cemrelere atılan taşlar, tıpkı çentik taşı büyüklüğündedir.»

İmam Malik'ten: *Bana kalırsa bundan biraz daha büyük olursa daha iyi olur.*

Abdullah b. Ömer'den: Bayram günlerinde her kim Mina'da iken güneş batarsa, ertesi günün taşlarını atmadan dönmesin.

٢١٥ - وحدثنى عن مالك، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه: أن الناس كانوا، إذا رموا الجمار، مشوا ذاهبين وراجعين. وأول من ركب، معاوية بن أبى سفيان.

215. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Müslümanlar cemreleri taşlamaya gelip giderken yaya gelip giderdi. İlk defa binekli gidip gelen Muaviye b. Ebî Süfyan oldu.

٢١٦ - وحدثنى عن مالك: أنه سأل عبد الرحمن بن القاسم: من أين كان القاسم يرمى جمرة العقبة؟ فقال: من حيث تيسر.

قال يحيى: سئل مالك، هل يرمى عن الصبى والمريض؟ فقال: نعم. ويتحرى المريض حين يرمى عنه فيكبر وهو فى منزله ويهريق دما. فإن صح المريض فى أيام التشريق رمى الذى رمى عنه. وأهدى وجوبا.

قال مالك: لا أرى على الذى يرمى الجمار، أو يسعى بين الصفا والمروة، وهو غير متوض، إعادة. ولكن لا يتعمد ذلك.

216. İmam Malik, Abdurrahman b. Kasım'a:

«— Baban Kasım, cemre-i akabeyi nereden taşlardı?» diye sordu. O da:

«— Kolayına gelen yerden!» cevabını verdi.

İmam Malik'ten: «Çocuk ve hasta yerine taş atılır mı?» diye soruldu. Şöyle dedi: *«Evet, hasta, yerine taş atılırken yerinde tekbir getirir ve kan akıtır. Şayet bayram çıkmadan iyileşirse, yerine atılan taşları o tekrar atar. Bu durumda bir de kurban kesmesi gerekir.»*

İmam Malik'ten: *«Bana göre abdetsiz olarak cemreleri taşlayan, sa'y eden kimsenin bu görevleri tekrar yapması gerekmez. Ancak kasten abdestsiz olmaya niyet etmemiş olmalıdır.»*

٢١٧ - وحدثنى عن مالك، عن نافع: أن عبد الله بن عمر كان يقول: لا ترمى الجمار فى الأيام الثلاثة حتى تزول الشمس.

217. Abdullah b. Ömer'den: Cemreler (kurban bayramında) üç gün güneş zevalden dönünceye kadar taşlanmaz.[142]

(142) Şeybanî, 499.

72. CEMRELERİ TAŞLAMA HUSUSUNDAKİ RUHSATLAR

٢١٨ - حدثنى يحيى عن مالك ، عن عبد الله بن أبى بكر بن حزم ، عن أبيه ؛ أن أبا البداح بن عاصم بن عدى ، أخبره عن أبيه ؛ أن رسول الله ﷺ أرخص لرعاء الإبل فى البيتوتة . خارجين عن منى . يرمون يوم النحر . ثم يرمون الغد . ومن بعد الغد ليومين . ثم يرمون يوم النفر .

218. Ebül'beddah, babası Asım b. Adiy'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) deve çobanlarının Mina'dan çıkarak gecelemelerine müsaade etti. Onlar, bayramın birinci günü cemreleri taşladıktan sonra ikinci günü, üçüncü günü atacakları taşları da attılar, sonra da dönüş gününün taşlarını attılar.[143]

٢١٩ - وحدثنى عن مالك عن يحيى بن سعيد ، عن عطاء بن أبى رباح ؛ أنه سمعه يذكر ؛ أنه أرخص للرعاء أن يرموا بالليل . يقول : فى الزمان الأول .

قال مالك : تفسير الحديث الذى أرخص فيه رسول الله ﷺ لرعاء الإبل فى تأخير رمى الجمار ، فيما نرى ، والله أعلم ، أنهم يرمون يوم النحر . فإذا مضى اليوم الذى يلى يوم النحر رموا من الغد . وذلك يوم النفر الأول . فيرمون لليوم الذى مضى . ثم يرمون ليومهم ذلك . لأنه لا يقضى أحد شيئا حتى يجب عليه . فإذا وجب عليه ومضى كان القضاء بعد ذلك . فإن بدا لهم النفر فقد فرغوا . وإن أقاموا إلى الغد ، رموا مع الناس يوم النفر الآخر ، ونفروا .

219. Yahya b. Saîd, Ata b. Ebî Rebah'ın «ashap zamanında...» diye bahsederek çobanlara cemreleri gece taşlamalarına müsaade edildiğinden söz ettiğini işitti.

Cemreleri taşlama hususunda çobanlara Hz. Peygamber tarafından verilen ruhsatla ilgili olarak İmam Malik şöyle der:

(143) Ebu Davud, Menâsik (Hacc), 11/77; Tirmizî, Hacc, 7/108; Nesaî, Hacc, 24/225; İbn Mace, Menâsik (Hacc), 25/67. Ayrıca bkz. Şeybanî, 495.

Allah bilir, ama bizim anladığımıza göre çobanlar bayramın birinci günü cemreleri taşladılar, ikinci günü taş atmaya gitmeyip üçüncü günü, önce ikinci günü atmadıkları yerine sonra da üçüncü gün için taşlarını atıp döndüler. Çünkü hiç kimse bir şey kendisine farz olmadan onun kazasını yapmaz. Bir şey farz olup zamanı geçtikten sonra kaza edilir. Bu şekilde cemre taşlamalarına ruhsat verilen çobanlar, işleri bittikten sonra gitmeleri gerekiyorsa gidebilirler. Şayet sonuna kadar kalmak istiyorlarsa, diğer müslümanlarla beraber taşlarını atar, son gün onlarla beraber dönerler.

٢٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبي بَكْرِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ ابْنَةَ أَخٍ لِصَفِيَّةَ بِنْتِ أَبي عُبَيْدٍ . نُفِسَتْ بِالْمُزْدَلِفَةِ . فَتَخَلَّفَتْ هِيَ وَصَفِيَّةُ حَتَّى أَتَتَا مِنًى ، بَعْدَ أَنْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ . فَأَمَرَهُمَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ أَنْ تَرْمِيَا الْجَمْرَةَ . حِينَ أَتَتَا وَلَمْ يَرَ عَلَيْهِمَا شَيْئًا .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ نَسِيَ جَمْرَةً مِنَ الْجِمَارِ فِي بَعْضِ أَيَّامِ مِنًى حَتَّى يُمْسِيَ ؟ قَالَ : لِيَرْمِ أَيَّ سَاعَةٍ ذَكَرَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ . كَمَا يُصَلِّي الصَّلاَةَ إِذَا نَسِيَهَا ثُمَّ ذَكَرَهَا لَيْلاً أَوْ نَهَارًا . فَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ بَعْدَ مَا صَدَرَ وَهُوَ بِمَكَّةَ ، أَوْ بَعْدَ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَعَلَيْهِ الْهَدْيُ .

220. Ebû Bekr, babası Nafi'den naklediyor: Ebû Ubeyd'in kızı Safiye'nin kardeşinin kızı Müzdelife'de iken doğum yaptı. Safiye ile birlikte cemaetten ayrılarak bayram günü güneş battıktan sonra Mina'ya kadar geldiler. Abdullah b. Ömer bunların oraya geldikleri zaman cemreleri taşlamalarını emretti ve bundan dolayı da onların ceza olarak birşey yapmalarını söylemedi.

İmam Malik'e: «Mina'da bazı günler akşama kadar cemreleri taşlamayı unutan kimselerin durumu» soruldu. Şu cevabı verdi: *«Gece gündüz hangi saatte hatırlarsa derhal gidip taşlarını atsın. Tıpkı kılmayı unuttuğu bir namazı gece ve gündüz ne zaman hatırlarsa kılması gerektiği gibi. Şayet bu kimse Mekke'ye döndükten sonra veya Mekke'den ayrıldıktan sonra bunu hatırlarsa Kâbe'ye bir kurban göndermesi gerekir.»*

73. HACDAN DÖNÜŞ

٢٢١ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن نافع وعبد الله بن دينار ، عن عبد الله بن عمر : أنّ عمر بن الخطّاب خطب النّاس بعرفة ، وعلّمهم أمر الحجّ . وقال لهم فيما قال : إذا جئتم منى ، فمن رمى الجمرة ، فقد حلّ له ما حرم على الحاجّ . إلا النّساء والطّيب . لا يمسّ أحد نساء ولا طيبا ، حتّى يطوف بالبيت .

221. Abdullah b. Ömer anlatıyor: Ömer b. Hattab, Arafat'ta cemaata bir hutbe okuyarak onlara hac ibadetinin nasıl yapılacağını anlattı. Anlattıkları arasında şunları da söyledi: Mina'ya varıp cemreleri taşladıktan sonra kadınlarla cinsi münasebet ve koku sürünmenin dışında daha önce size haram olanlar helâl olur. Onun için Beytullah'ı tavaf etmedikçe, hiç kimse ne hanımı ile münasebette bulunsun, ne de koku sürünsün.

٢٢٢ - وحدّثني عن مالك ، عن نافع وعبد الله بن دينار ، عن عبد الله بن عمر : أنّ عمر بن الخطّاب قال : من رمى الجمرة ، ثمّ حلق أو قصّر ، ونحر هديا : إن كان معه ، فقد حلّ له ما حرم عليه . إلاّ النّساء والطّيب ، حتّى يطوف بالبيت .

222. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: Cemreleri taşlayıp tıraş olan veya saçlarını kısaltan ve eğer yanında ise kurbanını kesen kimseye hanımı ile cinsi münasebette bulunmanın ve koku sürünmenin dışında her şey helâl olur. Ancak Beytullah'ı tavaf etmedikçe hanımına yaklaşamaz ve güzel koku kullanamaz.

74. HAYIZLI KADININ MEKKE'YE GİRİŞİ

٢٢٣ - حدّثني يحيى عن مالك، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة أم المؤمنين؛ أنها قالت: خرجنا مع رسول الله ﷺ عام حجة الوداع. فأهللنا بعمرة. ثم قال رسول الله ﷺ «من كان معه هدي فليهلل بالحج مع العمرة، ثم لا يحل حتى يحل منهما جميعا». قالت: فقدمت مكة وأنا حائض. فلم أطف بالبيت ولا بين الصفا والمروة. فشكوت ذلك إلى رسول الله ﷺ. فقال «انقضي رأسك، وامتشطي، وأهلي بالحج ودعي العمرة». قالت ففعلت. فلما قضينا الحج، أرسلني رسول الله ﷺ مع عبد الرحمن بن أبي بكر الصديق، إلى التنعيم، فاعتمرت. فقال «هذا مكان عمرتك» فطاف الذين أهلوا بالعمرة بالبيت، وبين الصفا والمروة. ثم حلوا منها. ثم طافوا طوافا آخر. بعد أن رجعوا من منى، لحجهم. وأما الذين كانوا أهلوا بالحج، أو جمعوا الحج والعمرة، فإنما طافوا طوافا واحدا.

وحدثني عن مالك، عن ابن شهاب، عن عروة بن الزبير، عن عائشة، بمثل ذلك.

223. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Veda haccı için Hz. Peygamber'le birlikte yola çıkmıştık. Sonradan haccımızı umreye çevirdik. Bihalare Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Kimin yanında kurbanlığı varsa, hacla umre için ihrama beraber girsin. Sonra her ikisi için de ihramdan çıkmadıkça ihramlı hali devam eder.**»

Ben Mekke'ye hayızlı geldim. Onun için ne Beytullah'ı tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasında sa'y ettim. Resûlullah (s.a.v.)'a durumdan şikâyette bulundum. Bana şöyle dedi: «**Saçlarını çöz, tara, umreyi bırak hac için ihrama gir**» Buyurduğu gibi yaptım. Haccımızı ifa edince, Hz. Peygamber beni Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Sıddık'la Ten'ım'a gönderdi. Orada umreye girdim. Abdurrahman bana: «İşte umreye gireceğin yer!» dedi.

Umre için ihrama girenler Beyt'i tavaf ettiler. Safa ile Merve arasında da sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar. Daha sonra Mina'dan döndükleri zaman, bir de hac için tavaf yaptılar. Sadece hac için ihrama girenler veya hacla umre ihramına birlikte giren-

ler ise, tek bir tavaf yaptılar.

Urve b. Zübeyr tarikiyle gelen buna benzer bir rivayet daha vardır.[144]

٢٢٤ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : قَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ . فَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَشَكَوْتُ ذٰلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « افْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ حَتَّى تَطْهُرِي » .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمَرْأَةِ الَّتِي تُهِلُّ بِالْعُمْرَةِ ، ثُمَّ تَدْخُلُ مَكَّةَ مُوَافِيَةً لِلْحَجِّ وَهِيَ حَائِضٌ ، لا تَسْتَطِيعُ الطَّوَافَ ، بِالْبَيْتِ : إِنَّهَا إِذَا خَشِيَتِ الْفَوَاتَ ، أَهَلَّتْ بِالْحَجِّ وَأَهْدَتْ . وَكَانَتْ مِثْلَ مَنْ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ . وَأَجْزَأَ عَنْهَا طَوَافٌ وَاحِدٌ . وَالْمَرْأَةُ الْحَائِضُ إِذَا كَانَتْ قَدْ طَافَتْ بِالْبَيْتِ ، وَصَلَّتْ ، فَإِنَّهَا تَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَتَقِفُ بِعَرَفَةَ وَالْمُزْدَلِفَةِ . وَتَرْمِي الْجِمَارَ . غَيْرَ أَنَّهَا لا تُفِيضُ ، حَتَّى تَطْهُرَ مِنْ حَيْضَتِهَا .

224. Hz. Aişe'den: Mekke'ye geldiğimde hayızlı idim. Onun için ne tavaf ne de sa'y ettim. Durumdan Hz. Peygamber'e şikâyette bulundum. Bana: «**Temizleninceye kadar tavaf ve sa'yin dışında hacı adaylarının yaptıkları her şeyi yap.**» buyurdu.

İmam Malik şöyle demiştir: *Umre için ihrama girip sonra da Mekke'de hac zamanını bekleyen hayızlı bir kadın Beyt'i tavaf edemez. Şayet haccı kaçıracağından korkarsa hac için ihrama girer, fakat bir kurban keser. Böyle yapan, hacı kıran yapan kimse gibi olur, onun için tek bir tavaf yapar.*

Hayızlı kadın şayet tavaf yapmış, namazını kılmışsa sa'yini yapar, Arafat ve Müzdelife'de vakfesini yapar, cemreleri de taşlar, ancak hayızdan temizleninceye kadar ziyaret tavafını yapamaz.

(144) Buharî, Hacc, 25/31; Müslim, Hacc, 15/111.
(145) Buharî, Hacc, 25/81.

75. AYBAŞI OLAN BİR KADININ ZİYARET TAVAFINI YAPIŞI

٢٢٥ - حدثني يحيى عن مالك ، عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة أم المؤمنين ؛ أن صفية بنت حيي حاضت . فذكرت ذلك للنبي ﷺ فقال « أحابستنا هي ؟ » فقيل : إنها قد أفاضت . فقال « فلا . إذا » .

225. Hz. Aişe'den: Huyey'in kızı Safiye aybaşı oldu. Durumu Hz. Peygamber'e bildirdim:

«— **Bizi burada bekletecek mi?**» diye sordu. Kendisine:

«— Ziyaret tavafını yaptı.» dendi. O zaman:

«— **Peki öyleyse beklemeyiz.**» buyurdu.[146]

٢٢٦ - وحدثني عن مالك ، عن عبد الله بن أبي بكر بن حزم ، عن أبيه ، عن عمرة بنت عبد الرحمن ، عن عائشة أم المؤمنين ؛ أنها قالت لرسول الله ﷺ : يا رسول الله . إن صفية بنت حيي قد حاضت . فقال رسول الله ﷺ « لعلها تحبسنا . ألم تكن طافت معكن بالبيت ؟ » قلن : بلى . قال « فاخرجن » .

226. Hz. Aişe'den: Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resûlallah! Huyey'in kızı Safiye aybaşı oldu!» dedim. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Yoksa bizi burada bekletecek mi? Beyt'i sizlerle tavaf etmedi mi?**» dedi.

«— Etti!» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Öyleyse gidelim!**» buyurdu.[147]

٢٢٧ - وحدثني عن مالك ، عن أبي الرجال محمد بن عبد الرحمن ، عن عمرة بنت عبد الرحمن : أن عائشة أم المؤمنين كانت إذا حجت ، ومعها نساء تخاف أن يحضن ، قدمتهن يوم النحر فأفضن . فإن حضن بعد ذلك لم تنتظرهن . فتنفر بهن ، وهن حيض ، إذا كن قد أفضن .

(146) Buharî, Hacc, 25/145.
(147) Buharî, Hayd, 6/27; Müslim, Hacc, 15/385. Ayrıca bkz. Şeybanî, 468.

227. Abdurrahman'ın kızı Amre anlatıyor: Hz. Aişe haccettiği zaman yanında kadınlar varsa onların aybaşı olmalarından korkarak bayram günü önceden gidip ziyaret tavafı yapmalarını sağladı. Çünkü tavaftan sonra aybaşı olurlarsa, Hz. Aişe onları beklemez, onlar hayızlı olarak da memleketlerine dönebilirler.[148]

٢٢٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَىٍّ . فَقِيلَ لَهُ : قَدْ حَاضَتْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَعَلَّهَا حَابِسَتُنَا » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّهَا قَدْ طَافَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَلاَ . إِذاً » .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ هِشَامٌ ، قَالَ عُرْوَةَ ، قَالَتْ عَائِشَةُ . وَنَحْنُ نَذْكُرُ ذٰلِكَ . فَلِمَ يُقَدِّمُ النَّاسُ نِسَاءَهُمْ إِنْ كَانَ ذٰلِكَ لا يَنْفَعُهُنَّ . وَلَوْ كَانَ الَّذِى يَقُولُونَ ، لأُصْبِحَ بِمِنًى أَكْثَرُ مِنْ سِتَّةِ آلاَفِ امْرَأَةٍ حَائِضٍ ، كُلُّهُنَّ قَدْ أَفَاضَتْ .

228. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), Huyey'in kızı Safiye'den bahsedince:

«— O aybaşı oldu» dendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Yoksa bizi burada bekletecek mi?** dedi. Oradakiler:

«— Ya Resûlallah! O tavafını yaptı» dediler. O zaman Hz. Peygamber:

«— **Öyleyse gidebiliriz,»** dedi.[149]

Hz. Aişe anlatıyor: Şöyle bir durumdan bahsediyorduk: Şayet onlara bir faydası yoksa, erkekler kadınları neden önceden gönderiyorlar? Eğer onların dedikleri gibi olsaydı, Mina'da tavafını yapmış altı binden fazla kadının hayızlı olarak bulunmaları icap ederdi.

٢٢٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَخْبَرَه : أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ بِنْتَ مِلْحَانَ اسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، وَحَاضَتْ ، أَوْ وَلَدَتْ ، بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ يَوْمَ النَّحْرِ . فَأَذِنَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَخَرَجَتْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمَرْأَةُ تَحِيضُ بِمِنًى تُقِيمُ حَتَّى تَطُوفَ بِالْبَيْتِ . لاَبُدَّ لَهَا مِنْ ذٰلِكَ . وَإِنْ

(148) Şeybanî, 467.
(149) Ebu Davud, Menâsik (Hacc), 11/89.

كَانَتْ قَدْ أَفَاضَتْ ، فَحَاضَتْ بَعْدَ الإِفَاضَةِ ، فَلْتَنْصَرِفْ إِلَى بَلَدِهَا . فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا فِي ذَٰلِكَ رُخْصَةٌ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِلْحَائِضِ .

قَالَ : وَإِنْ حَاضَتِ الْمَرْأَةُ بِمِنًى ، قَبْلَ أَنْ تُفِيضَ ، فَإِنْ كَرِيَهَا ، يُحْبَسُ عَلَيْهَا ، أَكْثَرَ مِمَّا يَحْبِسُ النِّسَاءَ الدَّمُ .

229. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Milhan'ın kızı Ümmü Seleme bayram günü ziyaret tavafını yaptıktan sonra aybaşı oldu veya yolda doğum yaptı. Bunun üzerine peygamberimizden fetva istedi. Resûlullah (s.a.v.) ona müsaade etti, gitti.[150]

İmam Malik'ten: *Mina'da aybaşı olan bir kadın Beytullah'ı tavaf edinceye kadar orada kalır. Onun için bu şarttır. Şayet ziyaret tavafını yapmış da ondan sonra aybaşı olmuşsa memleketine dönsün. Çünkü bu konuda Hz. Peygamber'in hayızlı kadınlara izin verdiğine dair rivayet vardır.*

Şayet bir kadın ziyaret tavafından önce Mina'da aybaşı olur, durumu, aybaşı halinin bir kadını bekletmesinden daha uzun devam ederse bu zaman süresince orada kalınır.[151]

(150) İbn Abdilber der ki: "Ummu Süleym'den yalnızca bu yolla biliyorum." Zurkanî de şunları ekliyor: "Ebu Seleme, Ummu Suleym'den duymadığı için inkıta bulunduğu kabul edilse bile, bunu destekleyici hadisler vardır."

(151) Şeybanî, 469.

76. HACDA KUŞ VE DİĞER YABAN HAYVANLARINI VURANLARIN VERECEKLERİ FİDYE MİKTARI

٢٣٠ - حدثني يحيى عن مالك، عن أبي الزبير؛ أن عمر بن الخطاب قضى في الضبع بكبش. وفي الغزال بعنز. وفي الأرنب بعناق. وفي اليربوع بجفرة.

230. Ebüz-Zübeyr'den: Ömer b. Hattab (Hacdayken) bir sırtlan öldürenin bir keçi, Ceylan öldürenin bir keçi, tavşan öldürenin oğlak ve bir tarla faresi öldürenin de dört aylık bir oğlak fidye vermesine karar verdi.[152]

٢٣١ - وحدثني عن مالك، عن عبد الملك بن قرير، عن محمد بن سيرين؛ أن رجلاً جاء إلى عمر بن الخطاب فقال: إني أجريت أنا وصاحب لي فرسين. نستبق إلى ثغرة ثنية. فأصبنا ظبيا ونحن محرمان. فماذا ترى؟ فقال عمر، لرجل إلى جنبه: تعاله حتى أحكم أنا وأنت. قال فحكما عليه بعنز. فولى الرجل وهو يقول: هذا أمير المؤمنين لا يستطيع أن يحكم في ظبي، حتى دعا رجلاً يحكم معه. فسمع عمر قول الرجل، فدعاه فسأله: هل تقرأ سورة المائدة؟ قال: لا. قال: فهل تعرف هذا الرجل الذي حكم معي؟ فقال: لا. فقال: لو أخبرتني أنك تقرأ سورة المائدة لأوجعتك ضربا. ثم قال: إن الله تبارك وتعالى يقول في كتابه ﴿ يحكم به ذوا عدل منكم هديا بالغ الكعبة ﴾ وهذا عبد الرحمن بن عوف.

231. Muhammed b. Sirin anlatıyor: Bir adam Ömer b. Hattab'a gelerek:

«— Arkadaşımla ben atlarımızı koşturduk. Dar bir yolun girişindeki gedikte bir ceylan vurduk. İkimiz de ihramlı idik. Bu durumda bizim ne yapmamızı emredersin?» dedi. Ömer (r.a.) yanındaki bir adama:

«— Gel, beraber karar verelim!» dedi. Adamın fidye olarak bir keçi vermesini kararlaştırdılar. Adam dönüp giderken: «Bu da güya mü'minlerin emiri! Daha bir ceylan hakkında bile hüküm veremiyor da başkasını çağırıyor!» diye söyleniyordu. Ömer (r.a.)

(152) Şeybanî, 502.

sözlerini işitti, onu çağırıp:

«— Maide sûresini okuyor musun?» diye sordu. Adam:

«— Hayır!» deyince:

«— Benimle beraber karar veren adamı tanıyor musun?» dedi. Adam yine:

«— Hayır!» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Eğer Maide sûresini okumuş olsaydın seni iyice döverdim» dedi, sonra da Allah Teâlâ kitabında: ***«Sizden iki âdil kimse Kâbe'ye gidecek kurbanlık konusunda karar verir»***[153] buyuruyor. Bu da Abdurrahman b. Avf'tır, diyerek sözlerini tamamladı.

٢٣٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَقُولُ : فِى الْبَقَرَةِ مِنَ الْوَحْشِ بَقَرَةٌ . وَفِى الشَّاةِ مِنَ الظِّبَاءِ شَاةٌ .

232. Hişam'ın babası Urve'den: Yaban sığırı öldüren kimse bir ehil sığır, ceylan öldüren kimse de bir koyun fidye olarak verir.

٢٣٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : فِى حَمَامِ مَكَّةَ ، إِذَا قُتِلَ ، شَاةٌ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، يُحْرِمُ بِالْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ ، وَفِى بَيْتِهِ فِرَاخٌ مِنْ حَمَامِ مَكَّةَ ، فَيُغْلَقُ عَلَيْهَا فَتَمُوتُ . فَقَالَ : أَرَى بِأَنْ يَفْدِىَ ذٰلِكَ ، عَنْ كُلِّ فَرْخٍ بِشَاةٍ .

233. Saîd b. Müseyyeb'den: Bir Mekke güvercini öldürenin bir koyun fidye vermesi lâzımdır.

İmam Malik'ten: *Mekke'de hac veya umre için ihrama girmiş olan bir adamın evinin bir tarafında Mekke güvercininin civcivleri bulunsa, bunların kapısı kapanıp içeride ölseler, ev sahibinin ölen her civciv için bir koyun fidye vermesi gerekir.*

٢٣٤ - قَالَ مَالِكٌ : لَمْ أَزَلْ أَسْمَعُ أَنَّ فِى النَّعَامَةِ ، إِذَا قَتَلَهَا الْمُحْرِمُ ، بَدَنَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : أَرَى أَنَّ فِى بَيْضَةِ النَّعَامَةِ عُشْرَ ثَمَنِ الْبَدَنَةِ . كَمَا يَكُونُ ، فِى جَنِينِ الْحُرَّةِ ، غُرَّةٌ ، عَبْدٌ أَوْ وَلِيدَةٌ . وَقِيمَةُ الْغُرَّةِ خَمْسُونَ دِينَارًا . وَذٰلِكَ عُشْرُ دِيَةِ أُمِّهِ . وَكُلُّ شَىْءٍ مِنَ

(153) Maide 5/95.

النُّسُورِ أَوِ الْعِقْبَانِ أَوِ الْبُزَاةِ أَوِ الرَّخَمِ، فَإِنَّهُ صَيْدٌ يُودَى كَمَا يُودَى الصَّيْدُ. إِذَا قَتَلَهُ الْمُحْرِمُ.
وَكُلُّ شَيْءٍ فُدِيَ، فَفِي صِغَارِهِ مِثْلُ مَا يَكُونُ فِي كِبَارِهِ. وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ، مَثَلُ دِيَةِ الْحُرِّ
الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ. فَهُمَا، بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ، سَوَاءٌ.

234. İmam Malik'ten: *Öteden beri ihramlı birinin bir devekuşunu öldürmesi halinde fidye olarak bir dişi deve vermesi gerektiğini duyarım.*

İmam Malik'ten: *Bana göre, hür bir cenini telef eden kimsenin anasının diyetinin onda bir değerinde yani elli dinarlık bir erkek köle veya cariye azat etmesi gerektiği gibi, devekuşu yumurtasını kıran kimsenin de bir dişi devenin değerinin onda birini fidye olarak vermesi gerekir. Karadaki bütün kuş türleri, kartal, doğan ve akbaba gibi hayvanlar av hayvanıdır. Diğer av hayvanları gibi ihramlıların bunları avlamaları ile de fidye vermeleri icabeder. Öldürülmesi halinde fidyesi verilecek olan her şeyin büyüğü ile küçüğünü öldürmek arasında hiç bir fark yoktur. Bu tıpkı hür küçük bir çocukla hür büyük bir kimsenin öldürülmeleri arasında fark olmayışı gibidir.*

77. İHRAMLI İKEN ÇEKİRGE ÖLDÜRENİN CEZASI

٢٣٥ - حدثني يحيى عن مالك، عن زيد بن أسلم؛ أن رجلا جاء إلى عمر بن الخطاب، فقال: يا أمير المؤمنين. إني أصبت جرادات بسوطي وأنا محرم. فقال له عمر: أطعم قبضة من طعام.

235. Zeyd b. Eslem'den: Bir adam Ömer b. Hattab'a gelerek:

«— Mü'minlerin emiri! Ben ihramlı iken kamçımla çekirgelere vurarak onları öldürdüm!» dedi. Ömer (r.a.):

«— Öyleyse (fidye olarak) bir avuç yiyecek ver!» cevabını verdi.

٢٣٦ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أن رجلا جاء إلى عمر بن الخطاب فسأله عن جرادات قتلها وهو محرم. فقال عمر لكعب: تعال حتى نحكم. فقال كعب: درهم. فقال عمر لكعب: إنك لتجد الدراهم. لتمرة خير من جرادة.

236. Yahya b. Saîd'den: Adamın biri Ömer b. Hattab'a gelerek ihramlı iken çekirgeleri öldürdüğünü söyledi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), Kâ'b'a:

«— Gel, karar verelim.» dedi. Kâ'b: «Bir dirhem versin.» deyince, Hz. Ömer ona: «Sen dirhemleri bulabilirsin, fakat hurma (yoksullara) çekirgelerden daha faydalıdır.» dedi.

78. KURBAN KESMEDEN TIRAŞ OLANIN ÖDEYECEĞİ FİDYE

٢٣٧ - حدّثني يحيى عن مالك، عن عبد الكريم بن مالك الجزريّ، عن عبد الرحمن ابن أبي ليلى، عن كعب بن عجرة: أنّه كان مع رسول الله ﷺ محرما. فآذاه القمل في رأسه، فأمره رسول الله ﷺ أن يحلق رأسه. وقال «صم ثلاثة أيّام. أو أطعم ستّة مساكين، مدّين مدّين لكلّ إنسان. أو انسك بشاة. أيّ ذلك فعلت أجزأ عنك».

237. Kâb b. Ucre'den: İhramlı vaziyette Hz. Peygamber'le beraberdim. Başımdaki haşereler bana eziyet vermeye başlamışlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber tıraş olmamı emrederek: «Ya üç gün oruç tut, ya adam başına iki müd olmak üzere altı fakiri doyur, ya da bir koyun kurban kes. Bunlardan hangisini yaparsan, fidyeni ödemiş olursun» buyurdu.[154]

٢٣٨ - حدّثني عن مالك، عن حميد بن قيس، عن مجاهد أبي الحجّاج، عن ابن أبي ليلى، عن كعب بن عجرة: أنّ رسول الله ﷺ قال له «لعلّك آذاك هوامّك؟» فقلت: نعم. يا رسول الله. فقال رسول الله ﷺ «احلق رأسك، وصم ثلاثة أيّام، أو أطعم ستّة مساكين، أو انسك بشاة».

238. Kâ'b b. Ucre anlatıyor: Hz. Peygamber bana:

«— **Sanırım haşereler sana eziyet veriyor!**» dedi. Ben de:

«— Evet Ya Resûlallah!» diye karşılık verdim.

Bunun üzerine Peygamberimiz bana:

«— **Tıraş ol. Fidye olarak ya üç gün oruç tut, ya altı fakiri doyur, ya da bir koyun kurban kes.**» buyurdu.[155]

(154) Doğrusu, senedin Abdulkerîm b. Malik el-Cezevî-Mucahid-Abdurrahman şeklinde olmasıdır.
Buharî, Muhsar, 27; Müslim, Hacc, 15/82. Ayrıca bkz. Şeybanî, 504.
(155) Buharî, Muhsar, 27/5.

قَالَ مَالِكٌ ، فِي فِدْيَةِ الْأَذَى : إِنَّ الْأَمْرَ فِيهِ ، أَنَّ أَحَدًا لَا يَفْتَدِي حَتَّى يَفْعَلَ مَا يُوجِبُ عَلَيْهِ الْفِدْيَةَ . وَإِنَّ الْكَفَّارَةَ إِنَّمَا تَكُونُ بَعْدَ وُجُوبِهَا عَلَى صَاحِبِهَا . وَأَنَّهُ يَضَعُ فِدْيَتَهُ حَيْثُ مَا شَاءَ . النُّسُكَ ، أَوِ الصِّيَامَ ، أَوِ الصَّدَقَةَ . بِمَكَّةَ أَوْ بِغَيْرِهَا مِنَ الْبِلَادِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَا يَصْلُحُ لِلْمُحْرِمِ أَنْ يَنْتِفَ مِنْ شَعَرِهِ شَيْئًا ، وَلَا يَحْلِقَهُ ، وَلَا يُقَصِّرَهُ ، حَتَّى يَحِلَّ . إِلَّا أَنْ يُصِيبَهُ أَذًى فِي رَأْسِهِ . فَعَلَيْهِ فِدْيَةٌ . كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى . وَلَا يَصْلُحُ لَهُ أَنْ

٢٣٩ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْخُرَاسَانِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : حَدَّثَنِي شَيْخٌ بِسُوقِ الْبُرَمِ بِالْكُوفَةِ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَنْفُخُ تَحْتَ قِدْرٍ لِأَصْحَابِي . وَقَدِ امْتَلَأَ رَأْسِي وَلِحْيَتِي قَمْلًا . فَأَخَذَ بِجَبْهَتِي ، ثُمَّ قَالَ « احْلِقْ هَذَا الشَّعَرَ . وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ » وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِمَ أَنَّهُ لَيْسَ عِنْدِي مَا أَنْسُكُ بِهِ .

يُقَلِّمَ أَظْفَارَهُ ، وَلَا يَقْتُلَ قَمْلَةً ، وَلَا يَطْرَحَهَا مِنْ رَأْسِهِ إِلَى الْأَرْضِ ، وَلَا مِنْ جِلْدِهِ وَلَا مِنْ ثَوْبِهِ . فَإِنْ طَرَحَهَا الْمُحْرِمُ مِنْ جِلْدِهِ أَوْ مِنْ ثَوْبِهِ ، فَلْيُطْعِمْ حَفْنَةً مِنْ طَعَامٍ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ نَتَفَ شَعَرًا مِنْ أَنْفِهِ ، أَوْ مِنْ إِبْطِهِ ، أَوِ اطَّلَى جَسَدَهُ بِنُورَةٍ ، أَوْ يَحْلِقُ عَنْ شَجَّةٍ فِي رَأْسِهِ لِضَرُورَةٍ ، أَوْ يَحْلِقُ قَفَاهُ لِمَوْضِعِ الْمَحَاجِمِ وَهُوَ مُحْرِمٌ ، نَاسِيًا أَوْ جَاهِلًا : إِنَّ مَنْ فَعَلَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ ، فَعَلَيْهِ الْفِدْيَةُ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ . وَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَحْلِقَ مَوْضِعَ الْمَحَاجِمِ . وَمَنْ جَهِلَ فَحَلَقَ رَأْسَهُ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ الْجَمْرَةَ ، افْتَدَى .

239. Kâ'b b. Ucre anlatıyor: Ben arkadaşlarıma ait bir çömleğin altını üflerken Resûlullah (s.a.v.) bana geldi. Benim saç ve sakallarım haşerelerle dolmuştu. Hz. Peygamber alnımdan kaldırarak:

«— Bu saçları kestir. Fidye olarak da, ya üç gün oruç tut, ya da altı fakiri doyur» buyurdu. Hz. Peygamber yanımda kesilecek kurbanlık olmadığını biliyordu.[156]

İnsanı rahatsız edici durumların fidyeleriyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Zaruri bir durum olmadıkça kişiye fidye vermek düşmez. Kefaretler farz olduktan sonra ödenirler. Kefaret yüklenen kişi bunu dilerse kurban olarak, dilerse oruç olarak, dilerse sadaka olarak Mekke'de veya başka bir yerde ödeyebilir.*

(156) Buharî, Megâzî, 64/35; Müslim, Hacc, 15/80 (mevsûl olarak rivayet ederler).

İmam Malik'ten: *İhramda bulunan bir kimsenin ihramdan çıkıncaya kadar saçlarını yolması, onları tıraş etmesi, kısaltması doğru değildir. Şayet bu durum başına sıkıntı veriyorsa gerekeni yapar, Allahın emrettiği gibi de fidyesini verir. Yine ihramda bulunan kimsenin tırnaklarını kesmesi, haşere öldürmesi, üzerindeki, başındaki ve elbisesindeki haşereleri yere atması da doğru değildir. Şayet ihramda bulunan kimse üzerindeki veya elbisesindeki bir haşereyi yere atarsa, bir avuç yemekliği fidye olarak vermesi icap eder.*

İmam Malik'ten:

Yine ihramda bulunan bir kimsenin unutarak veya bilmiyerek burnundan, koltuk altından kıl koparması, hamam otu ile bedeninden kıl ayıklaması, mecburiyet altında başındaki bir yaranın etrafını tıraş etmesi, kan aldırmak için kafasındaki bir yerin kıllarını kesmesi gibi durumların hepsinde, her bir durum için ayrı ayrı fidye vermesi lâzımdır. Ancak, başından kan aldırmak için başının o kısmındaki saçları kesmesi gerekmez. Herhangi bir kimse cemreleri taşlamadan önce bilmeyerek tıraş olsa fidye vermesi lâzımdır.

79. HACCIN BİR MENASİKİNİ UNUTANIN YAPACAĞI İŞLER

٢٤٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : مَنْ نَسِيَ مِنْ نُسُكِهِ شَيْئًا ، أَوْ تَرَكَهُ . فَلْيُهْرِقْ دَمًا .

قَالَ أَيُّوبُ : لاَ أَدْرِي ، قَالَ : تَرَكَ ، أَوْ نَسِيَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ هَدْيًا ، فَلاَ يَكُونُ إِلاَّ بِمَكَّةَ . وَمَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ نُسُكًا ، فَهُوَ يَكُونُ حَيْثُ أَحَبَّ صَاحِبُ النُّسُكِ .

240. Abdullah b. Abbas'tan: Her kim haccın menasikinden birini unutursa (veya terkederse) kan akıtsın.

Ravilerden Eyyüb der ki: Abdullah'ın «unutursa mı, yoksa terkederse mi» dediğini hatırlamıyorum.

İmam Malik'ten: *Haccın menasikini terkten dolayı hedy vermek gerekiyorsa, bu sadece Mekke'de mümkündür. Şayet başka türlü bir ceza gerekiyorsa, kişi bunu dilediği yerde ifa eder.*[157]

80. FİDYE İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER:

٢٤١ - قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ أَرَادَ أَنْ يَلْبَسَ شَيْئًا مِنَ الثِّيَابِ الَّتِى لاَ يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يَلْبَسَهَا وَهُوَ مُحْرِمٌ ، أَوْ يُقَصِّرَ شَعَرَهُ ، أَوْ يَمَسَّ طِيبًا مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ ، لِيَسَارَةِ مُؤْنَةِ الْفِدْيَةِ عَلَيْهِ . قَالَ : لاَ يَنْبَغِى لأَحَدٍ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ وَإِنَّمَا أُرْخِصَ فِيهِ لِلضَّرُورَةِ . وَعَلَى مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ ، الْفِدْيَةُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الْفِدْيَةِ مِنَ الصِّيَامِ ، أَوِ الصَّدَقَةِ ، أَوِ النُّسُكِ ، أَصَاحِبُهُ بِالْخِيَارِ فِى ذَلِكَ ؟ وَمَا النُّسُكُ ؟ وَكَمِ الطَّعَامُ ؟ وَبِأَىِّ مُدٍّ هُوَ ؟ وَكَمِ الصِّيَامُ ؟ وَهَلْ يُؤَخِّرُ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ أَمْ يَفْعَلُهُ فِى فَوْرِهِ ذَلِكَ ؟ قَالَ مَالِكٌ : كُلُّ شَىْءٍ فِى كِتَابِ اللهِ فِى الْكَفَّارَاتِ ، كَذَا أَوْ كَذَا . فَصَاحِبُهُ مُخَيَّرٌ فِى ذَلِكَ . أَىَّ شَىْءٍ أَحَبَّ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ ، فَعَلَ . قَالَ : وَأَمَّا النُّسُكُ فَشَاةٌ . وَأَمَّا الصِّيَامُ فَثَلاَثَةُ أَيَّامٍ . وَأَمَّا الطَّعَامُ فَيُطْعِمُ سِتَّةَ مَسَاكِينَ . لِكُلِّ مِسْكِينٍ مُدَّانِ . بِالْمُدِّ الأَوَّلِ ، مُدِّ النَّبِىِّ ﷺ .

قَالَ مَالِكٌ : وَسَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : إِذَا رَمَى الْمُحْرِمُ شَيْئًا ، فَأَصَابَ شَيْئًا مِنَ الصَّيْدِ لَمْ يُرِدْهُ ، فَقَتَلَهُ : إِنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَفْدِيَهُ . وَكَذَلِكَ الْحَلاَلُ يَرْمِى فِى الْحَرَمِ شَيْئًا ، فَيُصِيبُ صَيْدًا لَمْ يُرِدْهُ ، فَيَقْتُلُهُ : إِنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَفْدِيَهُ . لأَنَّ الْعَمْدَ وَالْخَطَأَ فِى ذَلِكَ بِمَنْزِلَةٍ ، سَوَاءٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْقَوْمِ يُصِيبُونَ الصَّيْدَ جَمِيعًا وَهُمْ مُحْرِمُونَ . أَوْ فِى الْحَرَمِ . قَالَ : أَرَى أَنَّ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ جَزَاءَهُ . إِنْ حُكِمَ عَلَيْهِمْ بِالْهَدْىِ ، فَعَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ هَدْىٌ . وَإِنْ حُكِمَ عَلَيْهِمْ بِالصِّيَامِ ، كَانَ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمُ الصِّيَامُ . وَمِثْلُ ذَلِكَ ، الْقَوْمُ يَقْتُلُونَ الرَّجُلَ خَطَأً . فَتَكُونُ كَفَّارَةُ ذَلِكَ ، عِتْقَ رَقَبَةٍ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ . أَوْ صِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ رَمَى صَيْدًا ، أَوْ صَادَهُ بَعْدَ رَمْيِهِ الْجَمْرَةَ ، وَحِلاَقِ رَأْسِهِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يُفِضْ : إِنَّ عَلَيْهِ جَزَاءَ ذَلِكَ الصَّيْدِ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ﴾ وَمَنْ لَمْ يُفِضْ ، فَقَدْ بَقِىَ عَلَيْهِ مَسُّ الطِّيبِ وَالنِّسَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى الْمُحْرِمِ فِيمَا قَطَعَ مِنَ الشَّجَرِ فِى الْحَرَمِ شَىْءٌ . وَلَمْ يَبْلُغْنَا أَنَّ أَحَدًا حَكَمَ عَلَيْهِ فِيهِ بِشَىْءٍ . وَبِئْسَ مَا صَنَعَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الَّذِى يَجْهَلُ ، أَوْ يَنْسَى صِيَامَ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ فِى الْحَجِّ ، أَوْ يَمْرَضُ فِيهَا فَلاَ يَصُومُهَا حَتَّى يَقْدَمَ بَلَدَهُ . قَالَ : لِيُهْدِ إِنْ وَجَدَ هَدْيًا وَإِلاَّ فَلْيَصُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ فِى أَهْلِهِ ، وَسَبْعَةً بَعْدَ ذَلِكَ .

241. İhramlı iken, ödenecek fidyeyi küçümseyerek ihramda giyilmemesi gereken elbiseyi giyen, saçlarını kısaltan veya mecbur kalmadığı halde koku sürünen kimseyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der:

Aslında ihramlı bir kimse bunları yapmamalıdır. Ancak zaruret halinde fidyesini vermesi şartiyle buna müsaade edilmiştir.

İmam Malik'e: «Kişinin gerektiğinde oruç tutmak, sadaka vermek veya kurban kesmek gibi mükellefiyetlerden birini seçmekte hür olup olmadığı» soruldu. Ayrıca «Kurbanın ne olması gerektiği, yiyeceğin kaç müd olmasının şart olduğu, orucun kaç gün tutulacağı, bunlardan biri kendisine farz olan kişinin bunu hemen mi, yoksa daha sonra mı ifa edebileceği de» soruldu. O şu cevabı verdi:

Kişi Allah'ın kitabında belirtilen kefaretlerden dilediğini yapar, bu konuda istediğini seçmekte muhayyerdir. Ne kurban edeceğine gelince, bu koyundur. Oruç üç gün, yiyecek ise, —Hz. Peygamber zamanındaki müd (bir müd, yarım kilo'dur) *birim olmak şartiyle— altı fakiri ikişer müdle doyurmaktır.*

İmam Malik'ten: *Ben bazı âlimlerin şöyle dediklerini de duydum: Şayet ihramlı kimse bir şey atsa, bununla hiç niyetinde olmadığı halde bir av hayvanını vursa, fidyesini vermesi lâzımdır. İhramsız olan bir kimsenin de Harem dahilinde bu şekilde hiç istemediği halde bir hayvanı öldürmesi ile fidyesini vermesi icabeder. Çünkü bu durumda hata da kast de aynıdır, hiç farkı yoktur.*

«Bir grup insan ihramlı vaziyette iken veya Harem dahilinde ihramsız olarak bulunurlarken hep birlikte bir av hayvanını öldürseler ne olur?» sorusuna cevaben, İmam Malik şöyle der: *Bana göre hepsi de ayrı ayrı cezasını vermelidirler. Şayet bir kurban kesilmesi gerekiyorsa, grupta bulunan herkesin ayrı ayrı birer kurban kesmeleri lâzımdır. Oruç tutulmaya hükmedilirse, hepsinin ayrı ayrı bu orucu tutmaları şarttır. Bunun gibi, yine bir grup insan hataen bir adamı öldürseler, bunlardan her birinin ayrı ayrı birer köle azat etmeleri gerekir, veyahut da iki ay aralıksız oruç tutmaları lâzımdır.*

İmam Malik'ten: *Taş attıktan, başını tıraş ettikten sonra daha ziyaret tavafını yapamadan bir kimse, bir av hayvanına atsa*

*veya avlasa, o avın cezasını vermesi gerekir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de «**İhramdan çıktığınız zaman avlanın**»[158] buyuruluyor. Ziyaret tavafı yapmamış olan kimsenin ise henüz daha hanımına yaklaşamama ve koku sürünememe gibi mahrumiyetleri devam etmektedir.*

İmam Malik'ten:

Harem dahilinde ihramlı iken ağaç kesen kimseye bir şey lâzım gelmez. Bu konuda hiç kimsenin ağaç kesen aleyhinde bir hükümde bulunduğu bize kadar ulaşmadı. Ancak böyle yapan biri, hiç iyi bir şey yapmış sayılmaz.

İmam Malik'ten:

Bilmiyerek veya unutarak hacda tutacağı üç gün orucu tutamayan veya hasta olduğu için tutamayan kimse, memleketine dönünce, bulursa Kâbe'ye bir kurban göndersin, bulamazsa evinde üç gün oruç tutsun, daha sonra da yedi gün tutar.

(158) Maide, 5/2.

81. HACLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER:

٢٤٢ - حدّثني يحيى عن مالك، عن ابن شهاب، عن عيسى بن طلحة، عن عبد الله ابن عمرو بن العاص؛ أنّه قال: وقف رسول الله ﷺ للنّاس بمنى. والنّاس يسألونه فجاءه رجل فقال له: يا رسول الله. لم أشعر. فحلقت قبل أن أنحر. فقال رسول الله ﷺ «انحر، ولا حرج» ثمّ جاءه آخر فقال: يا رسول الله. لم أشعر، فنحرت قبل أن أرمي. قال «ارم، ولا حرج» قال: فما سئل رسول الله ﷺ عن شيء، قدّم ولا أخّر، إلا قال «افعل، ولا حرج».

242. Abdullah b. Amr b. As'dan: Resûlullah (s.a.v.) Mina'da durdu, müslümanlar kendisine muhtelif sorular soruyorlardı. Bu arada adamın biri gelerek:

«— Ya Resûlallah! kurban kesmeden önce bilmediğim için tıraş oldum, dedi. Hz. Peygamber:

«— **Kurbanını kes, önemli değil.**» buyurdu. Daha sonra başka bir kimse daha gelerek:

«— Ya Resûlallah! Cemreleri taşlamadan önce bilmediğim için kurban kestim, dedi. Buna da cevaben peygamberimiz:

«— **Taşını at önemli değil!**» buyurdu. Hz. Peygambere burada gelmiş ve geçmiş ne sorulduysa hepsine de cevabı:

«— **Yap, önemli değil**» oldu.[159]

٢٤٣ - وحدّثني عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنّ رسول الله ﷺ كان، إذا قفل من غزو أو حجّ أو عمرة، يكبّر على كلّ شرف من الأرض ثلاث تكبيرات. ثمّ يقول «لا إله إلا الله وحده، لا شريك له. له الملك وله الحمد وهو على كلّ شيء قدير. آيبون تائبون عابدون ساجدون. لربّنا حامدون. صدق الله وعده. ونصر عبده. وهزم الأحزاب وحده».

(159) Buharî, Hacc, 25/131; Müslim, Hacc, 15/327. Ayrıca bkz. Şeybanî, 501.

243. Abdullah b. Ömer'den: Hz. Peygamber bir gazveden, hacdan veya bir umreden dönerken her yüksek yerden geçerken üç defa tekbir getirirdi. Sonra da: «Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Onun hiç bir şekilde ortağı da yoktur. Mülk onundur, hamd da ona mahsustur. O her şeye kadirdir. Dönenler, tövbe edenler, ibadet ve secde edenler, rabbimize hamdedenler, Allah vaadinde sadıktır. Kuluna yardım eder, Allah düşmanı grupları o tek başına hezimete uğratır,» diye dua ederdi.[160]

٢٤٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى عَبْدِ الله بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِامْرَأَةٍ وَهِيَ فِي مَحَفَّتِهَا . فَقِيلَ لَهَا : هٰذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَخَذَتْ بِضَبْعَيْ صَبِيٍّ كَانَ مَعَهَا . فَقَالَتْ : أَلِهٰذَا حَجٌّ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « نَعَمْ . وَلَكِ أَجْرٌ » .

244. İbn Abbas anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) devesinin hevdecinde (çadırında) duran bir kadının yanından geçiyordu. Kadına:

«— Bu Allah'ın resulüdür!» dendi. Bunun üzerine kadın yanındaki çocuğun yanlarından tutup kaldırarak:

«— Bu haccedebilir mi ya Resûlallah?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, sana da sevap olur**» buyurdu.[161]

٢٤٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ ؛ أَن رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا رُؤِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا ، هُوَ فِيهِ أَصْغَرُ وَلا أَدْحَرُ وَلا أَحْقَرُ وَلا أَغْيَظُ ، مِنْهُ فِي يَوْمِ عَرَفَةَ . وَمَا ذَاكَ إلا لِمَا رَأَى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَة ، وَتَجَاوُزِ اللهِ عَنِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ ، إلا مَا أُرِيَ يَوْمَ بَدْرٍ » قِيلَ : وَمَا رَأَى ، يَوْمَ بَدْرٍ ، يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ : « أَمَا إِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ يَزَعُ الْمَلائِكَةَ » .

245. Talha b. Ubeydillah b. Keriz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Şeytan arefe günü görüldüğünden daha küçük, daha hakir, daha zelil ve daha öfkeli hiç bir zaman görülmedi. Bunun sebebi de rahmetin indirilişini, Allah'ın büyük günahları affedişini görmesidir. Bir de arefe gününden de daha küçük, daha zelil, daha öfkeli görüldüğü bir**

(160) Buharî, Umre, 26/12; Müslim, Hacc, 15/428. Ayrıca bkz. Şeybani, 515.
(161) Müslim, Hacc, 15/409.

gün vardır ki o da Bedr harbinin olduğu gündür.» Bu söz üzerine Hz. Peygamber'e:

«— Bedr'de şeytan ne gördü ya Resûlallah?» diye sorulunca şöyle buyurdu:

«— Cebrail'in melekleri savaş için sıra sıra yaptığını gördü.»[162]

٢٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ . وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي : لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ » .

246. Talha b. Ubeydillah b. Keriz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Duaların en efdali arefe günü yapılandır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerinin en efdali de: Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur, onun hiç bir şekilde ortağı yoktur» sözüdür.[163]

٢٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ ، عَامَ الْفَتْحِ ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ . فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ . ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اقْتُلُوهُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، يَوْمَئِذٍ ، مُحْرِمًا . وَاللهُ أَعْلَمُ .

247. Enes b. Malik'ten: Hz. Peygamber Mekke'nin fethedildiği sene Mekke'ye girdiğinde başında miğfer vardı. Miğferi çıkarınca bir adam kendisine gelerek:

«— Ya Resûlallah! İbn Ha'tal, Kâbe'nin perdeleri arasına sığınmış!» dedi.[164] Bunun üzerine Peygamberimiz:

«— **Onu öldürün!**» buyurdu.[165]

(162) Bu, mürseldir. Hâkim, Mustedrek'te Ebu'd-Derdâ'dan mevsul olarak rivayet etmiştir.

(163) İbn Abdilber der ki: "Mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur. bu isnadlan sağlam bir yolla müsned oluşunu bilmiyorum. Faziletlerle ilgili hadisler, sağlam bir delile ihtiyaç duymaz. Ali ve İbn Amr'dan müsned olarak gelmiştir.

(164) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/18; Müslim, Hacc, 15/450.

(165) Aslında Kâbe'ye sığınanlara dokunulmayacağı kararlaştırılmıştı. Fakat İbn Hatal, daha önce İslâma ve müslümanlara yaptığı büyük kötülükler sebebiyle kanı heder edilenlerdendi.

İmam Malik der ki: *O gün Resûlullah da —Allah bilir— ihramlı değildi.*

٢٤٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَقْبَلَ مِنْ مَكَّةَ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِقُدَيْدٍ جَاءَهُ خَبَرٌ مِنَ الْمَدِينَةِ . فَرَجَعَ فَدَخَلَ مَكَّةَ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ .

وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

248. Nafi'den: Abdullah b. Ömer Mekke'den yola çıktı. Kudeyd'e gelince kendisine Medine'den bir haber geldi. Bunun üzerine hemen ihramsız olarak Mekke'ye döndü.

İbn Şihab'den buna benzer bir rivayet gelmiştir.

٢٤٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ الدِّيلِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : عَدَلَ إِلَيَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، وَأَنَا نَازِلٌ تَحْتَ سَرْحَةٍ بِطَرِيقِ مَكَّةَ . فَقَالَ : مَا أَنْزَلَكَ تَحْتَ هٰذِهِ السَّرْحَةِ ؟ فَقُلْتُ : أَرَدْتُ ظِلَّهَا . فَقَالَ : هَلْ غَيْرُ ذٰلِكَ ؟ فَقُلْتُ : لاَ . مَا أَنْزَلَنِي إِلاَّ ذٰلِكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا كُنْتَ بَيْنَ الأَخْشَبَيْنِ مِنْ مِنًى ، وَنَفَخَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ ، فَإِنَّ هُنَاكَ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ السُّرَرُ . بِهِ شَجَرَةٌ سُرَّ تَحْتَهَا سَبْعُونَ نَبِيًّا » .

249. Muhammed b. İmran el-Ensarî, babasından naklediyor: Ben Mekke yolu üzerindeki Serha'nın altında dururken Abdullah b. Ömer geldi.[166]

«— Neden bu ağacın altındasın?» dedi.

«— Gölgesinde oturmak için.» dedim.

«— Başka sebebi var mı?» dedi.

«— Hayır, sadece gölgesi için» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer eliyle doğu tarafını işaret ederek Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: **«Mina'daki iki küçük dağ arasına varınca orada Sürer denilen bir vadide bir ağaç vardır. O ağacın altında yetmiş bin Peygamber yaşamıştır.»**[167]

(166) Serha: kendisine doğru bir sürü patika yolun gittiği bir ağacın özel adıdır.
(167) Nesaî, Hacc, 24/189.

٢٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أبي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عن ابْنِ أبي مُلَيْكَةَ : أنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مَرَّ بِامْرَأةٍ مجْذُومَةٍ ، وَهِيَ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ . فَقَالَ لَهَا : يَا أمَةَ اللهِ . لا تُؤْذِي النَّاسَ . لَوْ جَلَسْتِ فِي بَيْتِكِ . فَجَلَسَتْ . فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ بَعْدَ ذَلِكَ . فَقَالَ لَهَا : إنَّ الَّذِي كَانَ قَدْ نَهَاكِ ، قَدْ مَاتَ ، فَاخْرُجِي . فَقَالَتْ : مَا كُنْتُ لأُطِيعَهُ حَيًّا ، وَأعْصِيَهُ مَيِّتًا .

250. İbn Ebî Müleyke'den: Ömer b. Hattab, Beytullah'ı tavaf eden cüzzamlı bir kadına rastladı. Ona:

«— Ey Allah'ın cariyesi! Eğer evinde oturup başkalarına zararın dokunmasa daha iyi olurdu!» dedi. Bunun üzerine kadın derhal oturdu. Daha sonra kadına bir adam gelerek:

«— Seni tavaf yapmaktan men eden adam öldü, haydi devam et!» dedi. Kadın adama:

«— Onun dirisine itaat edip, ölüsüne asi olacak değilim» diye karşılık verdi.

٢٥١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أنَّهُ بَلَغَهُ أنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يَقُولُ : مَا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْبَابِ ، الْمُلْتَزَمُ .

251. Abdullah b. Abbas'tan: Rükün'le Kâbe kapısının arası, Mültezem'dir.

٢٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ : أنَّهُ سَمِعَهُ يَذْكُرُ : أنَّ رَجُلا مَرَّ عَلَى أبي ذَرٍّ ، بِالرَّبَذَةِ . وَأنَّ أبَا ذَرٍّ سَألَهُ : أيْنَ تُرِيدُ ؟ فَقَالَ : أرَدْتُ الْحَجَّ . فَقَالَ : هَلْ نَزَعَكَ غَيْرُهُ ؟ فَقَالَ : لا . قَالَ : فَأْتَنِفِ الْعَمَلَ . قَالَ الرَّجُلُ : فَخَرَجْتُ حَتَّى قَدِمْتُ مَكَّةَ . فَمَكَثْتُ مَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ إذَا أنَا بِالنَّاسِ مُنْقَصِفِينَ عَلَى رَجُلٍ . فَضَاغَطْتُ عَلَيْهِ النَّاسَ . فَإذَا أنَا بِالشَّيْخِ الَّذِي وَجَدْتُ بِالرَّبَذَةِ . يَعْنِي أبَا ذَرٍّ . قَالَ فَلَمَّا رَآنِي ، عَرَفَنِي . فَقَالَ : هُوَ الَّذِي حَدَّثْتُكَ .

252. Muhammed b. Yahya b. Habban naklediyor: Bir adam, Rebeze'de Ebû Zerr'e rastladı. Ebû Zerr adama:

«— Nereye?» diye sordu. Adam:

«— Hacca gitmek istiyorum.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Zerr:

«— Başka bir sebep var mı?» dedi. Adam:

«— Hayır! dedi Ebû Zerr:

«— Peki öyleyse yap» dedi. Olayın devamını adam şöyle anlatıyor: Oradan ayrıldıktan sonra Mekke'ye kadar geldim. Bir müddet orada kaldıktan sonra, bir gün kalabalık içinde bir adamı itekledim. Bir de ne göreyim? Rebeze'de karşılaştığım ihtiyar bu!.. Yani Ebû Zerr! Beni görünce tanıdı ve:

«— Seninle konuşan benim!» dedi.

٢٥٣ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أنهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ ، عَنْ الاِسْتِثْنَاءِ فِي الْحَجّ . فَقَالَ : أَوَ يَصْنَعُ ذٰلِكَ أَحَدٌ ؟ وَأَنْكَرَ ذٰلِكَ .

سُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَحْتَشُّ الرَّجُلُ لِدَابَّتِهِ مِنَ الْحَرَمِ ؟ فَقَالَ : لا .

253. İmam Malik, İbn Şihab'a;

«— Hac için ihrama girip de çıkan bir engelden dolayı ihramdan çıkmayla ilgili soru sordum.» İbn Şihab, böyle bir şeyin olmayacağını kastederek:

«— Bunu hiç kimse yapmış mı?» diye mukabele etti. Bu hoşuna gitmedi. İmam Malik, «kişi bineği için Harem'den ot toplar mı?» sorusuna «*Hayır*» cevabını verdi.

82. YANINDA YAKIN AKRABASI OLMAYAN KADININ HACCA GİDEBİLMESİ

٢٥٤ - قَالَ مَالِكٌ ، فِى الصَّرُورَةِ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِى لَمْ تَحُجَّ قَطُّ : إِنَّهَا ، إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا ذُو مَحْرَمٍ يَخْرُجُ مَعَهَا ، أَوْ كَانَ لَهَا ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا : أَنَّهَا لا تَتْرُكُ فَرِيضَةَ اللهِ عَلَيْهَا فِى الْحَجِّ . لِتَخْرُجْ فِى جَمَاعَةِ النِّسَاءِ .

254. İmam Malik'ten: Hiç hacca gitmemiş, bekâr bir kadın, yanında yakın bir akrabası varsa onunla hacca gidebilir. Şayet yakın akrabası var da bekâr kadınla beraber hacca gidecek durumda değilse, o takdirde kadın Allah'ın kendisine farz kıldığı haccı terketmez. Bir grup kadın arasına katılarak hacca gitsin.[168]

(168) Hanefi Mezhebinde bir kadının hacca gidebilmesi için mutlaka yanında kocası ya da bir mahremi olması gerekir. Bunlardan biri yoksa, kadın üzerine hac farz olmaz. Bu durum kadının bulunduğu yerle Mekke arasında bir sefer miktarı, yani üç gün ve üç gecelik mesafe olması halinde söz konusudur. Eğer bu mesafeden az olursa mahrem olmaksızın kadının haccetmesi caizdir. (Damad, Mecmau'l-Enhur c. I., s. 262).

83. TEMETTU' ORUCUNUN ZAMANI

٢٥٥ - حدثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن عروة بن الزبير ، عن عائشة أم المؤمنين ؛ أنها كانت تقول : الصيام لمن تمتع بالعمرة إلى الحج لمن لم يجد هديا . ما بين أن يهل بالحج ، إلى يوم عرفة . فإن لم يصم ، صام أيام منى .

وحدثني عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله ، عن عبد الله بن عمر ؛ أنه كان يقول في ذلك ، مثل قول عائشة رضي الله تعالى عنها .

255. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Umreyi yaptıktan sonra hacceden, hedy bulamayan kimse, hac için ihrama girdiği günle, arefe günü arasında oruç tutar. Bu günlerde tutmaz ise, Mina günlerinde tutar.

Salim b.Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer bu hususta, Aişe (r.a.)'in söylediklerini söylerdi.

٢١ - كتـاب الجهـاد

21

CİHAD KİTABI

1. CİHADA TEŞVİK

١ - حدّثني يحيَى عَنْ مَالكٍ ، عَنْ أبِي الزّنَادِ ، عَنِ الأعْرَجِ عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ ؛ أنْ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الدَّائِمِ الَّذِي لا يَفْتُرُ مِنْ صَلاةٍ وَلا صِيَامٍ ، حَتَّى يَرْجِعَ » .

1. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu nakledi̇yor: **«Allah yolunda cihada çıkan kimse, geri dönünceye kadar, hiç usanmadan, yılmadan nafile oruç tutan ve nafile namaz kılan kimse gibidir.»**[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أبِي الزّنَادِ ، عَنِ الأعْرَجِ ، عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ ؛ أنْ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « تَكَفّلَ اللهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ ، لا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إلاّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ ، وَتَصْدِيقُ كَلِمَاتِهِ ، أنْ يُدْخِلَهُ الْجَنّةَ . أوْ يَرُدّهُ إلَى مَسْكَنِهِ الّذِي خَرَجَ مِنْهُ . مَعَ مَا نَالَ مِنْ أجْرٍ أوْ غَنِيمَةٍ » .

2. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Allah Teâlâ sadece ve sadece kendi yolunda cihad ve kendi emirlerinin tasdiki için evinden çıkardığı kimseyi (şehit olursa) cennete sokmayı yahut sevap veya ganimetlerle tekrar evine döndürmeyi üzerine almıştır.»**[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أسْلَمَ ، عَنْ أبِي صَالِحٍ السَّمّانِ ، عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ ؛ أنْ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أجْرٌ . وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ . وَعَلَى رَجُلٍ وِزْرٌ . فَأمّا الّذِي هِيَ لَهُ أجْرٌ ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ . فَأطَالَ لَهَا فِي مَرْجٍ أوْ رَوْضَةٍ . فَمَا أصَابَتْ فِي طِيَلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أوِ الرّوْضَةِ ، كَانَ لَهُ حَسَنَاتٌ . وَلَوْ أنّهَا قَطَعَتْ طِيَلَهَا ذَلِكَ ، فَاسْتَنّتْ شَرَفًا أوْ شَرَفَيْنِ ، كَانَتْ آثَارُهَا وَأرْوَاثُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ . وَلَوْ أنّهَا مَرّتْ بِنَهَرٍ ، فَشَرِبَتْ مِنْهُ ، وَلَمْ يُرِدْ أنْ يَسْقِيَ بِهِ ، كَانَ ذَلِكَ لَهُ حَسَنَاتٍ . فَهِيَ لَهُ أجْرٌ . وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَغَنّيًا وَتَعَفّفًا ، وَلَمْ يَنْسَ حَقّ اللهِ فِي رِقَابِهَا وَلا فِي ظُهُورِهَا ، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ . وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَنِوَاءً

(1) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 560/1; Müslim, İmaret, 336110.
(2) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 560/2; Müslim, İmaret, 33/104.

لأهْلِ الإسْلاَمِ فَهِىَ عَلى ذٰلِكَ وِزْرٌ . » وَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الحُمُرِ ، فَقَالَ : « لَمْ يُنْزَلْ عَلَىَّ فِيهَا شَىْءٌ إلاَّ هٰذِهِ الآيَةُ الجَامِعَةُ الفَاذَّةُ ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ . وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴾ .

3. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«At bazı kimseler için sevap, bazıları için siper, bazıları için de vebaldir.**

Atın, sevaba vesile olduğu kimseyi şöyle anlatabiliriz: Adam atını Allah yolunda hazırlamıştır. Onu bir boş sahaya veya bir otlağa bağladığı zaman bu saha veya otlağa atın ipi süründükçe her şey adam için sevap olur. Şayet at ipini koparır da bir iki tur koşarsa, bastığı ve gübrelediği yerler dolayısiyle yine adam için sevap yazılır. Eğer bir nehirden geçerken, adamın atını sulamak maksadı olmadığı halde at buradan su içerse yine adam adına sevap yazılır.

Yine bir adam vardır ki atını başkalarına yük olmamak, onlara muhtaç olmamak için hazırlar. Onu yederken olsun, binince olsun Allah'ın hakkını da unutmaz. İşte böyle kimse için de at siperdir.

Başka bir adam da vardır ki, başkalarına karşı övünmek, gösteriş yapmak ve müslümanlara karşı düşmanlık için atını hazırlamıştır. İşte böyle kimse için de atı vebaldir, yüktür.»

Resûlullah (s.a.v.)'a eşeklerle ilgili bir soru soruldu. Şöyle cevap verdi: **«Günah ve sevabın her çeşidini açıkça belirten şu ayet-i kerimeden başka bu konuda bana bir şey nazil olmadı: *«Her kim ki zerre miktarı hayır işlerse karşılığını görür, yine her kim ki zerre kadar fenalık yaparsa o da karşılığını görür.»***(Zilzâl, 99/2)[3]

٤ - وحدّثنى عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَعْمَرٍ الأنْصَارِىِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « ألا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ مَنْزِلاً ؟ رَجُلٌ آخِذٌ بِعِنَانِ فَرَسِهِ ، يُجَاهِدُ فِى سَبِيلِ اللهِ . ألا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ مَنْزِلاً بَعْدَهُ ؟ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِى غُنَيْمَتِهِ . يُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وَيُؤْتِى الزَّكَاةَ ، وَيَعْبُدُ اللهَ ، لاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا » .

(3) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/48; Müslim, Zekât, 12/24.

4. Ata b. Yesar, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Size insanların mertebece en hayırlı olanını söyleyeyim mi? Atının yularından tutup Allah yolunda cihat edendir. Bundan sonra, insanların mertebece en hayırlı olanını haber vereyim mi? Birkaç koyun alarak bir kenara çekilen, namaz kılıp, oruç tutan ve Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan ona ibadet eden kimsedir.»**[4]

٥ - وحدّثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ قال: أخبرني عُبادة بن الوليد بن عُبادة بن الصامت، عن أبيه، عن جدّه؛ قال: بايعنا رسول الله ﷺ على السمع والطاعة، في اليسر والعسر، والمنشط والمكره، وأن لا ننازع الأمر أهله، وأن نقول أو نقوم بالحق حيثما كنّا، لا نخاف في الله لومة لائم.

5. Ubade b. Velid, dedesi Ubâde b. Samit'ten naklediyor: Resûlullah (s.a.v.)'a Akabe gecesi biz kendisinden duyduklarımızı kabul edeceğimize, söylediklerini yapacağımıza, bollukta ve darlıkta, beğenilen ve beğenilmeyen durumlarda kendisine yardımcı olacağımıza, bir işi ehlinin elinden almak için çaba sarfetmeyeceğimize, nerede olursak olalım daima hakkı söyleyip, hak yolda olacağımıza ve Allah'ın dinine yardım hususunda hiç kimsenin kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik.[5]

٦ - وحدّثني عن مالك، عن زيد بن أسلم؛ قال: كتب أبو عبيدة بن الجرّاح، إلى عمر بن الخطّاب، يذكر له جموعا من الروم، وما يتخوّف منهم. فكتب إليه عمر بن الخطّاب: أمّا بعد. فإنّه مهما ينزل بعبد مؤمن من منزل شدّة، يجعل الله بعده فرجا. وإنّه لن يغلب عسر يسرين. وأنّ الله تعالى يقول في كتابه ﴿ يا أيّها الذين آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتّقوا الله لعلّكم تفلحون ﴾.

6. Zeyd b. Eslem'den: Ebû Ubeyde b. El-Cerrah, Ömer b. Hattab'a bir mektup yazarak Rumların yığınak yaptıklarını ve onlardan korktuklarını bildirdi.

Ömer b. Hattab ona cevaben şöyle yazdı:

(4) Mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Tirmizî, Fedâilu'l-Cihad, 20/18 (hasen görmüştür); Nesaî, Zekât, 23/74.
(5) Buharî, Ahkâm, 93/43; Müslim, İmaret, 33/41.

«-... Maksada gelince, ne zaman ki mü'min bir kul sıkıntıya düçar olur, Allah ona bir kurtuluş yolu gösterir. Bir zorluk iki kolaylığa asla galip gelemez. Çünkü Allah teâlâ Kitabında şöyle buyuruyor: ***«Ey iman edenler! Sabrediniz, birbirinize sabrı tavsiye ediniz, cihada devam ediniz. Allah'tan (azabından) sakınınız ki felah bulasınız.»***[6]

2. DÜŞMAN ÜLKESİNE KUR'AN-I KERİMLE YOLCULUK YAPMANIN YASAK OLMASI

٧ - حدثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَهَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَىٰ أَرْضِ الْعَدُوِّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا ذٰلِكَ ، مَخَافَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ .

7. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'le düşman topraklarında sefere çıkmayı yasaklamıştır.

Bu konuda İmam Malik der ki: *«Bu yasak, düşmanın Kur'an-ı Kerim'i eline geçirmesi (ve Kur'an'a bir zarar vermesi) korkusundandır.»* [7]

(6) Âl-i İmran, 200.
(7) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/129; Müslim, İmaret, 33/93.

3. SAVAŞTA KADIN VE ÇOCUKLARI ÖLDÜRMENİN YASAKLIĞI

٨ - حدثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن ابن لكعب بن مالك ؛ قال (حسبت أنه قال عبد الرحمن بن كعب) أنه قال : نهى رسول الله ﷺ الذين قتلوا ابن أبي الحقيق عن قتل النساء والولدان . قال : فكان رجل منهم يقول : برحت بنا امرأة ابن أبي الحقيق بالصياح . فأرفع السيف عليها ، ثم أذكر نهي رسول الله ﷺ ، فأكف . ولولا ذلك استرحنا منها .

8. Kâ'b b. Malik'in oğlundan (Abdurrahman'dan zannediyorum): Resûlullah (s.a.v.), İbn Ebi Hukayk'ın oğlunu öldürenlerin kadın ve çocuklarını öldürmelerini yasak etti. Onlardan biri şöyle diyor: Ebû Hukayk'ın oğlunun karısı bağırarak karşımıza çıktı. Hemen kılıcımı kaldırdım, tam bu sırada Resûlullah (s.a.v.)'ın yasağı aklıma geldi. Derhal kendimi tuttum. Eğer kadınların öldürülmesine dair Hz. Peygamberin koyduğu bu yasak olmasaydı o kadını öldürüp kurtulurduk.[8]

٩ - وحدثني عن مالك ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ رأى في بعض مغازيه امرأة مقتولة ، فأنكر ذلك ، ونهى عن قتل النساء والصبيان .

9. İbn Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Gazvelerden birinde kadın cesetleri gördü. Bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine kadın ve çocukların öldürülmelerini yasakladı.[9]

(8) İbn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, hadisin mürsel olduğunda ittifak etmiştir."
Bu hadise, ashabın Resûlullah (s.a.v.)'ın sünnetine son derece bağlı olduklarını açık bir şekilde gösteriyor.

(9) Buharî, el-Cihad ve's-siyer, 56/148; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/24, 25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 868.

١٠ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد: أن أبا بكر الصديق بعث جيوشا إلى الشام. فخرج يمشي مع يزيد بن أبي سفيان. وكان أمير ربع من تلك الأرباع. فزعموا أن يزيد قال لأبي بكر: إما أن تركب، وإما أن أنزل. فقال أبو بكر: ما أنت بنازل، وما أنا براكب. إني أحتسب خطاي هذه في سبيل الله. ثم قال له: إنك ستجد قوما زعموا أنهم حبسوا أنفسهم لله. فذرهم وما زعموا أنهم حبسوا أنفسهم له. وستجد قوما فحصوا عن أوساط رؤوسهم من الشعر. فاضرب ما فحصوا عنه بالسيف. وإني موصيك بعشر: لا تقتلن امرأة، ولا صبيا، ولا كبيرا هرما، ولا تقطعن شجرا مثمرا، ولا تخربن عامرا، ولا تعقرن شاة، ولا بعيرا، إلا لمأكلة. ولا تحرقن نحلا، ولا تفرقنه، ولا تغلل، ولا تجبن.

10. Yahya b. Said'den: Ebû Bekr es-Sıddık Şam taraflarına bir ordu gönderdi. Kendisi de Yezid b. Ebî Süfyan'la beraber yürüyerek uğurlamaya çıktı. Yezid bu ordunun dörtte birine kumandanlık yapıyordu. Denildiğine göre Yezid, Hz. Ebû Bekr'e:

«— Ya sen de binersin, ya da ben inerim!» dedi. Ebu Bekr:

«— Sen inme, ben de binmeyeceğim. Çünkü Allah yolunda her adımım karşılığında ben sevap alıyorum» dedi. Daha sonra ona şunları söyledi: Sen kendilerini Allah'a adadıklarını iddia eden zahitler göreceksin, onları ibadetleriyle başbaşa bırak. Başlarının ortalarını tıraş etmiş başka bir grup daha göreceksin, onları kılıçtan geçir. Sana on şey tavsiye ediyorum: Kadınları, çocukları ve yaşlı ihtiyarları öldürme. Meyve veren ağaçları kesme, mamur yerleri tahrip etme. Koyun ve develeri sadece yemek için kes. Arıları yakma, onları parçalama, ganimete ihanet etme. Korkaklık gösterme. •

١١ - وحدثني عن مالك؛ أنه بلغه أن عمر بن عبد العزيز كتب إلى عامل من عماله: أنه بلغنا أن رسول الله ﷺ كان إذا بعث سرية يقول لهم: «اغزوا باسم الله. في سبيل الله. تقاتلون من كفر بالله. لا تغلوا، ولا تغدروا، ولا تمثلوا، ولا تقتلوا وليدا». وقل ذلك لجيوشك وسراياك إن شاء الله والسلام عليك.

11. İmam Malik'ten: Ömer b. Abdülaziz valilerinden birine şöyle yazdı: Bize ulaştığına göre Resûlullah (s.a.v.) bir seriye gönderdiği zaman onlara: «Allah yolunda Allah'ın adıyla sava-

şın. Sizler Allah'ı inkâr edenlerle savaşıyorsunuz. Ganimetlere ihanet etmeyiniz, zulmetmeyiniz, insanların organlarını kesmeyiniz, çocukları öldürmeyiniz» derdi. Sen de orduna ve kıtalarına bunların aynını söyle. Selâmlar..[10]

(10) Mevsul olarak da rivayet edilmiştir: Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/2.

4. VERİLEN GÜVENCEYE UYMAK

١٢ - حدثني يحيى عن مالك، عن رجل من أهل الكوفة: أن عمر بن الخطاب كتب إلى عامل جيش، كان بعثه: إنه بلغني أن رجالا منكم يطلبون العلج. حتى إذا أسند في الجبل وامتنع. قال رجل: مطرس (يقول لا تخف) فإذا أدركه قتله. وإني، والذي نفسي بيده، لا أعلم مكان واحد فعل ذلك، إلا ضربت عنقه.

قال يحيى: سمعت مالكا يقول: ليس هذا الحديث بالمجتمع عليه. وليس عليه العمل.

وسئل مالك عن الإشارة بالأمان، أهي بمنزلة الكلام؟ فقال: نعم. وإني أرى أن يتقدم إلى الجيوش: أن لا تقتلوا أحدا أشاروا إليه بالأمان. لأن الإشارة عندي بمنزلة الكلام. وإنه بلغني أن عبد الله بن عباس قال: ما ختر قوم بالعهد، إلا سلط الله عليهم العدو.

12. İmam Malik, Kûfeli bir adamdan naklediyor: Ömer b. el-Hattab kendisinin gönderdiği bir ordu kumandanına şunları yazdı: Duyduğuma göre, sizden bazıları acem ileri gelenlerini takip ediyor. Dağa dayanınca geri çekiliyorlar. Bu sırada onlardan biri (düşmanına) farsça matras yani korkma, der. Fakat onu yakaladığı zaman öldürürmüş. Bunu hiç kimsenin yapacağını sanmıyorum. Yaparsa Allah'a yemin ederim ki onun boynunu vururum.

İmam Malik der ki: *Bu hadis üzerinde ittifak olmadığı için onunla amel edilmez.*

İmam Malik'e işaretle aman dilemek sözle aman dilemek yerine geçer mi? diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«Evet, benim görüşüme göre önceden işaretle aman dileyenlerin isteklerinin kabul edilerek öldürülmemelerini ordu mensuplarına bildirmek lâzımdır. Çünkü benim nazarımda işaret, söz mevkiindedir. Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği bana nakledildi: Verdikleri sözde durmayan (ahdi bozan) hiç bir topluluk yoktur ki, Allah onlara düşmanlarını musallat etmesin.

5. ALLAH YOLUNDA BİR ŞEY VERENİN YAPACAĞI İŞ

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَعْطَى شَيْئًا فِي سَبِيلِ اللهِ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ : إِذَا بَلَغْتَ وَادِيَ الْقُرَى ، فَشَأْنَكَ بِهِ .

13. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Allah yolunda bir şey verdiği zaman verdiği arkadaşına şöyle derdi:

«-Vadiyül Kura'ya[11] varınca istediğin gibi tasarruf et.»

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيِّبِ كَانَ يَقُولُ : إِذَا أُعْطِيَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ فِي الْغَزْوِ ، فَيَبْلُغُ بِهِ رَأْسَ مَغْزَاتِهِ ، فَهُوَ لَهُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ الْغَزْوَ فَتَجَهَّزَ . حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ مَنَعَهُ أَبَوَاهُ ، أَوْ أَحَدُهُمَا . فَقَالَ : لَا يُكَابِرْهُمَا . وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُ ذٰلِكَ إِلَى عَامٍ آخَرَ . فَأَمَّا الْجِهَازُ ، فَإِنِّي أَرَى أَنْ يَرْفَعَهُ ، حَتَّى يَخْرُجَ بِهِ . فَإِنْ خَشِيَ أَنْ يَفْسُدَ ، بَاعَهُ وَأَمْسَكَ ثَمَنَهُ ، حَتَّى يَشْتَرِيَ بِهِ مَا يُصْلِحُهُ لِلْغَزْوِ . فَإِنْ كَانَ مُوسِرًا ، يَجِدُ مِثْلَ جِهَازِهِ إِذَا خَرَجَ ، فَلْيَصْنَعْ بِجِهَازِهِ مَا شَاءَ .

14. Yahya b. Said'den: Said b. Müseyyeb şöyle derdi: Savaşta bir kişiye bir şey verilirse, savaş yerine varınca o şey onun olur.

İmam Malik'e: «Savaşa gitmeye iyice karar vererek hazırlığını yapan kimseye son anda ana-babası veya sadece birisi engel olursa bu kimse ne yapar?» diye soruldu. O şu cevabı verdi:

«Onlara karşı gelmemeli, seferini sonraki yıla ertelemelidir. Savaş için aldığı teçhizata gelince, bana kalırsa savaşa çıkıncaya kadar bunları muhafaza etmelidir. Eğer bozulmalarından korkarsa bunları satıp parasını da harpte işine yarayacak başka malzeme almak için saklamalıdır. Şayet, savaşa gitmek istediği zaman aynı malzemeyi her an alabilecek durumda ise elindeki bu malzemeleri istediği gibi kullansın.»

(11) Mekke'de bir yer.

6. SAVAŞ GANİMETLERİYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

١٥ - حدثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أن رسول الله ﷺ بعث سرية فيها عبد الله بن عمر قبل نجد. فغنموا إبلا كثيرة. فكان سهمانهم اثني عشر بعيرا. أو أحد عشر بعيرا. ونفلوا بعيرا بعيرا.

15. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) aralarında benim de bulunduğum bir seriyyeyi Necid taraflarına göndermişti. Ganimet olarak çok sayıda deve elde ettik. Seriyye'de bulunanların her birine on ikişer veya on birer tane deve düştü. Kalanlar da birer birer tekrar taksim edildi.[12]

١٦ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنه سمع سعيد بن المسيب يقول: كان الناس في الغزو، إذا اقتسموا غنائمهم، يعدلون البعير بعشر شياه.

قال مالك في الأجير في الغزو: إنه إن كان شهد القتال، وكان مع الناس عند القتال، وكان حرا، فله سهمه. وإن لم يفعل ذلك، فلا سهم له. وأرى أن لا يقسم إلا لمن شهد القتال من الأحرار.

16. Yahya b. Said, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini naklediyor: Müslümanlar ganimetleri taksim ettikleri zaman bir deveyi on koyuna eşit sayıyorlardı.[13]

İmam Malik savaş için ücretle tutulan kişiyle ilgili olarak şunları söyler:

Savaşa katılıp savaş anında diğerleriyle beraber savaş yerinde hür (köle değil *özgür*) *olarak bulunan kimseye elde edilen ganimetten hissesi verilir. Aksi takdirde bir şey verilmez. Bana göre, savaşta hür olarak bulunanların dışında hiç kimseye ganimetten verilmez.*

(12) Buharî, Fardu'l-Hums, 57/15; Müslim, el-Cihad ve's-siyer, 32/35. Ayrıca bkz. Şeybanî, 863.

(13) Râfi' b. Hadîc'ten mevsul olarak manaca rivayet edilmiştir. Buharî, Şerike, 47/3; Müslim, Edâhi, 35/21.

7. ELDE EDİLEN GANİMETTEN BEŞTE BİR ALINMASI

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ وُجِدَ مِنَ الْعَدُوِّ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ بِأَرْضِ الْمُسْلِمِينَ ، فَزَعَمُوا أَنَّهُمْ تُجَّارٌ وَأَنَّ الْبَحْرَ لَفِظَهُمْ . وَلا يَعْرِفُ الْمُسْلِمُونَ تَصْدِيقَ ذَلِكَ إِلاَّ أَنَّ مَرَاكِبَهُمْ تَكَسَّرَتْ ، أَوْ عَطِشُوا فَنَزَلُوا بِغَيْرِ إِذْنِ الْمُسْلِمِينَ : أَرَى أَنَّ ذَلِكَ لِلإِمَامِ . يَرَى فِيهِمْ رَأْيَهُ . وَلا أَرَى لِمَنْ أَخَذَهُمْ فِيهِمْ خُمُسًا .

İmam Malik'ten: *Müslüman sahillerinde bulunan düşmanlar kendilerinin tüccar olduklarını, denizin onları sahile attığını iddia etseler, müslümanlar da bunların sözlerinin doğruluğuna ancak bindikleri vasıtanın bozulması veya susuzluktan izinsiz sahile inmeleri gibi sebeplerle kanaat getirmeleri halinde, benim görüşüme göre bu konuda takdir kumandana aittir, o karar verir. Yalnız, bana kalırsa sahilde onları yakalayanlara beşte bir verilmez.*

8. ELDE EDİLEN GANİMETİN BEŞTE BİRLERE TAKSİM EDİLMEDEN ÖNCE YENEBİLMESİ

قَالَ مَالِكٌ : لا أَرَى بَأْسًا أَنْ يَأْكُلَ الْمُسْلِمُونَ إِذَا دَخَلُوا أَرْضَ الْعَدُوِّ مِنْ طَعَامِهِمْ ، مَا وَجَدُوا مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِى الْمَقَاسِمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَنَا أَرَى الإِبِلَ وَالْبَقَرَ وَالْغَنَمَ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ . يَأْكُلُ مِنْهُ الْمُسْلِمُونَ إِذَا دَخَلُوا أَرْضَ الْعَدُوِّ . كَمَا يَأْكُلُونَ مِنَ الطَّعَامِ . وَلَوْ أَنَّ ذٰلِكَ لاَ يُؤْكَلُ حَتَّى يَحْضُرَ النَّاسُ الْمَقَاسِمَ ، وَيُقْسَمَ بَيْنَهُمْ ، أَضَرَّ ذٰلِكَ بِالْجُيُوشِ . فَلا أَرَى بَأْسًا بِمَا أُكِلَ مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ ، عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ . وَلا أَرَى أَنْ يَدَّخِرَ أَحَدٌ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا يَرْجِعُ بِهِ إِلَى أَهْلِهِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الرَّجُلِ يُصِيبُ الطَّعَامَ فِى أَرْضِ الْعَدُوِّ ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ وَيَتَزَوَّدُ ، فَيَفْضُلُ مِنْهُ شَىْءٌ ، أَيَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَحْبِسَهُ فَيَأْكُلَهُ فِى أَهْلِهِ ، أَوْ يَبِيعَهُ قَبْلَ أَنْ يَقْدَمَ بِلاَدَهُ فَيَنْتَفِعَ بِثَمَنِهِ ؟ قَالَ مَالِكٌ : إِنْ بَاعَهُ وَهُوَ فِى الْغَزْوِ ، فَإِنِّى أَرَى أَنْ يَجْعَلَ ثَمَنَهُ فِى غَنَائِمِ الْمُسْلِمِينَ . وَإِنْ بَلَغَ بِهِ بَلَدَهُ ، فَلاَ أَرَى بَأْسًا أَنْ يَأْكُلَهُ وَيَنْتَفِعَ بِهِ ، إِذَا كَانَ يَسِيرًا تَافِهًا .

İmam Malik'ten: *Benim görüşüme göre, müslümanlar düşman topraklarına girdikleri zaman elde ettikleri yiyeceklerden aralarında taksim edilmeden önce yiyebilirler.*

İmam Malikten: *Bana göre, elde edilen develer, sığır ve koyunlar da yiyecek gibidir. Müslümanlar düşman topraklarına girdikleri zaman bunlardan yiyebilirler. Şayet müslümanlar toplanıp taksim edinceye kadar, elde edilenler yenmeyecek olursa bozulurlar. Bu durum ise orduya zarar verir. Onun için elde edilenin tamamının yenmesinde bir mahzur yoktur. Ayrıca, ordu mensuplarından birinin elde edilen ganimetten bir miktar biriktirerek evine getirmesini de doğru bulmam.*

İmam Malik'e: «Düşman topraklarında elde edilen yiyeceklerden yiyen, azık alan adamın artan yiyecekleri saklayarak evine getirip yemesi mi, yoksa memleketine gelmeden onları satarak parasından yararlanması mı onun için daha iyidir?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: *Eğer savaşta iken satarsa, bedelini ortak ganimete ilave eder, şayet yanına almış olduğu azıkla memleketine kadar gelmişse ve bu da azsa onu yemesinde ve ondan yararlanmasında bir mahzur yoktur.*

9. DÜŞMANIN ELİNE GEÇEN BİR MALI MÜSLÜMANLAR TEKRAR GANİMET OLARAK ELDE EDİNCE SAHİBİNE İADESİ

١٧ - حدثنى يحيى عن مالك ؛ أنه بلغه أن عبدا لعبد الله بن عمر أبق . وأن فرسا له عار . فأصابهما المشركون . ثم غنمهما المسلمون . فردا على عبد الله بن عمر . وذلك قبل أن تصيبهما المقاسم .

قال ، وسمعت مالكا يقول : فيما يصيب العدو من أموال المسلمين : إنه إن أدرك قبل أن تقع فيه المقاسم ، فهو رد على أهله . وأما ما وقعت فيه المقاسم ، فلا يرد على أحد .

وسئل مالك عن رجل حاز المشركون غلامه ، ثم غنمه المسلمون . قال مالك : صاحبه أولى به بغير ثمن ، ولا قيمة ولا غرم ، مالم تصبه المقاسم . فإن وقعت فيه المقاسم ، فإنى أرى أن يكون الغلام لسيده بالثمن ، إن شاء .

قال مالك فى أم ولد رجل من المسلمين ، حازها المشركون ، ثم غنمها المسلمون . فقسمت فى المقاسم ، ثم عرفها سيدها بعد القسم : إنها لا تسترق . وأرى أن يفتديها الإمام لسيدها فإن لم يفعل فعلى سيدها أن يفتديها ولا يدعها . ولا أرى للذى صارت له أن يسترقها ، ولا يستحل فرجها . وإنما هى بمنزلة الحرة . لأن سيدها يكلف أن يفتديها ، إذا جرحت . فهذا بمنزلة ذلك . فليس له أن يسلم أم ولده تسترق ، ويستحل فرجها .

وسئل مالك عن الرجل يخرج إلى أرض العدو فى المفاداة ، أو فى التجارة ، فيشترى الحر أو العبد ، أو يوهبان له . فقال : أما الحر ، فإن ما اشتراه به ، دين عليه . ولا يسترق . وإن كان وهب له ، فهو حر . وليس عليه شىء . إلا أن يكون الرجل أعطى فيه شيئا مكافأة فهو دين على الحر . بمنزلة ما اشترى به . وأما العبد ، فإن سيده الأول مخير فيه . إن شاء أن يأخذه ، ويدفع إلى الذى اشتراه ثمنه ، فذلك له . وإن أحب أن يسلمه أسلمه . وإن كان وهب له فسيده الأول أحق به . ولا شىء عليه . إلا أن يكون الرجل أعطى فيه شيئا مكافأة ، فيكون ما أعطى فيه غرما على سيده إن أحب أن يفتديه .

17. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer'in bir kölesi ile bir atı kaçmış. Müşrikler bu köle ile atı yakalamışlar. Daha sonra da müslümanlar bunları ganimet olarak ele geçirmişler. Bu köle ile at, elde edilen ganimetlerin bölüşülmesinden önce sahibinin belli olması sebebiyle sahibi olan Abdullah b. Ömer'e teslim edilmiştir.*[14]

İmam Malik'ten: *Müslümanların mallarından düşman eline geçenler şayet tekrar müslümanların eline geçer ve taksim edilmeden önce sahibi belli olursa sahibine iade edilir. Şayet ganimetlerin bölüşülmesinden sonra bu mallardan daha önce müslümanlara ait olanlar belli olursa sahibine iade edilmez.*

«Bir müslümanın kölesi müşriklerin eline düşse ve bilahare müslümanlar bu köleyi ganimet olarak müşriklerden geri alsalar ne olur?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verdi: *Ganimetler bölüşülmeden önce kölenin durumu belli olursa ilk sahibi hiç bir şey ödemeden, köleye tekrar sahip olmak için hiçbir şekilde borca girmeden almaya daha çok layıktır. Eğer ganimetler bölüşüldükten sonra kölenin ilk sahibi belli olursa, isterse para karşılığında köleyi ilk sahibi alabilir.*

İmam Malik'ten: *Müslümanlardan bir adamın çocuk sahibi bir cariyesi (ümmü veledi) düşmanların eline düşse, sonradan tekrar bu kadını müslümanlar ganimet olarak düşmandan alsalar; ganimetler taksim edilirken kadın bir başka müslümanın hissesine düşse, bu sırada kadının sahibi kadını tanısa, bu durumda o kadını cariye yapmak imkânsızdır. Bu benim görüşüme göre, kumandan bu kadını hissesine düşen kimseye verecekse, ilk sahibine fidyesini ödemesi lâzımdır. Eğer ödemezse, ilk sahibinin kadının fidyesini ödeyerek onu başkasında bırakmaması gerekir. Yine benim kanaatime göre, kadının sahibinin onu köle yapması ve onunla cinsi münasebette bulunması doğru değildir. Çünkü kadın hür kadın durumundadır, efendisi fidyesini ödemekle mükelleftir.*

İmam Malik'e, düşman ülkesine elçi olarak veya ticaret maksadiyle giden bir adamın, oradan hür veya köle satın alması veyahut da kendisine bunlardan birinin hediye edilmesi halinde durumunun ne olacağı soruldu. O şu cevabı verdi:

(14) Buharî (el-Cihad ve's-Siyer, 56/187), mevsûl olarakrivayet eder

Eğer satın aldığı kimse hür biri ise, satın alan onu köle yapamaz. Ancak kendisini satın alan adama borcunu ödemek zorundadır. Şayet kendisine bu para hibe edilmişse o hürdür ve borcu yoktur. Ancak adam satın aldığı hür kişiye mükâfat olarak bir şeyler vermişse o hür kişi tıpkı karşılığı olan para gibi borçlu olur.

Satın alınan köle ise ilk sahibi kölesinin bedelini satın alana ödeyip ödememekte serbesttir. İsterse köleyi alır, satın alana parasını öder. Köle kendisinin olur. Ona vermek isterse verir.

Şayet köle kendisine hibe edilmişse ilk sahibi köleyi almaya daha çok lâyıktır. Ayrıca bir şey ödemesi de gerekmez. Yalnız kendisine köle hibe edilen köleye mükafat olarak bir şey ödemişse ve ilk sahibi de köleyi geri almak isterse hibe edilen adama ödemiş olduğunu borçlanır.

10. SAVAŞ SIRASINDA ÖLDÜRÜLEN DÜŞMANIN ÜZERİNDEN ÇIKANLARIN GANİMET OLARAK ALINABİLMESİ (Seleb)

١٨ - حدثني يحيى عن مالك، عن يحيى بن سعيد، عن عمر بن كثير بن أفلح، عن أبي محمد، مولى أبي قتادة، عن أبي قتادة بن ربعي؛ أنه قال: خرجنا مع رسول الله ﷺ عام حنين. فلما التقينا، كانت للمسلمين جولة. قال: فرأيت رجلا من المشركين قد علا رجلا من المسلمين. قال فاستدرت له، حتى أتيته من ورائه، فضربته بالسيف على حبل عاتقه. فأقبل علي فضمني ضمة، ووجدت منها ريح الموت. ثم أدركه الموت، فأرسلني. قال: فلقيت عمر بن الخطاب. فقلت: ما بال الناس؟ فقال: أمر الله. ثم إن الناس رجعوا. فقال رسول الله ﷺ: «من قتل قتيلا، له عليه بينة، فله سلبه» قال فقمت، ثم قلت: من يشهد لي؟ ثم جلست. ثم قال: «من قتل قتيلا، له عليه بينة، فله سلبه» قال فقمت. ثم قلت: من يشهد لي؟ ثم جلست. ثم قال ذلك، الثالثة. فقمت، فقال رسول الله ﷺ: «مالك يا أبا قتادة؟» قال: فاقتصصت عليه القصة. فقال رجل من القوم: صدق. يارسول الله. وسلب ذلك القتيل عندي. فأرضه عنه يارسول الله. فقال أبو بكر: لا هاء الله. إذا لا يعمد إلى أسد من أسد الله، يقاتل عن الله ورسوله، فيعطيك سلبه. فقال رسول الله ﷺ: «صدق. فأعطه إياه» فأعطانيه. فبعت الدرع. فاشتريت به مخرفا في بني سلمة. فإنه لأول مال تأثلته في الإسلام.

18. Ebû Katade b. Rib'i anlatıyor: Huneyn savaşının yapıldığı sene Resûlullah (s.a.v.)'la beraber sefere çıkmıştık. Düşmanla karşılaşınca müslümanlarda bir canlılık, bir hareket vardı. Bir ara müşriklerden birinin müslümanlardan birini öldürmek üzere olduğunu gördüm. Derhal geri dönüp arkasından yanına kadar vardım ve kılıçla ensesine vurdum, bana şöyle bir baktı, öyle bir bakıştı ki öleceğini anladım. Biraz sonra öldü, böylece ben de kurtuldum. Bu arada Ömer b. Hattab'la karşılaştım. Ona:

«— Müslümanlar neredeler, ne yapıyorlar?» dedim.

«— Bilemiyorum» dedi. Daha sonra da müslümanlar toplanıp geri döndüler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Kim**

(düşmanla) dövüşerek onu öldürür ve öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.»

Ben bu sözleri duyunca hemen ayağa kalkarak:

«—Bana kim şahitlik yapacak?» dedim ve oturdum. Daha sonra, üçüncü defa ayağa kalkarak aynı şeyi söyledim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Sana ne oluyor Ebû Katade?»** diye sordu. Ben de olayı anlattım. Topluluktan bir adam:

«— Doğru ya Resûlullah! O adamın üzerinden çıkanlar benim yanımda. Ona söyleyin hakkını helâl etsin.» dedi. Hz. Ebû Bekir hemen müdahale ederek:

«— Hayır, vallahi olmaz. Allah ve Resûlü uğruna savaşan Allahın arslanlarından birinin hakkının sana verilmesi doğru değildir» dedi.

Hz. Peygamber de:

«— **Doğru, onları ona ver!»** buyurdu. Öldürdüğüm müşrikin üzerinden çıkanları bana verdi. Ben de bunlardan arta kalanı satarak Beni Seleme'den bir bahçe satın aldım. Müslüman olduktan sonra edindiğim ilk mal varlığım bu oldu.[15]

١٩ – وحدّثني مَالِكٌ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَجُلاً يَسْأَلُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الأَنْفَالِ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : الْفَرَسُ مِنَ النَّفَلِ . وَالسَّلَبُ مِنَ النَّفَلِ . قَالَ ثُمَّ عَادَ الرَّجُلُ لِمَسْأَلَتِهِ : فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، ذٰلِكَ أَيْضًا . ثُمَّ قَالَ الرَّجُلُ : الأَنْفَالُ الَّتِي قَالَ اللهُ فِي كِتَابِهِ مَا هِيَ ؟ قَالَ الْقَاسِمُ : فَلَمْ يَزَلْ يَسْأَلُهُ حَتَّى كَادَ أَنْ يُحْرِجَهُ . ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : أَتَدْرُونَ مَا مَثَلُ هٰذَا ؟ مَثَلُ صَبِيغٍ الَّذِي ضَرَبَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ .

قَالَ وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ قَتَلَ قَتِيلاً مِنَ الْعَدُوِّ ، أَيَكُونُ لَهُ سَلَبُهُ بِغَيْرِ إِذْنِ الإِمَامِ ؟ قَالَ : لا يَكُونُ ذٰلِكَ لأَحَدٍ بِغَيْرِ إِذْنِ الإِمَامِ . وَلاَ يَكُونُ ذٰلِكَ مِنَ الإِمَامِ إِلاَّ عَلَى وَجْهِ الاجْتِهَادِ . وَلَمْ يَبْلُغْنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً فَلَهُ سَلَبُهُ » إِلاَّ يَوْمَ حُنَيْنٍ .

19. Kasım b. Muhammed'den: Adamın birinin Abdullah b. Abbas'a ganimetle ilgili soru sorduğunu duydum. İbn Abbas ona şu cevabı verdi: «At ganimettir. Öldürdüğün düşmanın

(15) Buharî, Fardu'l,Hums, 57/18; Müslim, el-Cihad ve's-Sıyer, 32/41.

üzerinden çıkanlar da ganimet sayılır.» Daha sonra adam sorularını tekrarladı. İbn Abbas da aynı şeyleri söyledi. Adam:

«— Allah Teâlâ'nın kitabında «ganimetler» (enfal) dediği şey nedir?» diye sordu, o kadar uzattı ki neredeyse zor kullanacaktı. Bunun üzerine:

«— Şu olayı biliyor musun? Ömer b. Hattab'ın Sabiğ'i dövmesi olayını...» dedi.[16]

İmam Malik'e: «Düşmanla dövüşerek onu öldüren bir kimse, kumandanın izni olmaksızın düşmanın üzerinde bulunanları alabilir mi? diye sordular. Şu cevabı verdi:

«— *Kumandanın izni olmadan kimse hiç bir şey alamaz. Kumandan da bu konuda kendi içtihadına göre karar verir. Resûlullah (s.a.v.)'ın* «**Bir düşmanla dövüşüp onu öldüren üzerindekileri de alır**» *hadisi şerifi bana ulaşmadı. Bu konuda sadece Huneyn savaşı örneği bence malûmdur.*»

(16) Bu olay Darimi'nin Süleyman b. Yesar ve Nafi'den rivayet ettiğine göre şöyle cereyan etmiştir. Adamın biri Medine'ye gelerek Kur'an-ı Kerim'deki müteşabih âyetlerle ilgili sorular sormaya başlamış. Hz. Ömer hemen bu adama haber gönderip çağırmış. Onun için hurma sapından sopalar da hazırlamış. Adam gelince:
«— Sen kimsin?» diye sormuş.
«— Ben Abdullah b. Ömer'im!» diyerek adamın kafasını bir vuruşta yarmış. Adam:
«— Yeter ya Emirelmü'minin! Kafamdaki istifhamlar dağıldı...» diyerek yalvarmaya başlamış. Daha sonra Hz. Ömer adamı Basra'ya *sürmüş.*

11. ASKERLERE DAĞITILAN GANİMETİN ELDE EDİLEN TOPLAM GANİMETİN BEŞTE BİRİNDEN VERİLMESİ

٢٠ - حدّثنى يحيى عن مالك، عن أبى الزّناد، عن سعيد بن المسيب: أنّه قال: كان النّاس يعطون النّفل من الخمس.

قال مالك وذلك أحسن ما سمعت إلىّ فى ذلك.

وسئل مالك عن النّفل، هل يكون فى أوّل مغنم؟ قال: ذلك على وجه الاجتهاد من الإمام. وليس عندنا فى ذلك أمر معروف موقوف، إلا اجتهاد السّلطان. ولم يبلغنى أن رسول الله ﷺ نفّل فى مغازيه كلّها. وقد بلغنى أنّه نفّل فى بعضها يوم حنين. وإنّما ذلك على وجه الاجتهاد من الإمام، فى أوّل مغنم وفيما بعده.

20. Said b. Müseyyeb'den: Askerlere ganimetin beşte biri dağıtılıyordu.

İmam Malik der ki: *Bu konuda duyup beğendiğim en güzel rivayet budur.*

İmam Malik'e «İlk elde edilen ganimet, ganimet olur mu?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: *Bu kumandanın içtihadına bağlıdır. Bu konuda kumandanın ictihadından başka bilinen ve uygulanmış bir örnek yoktur. Resûlullah (s.a.v.) savaşta elde edilen ganimetin tamamını taksim ettiğine dair bir rivayet de bana ulaşmadı. Ancak Huneyn savaşında elde edilen ganimetin bir kısmını taksim ettiğini biliyorum. Demek ki elde edilen ilk ve son ganimetin taksimi konusunda kumandanın ictihadı (kararı ve izni) şarttır.*

12. SAVAŞTA ATLARA DA GANİMETTEN PAY DAĞITILMASI

٢١ - حدّثني يحيى عن مالك : أنه قال : بلغني أن عمر بن عبد العزيز كان يقول : للفرس سهمان . وللرّجل سهم .
قال مالك : ولم أزل أسمع ذلك .

وسئل مالك ، عن رجل يحضر بأفراس كثيرة ، فهل يقسم لها كلّها ؟ فقال : لم أسمع بذلك . ولا أرى أن يقسم إلا لفرس واحد . الذي يقاتل عليه .

قال مالك : لا أرى البراذين والهجن إلا من الخيل . لأن الله تبارك وتعالى قال في كتابه ﴿ والخيل والبغال والحمير لتركبوها وزينة ﴾ وقال عز وجل ﴿ وأعدّوا لهم ما استطعتم من قوة ومن رباط الخيل ، ترهبون به عدوّ الله وعدوّكم ﴾ فأنا أرى البراذين والهجن من الخيل ، إذا أجازها الوالي . وقد قال سعيد بن المسيب . وسئل عن البراذين ، هل فيها من صدقة ؟ فقال : وهل في الخيل من صدقة .

21. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz şöyle derdi: Ata iki, şahsa bir hisse verilir.[17]

İmam Malik: «*Bunu (çeşitli kimselerden) hâlâ duyuyorum!*» dedi.

İmam Malik'e «Çok sayıda atla savaşa katılan bir adama her at için ganimetten ayrı ayrı pay verilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«— *Hiç duymadım. Hem bana kalırsa sadece üzerinde savaştığı ata ganimetten hisse verilir.*»

(17) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/51; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/57. Bu hadise göre, süvariye, bir hisse kendisi için, iki hisse de atı için olmak üzere üç hisse verilir. Piyadeye ise bir hisse verilir. Malikî Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde hüküm böyledir. Hanefi mezhebinde de Ebû Yusuf'la İmam Muhammed'in içtihadı böyledir. Ebû Hanife'ye göre ise süvariye iki, piyadeye de bir hisse verilir.

İmam Malik der ki: *Türk atı (kadana) ve devesi de at cinsindendir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «**At, katır ve eşek binmek ve zinet içindir.**»[18] denilmektedir. Yine başka bir ayeti kerimede de: «**Düşmanlarınız için gücünüz yettiği kadar kuvvet ve at hazırlayın ki Allahın ve sizin düşmanlarınızı kovalayasınız**»[19] buyurulmaktadır. Ben Türk atını ve hecin devesini at cinsinden kabul ediyorum.*[20] *Said b. Müseyyeb de böyle demiştir. Türk atına zekât düşer mi diye sorulduğunda o:*

«— Ata düşüyor mu da, Türk atına düşsün» cevabını vermiştir.

(18) en-Nahl, 8.
(19) el-Enfal, 60.
(20) Ata ganimetten pay verildiği gibi bunlara da verilir.

13. GANİMETE İHANET EDİLMESİ

٢٢ - حدثني يحيى عن مالك، عن عبد الرحمن بن سعيد، عن عمرو بن شعيب: أن رسول الله ﷺ حين صدر من حنين، وهو يريد الجعرانة، سأله الناس، حتى دنت به ناقته من شجرة، فتشبكت بردائه، حتى نزعته عن ظهره. فقال رسول الله ﷺ: «ردوا على ردائي. أتخافون أن لا أقسم بينكم ما أفاء الله عليكم؟ والذي نفسي بيده، لو أفاء الله عليكم مثل سمر تهامة نعما، لقسمته بينكم. ثم لا تجدوني بخيلا، ولا جبانا، ولا كذابا» فلما نزل رسول الله ﷺ قام في الناس، فقال: «أدوا الخياط والمخيط. فإن الغلول عار، ونار، وشنار على أهله يوم القيامة» قال، ثم تناول من الأرض وبرة من بعير، أو شيئا، ثم قال: «والذي نفسي بيده، ما لي مما أفاء الله عليكم. ولا مثل هذه، إلا الخمس. والخمس مردود عليكم».

22. Amr b. Şuayb anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Huneyn'den çıktığı zaman Ci'irrâne'ye gitmek istiyordu. Orada bulunanlar da ganimetlerin taksimini istiyorlardı. Tam bu sırada Resûlullah (s.a.v.)'ın devesi bir ağaca yaklaştı, ridası ağaca takılınca sırtından çıktı. Hz. Peygamber:

«— **Ridamı getirin!**» buyurdu. Daha sonra ise şunları söyledi: «**Allah'ın size ganimet olarak verdiklerini taksim etmeyeceğimden mi korkuyorsunuz? Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah size Tihame'deki ağaçlar kadar nimet verse, yine aranızda bölüştürürdüm. Siz beni ne cimri, ne korkak, ne de yalancı olarak göremezsiniz**» buyurdu. Bir yerde konakladığı zaman ordunun arasında ayağa kalkarak:

«— **İğneden ipliğe ne varsa getirin. Çünkü ganimete hıyanet, kıyamet gününde bunu yapanlar için bir ayıp, ateş ve büyük kusurdur**» buyurdu. Daha sonra da yerden bir deve tüyü alarak (veya başka bir şey):

«— **Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin**

ederim ki, Allah'ın size ganimet olarak verdiğinin beşte birinden şu kadar fazlası bile bana ait değildir. Bu beşte bir de yine size harcanır» buyurdu.[21]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بنِ حَبَّانَ ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ قَالَ : تُوُفِّيَ رَجُلٌ يَوْمَ حُنَيْنٍ . وَإِنَّهُمْ ذَكَرُوهُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَزَعَمَ زَيْدٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ » فَتَغَيَّرَتْ وُجُوهُ النَّاسِ لِذٰلِكَ . فَزَعَمَ زَيْدٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ صَاحِبَكُمْ قَدْ غَلَّ فِي سَبِيلِ اللهِ » قَالَ فَفَتَحْنَا مَتَاعَهُ ، فَوَجَدْنَا خَرَزَاتٍ مِنْ خَرَزِ يَهُودَ ، مَا تُسَاوِينَ دِرْهَمَيْنِ .

23. Zeyd b. Halid el-Cüheni'den: Biri Huneyn savaşında vefat etmişti. (Namazını kıldırması için) durumu Hz. Peygamber'e bildirdiler. Hz. Peygamber: **«Arkadaşınızın namazını kılınız»** buyurdu (ve fakat kendisi kıldırmak istemedi). Bunun üzerine oradakilerin yüz ifadeleri değişti. Resûlullah (s.a.v.): **«Arkadaşınız ganimete hıyanet etmiştir.»** buyurdu. Derhal eşyalarını açıp baktık, eşyaları arasında iki dirhem kıymetinde yahudi kolyeleri vardı.[22]

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ الْكِنَانِيِّ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَى النَّاسَ فِي قَبَائِلِهِمْ يَدْعُو لَهُمْ . وَأَنَّهُ تَرَكَ قَبِيلَةً مِنَ الْقَبَائِلِ . قَالَ ، وَإِنَّ الْقَبِيلَةَ وَجَدُوا فِي بَرْذَعَةِ رَجُلٍ مِنْهُمْ عِقْدَ جَزْعٍ ، غُلُولاً . فَأَتَاهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَكَبَّرَ عَلَيْهِمْ ، كَمَا يُكَبِّرُ عَلَى الْمَيِّتِ .

24. Abdullah b. Mugire b. Ebi Bürde el-Kinani'den: Resûlullah (s.a.v.) bir kabileye uğrayarak onlara dua etti. Bu esnada kabilelerden birine de dua etmedi. Yapılan araştırmada. Hz. Peygamberin dua etmediği kabile mensuplarından bir adamın eğeri altında çalınmış bir ganimet eşyası olan kolye bulundu. Onlar bunu Resûlullah (s.a.v.)'a getirdiklerinde, Hz. Peygamber ölüye tekbir getirir gibi tekbir getirdi.[23]

(21) İbn Abdilber der ki: "Mürsel oluşunda Malik'ten ihtilaf yoktur.

(22) Nesaî (Kasmi'l-Fey; 38/7), mevsul olarak rivayet eder. Ebu Davud, Cihad, 15/133; Nesaî, Cengiz, 21/66; İbn Mace, Cihad, 24/34.

(23) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin herhangi bir yolda müsned olarak rivayet edildiğini bilmiyorum."

٢٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدّيلىّ ، عَنْ أبى الْغَيْثِ سَالِمٍ مَوْلَى ابْنِ مُطِيعٍ ، عَنْ أبى هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ خَيْبَرَ . فَلَمْ نَغْنَمْ ذَهَبًا وَلاَ وَرِقًا ، إلاّ الأمْوَالَ ، الثّيَابَ وَالْمَتَاعَ . قَالَ ، فَأهْدَى رِفَاعَةُ بْنُ زَيْدٍ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ غُلاَمًا أسْوَدَ ، يُقَالُ لَهُ مِدْعَمٌ . فَوَجّهَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إلَى وَادِى الْقُرَى . حَتّى إذَا كُنّا بِوَادِى الْقُرَى ، بَيْنَمَا مِدْعَمٌ يَحُطّ رَحْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، إذْ جَاءَهُ سَهْمٌ عَائِرٌ . فَأصَابَهُ فَقَتَلَهُ . فَقَالَ النّاسُ : هَنِيئًا لَهُ الْجَنّةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « كَلاّ . وَالّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ، إنّ الشّمْلَةَ الّتِى أخَذَ يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَانِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ ، لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا » قَالَ فَلَمّا سَمِعَ النّاسُ ذَلِكَ ، جَاءَ رَجُلٌ بِشِرَاكٍ أوْ شِرَاكَيْنِ إلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « شِرَاكٌ أوْ شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ » .

25. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber Huneyn savaşının yapıldığı sene yola çıktık. Bu savaşta ganimet olarak mal, elbise ve eşyadan başka ne altın ne de gümüş elde edilmişti.

Rifaa b. Zeyd, Hz. Peygamber'e siyah bir köle hediye etti. Bu köleye Mid'am derlerdi. Hz. Peygamber Vadiül Kura'ya doğru yöneldi, oraya varınca Mid'am, Resûlullah (s.a.v.)'ın bineğinden takımlarını indiriyordu. Birden nerden geldiği belli olmayan bir ok ona isabet etti ve hemen öldürdü. Halk «Cennet ona mübarek olsun» deyince Hz. Peygamber:

«— **Asla, kuvvet ve iradesi ile yaşadığım Allah'a yemin ederim ki Hayber savaşında ganimetler taksim edilmeden bir elbise almıştı, bu onu cehenneme atacaktır»** buyurdu. Oradakiler bu sözleri duyunca, adamın biri Hz. Peygamber'e bir veya iki terlik kayışı getirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«- Çalınan mal bir veya iki terlik kayışı da olsa, cehennemden bir parçadır» buyurdu.[24]

٢٦ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أنّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبّاسٍ ، أنّهُ قَالَ : مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِى قَوْمٍ قَطّ إلاّ ألْقِىَ فِى قُلُوبِهِمُ الرّعْبُ . وَلا فَشَا الزّنَا فِى قَوْمٍ قَطّ إلاّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ . وَلا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إلاّ قُطِعَ عَنْهُمُ الرّزْقُ . وَلا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقّ إلاّ فَشَا فِيهِمُ الدّمُ . وَلا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إلا سَلّطَ اللهُ عَلَيْهِمُ الْعَدُوّ .

(24) Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/33; Müslim, İman, 1/183.

26. Abdullah b. Abbas'tan: Ganimete hıyanet edip de kalplerine korku düşmeyen bir toplum yoktur. Zina yaygınlaştığı halde ölümlerin artmadığı, ölçü ve tartıyı eksik yaptıkları halde rızkları kesilmeyen, haksız kararlar verildiği halde kan davaları artmayan ve sözlerinde durmadıkları halde Allahın kendilerine düşmanlarını musallat etmediği bir topluluk yoktur.[25]

(25) İbn Abdilber der ki: "Bunu, muttasıl olarak rivayet ettik. Böylesi re'yle (akılla) söylenmez."

14. ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMANIN FAZİLETİ

٢٧ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مالِكٍ ، عَنْ أَبى الزِّنادِ ، عَنِ الأعْرَجِ ، عَنْ أَبى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ « وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ، لَوَدِدْتُ أَنِّى أُقاتِلُ فى سَبِيلِ اللهِ ، فَأُقْتَلُ . ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ . ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ » . فَكانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَقُولُ ثَلاثًا : أَشْهَدُ بِاللهِ .

27. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, O'nun yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi, sonra tekrar diriltilip öldürülmeyi ne kadar isterdim.» Ebû Hüreyre üç defa:

«— Allah şahidim olsun ki böyle söyledi» demiştir.[26]

٢٨ - وحدّثنى عَنْ مالِكٍ ، عَنْ أَبى الزِّنادِ ، عَنِ الأعْرَجِ ، عَنْ أَبى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ : « يَضْحَكُ اللهُ إِلى رَجُلَيْنِ : يَقْتُلُ أَحَدُهُما الآخَرَ . كِلاهُما يَدْخُلُ الْجَنَّةَ . يُقاتِلُ هٰذا فى سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلُ . ثُمَّ يَتُوبُ اللهُ عَلى الْقاتِلِ . فَيُقاتِلُ فَيُسْتَشْهَدُ » .

28. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Allah (şu durumdaki) iki kişiye güler: Biri diğerini öldürür, her ikisi de cennete girer. Bu şöyle olur: Bunlardan biri Allah yolunda savaşır ve bu esnada öldürülür, şehid olur. Öbürü yaptığına pişman olur ve müslüman olur sonra o da Allah yolunda savaşır şehid olur. Böylece o da cennete girer.»**

٢٩ - وحدّثنى عَنْ مالِكٍ ، عَنْ أَبى الزِّنادِ ، عَنِ الأعْرَجِ ، عَنْ أَبى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ : « وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ، لا يُكْلَمُ أَحَدٌ فى سَبِيلِ اللهِ ، وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فى سَبِيلِهِ ، إِلاّ جاءَ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، وَجُرْحُهُ يَثْعَبُ دَمًا . اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ . وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ » .

(26) Buharî, Temennî, 94/1; Müslim, İmaret, 33/106.
(27) Buharî, Cihad, 56/28; Müslim, İmaret, 33/128.

29. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakllediyor: «**Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda yaralanan hiç kimse yoktur ki -Gerçi kimin Allah yolunda yaralandığını Allah bilir ya- kıyamet günü yarasından kanlar fışkırarak, rengi kan renginde ve kokusu misk gibi kokarak gelir.**»[28]

٣٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَقُولُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ قَتْلِي بِيَدِ رَجُلٍ صَلَّى لَكَ سَجْدَةً وَاحِدَةً . يُحَاجُّنِي بِهَا عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

30. Ömer b. Hattab'tan: Allah'ım, ölümüm, hayatında bir kere bile secde etmiş birinin elinden olmasın. Çünkü kıyamet günü bu secdeyle kendini haklı çıkarmaya çalışır.

٣١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِى سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ . إِنْ قُتِلْتُ فِى سَبِيلِ اللهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ، مُقْبِلاً غَيْرَ مُدْبِرٍ ، أَيُكَفِّرُ اللهُ عَنِّى خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « نَعَمْ » فَلَمَّا أَدْبَرَ الرَّجُلُ ، نَادَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، أَوْ أَمَرَ بِهِ فَنُودِيَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « كَيْفَ قُلْتَ ؟ » فَأَعَادَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : « نَعَمْ . إِلاَّ الدَّيْنَ . كَذٰلِكَ قَالَ لِى جِبْرِيلُ » .

31. Abdullah b. Ebi Katade babasından nakllediyor:

Bir adam Hz. Peygambere gelerek:

«— Ya Resûlullah! Allah yolunda sabırla, karşılığını sadece ondan bekleyerek, asla geri dönmeden savaşsam, Allah benim hatalarımı örter mi?» diye sordu. Hz. Peygamber:

«— **Evet,**» buyurdu. Adam dönüp gidince Hz. Peygamber onu çağırdı (veya adamı çağırttı) Ona:

«— **Ne demiştin?**» diye sordu. Adam biraz önce söyledikllerini tekrarladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Evet, bütün hatalarını affeder, ancak borcu affetmez. Cebrail bana böyle söyledi**» buyurdu.[29]

(28) Buharî, Cihad, 56/109; Müslim, İmaret, 33/105.
(29) Müslim, İmaret, 33/117.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِشُهَدَاءِ أُحُدٍ : « هَؤُلَاءِ أَشْهَدُ عَلَيْهِمْ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : أَلَسْنَا يَا رَسُولَ اللهِ بِإِخْوَانِهِمْ ؟ أَسْلَمْنَا كَمَا أَسْلَمُوا . وَجَاهَدْنَا . كَمَا جَاهَدُوا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « بَلَى . وَلَكِنْ لَا أَدْرِي مَا تُحْدِثُونَ بَعْدِي » فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ . ثُمَّ بَكَى . ثُمَّ قَالَ : أَئِنَّا لَكَائِنُونَ بَعْدَكَ ؟

32. Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Resûlullah (s.a.v.) Uhud şehitleri için:

«— **Bunların imanla amel ettiklerine ben şahidim**» buyurunca Hz. Ebû Bekr:

«— Biz onların arkadaşları değil miyiz ya Resûlallah? Onlar gibi biz de müslüman olduk, onların cihat ettiği gibi biz de ettik» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Evet yaptınız ama, benden sonra ne yapacağınızı bilmiyorum**» buyurdu. Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekr ağladı, sonra da:

«— Senden sonra biz öyle mi olacağız?» dedi.[30]

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسًا . وَقَبْرٌ يُحْفَرُ بِالْمَدِينَةِ . فَاطَّلَعَ رَجُلٌ فِي الْقَبْرِ ، فَقَالَ : بِئْسَ مَضْجَعُ الْمُؤْمِنِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « بِئْسَ مَا قُلْتَ » فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنِّي لَمْ أُرِدْ هَذَا يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّمَا أَرَدْتُ الْقَتْلَ فِي سَبِيلِ اللهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَا مِثْلَ لِلْقَتْلِ فِي سَبِيلِ اللهِ . مَا عَلَى الْأَرْضِ بُقْعَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَكُونَ قَبْرِي بِهَا ، مِنْهَا - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . يَعْنِي الْمَدِينَةَ .

33. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.), Medine'de otururken yanında da bir mezar kazılıyordu. Adamın biri bu kabre bakarak:

«— Bir mü'min için ne kadar fena bir yer!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **İyi demedin!**» buyurdu. Adam:

(30) İbn Abdilber derki: "Bütün ravilere göre mürseldir. Ancak, manaca pek çok yoldan müsneddir."

«— Mezarı kasdetmedim ya Resûlallah! Allah yolunda şehit olmanın burada yatmaktan daha iyi olacağını kasdetmiştim.» diye sözünü tavzih etti. Hz. Peygamber de üç defa:

«— Allah yolunda şehitliğin benzeri yoktur. Yeryüzünde kabrimin olmasını en çok istediğim başka bir yer yoktur.» diyerek Medine'yi övdü.[31]

(31) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisi, müsned olarak bilmıyorum. Ancak, Malik ve başkalarından, manaca rivayet edilmiştir.

15. ŞEHİTLİĞİN İSTENMESİ

٣٤ - حدثني يحيى عن مالك، عن زيد بن أسلم؛ أن عمر بن الخطاب كان يقول: اللهم إني أسألك شهادة في سبيلك. ووفاة ببلد رسولك.

34. Zeyd b. Eslem, Ömer b. Hattab'ın şöyle dua ettiğini nakleder: Allahım! Dileğim senin yolunda şehit olmak ve Resûlünün memleketinde ölmektir.[32]

٣٥ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أن عمر بن الخطاب قال: كرم المؤمن تقواه. ودينه حسبه. ومروءته خلقه. والجرأة والجبن غرائز يضعها الله حيث شاء. فالجبان يفر عن أبيه وأمه. والجرىء يقاتل عما لا يؤوب به إلى رحله. والقتل حتف من الحتوف. والشهيد من احتسب نفسه على الله.

35. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab şöyle demiştir: Mü'minin şerefi takvasıdır, dini soyudur, iyiliği ahlakıdır. Cesaret ve korkaklık Allah'ın dilediğine verdiği sıfatlardır. Korkak, babasından ve annesinden kaçar, cesur kimse de hayatını hiçe sayarak, korkmadan savaşır. Öldürülme de bir nevi ölümdür, şehit kendisini Allah'a adayan kimsedir.

(32) Buharî (Fedâilu'l-Medîne, 29/12), mevsul olarak rivayet etmiştir.

16. ŞEHİTLERİN YIKANMASI

٣٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ غُسِّلَ وَكُفِّنَ وَصُلِّيَ عَلَيْهِ . وَكَانَ شَهِيدًا . يَرْحَمُهُ اللهُ .

36. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab yıkandı, kefenlendi ve namazı kılındı. O şehitti, Allah ona rahmet eylesin.

٣٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ؛ أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : الشُّهَدَاءُ فِي سَبِيلِ اللهِ لاَ يُغَسَّلُونَ ، وَلاَ يُصَلَّى عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ ، وَإِنَّهُمْ يُدْفَنُونَ فِي الثِّيَابِ الَّتِي قُتِلُوا فِيهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَتِلْكَ السُّنَّةُ فِيمَنْ قُتِلَ فِي الْمُعْتَرَكِ ، فَلَمْ يُدْرَكْ حَتَّى مَاتَ .

قَالَ : وَأَمَّا مَنْ حُمِلَ مِنْهُمْ فَعَاشَ مَا شَاءَ اللهُ بَعْدَ ذٰلِكَ ، فَإِنَّهُ يُغَسَّلُ وَيُصَلَّى عَلَيْهِ . كَمَا عُمِلَ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ .

37. İmam Malik'e âlimlerden bazılarının şöyle dedikleri ulaşmıştır: Allah yolunda şehit olanlar ne yıkanırlar, ne de tek tek namazları kılınır. Onlar şehit oldukları elbiseleriyle defnedilirler.

İmam Malik der ki: *Yukarıda nakledilenler savaş meydanında öldürülenler için geçerlidir.*

Şayet harp meydanında yaralandıktan sonra cephe gerisine taşınan kimse orada bir süre yaşar da ondan sonra ölürse, o zaman hem yıkanır, hem de namazı kılınır. Nitekim Ömer b. Hattab'a öyle yapılmıştır.

17. ALLAH YOLUNDA YAPILDIĞI HALDE HOŞ KARŞILANMAYAN DAVRANIŞ

٣٨ - حدّثني يحيى عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنّ عمر بن الخطّاب كان يحمل في العام الواحد على أربعين ألف بعير. يحمل الرّجل إلى الشّام على بعير. ويحمل الرّجلين إلى العراق على بعير. فجاءه رجلٌ من أهل العراق، فقال: احملني وسحيمًا. فقال له عمر بن الخطّاب: نشدتك الله! أسحيمٌ زِقّ؟ قال له: نعم.

38. Yahya b Said'den: Ömer b. Hattab bir senede kırkbin deve gönderirdi. Bir kişiyi bir deve ile Şam'a, iki kişiyi bir deve ile de Irak'a gönderirdi. Bir defasında kendisine Iraklı bir adam gelerek:

«— Bana ve Sühaym'e deve ver!» dedi. Ömer b. Hattab:

«— Allah aşkına! Sühaym Zıkk mı?» dedi. Adam:

«— Evet!» cevabını verdi.[33]

(33) Buradan anlaşıldığına göre, gelen Iraklının Sühaym diye bir arkadaşı yoktur ve Hz. Ömer de bunu fark etmiştir. Adamın söylediği zatı tanıyor gibi davranan Hz. Ömer, adamın yalan söylediğini bu şekilde ortaya çıkarmış, fakat kendisine bir şey söylememiş, istediği develeri vermiştir.

18. CİHADA TEŞVİK

٣٩ - حدّثني يحيى عن مالك، عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة، عن أنس بن مالك، قال: كان رسول الله ﷺ إذا ذهب إلى قباء، يدخل على أمّ حرام بنت ملحان، فتطعمه. وكانت أمّ حرام تحت عبادة بن الصامت. فدخل عليها رسول الله ﷺ يوما، فأطعمته وجلست تفلي في رأسه. فنام رسول الله ﷺ يوما. ثمّ استيقظ، وهو يضحك. قالت فقلت: ما يضحكك يا رسول الله؟ قال: «ناس من أمّتي. عرضوا عليّ غزاة في سبيل الله. يركبون ثبج هذا البحر. ملوكا على الأسرّة. أو مثل الملوك على الأسرّة» (يشكّ إسحاق) قالت فقلت له: يا رسول الله! ادع الله أن يجعلني منهم. فدعا لها. ثمّ وضع رأسه فنام. ثمّ استيقظ يضحك. قالت فقلت له: يا رسول الله! ما يضحكك؟ قال: «ناس من أمّتي عرضوا عليّ غزاة في سبيل الله. ملوكا على الأسرّة. أو مثل الملوك على الأسرّة» كما قال في الأولى. قالت فقلت: يا رسول الله ادع الله أن يجعلني منهم. فقال «أنت من الأوّلين» قال، فركبت البحر في زمان معاوية. فصرعت عن دابّتها حين خرجت من البحر. فهلكت.

39. Enes b. Malik anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Kuba'ya gittiği zaman Milhan'ın kızı Ümmü Haram'a uğrar, o da Peygamberimizi yedirip içirirdi. Ümmü Haram, Ubade b. Samit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Hz. Peygamber, Ümmü Haram'a uğradı. Ümmü Haram kendisine yemek ikram etti. Daha sonra oturarak saçlarını karıştırmaya başladı. Resûlullah (s.a.v.) uyuyakaldı. Bilahare gülerek uyandı. Ümmü Haram:

«— Niçin gülüyorsun ya Resûlallah?» diye sordu. Hz. Peygamber şu cevabı verdi:

«— **Ümmetimden bir grup insan Allah yolunda savaşan gaziler olarak bana gösterildi. Şu denizin ortasında taht üzerinde kral gibi (veya taht üstündeki krallar gibi) duruyorlardı?**» Ümmü Haram:

«— Ya Resûlallah! Dua edin de ben de onlardan olayım!» diye rica etti. Hz. Peygamber ona dua etti. Sonra başını koydu

uyudu. Tekrak gülerek uyandı. Ümmü Haram:

«— Ya Resûlallah! Niçin gülüyorsun?» diye sordu. Peygamberimiz ilk defasında olduğu gibi cevap verdi:

«— **Ümmetimden bir grup insan Allah yolunda savaşan gaziler olarak bana gösterildi. Taht üzerindeki kral gibi (veya tahtlar üzerinde kurulmuş krallar gibi)lerdi.»** Bunun üzerine Ümmü Haram tekrar:

«— Ya Resûlallah! Allah'a beni de onlardan kılması için dua et» dedi. Hz. Peygamber:

«— **Sen ilklerindensin!»** buyurdu.

Ümmü Haram, Muaviye zamanında bir gemiye bindi. Gemiden karaya çıkınca bir hayvanla yoluna devam ediyordu. Ancak bineğinden düşüp vefat etti.[34]

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ ؛ أَنْ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي ، لأَحْبَبْتُ أَنْ لا أَتَخلّفَ عَنْ سَرِيَّةٍ تَخْرُجُ فِي سَبِيلِ الله . وَلٰكِنِّي لاَ أَجِدُ مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ . وَلاَ يَجِدُونَ مَا يَتَحَمَّلُونَ عَلَيْهِ ، فَيَخْرُجُونَ . وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا بَعْدِي . فَوَدِدْتُ أَنِّي أُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللهِ فَأُقْتَلُ ، ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ ، ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ » .

(34) Buharî, Cihad, 56/3; Müslim, İmaret, 33/160.
Ümmü Haram, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in süt annelerinden idi. Nitekim Ümmü Haram'ın kız kardeşi Ümmü Süleym de Hz. Peygamber (s.a.v.)'i emzirmişti. Ümmü Haram, Hz. Muaviye zamanında Kıbrıs fethine iştirak etmiştir. Kıbrıs adası fethedildikten sonra geri Şam'a dönüleceği sırada Ümmü Haram'ın binmesi için bir katır getirilmişti. Çok yaşlı olan bu muhterem kadını bindiği hırçın katır sırtından atarak başı üzerine düşürmüş ve böylece Resûlullah (s.a.v.)'in haber verdiği gibi deniz gazvesinde şehit düşmüştür. Türbesi Kıbrıs'tadır. Buhari şarihi Aynî der ki: «Ümmü Haram'ın kabri Kıbrıs'tadır. Halk tarafından tazim edilir ve kurak zamanlarda onun hatırına yağmur talep edilir ve halk arasında salih bir kadın kabri diye anılır.»
Milhan'ın kızı ümmü Haram katırdan düştüğü yere defnedilmiştir. Türbesi Larnaka civarında Tuz gölü kıyısındadır. Bugün Kıbrıs'ta Hala Sultan adıyla maruf kadın bu hanımdır. Türkler mezarının bulunduğu yere bir türbe, bir cami yapmışlardır. Hala Sultan Türbesi bugün bile bir ziyaretgâh halindedir.

40. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Eğer ümmetime meşakkat yüklemiş olmasaydım Allah yolunda hiç bir seriyyeden geri kalmazdım. Fakat onları bindirecek binek bulamadım, onlar da bundan sonra binecek vasıta bulamaz. Benden sonra benim gibi her sefere çıkamamak onlara ağır gelir. Halbuki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi ne kadar çok isterdim.»**[35]

٤١ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ ، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ الأَنْصَارِيِّ ؟ » فَقَالَ رَجُلٌ : أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ . فَذَهَبَ الرَّجُلُ يَطُوفُ بَيْنَ الْقَتْلَى . فَقَالَ لَهُ سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ : مَا شَأْنُكَ ؟ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : بَعَثَنِي إِلَيْكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لآتِيَهُ بِخَبَرِكَ . قَالَ : فَاذْهَبْ إِلَيْهِ فَاقْرَأْهُ مِنِّي السَّلاَمَ . وَأَخْبِرْهُ أَنِّي قَدْ طُعِنْتُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ طَعْنَةً . وَأَنِّي قَدْ أُنْفِذَتْ مَقَاتِلِي . وَأَخْبِرْ قَوْمَكَ أَنَّهُ لاَ عُذْرَ لَهُمْ عِنْدَ اللهِ ، إِنْ قُتِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَوَاحِدٌ مِنْهُمْ حَيٌّ .

41. Yahya b. Said'den, Uhud harbinde Hz. Peygamber:

«— **Sa'd b. er-Rebi' el-Ensari'den kim haber getirecek?**» diye sordu. Adamın biri:

«— Ben ya Resûlallah!» dedi ve sonra savaş meydanında dolaşmaya başladı. Adamı gören Sa'd b. er-Rebi':

«— Ne var?» diye sordu. Adam ona:

«- Senden bir haber getirmem için beni Hz. Peygamber gönderdi.» dedi. Bunun üzerine Sa'd:

«— Git, Peygamberimize benden selam söyle, on iki tane yara aldığımı kendisine bildir. Yaraların hepsi de tam can alıcı yerlerimde. Kavmine söyle, Resûlullah (s.a.v.)'a bir şey olursa onlardan bir kişi bile kalsa Allah'ın dininde mazeretleri geçersiz sayılır.» dedi.[36]

٤٢ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَغَّبَ فِي الْجِهَادِ ، وَذَكَرَ الْجَنَّةَ ، وَرَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ يَأْكُلُ تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ . فَقَالَ : إِنِّي لَحَرِيصٌ عَلَى الدُّنْيَا إِنْ جَلَسْتُ حَتَّى أَفْرُغَ مِنْهُنَّ . فَرَمَى مَا فِي يَدِهِ . فَحَمَلَ بِسَيْفِهِ ، فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ .

(35) Buharî, Cihad, 56/119; Müslim, İmaret, 33/103; 106.

(36) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis yalnızca siyer ehli tarafından rivayet edilir. Onlara göre meşhur ve maruftur.

42. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.) cihada teşvik ederek cennetten bahsetti. Ensardan bir zat da bu sırada elindeki hurmalardan yiyordu. Bunun üzerine:

«— Eğer bunlar bitinceye kadar oturursam, ben yaşama hırsıyla dolu bir insanım demektir.» dedi ve elindeki hurmaları atarak kılıcını kuşanıp şehit oluncaya kadar savaştı.[37]

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الْغَزْوُ غَزْوَانِ : فَغَزْوٌ تُنْفَقُ فِيهِ الْكَرِيمَةُ ، وَيُيَاسَرُ فِيهِ الشَّرِيكُ ، وَيُطَاعُ فِيهِ ذُو الأَمْرِ ، وَيُجْتَنَبُ فِيهِ الْفَسَادُ . فَذٰلِكَ الْغَزْوُ خَيْرٌ كُلُّهُ . وَغَزْوٌ لا تُنْفَقُ فِيهِ الْكَرِيمَةُ ، وَلاَ يُيَاسَرُ فِيهِ الشَّرِيكُ ، وَلاَ يُطَاعُ فِيهِ ذُو الأَمْرِ ، وَلاَ يُجْتَنَبُ فِيهِ الْفَسَادُ ، فَذٰلِكَ الْغَزْوُ لا يَرْجِعُ صَاحِبُهُ كَفَافاً .

43. Muaz b. Cebel'den: Savaş iki türlüdür. Birinde en kıymetli mallar feda edilir, arkadaşlar birbirine yardım ederler, kumandanlara itaat edilir ve bozgunculuktan kaçılır. İşte bu türlü bir savaş baştan sona hayırlıdır. İkinci tür savaşta ise en kıymetli mallar harcanmaz. Arkadaşlar birbirlerine yardımcı olmazlar, kumandanlara itaat edilmez ve bozgunculuk yapmaktan kaçınılmaz. İşte bu çeşit savaşa katılanlar tatminkâr bir şekilde geri dönemezler.[38]

(37) Mürseldir. Buharî ve Müslim, mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Buharî, Megâzî, 64/17; Müslim, İmaret, 33/143.

(38) Bu hadis, mevkûftur. Muaz'dan merfu olarak da rivayet edilmiştir. Ebu Davud, Cihad, 15/24; Nesaî, Cihad, 25/46.

19. AT YARIŞLARI VE SAVAŞ HARCAMALARINA KATKI:

٤٤ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنّ رسول الله ﷺ قال: «الخيل في نواصيها الخير إلى يوم القيامة».

44. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Hayır (iyilik), kıyamete kadar atın alnındadır.»[39]

٤٥ - وحدّثني عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنّ رسول الله ﷺ سابق بين الخيل التي قد أضمرت من الحفياء. وكان أمدها ثنيّة الوداع. وسابق بين الخيل التي لم تضمر من الثنيّة إلى مسجد بني زريق: وأنّ عبد الله بن عمر كان ممّن سابق بها.

45. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Hafya ile Seniyyetülvedâ arasında besili atlara koşu yaptırdı. Besili olmayan atlar arasında ise Seniyye ile Beni Züreyk Mescidi arasında koşu yaptırdı. Abdullah b. Ömer de bu koşuya katılanlardandı.

٤٦ - وحدّثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنّه سمع سعيد بن المسيّب يقول: ليس برهان الخيل بأس، إذا دخل فيها محلّل. فإن سبق أخذ السّبق وإن سُبق لم يكن عليه شيء.

46. Said b. Müseyyeb'den: At yarışlarına ödül koymanın bir mahzuru yoktur. Yarışa katılan müsabıklardan yarışı kazanan bu ödülü alır, kazanamayan ise hiç birşey almaz.[40]

٤٧ - وحدّثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنّ رسول الله ﷺ رُئي وهو يمسح وجه فرسه بردائه. فسئل عن ذلك؟ فقال: «إنّي عوتبت الليلة في الخيل».

(39) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/43; Müslim, İmaret, 33/96.
Bu hadisi şerifte savaşın sürekliliği ve dolayısiyle atın önemi belirtiliyor. Başka bir hadis şerifte ise, «Cihad, kıyamete kadar devam edecektir.» denilmektedir.

(40) Buharî, Salât, 8/41; Müslim, İmaret, 33/95.

47. Yahya b. Saîd'den: Resûlullah (s.a.v.)'i, ridası ile atının yüzünü silerken gördüler. Niçin böyle yaptığı sorulduğunda:

«— **Bu gece at konusunda dikkatim çekildi**» buyurdu.[41]

٤٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ . عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ خَرَجَ إِلَى خَيْبَرَ ، أَتَاهَا لَيْلاً . وَكَانَ إِذَا أَتَى قَوْمًا بِلَيْلٍ لَمْ يُغِرْ حَتَّى يُصْبِحَ . فَخَرَجَتْ يَهُودُ بِمَسَاحِيهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا : مُحَمَّدٌ ، وَاللهِ . مُحَمَّدٌ ، وَالْخَمِيسُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللهُ أَكْبَرُ . خَرِبَتْ خَيْبَرُ . إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ ، فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ » .

48. Enes b. Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) Haybere gitmek için yola çıktı. Gece oraya vardı. Bir kabileye saldıracağı zaman sabaha kadar hiç hücuma geçmezdi. Burada da sabah olunca yahudiler çapa ve sepetlerini alarak evlerinden çıktılar. Hz. Peygamber'i görünce:

«— Muhammed! Vallahi o! Muhammed ve ordusu» diye telaşlandılar. Bunun üzerine Hz.Peygamber:

«— **Allahü ekber, Hayber haraboldu. Biz bir kabilenin önüne konakladığımız zaman, azabla korkutulanların sabahı ne kötü oluyor**» buyurdu.[42]

٤٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، نُودِيَ فِي الْجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللهِ هٰذَا خَيْرٌ . فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الرَّيَّانِ » . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : يَا رَسُولَ اللهِ . مَا عَلَى مَنْ يُدْعَى مِنْ هٰذِهِ الأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ . فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الأَبْوَابِ كُلِّهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ . وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » .

49. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«**Kim Allah yolunda iki şey verirse, ona cennetten:**

(41) Mürseldir.
İbn abdilber, Ubeydullah b. Amr el-Fihrî-Malik-Yahya-Enes yoluyla, mevsul olarak rivayet etmiştir.

(42) Buharî, Cihad, 56/102; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/120, 121.

«— Ey Allah'ın kulu burası senin için daha hayırlıdır.» diye nida edilir. Namaza düşkün olanlar namaz kapısından, cihada düşkün olanlar cihat kapısından, sadakaya düşkün olanlar sadaka kapasından, oruca düşkün olanlar Reyyan kapısından çağırılırlar.»

Bunu duyan Hz. Ebû Bekr:

«— Ya Resûlallah! Bir kimsenin bu kapılardan sadece birinden çağrılması zaruri midir? Bu kapıların hepsinden birden çağrılacak kimse var mı?» diye sordu.

Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet olacak, umarım ki, sen de onlardan birisindir**» diye mukabelede bulundu karşılık verdi.[43]

(43) Buharî, Savm, 30/4; Müslim, Zekât, 12/85, 86.

20. MÜSLÜMAN OLAN ZİMMİLERİN TOPRAKLARININ DURUMU

سُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ إِمَامٍ قَبِلَ الْجِزْيَةَ مِنْ قَوْمٍ فَكَانُوا يُعْطُونَهَا . أَرَأَيْتَ مَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ . أَتَكُونُ لَهُ أَرْضُهُ ، أَوْ تَكُونُ لِلْمُسْلِمِينَ ، وَيَكُونُ لَهُمْ مَالُهُ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : ذَلِكَ يَخْتَلِفُ . أَمَّا أَهْلُ الصُّلْحِ ، فَإِنَّ مَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَهُوَ أَحَقُّ بِأَرْضِهِ وَمَالِهِ . وَأَمَّا أَهْلُ الْعَنْوَةِ الَّذِينَ أُخِذُوا عَنْوَةً ، فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَإِنَّ أَرْضَهُ وَمَالَهُ لِلْمُسْلِمِينَ . لأَنَّ أَهْلَ الْعَنْوَةِ قَدْ غُلِبُوا عَلَى بِلاَدِهِمْ . وَصَارَتْ فَيْئًا لِلْمُسْلِمِينَ . وَأَمَّا أَهْلُ الصُّلْحِ ، فَإِنَّهُمْ قَدْ مَنَعُوا أَمْوَالَهُمْ وَأَنْفُسَهُمْ . حَتَّى صَالَحُوا عَلَيْهَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ إِلاَّ مَا صَالَحُوا عَلَيْهِ .

İmam Malik'e soruldu: Bir devlet başkanı, himayesindeki zimmîlerden cizye almakta iken bunlardan müslüman olanlarının toprakları kendilerine mi bırakılır, yoksa müslümanlara mı verilir? Bunların diğer malları ne yapılır?

İmam Malik şu cevabı verdi: *Bu çok çeşitli şekillerde değerlendirilir. Eğer bunlarla savaşsız anlaşma yapılmış da aralarında İslâmı kabul edenler olmuşsa, topraklarını ve mallarını almaya daha çok lâyıktırlar. Şayet savaş zoruyla zimmî olmuşlar ve bunlardan İslamı kabul edenler olmuşsa, bunların toprağı ve malları müslümanlara aittir. Çünkü onlar ülkelerinde mağlup olmuşlardır. Bütün varlıkları müslümanlara ganimet olmuştur.*

Sulh yoluyla anlaşmaya varılan zimmilere gelince, onlar mallarını ve canlarını anlaşarak garantiye bağlamışlardır. Onlara sadece üzerinde anlaşma yaptıkları malları verilir.

21. MECBURİYET HALİNDE BİRKAÇ KİŞİNİN AYNI KABRE DEFNEDİLMESİ; RESULULLAH'IN (S.A.V.) VEFATINDAN SONRA ONUN VA'DİNE RİAYET

٤٩ - حدثني يحيى عن مالك، عن عبد الرحمن بن أبي صعصعة: أنه بلغه: أن عمرو بن الجموح وعبد الله بن عمرو، الأنصاريين، ثم السلميين، كانا قد حفر السيل قبرهما. وكان قبرهما مما يلي السيل. وكانا في قبر واحد. وهما ممن استشهد يوم أحد. فحفر عنهما ليغيرا من مكانهما. فوجدا لم يتغيرا، كأنهما ماتا بالأمس. وكان أحدهما قد جرح، فوضع يده على جرحه، فدفن وهو كذلك. فأميطت يده عن جرحه، ثم أرسلت، فرجعت كما كانت. وكان بين أحد وبين يوم حفر عنهما، ست وأربعون سنة.

قال مالك: لا بأس أن يدفن الرجلان والثلاثة في قبر واحد. من ضرورة. ويجعل الأكبر مما يلي القبلة.

49. Abdurrahman b. Ebî Sa'sa'dan: Ensar'dan olup sonradan Selemiyyeyn kabilesine mensup olan Amr b. Cemuh ve Abdullah b. Amr'ın mezarlarını sel götürmüştü. Çünkü onların kabirleri sel ağzına geliyordu. İkisi de aynı mezarda gömülü bulunuyorlar ve ikisi de Uhut şehitlerindendi. Derhal onlar için başka mezar kazıldı. Bulundukları mezar açılınca görüldü ki sanki henüz daha akşamleyin vefat etmişler gibi cesetleri hiç bozulmamış! Biri yaralanmış ve elini yarasının üzerine koymuştu. Böylece defnedilmiş. Mezar açılınca elini yaranın üzerinden aldılar, sonra el tekrar yaranın üzerine geldi, aynı eskisi gibi kondu. Mezarın açılışı ile Uhut harbi arasında tam kırk altı sene geçmişti.

İmam Malik'ten: *Zaruret halinde iki-üç kişinin aynı kabre defnedilmesinde bir mahzur yoktur. Ancak en yaşlısı kıble tarafına konulmalıdır.*

٥٠ - حدّثني عن مالك ، عن ربيعة بن أبي عبد الرّحمن ؛ أنّه قال : قدم على أبي بكر الصّدّيق مال من البحرين . فقال : من كان له عند رسول الله ﷺ وأى أو عدة ، فليأتني . فجاءه جابر بن عبد الله ، فحفن له ثلاث حفنات .

50. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Hz. Ebû Bekr'e Bahreyn'den biraz mal gelmişti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekr:

«— Resûlullah (s.a.v.)'in kime bir sözü, bir va'di varsa gelsin!.» dedi. Cabir b. Abdullah geldi, Hz. Ebû Bekr ona üç tutam yiyecek verdi.[44]

(44) Ebu Ömer der ki: "Muvatta ravilerinin ittifakıyla munkatıdır. Cabir'den, sahih yollarla muttasıldır."
Buharî, Kefalet, 39/3; Müslim,Fedâil, 43/6961.

٢٢ - كتاب النذور والأيمان

22

ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. YÜRÜMEYİ ADAMANIN GEREĞİ

١ - حدّثني يحيى عن مالك، عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود، عن عبد الله بن عبّاس: أنّ سعد بن عبادة استفتى رسول الله ﷺ. فقال: إنّ أمّي ماتت وعليها نذر، ولم تقضه. فقال رسول الله ﷺ: «اقضه عنها».

1. Abdullah b. Abbas'dan: Sa'd b. Ubade, Resûlullah (s.a.v.)'tan fetva isteyerek:

«— Annem nezir borcu varken vefat etti, adağını yerine getiremedi.» dedi. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Öyleyse onun yerine adağını sen yerine getir**» buyurdu.[1]

٢ - وحدّثني عن مالك، عن عبد الله بن أبي بكر، عن عمّته: أنّها حدّثته عن جدّته: أنّها كانت جعلت على نفسها مشيا إلى مسجد قباء. فماتت ولم تقضه. فأفتى عبد الله بن عبّاس ابنتها: أن تمشي عنها.

قال يحيى: وسمعت مالكا يقول: لا يمشي أحد عن أحد.

2. Abdullah b. Ebî Bekr halasından, o da ninesinden naklediyor: Ninesi Mescid-i Kuba'ya kadar yürümeyi adamıştı. Adağını yerine getiremeden vefat etti. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas,

(1) Buharî, Vesâyâ, 55/19; Müslim, Nezr, 26/1. Ayrıca bkz. Şeybanî, 750. Buradaki nezir mutlaktır, yani mükellef «Allah için nezrim olsun!» der, ama nezrin ne olduğunu açıklamaz; ya da mukayyettir, yani namaz, oruç ve hac gibi nezrin cinsi açıklanmıştır. Nezir mutlak ise İmam Malik ve birçok ulemaya göre yemin kefareti gerekir. Ölen kimsenin nezrinin durumuna gelince bu ya bedenî ya da malî ibadet cinsinden olur. Şayet nezir bedenî ibadet cinsinden ise varislerinin onun nezrini ifa etmeleri gerekmez. Çünkü Peygamber efendimiz (s.a.v.): «**Hiç kimse başkasının yerine oruç tutamaz ve hiç kimse de başkası yerine namaz kılamaz**» buyurmuştur. Şayet nezir malî ibadet cinsindense ve yerine getirilmesini vasiyyet etmemişse yine varislerinin nezri ifa etmeleri vacip değildir. Şayet vasiyyet etmişse malının üçte birinden nezir borcunu vermeleri varislerine vaciptir. Bu sebeple, hadisteki hüküm hanefilerce mustehab kabul edilmiştir. (Bk. Bezlül-Mechûd, c.14. s. 261).

kızına onun yerine yürümesine dair fetva verdi.

İmam Malik'ten: *Hiç kimse bir başkasının yerine yürüyemez.*[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ ، قَالَ : قُلْتُ لِرَجُلٍ ، وَأَنَا حَدِيثُ السِّنِّ : مَا عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ عَلَيَّ مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ ، وَلَمْ يَقُلْ عَلَيَّ نَذْرُ مَشْيٍ . فَقَالَ لِي رَجُلٌ : هَلْ لَكَ أَنْ أُعْطِيَكَ هٰذَا الجِرْوَ ، لِجِرْوِ قِثَّاءٍ فِي يَدِهِ ، وَتَقُولُ : عَلَيَّ مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ ؟ قَالَ فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقُلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ . ثُمَّ مَكَثْتُ حَتَّى عَقَلْتُ . فَقِيلَ لِي : إِنَّ عَلَيْكَ مَشْيًا . فَجِئْتُ سَعِيدَ بْنَ المُسَيِّبِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ لِي : عَلَيْكَ مَشْيٌ . فَمَشَيْتُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

3. Abdullah b. Ebî Habibe'den: Henüz gençtim. Bir adama:

«— Beytullah'a kadar yürüyeceğim, desem de Beytullah'a kadar yürümek bana nezir olsun demesem ne lâzım gelir?» diye sordum. Adamın biri de bana elindeki küçük bir salatalığı göstererek:

«— Beytullah'a kadar yürüyeceğim dersen bunu sana vereceğim» dedi. Ben de:

«— Evet, Beytullah'a kadar yürüyeceğim» dedim. Henüz o zamanlar gençtim. Biraz bekledikten sonra durumu anladım. Bana:

«— Yürümen lâzım» denildi. Ben hemen Said b. Müseyyeb'e gelerek durumu arzettim, o da bana:

«— Yürümen lâzım.» deyince, ben de yürüdüm.

İmam Malik der ki: *Bu konuda durum biz Medine'liler arasında da aynıdır.*[3]

(2) Şeybanî, 746.
(3) Şeybanî, 745.
Yani «Beytullah'a kadar yürüyeceğim» demekle, «Beytullah'a kadar yürümek bana nezrolsun» demek arasında fark yoktur. Bir de buraya gitmeye hac için nezretmişse gitmesi üzerine vaciptir. Fakat namaz kılmak için nezretmişse, İmam Malik ve Şafiiye göre yine gider; Ebû Hanife'ye göre gitmesi gerekmez. Namazı herhangi bir yerde kılabilir.

2. BEYTULLAH'A KADAR YÜRÜMEYİ ADAMAK

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أُذَيْنَةَ اللَّيْثِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ جَدَّةٍ لِي عَلَيْهَا مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَجَزَتْ . فَأَرْسَلَتْ مَوْلًى لَهَا يَسْأَلُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ . فَخَرَجْتُ مَعَهُ . فَسَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : مُرْهَا فَلْتَرْكَبْ ، ثُمَّ لْتَمْشِ مِنْ حَيْثُ عَجَزَتْ .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَنَرَى عَلَيْهَا ، مَعَ ذٰلِكَ ، الْهَدْيَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَأَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، كَانَا يَقُولَانِ مِثْلَ قَوْلِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ .

4. Urve b. Uzeyne el-Leysi'den: Ninemle evden dışarı çıktık. Beytullah'a kadar yürümeyi nezretmişti. Bir süre yürüdükten sonra kesildi. Hemen azatlısını durumu sorması için Abdullah b. Ömer'e gönderdi. Birlikte yola çıktık. Abdullah b. Ömer'e durumu sordu. Abdullah:

«— Ona söyle, bir bineğe binsin. Bilahare kesildiği yerden yürür» dedi.[4]

İmam Malik de der ki: *Yukarıda belirtildiği gibi yapması gerekir, ayrıca bir de kurban keser.*

Yine İmam Malik'e, Said b. Müseyyeb'in ve Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın da Abdullah b. Ömer'in söylediği gibi söyledikleri nakledilmiştir.[5]

(4) Hanefi Mezhebine göre yürüyerek haccetmeyi adayan, âciz duruma düşerse, hedy kurbanı gönderir.

(5) Şeybanî, 746.

٥ - وحدثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنه قال: كان علي مشي. فأصابتني خاصرة، فركبت، حتى أتيت مكة. فسألت عطاء بن أبي رباح وغيره. فقالوا: عليك هدي. فلما قدمت المدينة، سألت علماءها فأمروني أن أمشي مرة أخرى من حيث عجزت. فمشيت.

قال يحيى: وسمعت مالكا يقول: فالأمر عندنا فيمن يقول علي مشي إلى بيت الله، أنه إذا عجز ركب. ثم عاد فمشى من حيث عجز. فإن كان لا يستطيع المشي فليمش ما قدر عليه. ثم ليركب. وعليه هدي بدنة أو بقرة أو شاة، إن لم يجد إلا هي.

وسئل مالك عن الرجل يقول للرجل أنا أحملك إلى بيت الله. فقال مالك: إن نوى أن يحمله على رقبته، يريد بذلك المشقة، وتعب نفسه، فليس ذلك عليه. وليمش على رجليه. وليهد. وإن لم يكن نوى شيئا، فليحجج وليركب، وليحجج بذلك الرجل معه. وذلك أنه قال: أنا أحملك إلى بيت الله. فإن أبى أن يحج معه فليس عليه شيء وقد قضى ما عليه.

قال يحيى: سئل مالك عن الرجل يحلف بنذور مسماة مشيا إلى بيت الله، أن لا يكلم أخاه أو أباه بكذا وكذا، نذرا لشيء لا يقوى عليه. ولو تكلف ذلك كل عام لعرف أنه لا يبلغ عمره ما جعل على نفسه من ذلك. فقيل له: هل يجزيه من ذلك نذر واحد أو نذور مسماة؟ فقال مالك: ما أعلمه يجزئه من ذلك إلا الوفاء بما جعل على نفسه. فليمش ما قدر عليه من الزمان. وليتقرب إلى الله تعالى بما استطاع من الخير.

5. Yahya b. Said'den: Yürümeyi nezretmiştim, aniden bir ağrı geldi. Hemen bir bineğe bindim, Mekke'ye kadar geldim, Ata b. Ebî Rebah'a ve diğerlerine danıştım, dediler ki:

«— Kâbe'ye bir kurban göndermen lâzım.» Medine'ye geldim. Durumu bir de oradaki âlimlere sordum. Ağrı girdiği için yürüyemediğim yerden itibaren tekrar yürümemi söylediler. Ben de yürüdüm.

İmam Malik'ten: *Beytullah'a kadar yürümeyi kendime adadım, diyen bir kimse için de durum biz Medineliler arasında yukarda beyan edilen gibidir. Şayet o yürüyemezse bir bineğe biner. Kurbanlık olarak da Kâbe'ye ya bir deve yahut sığır veya koyun gönderir.*

İmam Malik'e «Seni Beytullah'a götüreceğim!» diyen bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi:

Bunu söyleyen adam eğer onu omuzunda taşımayı ve bununla da kendine meşakkat çektirmeyi ve nefsini terbiye etmeyi aklına koymuşsa o adamı Kâbe'ye götürmesi gerekmez. Kendisi yürüyerek gitsin ve bir de kurban kessin. Eğer, seni Beytullah'a götüreceğim derken hiç birşey aklından geçirmemişse, o zaman bir bineğe binip haccetsin, giderken de söz verdiği adamla beraber gitsin. Bu takdirde o adamı, «Seni Beytullah'a götüreceğim» demiş olur. Şayet adam kendisiyle hacca gelmek istemezse ona bir şey lâzım gelmez, o borcunu ödemiştir.

İmam Malik'e, «kardeşiyle, babasıyla şöyle, şöyle konuşmayacağına dair vaatta bulunan, konuşursa Beytullah'a kadar yürümeyi adayan kimsenin yapamıyacağı belli olan bu nezri hakkında soruldu. Bu durumu her sene yenilese ve böylece ömür boyu ifa edemiyeceği adaklar adamış olur. Bu durumdaki bir adamın nezirlerden birini ifa etmesi veya muayyen bir nezrini yerine getirmesi yeterli midir?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi:

Ancak nezretmiş olduğunu yerine getirmesinden başkasının yeterli olacağını bilmiyorum. Yürüyebildiği kadar yürür, geri kalanı için de gücünün yettiği kadar hayır işleyerek Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır.[6]

(6) Şeybanî, 748.

3. KÂBE'YE KADAR YÜRÜMEYE YEMİN ETMEK

حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنْ أَحْسَنَ مَا سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ، فِي الرّجُلِ يَحْلِفُ بِالْمَشْيِ إِلَى بَيْتِ اللهِ . أَوِ الْمَرْأَةِ . فَيَحْنَثُ ، أَوْ تَحْنَثُ . أَنّهُ إِنْ مَشَى الْحَالِفُ مِنْهُمَا فِي عُمْرَةٍ ، فَإِنّهُ يَمْشِي حَتّى يَسْعَى بَيْنَ الصّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَإِذَا سَعَى فَقَدْ فَرَغَ . وَأَنّهُ إِنْ جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ مَشْيًا فِي الْحَجّ ، فَإِنّهُ يَمْشِي حَتّى يَأْتِيَ مَكّةَ . ثُمّ يَمْشِي حَتّى يَفْرُغَ مِنَ الْمَنَاسِكِ كُلّهَا . وَلاَ يَزَالُ مَاشِيًا حَتّى يُفِيضَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ يَكُونُ مَشْيٌ إِلا فِي حَجّ أَوْ عُمْرَةٍ .

İmam Malik'ten: *Alimlerden duyduğum en güzel söz, Beytullah'a kadar yürümeye yemin eden kadın veya erkek, yeminlerini bozarlarsa ne olur sorusuna verilen cevaptır.*

Eğer yemin eden, Beytullah'a kadar yürüyüşünü umre yaparken ifa etmiş ise bu takdirde Safa ile Merve arasında sa'yini yapar, oradan ayrılır.

Şayet yürüyerek hacca gitmeyi nezretmiş ise bu durumda Mekke'ye kadar yürür, hac ibadeti tamamen sona erdikten sonra oradan ayrılır. Ziyaret tavafını yapıncaya kadar yürümeye devam eder.

Beytullah'a kadar yürümek sadece hac ve umre esnasında mümkündür.

4. ALLAHA İSYAN OLAN HUSUSLARDA ADAĞIN CAİZ OLMAYIŞI

٦ - حدثني يحيى عن مالك، عن حميد بن قيس، وثور بن زيد الديلي؛ أنهما أخبراه عن رسول الله ﷺ، وأحدهما يزيد في الحديث على صاحبه، أن رسول الله ﷺ رأى رجلاً قائماً في الشمس. فقال «ما بال هذا؟» فقالوا: نذر أن لا يتكلم، ولا يستظل من الشمس، ولا يجلس، ويصوم. فقال رسول الله ﷺ: «مروه فليتكلم، وليستظل، وليجلس، وليتم صيامه».

قال مالك: ولم أسمع أن رسول الله ﷺ أمره بكفارة. وقد أمره رسول الله ﷺ أن يتم ما كان لله طاعة، ويترك ما كان لله معصية.

6. Humeyd b. Kays ve Sevr b. Zeyd ed-Dili, Resûlullah (s.a.v.)'tan naklediyorlar. Ancak Zeyd'den gelen rivayet diğer arkadaşınkine nazaran biraz daha uzun:

Hz. Peygamber adamın birini güneşin altında ayakta dururken gördü:

«— **Bu adam da ne yapıyor?**» diye sordu. Oradakiler:

«— Konuşmamayı, güneşin altında durmayı, oturmamayı ve oruç tutmayı nezretti» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Söyleyin ona konuşsun, gölgeye çekilsin, ayakta durmayıp otursun, ancak orucunu tamamlasın.»[7]

İmam Malik'ten: *Yukarıda zikredilen konuda Hz. Peygamber'in o zata keffaret emrettiğini duymadım. Ancak Allah'a itaat olanı tamamlamasını, isyan olanı da terketmesini emrettiğini duydum.*[8]

(7) Bu, mürseldir. İbn Abbas'tan mevsûl olarak da gelmiştir. Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/31.

(8) Hanefilere göre masiyet olan nezir terkedilir. Yerine yemin keffareti verilir. Çünkü Peygamber efendimizin bu manada hadisi şerifi vardır.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ :
أَتَتِ امْرَأَةٌ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، فَقَالَتْ : إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَنْحَرَ ابْنِي . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ :
لاَ تَنْحَرِي ابْنَكِ ، وَكَفِّرِي عَنْ يَمِينِكِ . فَقَالَ شَيْخٌ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ : وَكَيْفَ يَكُونُ فِي هٰذَا
كَفَّارَةٌ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ ﴾ ثُمَّ
جَعَلَ فِيهِ مِنَ الْكَفَّارَةِ مَا قَدْ رَأَيْتَ .

7. Kasım b. Muhammed'den: Abdullah b. Abbas'a bir kadın gelerek:

«— Oğlumu kurban kesmeyi nezrettim» dedi. İbn Abbas:

«— Oğlunu kesme, yemin kefareti ver.» dedi. Bu sırada İbn Abbas'ın yanında oturan bir ihtiyar söze karışarak:

«— Bu konuda kefaret nasıl olur?» dedi. İbn Abbas da:

«— Zıhar yapan gibi öder» diyerek şu ayeti kerimeyi okudu:

«İçinizden zıhar yapanların karıları onların anaları değildir. Anaları kendilerini doğuranlardan başkası değildir... Kadınlarından zıhar ile ayrılmak isteyip de sonra sözlerini geri alanlar birbirleriyle temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır. Fakat kim (bunu) bulamazsa yine birbirleriyle temas etmeden önce aralıksız iki ay oruç (tutsun). Buna da güç yetiremezse, altmış yoksul doyursun.»[9]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الأَيْلِيِّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ ابْنِ
الصِّدِّيقِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ . وَمَنْ نَذَرَ
أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلاَ يَعْصِهِ » .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكاً يَقُولُ : مَعْنَى قَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلاَ
يَعْصِهِ ، أَنْ يَنْذِرَ الرَّجُلُ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الشَّامِ ، أَوْ إِلَى مِصْرَ ، أَوْ إِلَى الرَّبَذَةِ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ
ذٰلِكَ . مِمَّا لَيْسَ لِلهِ بِطَاعَةٍ . إِنْ كَلَّمَ فُلاَناً ، أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ
ذٰلِكَ ، شَيْءٌ . إِنْ هُوَ كَلَّمَهُ ، أَوْ حَنِثَ بِمَا حَلَفَ عَلَيْهِ . لأَنَّهُ لَيْسَ لِلهِ فِي هٰذِهِ الأَشْيَاءِ طَاعَةٌ .
وَإِنَّمَا يُوفَى لِلهِ بِمَا لَهُ فِيهِ طَاعَةٌ .

(1) el-Mücadele: 2-4.
Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 752.

8. Hz. Aişe, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu naklediyor: «**Kim Allah'a itaat etmeye nezrederse ona itaat etsin, kim de Allah'a isyana nezir ederse Allah'a asi olmasın.**»[10]

İmam Malik şöyle der: Resûlullah'ın (s.a.v.): «**Kim Allah'a asi olmayı nezrederse ona asi olmasın.**» şeklindeki hadisin manası şudur: *Kişinin Şam'a kadar, Mısır'a kadar, Rebeze'ye ve bunun gibi bazı yerlere kadar yürümeyi nezretmesinde, Allah'a itaatle ilgili bir husus yoktur. Filanla konuşursa veya buna benzer konuda da mesuliyeti gerektirecek bir şey yoktur. Konuşarak nezrini bozabilir, yahut yeminini kırabilir. Bu konularda doğrudan Allah'a itaatle ilgili bir durum söz konusu değildir. Sadece Allah'a itaat içeren nezirlerin yerine getirilmesi gerekir.*[11]

(10) Hanefi Mezhebine göre, Allah'a isyan konusundaki adak yerine getirilmez, yemin keffareti ödenir.
(11) Şeybanî, 753.

5. YEMİN-İ LAĞV:

٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : لَغْوُ الْيَمِينِ قَوْلُ الإِنْسَانِ : (لا . وَاللهِ .) . وَ (بَلَى . وَاللهِ .)

قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي هٰذَا . أَنَّ اللَّغْوَ حَلِفُ الإِنْسَانِ عَلَى الشَّيْءِ . يَسْتَيْقِنُ أَنَّهُ كَذٰلِكَ . ثُمَّ يُوجَدُ عَلَى غَيْرِ ذٰلِكَ . فَهُوَ اللَّغْوُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَقْدُ الْيَمِينِ ، أَنْ يَحْلِفَ الرَّجُلُ أَنْ لا يَبِيعَ ثَوْبَهُ بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ ، ثُمَّ يَبِيعَهُ بِذٰلِكَ . أَوْ يَحْلِفَ لَيَضْرِبَنَّ غُلَامَهُ ، ثُمَّ لا يَضْرِبُهُ . وَنَحْوَ هٰذَا . فَهٰذَا الَّذِي يُكَفِّرُ صَاحِبُهُ عَنْ يَمِينِهِ . وَلَيْسَ فِي اللَّغْوِ كَفَّارَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الَّذِي يَحْلِفُ عَلَى الشَّيْءِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ آثِمٌ . وَيَحْلِفُ عَلَى الْكَذِبِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ ، لِيُرْضِيَ بِهِ أَحَدًا . أَوْ لِيَعْتَذِرَ بِهِ إِلَى مُعْتَذَرٍ إِلَيْهِ . أَوْ لِيَقْطَعَ بِهِ مَالاً . فَهٰذَا أَعْظَمُ مِنْ أَنْ تَكُونَ فِيهِ كَفَّارَةٌ .

9. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe şöyle derdi: Yemin-i Lağv, bir insanın hayır vallahi, evet vallahi şeklinde yemin etmesidir.

İmam Malik'den: *Bu konuda duyduğum en güzel tarif şudur: Yemin-i lağv, bir insanın bir konunun öyle olduğuna kesinlikle inanarak yemin etmesi fakat hakikatte öyle olmadığının anlaşılması halidir.*

Yemin-i akd, bir adamın elbisesini on dinara satmayacağına dair yemin edip sonra tekrar onu on dinara satması veya kölesini döveceğine dair yemin edip dövmemesi ve buna benzer yemin edilip yerine getirilmeyen yeminlerdir. Yemin-i akd yapan kimse kefaret-i yemin öder, fakat yemin-i lağv yapan ödemez.

İmam Malik'ten: *Bile bile günah üzerine yemin etmek, yalan yere yemin etmek, birini memnun etmek için veya birine mazur görünmek için yemin etmek veya bir mala sahip olabilmek için yemin etmek, kefaretle ödenen yeminlerden daha büyük günahtır.*[12]

(12) Buna yemini gamus (yalan yere yemin) denir ki bile bile yalan yere yemin etmektir. Büyük günahlardandır. Kefaretle ödenmez. Tövbe istiğfar etmesi gerekir.
Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 756.

6. KEFARETİ GEREKTİRMEYEN YEMİNLER

١٠ – حدثنى يحيى عن مالك ، عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ؛ أنه كان يقول : من قال : والله . ثم قال : إن شاء الله . ثم لم يفعل الذى حلف عليه ، لم يحنث .

قال مالك : أحسن ما سمعت فى الثنيا أنها لصاحبها . ما لم يقطع كلامه . وما كان من ذلك نسقا ، يتبع بعضه بعضا ، قبل أن يسكت. فإذا سكت وقطع كلامه ، فلا ثنيا له .

قال يحيى : وقال مالك فى الرجل يقول : كفر بالله ، أو أشرك بالله ، ثم يحنث : إنه ليس عليه كفارة . وليس بكافر ، ولا مشرك . حتى يكون قلبه مضمرا على الشرك والكفر . وليستغفر الله . ولا يعد إلى شىء من ذلك . وبئس ما صنع .

10. Abdullah b. Ömer'den: Kim vallahi diye yemin eder de hemen peşinden inşallah derse ve bu yeminini de yerine getirmezse yeminini bozmuş olmaz.[13]

İmam Malik'ten: *Sözünü bitirmeden, inşaallah demesi gerekir. Duyduğumun en güzeli budur. Çünkü vallahi ve inşaallah sözleri birbiri peşinden, susmadan söylenmiştir. Şayet bu iki kelime arasında kesip sussaydı istisna gerçekleşmezdi.*

"Allahı inkâr etmiş olayım!" veya "Allah'a şirk koşmuş olayım" diyerek yemin eden, sonra da yeminini bozan biri hakkında İmam Malik der ki: «*Ona kefaret gerekmez, o bu sözüyle ne kâfirolur, ne de müşrik. Ancak eğer şirk ve küfür kalbine yerleşmişse durum değişir. Allah'tan af dilesin, böyle bir şey bir daha kendisinden zuhur etmesin, çok fena bir şey yapmış olur.*[14]

(13) Hanefi Mezhebi de, böyle yeminlerde bu görüşü benimser.
(14) Şeybanî, 749.

7. KEFARETİ GEREKTİREN YEMİNLER

١١ - حدّثني يحيَى عَنْ مَالكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أبي صَالحٍ ، عَنْ أبيه ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ : أنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ ، فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِه ، وَلْيَفْعَلِ الّذي هُوَ خَيْرٌ » .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : مَنْ قَالَ : عَلَيَّ نَذْرٌ ، وَلَمْ يُسَمِّ شَيْئًا . إنّ عَلَيْهِ كَفَّارَةَ يَمِينٍ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمّا التّوْكِيدُ فَهُوَ حَلِفُ الإنْسَانِ فِي الشَّيْءِ الْوَاحِدِ مِرَارًا ، يُرَدِّدُ فِيهِ الأَيْمَانَ يَمِينًا بَعْدَ يَمِينٍ . كَقَوْلِهِ : وَاللهِ لا أَنْقُصُهُ مِنْ كَذَا وَكَذَا ، يَحْلِفُ بِذَلِكَ مِرَارًا . ثَلاثًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ .

قَالَ : فَكَفَّارَةُ ذَلِكَ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . مِثْلُ كَفَّارَةِ الْيَمِينِ . فَإِنْ حَلَفَ رَجُلٌ مَثَلاً فَقَالَ : وَاللهِ لا آكُلُ هَذَا الطَّعَامَ . وَلا أَلْبَسُ هَذَا الثَّوْبَ . وَلا أَدْخُلُ هَذَا الْبَيْتَ . فَكَانَ هَذَا فِي يَمِينٍ وَاحِدَةٍ . فَإِنَّمَا عَلَيْهِ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ كَقَوْلِ الرَّجُلِ لامْرَأَتِهِ : أَنْتِ الطَّلاقُ ، إِنْ كَسَوْتُكِ هَذَا الثَّوْبَ ، وَأَذِنْتُ لَكِ إِلَى الْمَسْجِدِ يَكُونُ ذَلِكَ نَسَقًا مُتَتَابِعًا ، فِي كَلامٍ وَاحِدٍ . فَإِنْ حَنِثَ فِي شَيْءٍ وَاحِدٍ مِنْ ذَلِكَ ، فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الطَّلاقُ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ فِيمَا فَعَلَ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، حِنْثٌ . إِنَّمَا الْحِنْثُ فِي ذَلِكَ حِنْثٌ وَاحِدٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي نَذْرِ الْمَرْأَةِ ، أَنَّهُ جَائِزٌ بِغَيْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا ، يَجِبُ عَلَيْهَا ذَلِكَ ، وَيَثْبُتُ إِذَا كَانَ ذَلِكَ فِي جَسَدِهَا . وَكَانَ ذَلِكَ لا يَضُرُّ بِزَوْجِهَا . وَإِنْ كَانَ ذَلِكَ يَضُرُّ بِزَوْجِهَا ، فَلَهُ مَنْعُهَا مِنْهُ . وَكَانَ ذَلِكَ عَلَيْهَا حَتَّى تَقْضِيَهُ .

11. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: «**Kim bir yemin eder, sonra da bunun aksini yapmanın daha hayırlı olacağını görürse yemininin kefaretini versin, hayırlı bulduğu işi yapsın.**»[15]

İmam Malik'ten: *Her kim bir şey belirtmeden üzerime nezir olsun derse yemin kefareti vermesi lâzımdır.*

(15) Müslim, Eyman, 27/12.

İmam Malik yemin-i tevkid'i şöyle açıklar: *Yemin-i tevkid, bir kimsenin bir şey üzerine defalarca yemin etmesidir. Kişi yemin ettiği konuda yemin üzerine yemin eder. Meselâ, vallahi şundan, şundan noksan yapamayacağım diye çok sayıda üç veya daha fazla sayıda yemin eder.*

Bütün bunlara tek bir kefaret yeterlidir, tıpkı yemin kefareti gibi. Meselâ bir kimse, vallahi bu yemeği yemiyeceğim, bu elbiseyi giymeyeceğim ve bu eve de girmeyeceğim diye bir defa yemin ederse bir kefaret kâfidir.

Bir adamın hanımına eğer senin şu elbiseni giyersem, senin mescide gitmene izin verirsem boşsun diye peşpeşe bir cümleyle yemin etse ve bu yeminlerden herhangi birini bozsa adamın boşanması lâzımdır. Artık bundan sonra diğer hususlarda da yeminini bozması kendisine yeni bir mesuliyet yüklemez. Yemin ettiği konulardan sadece birinde bile yeminini bozsa yemin bozulmuş olur.

İmam Malik der ki: *Kadının nezri konusunda durum biz Medine'liler arasında da aynıdır. Kadına kocasının izni olmadan da nezir vacip olur. Bedenini ilgilendiriyorsa ve bunun da kocasına bir zararı yoksa yeminini yerine getirir. Şayet kocasına bir zararı dokunuyorsa kocası karısını bundan men edebilir. O zaman onu ifa edinceye kadar üzerinde borç olarak kalır.*

8. YEMİN KEFARETİNİN ÖDENİŞİ

١٢ - حدّثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنّه كان يقول: من حلف بيمين فوكّدها، ثمّ حنث. فعليه عتق رقبة. أو كسوة عشرة مساكين. ومن حلف بيمين فلم يوكّدها، ثمّ حنث. فعليه إطعام عشرة مساكين. لكلّ مسكين مدّ من حنطة. فمن لم يجد، فصيام ثلاثة أيّام.

12. Abdullah b. Ömer'den: Bir kimse yemin-i tevkid yapar (bir şey hakkında defalarca yemin eder), sonra da yeminini bozarsa, ya bir köle azat eder, ya da on fakiri giydirir.

Kim tevkidsiz yemin ederse, sonra da yeminini bozarsa on fakiri doyurması lâzımdır. Her fakire bir müd buğday verilir. Eğer bunu bulamazsa üç gün oruç tutar.[16]

١٣ - وحدّثني عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنّه كان يكفّر عن يمينه بإطعام عشرة مساكين، لكلّ مسكين مدّ من حنطة. وكان يعتق المرار إذا وكّد اليمين.

وحدّثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد، عن سليمان بن يسار؛ أنّه قال: أدركت النّاس وهم إذا أعطوا في كفّارة اليمين، أعطوا مدًّا من حنطة بالمدّ الأصغر. ورأوا ذلك مجزئًا عنهم.

قال مالك: أحسن ما سمعت في الّذي يكفّر عن يمينه بالكسوة. أنّه، إن كسا الرّجال، كساهم ثوبًا ثوبًا. وإن كسا النّساء كساهنّ ثوبين ثوبين. درعًا وخمارًا. وذلك أدنى ما يجزي كلًّا في صلاته.

13. Nafi', Abdullah b. Ömer'in yemin kefareti olarak her fakire birer müd buğday vermek suretiyle on fakiri de doyurduğunu, yemin-i tevkid yaparsa birkaç tane köle azat ettiğini nakleder.

Süleyman b. Yesar'dan: Ben müslümanların yemin kefareti olarak küçük müd birimi ile bir müd buğday verdikleri zamana yetiştim. Onlar bu kadarını kendileri için kâfi görürlerdi.

(16) Şeybanî, 739.

İmam Malik'ten: *Yemin kefareti olarak yapıldığını duyduğum en güzel şey fakir giydirmektir. Eğer erkekler giydirilecekse, namaz için kâfi gelecek tek parçalı elbiseler: kadınlar giydirilecekse, baş örtüsü ve uzun etek olmak üzere altlı üstlü giydirmelidir. İşte bu onların, namaz kılmaları için yeterli gördükleri tesettür ölçüsüdür.*[17]

(17) Şeybanî, 738.

9. YEMİNLE İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

١٤ - حدثني يحيى عن مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر: أن رسول الله ﷺ أدرك عمر بن الخطاب رضى الله عنه وهو يسير في ركب، وهو يحلف بأبيه. فقال رسول الله ﷺ «إن الله ينهاكم أن تحلفوا بآبائكم، فمن كان حالفا، فليحلف بالله أو ليصمت».

14. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Ömer b. Hattab'a bir binek üzerinde babası adına yemin ederken yetişti. **«Babalarınız adına yemin etmenizi Allah yasakladı. Kim yemin ederse Allah adına yemin etsin, ya da sussun»** buyurdu.[18]

١٥ - وحدثني عن مالك، أنه بلغه أن رسول الله ﷺ كان يقول: «لا. ومقلب القلوب».

15. İmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle yemin etti: **«Hayır! Kalbleri değiştiren Allah'a yemin ederim.»**[19]

١٦ - وحدثني عن مالك، عن عثمان بن حفص بن عمر بن خلدة، عن ابن شهاب؛ أنه بلغه أن أبا لبابة بن عبد المنذر، حين تاب الله عليه، قال: يا رسول الله. أهجر دار قومي التي أصبت فيها الذنب، وأجاورك. وأنخلع من مالي صدقة إلى الله، وإلى رسوله؟ فقال رسول الله ﷺ «يجزيك من ذلك الثلث».

16. İbn Şihap'den: Bana gelen rivayetlere göre Ebû Lübabe b. Abdulmünzir'in tevbesini Cenabı Allah kabul ettiği zaman Hz. Peygamber'e gelerek:

(18) Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/4; Müslim, Eyman, 27/3.

(19) Zürkanî der ki: "Bilindiği üzere belağa ifadeli rivayeti sahihtir. belki bu ona, hocası Musa b. Ukbe'den gelmiştir."
Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/3.
Burada kalpleri değiştirmek, fiziki olarak onları bir tarafa çevirmek değil, kalplerin durum ve arzularının yönünü değiştirmektir.

«— Ya Resûlallah! Günaha düçar olduğum kabilemin ülkesinden hicret ediyorum, sana komşu olacağım. Allah ve Resûlü uğruna mallarımın hepsini tasadduk ederek onlardan vazgeçiyorum» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— Hepsini değil de üçte birini tasadduk etmen yeterlidir» buyurdu.

١٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الحَجَبِىِّ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضى الله عَنْهَا أَنَّهَا سُئِلَتْ عَنْ رَجُلٍ قَالَ : مَا لِى فِى رِتَاجِ الْكَعْبَةِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : يُكَفِّرُهُ مَا يُكَفِّرُ الْيَمِينَ .

قَالَ مَالِكٌ فِى الَّذِى يَقُولُ مَا لِى فِى سَبِيلِ اللهِ ، ثُمَّ يَحْنَثُ . قَالَ : يَجْعَلُ ثُلُثَ مَالِهِ فِى سَبِيلِ اللهِ . وَذٰلِكَ لِلَّذِى جَاءَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِى أَمْرِ أَبِى لُبَابَةَ .

17. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (r.a.): Hz. Aişe'ye: «Malım, Kâbe'nin kapısı için feda olsun!» diye yemin eden bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi: «Malından yemin kefareti verir.»

İmam Malik'e: «Malım Allah yolunda feda olsun!» diye yemin eden, sonra da yeminini bozan bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi:

Malının üçte birini Allah yolunda verir. Bu hüküm, Ebû Lübabe meselesiyle ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledilmiştir.

٢٣ - كتـاب الضحـايا

23

KURBANLAR KİTABI

1. KURBAN EDİLMESİ YASAK OLAN HAYVANLAR

١ - حدثني يحيى عن مالك ، عن عمرو بن الحارث ، عن عبيد بن فيروز ، عن البراء بن عازب ؛ أن رسول الله ﷺ سئل : ماذا يتقى من الضحايا ؟ فأشار بيده ، وقال « أربعا » وكان البراء يشير بيده ويقول : يدي أقصر من يد رسول الله ﷺ « العرجاء البين ظلعها . والعوراء البين عورها . والمريضة البين مرضها . والعجفاء التي لا تنقي » .

1. Bera b. Azip'ten: Resûlullah (s.a.v.)'a «kurbanlık hayvan seçiminde nelerden kaçınmalıdır?» diye soruldu. Hz. Peygamber eliyle işaret ederek:

«— **Dört şeyden!**» buyurdu. Bera da bunu naklederken eliyle işaret ediyor ve:

«— Benim elim Resûlullah (s.a.v.)'ınkinden daha kısadır» diye ilâvede bulunuyordu. Daha sonra Hz. Peygamber'in sözüne devam ederek: «**Çok bariz bir şekilde topal olmayacak, gözlerinden biri kör olmayacak, ilk bakışta anlaşılacak şekilde ağır hasta olmayacak ve kendisini toparlayamayacak şekilde zayıf da olmayacak.**» diye bitirdi.[1]

٢ - وحدثني عن مالك ، عن نافع ؛ أن عبد الله بن عمر كان يتقي من الضحايا والبدن ، التي لم تسن ، والتي نقص من خلقها .

قال مالك : وهذا أحب ما سمعت إلي .

2. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, kurbanlık sığır ve develeri, organları noksan ve yaşları elverişli hale gelmemiş olanları kesmekten çekinirdi.

İmam Malik'ten: *Bu konuda duyup en çok beğendiğim davranış budur.*[2]

(1) Hanefi Mezhebi, kurbanlık hayvanların taşıması gerekli şartlar konusunda bu hadisi delil olarak alır.
Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 633.

(2) Şeybanî, 630, 631.

2. KURBANLIKLARIN SEÇİMİNDE MÜSTEHAP OLAN HUSUSLAR

٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أنّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ضَحّى مَرّةً بِالْمَدِينَةِ . قَالَ نَافِعٌ : فَأمَرَنِي أنْ أشْتَرِيَ لَهُ كَبْشًا فَحِيلاً أقْرَنَ . ثُمّ أذْبَحَهُ يَوْمَ الأضْحَى ، فِي مُصَلّى النّاسِ . قَالَ نَافِعٌ : فَفَعَلْتُ . ثُمّ حُمِلَ إلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، فَحَلَقَ رَأْسَهُ حِينَ ذُبِحَ الْكَبْشُ . وَكَانَ مَرِيضًا لَمْ يَشْهَدِ الْعِيدَ مَعَ النّاسِ . قَالَ نَافِعٌ : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَقُولُ : لَيْسَ حِلاقُ الرّأْسِ بِوَاجِبٍ عَلَى مَنْ ضَحّى . وَقَدْ فَعَلَهُ ابْنُ عُمَرَ .

3. Nafi anlatıyor: Abdullah b. Ömer bir defa Medine'de kurban kesmişti. Bana boynuzları çıkmış bir koç satın alıp gelmemi, bilahare onu kurban bayramı günü halkın namaz için toplandığı yerde kesmemi emretti. Ben de yaptım. Daha sonra koç kendisine götürüldü. Kurban kesilirken, başını tıraş etti. Hasta olduğu için cemaatle beraber bayramda bulunamadı. O şöyle derdi: «Kurban kesenin saçlarını tıraş etmesi vacip değildir.» Halbuki İbn Ömer böyle yapmıştır.[3]

(3) Şeybanî, 631.

3. İMAM BAYRAM NAMAZINDAN DÖNMEDEN KURBAN KESİLMESİ

٤ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ، عن بُشير بن يسار ؛ أن أبا بُردة ابن نيار ذبح ضحيّته ، قبل أن يذبح رسول الله ﷺ يوم الأضحى . فزعم أن رسول الله ﷺ أمره أن يعود بضحيّة أخرى . قال أبو بردة : لا أجد إلا جذعا يا رسول الله . قال « وإن لم تجد إلا جذعا فاذبح » .

4. Büşeyr b. Yesar'dan: Ebû Bürde b. Niyar, Resûlullah (s.a.v.) bayram günü namazdan dönmeden önce kurbanını kesmişti. Kendisinin iddia ettiğine göre, Hz. Peygamber ona tekrar bir kurban daha kesmesini emretmiştir. Bunun üzerine Ebû Bürde:

«— Bir yaşını bitirmiş bir çebiş (keçi yavrusu) var, başka bir şey bulamadım, ya Resûlallah!» deyince Peygamberimiz:

«— **Başkasını bulamazsan onu kes!**» buyurdu.[4]

٥ - وحدّثني عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ، عن عبّاد بن تميم ؛ أن عُويمر بن أشقر ذبح ضحيّته قبل أن يغدو يوم الأضحى . وأنّه ذكر ذلك لرسول الله ﷺ فأمره أن يعود بضحيّة أخرى .

5. Abbad b. Temim'den: Uveymir b. Eşkar, bayram sabahı namazdan dönülmeden önce kurbanını kesmişti. Resûlullah (s.a.v.)'a durumu sordu. Hz. Peygamber ona başka bir kurban kesmesini emretti.[5]

(4) Buharî, İdeyn, 13/5; Müslim, Edâhî, 35/4-9.
Çünkü kurban, bayram namazı kılındıktan sonra kesilir. Kurbanlık koyun ve keçinin bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Ancak yedi sekiz aylık koyun ve keçi bir yaşında imiş gibi gösterişli olursa kurban için kesilebilir.
(5) İbn Mace, Edâhî, 26/12. Ayrıca bkz. Şeybanî, 637.

4. KURBAN ETLERİNİN SAKLANMASI VE KORUNMASI

٦ - حدّثني يحيى عن مالك، عن أبي الزّبير المكّيّ، عن جابر بن عبد الله؛ أنّ رسول الله ﷺ نهى عن أكل لحوم الضّحايا بعد ثلاثة أيّام. ثمّ قال، بعد «كلوا، وتصدّقوا، وتزوّدوا، وادّخروا».

6. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.) kurban etlerinin üç günden sonra yenmesini yasak etmişti. Bilahare «**Yiyiniz, tasadduk ediniz, azık yapınız, muhafaza edip yiyiniz**» buyurdu.[6]

٧ - وحدّثني عن مالك، عن عبد الله بن أبي بكر، عن عبد الله بن واقد؛ أنّه قال: نهى رسول الله ﷺ عن أكل لحوم الضّحايا بعد ثلاثة أيّام. قال عبد الله بن أبي بكر: فذكرت ذلك لعمرة بنت عبد الرّحمن، فقالت: صدق. سمعت عائشة زوج النّبيّ ﷺ تقول: دفّ ناس من أهل البادية حضرة الأضحى، في زمان رسول الله ﷺ. فقال رسول الله ﷺ: «ادّخروا لثلاث. وتصدّقوا بما بقي» قالت: فلمّا كان بعد ذلك، قيل لرسول الله ﷺ: لقد كان النّاس ينتفعون بضحاياهم، ويجملون منها الودك، ويتّخذون منها الأسقية. فقال رسول الله «وما ذلك؟» أو كما قال. قالوا: نهيت عن لحوم الضّحايا بعد ثلاث. فقال رسول الله ﷺ «إنّما نهيتكم من أجل الدّافّة الّتي دفّت عليكم. فكلوا، وتصدّقوا، وادّخروا».

يعني بالدّافّة، قوما مساكين قدموا المدينة.

7. Abdullah b. Vakid'den: Resûlullah (s.a.v.) kurban etlerinin üç günden fazla muhafaza edilmemesini emretmişti. Abdullah b. Ebû Bekr hemen giderek bu durumu Abdurrahman'ın kızı Amre'ye sordu. Amre:

«— Doğru. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Hz. Aişe'den duymuştum. O şöyle diyordu: Bayram vakti badiye'den bir grup insan Resûlullah (s.a.v.)'a geldi. Resûlullah (s.a.v.) onlara: «**Kurban etlerini sadece üç gün muhafaza edebilirsiniz, fazlasını tasadduk ediniz**» dedi. Bundan bir müddet sonra Hz. Peygam-

(6) Müslim, Edâhî, 35/29. Ayrıca bkz. Şeybanî, 635.

ber'e, müslümanlar kurbanlarından faydalanıyorlar, onların yağlarını eritiyor, bunlarla yemekler yapıyorlardı, dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hayrola bir durum mu var?»** dedi. Gelen müslümanlar:

«— Kurban etlerinin üç günden fazla muhafazasını yasaklamıştınız,» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Şu gelen heyet için yasaklamıştım. Şimdi ise siz onları yiyiniz, tasadduk ediniz ve saklayınız.»** buyurdu.[7]

٨ – وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَقَدَّمَ إِلَيْهِ أَهْلُهُ لَحْمًا . فَقَالَ : انْظُرُوا أَنْ يَكُونَ هٰذَا مِنْ لُحُومِ الأَضْحَى . فَقَالُوا : هُوَ مِنْهَا . فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ : أَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا ؟ فَقَالُوا : إِنَّهُ قَدْ كَانَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَعْدَكَ ، أَمْرٌ . فَخَرَجَ أَبُو سَعِيدٍ ، فَسَأَلَ عَنْ ذٰلِكَ . فَأُخْبِرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « نَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الأَضْحَى بَعْدَ ثَلَاثٍ . فَكُلُوا ، وَتَصَدَّقُوا ، وَادَّخِرُوا . وَنَهَيْتُكُمْ عَنِ الانْتِبَاذِ ، فَانْتَبِذُوا . وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ ، فَزُورُوهَا . وَلَا تَقُولُوا هُجْرًا » . يَعْنِي لَا تَقُولُوا سُوءًا .

8. Ebû Said el-Hudrî'den: Bir seferden dönmüştüm, ailem bana et getirdi. «Bakın kurban eti olmasın» dedim. «Kurban eti» dediler. Bunun üzerine ben:

«— Resûlullah (s.a.v.) üç günden fazla onun muhafaza edilmiyeceğini söylememiş miydi?» dedim.

«— Evet ama, senden sonra da, muhafaza edebileceğimizi söyledi» dediler. Hemen evden çıkıp durumu soruşturdurdum. Bana Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu haber verdiler: «**Size kurban etini üç günden fazla muhafaza etmemenizi emretmiştim. Şimdi ise yiyiniz, tasadduk ediniz ve ondan bir kısmını muhafaza ederek kullanınız. İçki yapmak için kullandığınız kapları kullanmamanızı da emretmiştim. Şimdi kullanabilirsiniz. Şıra yapımını yasaklamıştım, artık yapabilirsiniz. Sizlerin kabir ziyareti yapmanızı da yasaklamıştım, artık oraları ziyaret edebilirsiniz. Yalnız oralarda yatanlar hakkında fena sözler söylemeyiniz.»**[8]

(7) Müslim, Edâhî, 35/28. Ayrıcabkz. Şeybanî, 634.

(8) Buharî, Megâzî, 64/12, Fedâilu'l-Kur'an, 66/13. Ayrıca bkz.Şeybanî, 636. Kurban kesenlerin, kurban eti yemesinde sakınca yoktur, ayrıca bir miktarı saklanabilir ve bir miktarı (üçte biri) tasadduk edilir.

5. KURBANDA ORTAKLIK— SIĞIR VE DEVE KURBANINDA ORTAKLARIN SAYISI

٩ - حدثني يحيى عن مالك، عن أبي الزبير المكي، عن جابر بن عبد الله؛ أنه قال: نحرنا مع رسول الله ﷺ عام الحديبية، البدنة عن سبعة. والبقرة عن سبعة.

9. Cabir b. Abdullah'tan: Hudeybiye anlaşmasının olduğu sene Resûlullah (s.a.v.) ile beraber yedi kişi adına bir kişi deve, yedi kişi adına da bir sığır kestik.[9]

١٠ - وحدثني عن مالك، عن عمارة بن يسار؛ أن عطاء بن يسار أخبره، أن أبا أيوب الأنصاري أخبره، قال: كنا نضحي بالشاة الواحدة، يذبحها الرجل عنه وعن أهل بيته. ثم تباهى الناس بعد، فصارت مباهاة.

قال مالك: وأحسن ما سمعت في البدنة والبقرة والشاة الواحدة، أن الرجل ينحر عنه وعن أهل بيته البدنة. ويذبح البقرة والشاة الواحدة، هو يملكها. ويذبحها عنهم ويشركهم فيها. فأما أن يشتري النفر البدنة أو البقرة أو الشاة، يشتركون فيها في النسك والضحايا. فيخرج كل إنسان منهم حصة من ثمنها. ويكون له حصة من لحمها. فإن ذلك يكره. وإنما سمعنا الحديث أنه لا يشترك في النسك. وإنما يكون عن أهل البيت الواحد.

10. Ebû Eyyüb el-Ensari'den: Biz kurban olarak tek bir koyun keserdik. Kişi bunu hem kendisi hem de ailesi adına kesebilirdi. Fakat sonradan kesilen kurban, insanların birbirlerine karşı övünme vesilesi haline geldi ve öylece devam etti.

İmam Malik'ten: *Deve, sığır ve koyun hakkında duyup beğendiğim en güzel söz şudur: Kişi kendisi ve ailesi adına deveyi kurban edebilir. Sahibi olduğu sığır ve koyunu da kendisi ve ailesi adına kesebilir ve onları ortak edebilir.*[10] *Bir grup insan bir araya*

(9) Müslim, Hacc, 15/350. Ayrıca bkz. Şeybanî, 639.
Hanefî mezhebi, bu hadisi develerin ortak kurban edilişinde delil olarak alır. Koyun ve keçide kurban ortaklığı olmaz.

(10) Hanefilere göre koyun ve keçi ancak bir kişi için kurban olur. Sığır ve deve ise ev halkı veya yabancı, bir kişiden, yedi kişiye kadar ortaklaşa kurban edilebilir.

gelip deve, sığır veya koyun alır da bunlardan birini nüsük (hac için kesilen kurban) veya kurban olarak kesmek isterse, aldıkları bu kurbanların hisselerine düşen para tesbit edilir ve bu para kadar da etten alacağı tesbit edilirse bu mekruhtur. Çünkü işittiğimiz hadise göre: Nasik (nüsük) kurbanda ortaklık olmaz, sadece bir aileye mensup olanlar ortak olabilir.[11]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَا نَحَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْهُ وَعَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ إِلاَّ بَدَنَةً وَاحِدَةً ، أَوْ بَقَرَةً وَاحِدَةً .

قَالَ مَالِكٌ : لا أَدْرِي أَيَّتَهُمَا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ .

11. İbnü Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) ne kendi adına, ne de ailesi adına deveden (veya bir sığırdan) başka birşey kesmemiştir.

İmam Malik der ki: *Ravi İbni Şihab'ın «deve mi, yoksa sığır mı?» dediğini bilmiyorum.*

(11) Şeybanî, 638.

6. ANASININ KARNINDAKİ ÇOCUK ADINA KURBAN KESİLMESİ, KURBAN BAYRAMI GÜNLERİ

١٢ - وحدّثني يحيى عن مالك، عن نافع: أنّ عبد الله بن عمر قال: الأضحى يومان. بعد يوم الأضحى.

وحدّثني عن مالك: أنّه بلغه، عن عليّ بن أبي طالب، مثل ذلك.

12. Abdullah b. Ömer'den: Kurban kesme günleri bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günleridir.

İmam Malik'ten: *Ali b. Ebî Talib'den de bu manada bir haber nakledilmiştir.*

١٣ - وحدّثني عن مالك، عن نافع: أنّ عبد الله بن عمر لم يكن يضحّي عمّا في بطن المرأة.

قال مالك: الضّحيّة سنّة وليست بواجبة. ولا أحبّ لأحد ممّن قوي على ثمنها، أن يتركها.

13. Nafi'den: Abdullah b. Ömer anasının karnındaki çocuk için kurban kesmezdi.

İmam Malik'ten: *Kurban vacib değil, sünnettir. Buna rağmen gücü yetenin kesmemesini hoş karşılamam.*[12]

(12) Hanefî Mezhebine göre, şartlarını taşıyanlara kurban kesmek vaciptir. Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 632.

٢٤ - كتاب الذبائح

24

HAYVAN KESME KİTABI

1. HAYVAN BOĞAZLANIRKEN BESMELE ÇEKİLMESİ

١ - حدّثني يحيى عن مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه؛ أنّه قال: سئل رسول الله ﷺ فقيل له: يا رسول الله، إنّ ناسا من أهل البادية يأتوننا بلحمان، ولا ندري هل سمّوا الله عليها أم لا؟ فقال رسول الله ﷺ «سمّوا الله عليها، ثمّ كلوها».

قال مالك: وذلك في أوّل الإسلام.

1. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.)'a:

«— Ya Resûlallah! Bedevilerden bazıları et getiriyor, fakat biz bunları keserken besmele çekip çekmediklerini bilmiyoruz.» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Allah adını anın, sonra da onları yiyin.**» buyurdu.[1]

İmam Malik'ten: *Bu, İslamın ilk yıllarında idi.*[2]

٢ - وحدّثني عن مالك، عن يحيى بن سعيد؛ أنّ عبد الله بن عيّاش بن أبي ربيعة المخزومي أمر غلاما له أن يذبح ذبيحة. فلمّا أراد أن يذبحها قال له: سمّ الله. فقال له الغلام: قد سمّيت. فقال له: سمّ الله. ويحك. قال له: قد سمّيت الله. فقال له عبد الله ابن عيّاش: والله، لا أطعمها أبدا.

2. Abdullah b. Ayyaş b. Ebî Rebia el-Mahzumî kölesine bir hayvan kesmesini emretti. Köle, hayvanı kesmek isteyince:

«— Bismillah! de» dedi. Köle:[3]

«— Dedim.» dedi. O yine:[4]

«— Bismillah de, kahrolasıca!» dedi. Köle tekrar:

«— Dedim» diye tutturdu. Bunun üzerine Abdullah b. Ayyaş:

«— Vallahi, hiçbir zaman o etten yemem» diye yemin etti.

(1) Mürsel oluşunda, Malik'e itiraz edilmemiştir.
Buharî, (Tevhîd, 97/13), Aişe'den mevsul olarak rivayet eder.

(2) Şeybanî, 657.

(3) Şeri adaba göre, hayvanın nasıl kesileceği henüz iyi bilinmiyordu. Gaflet ve unutkanlık sebebiyle besmele çekme unutulabiliyordu. Daha sonra hüküm herkes tarafından öğrenildi.

(4) Ya kölenin sözüne inanmamış ya da bizzat kulağıyla işitmek istemiştir.

2. MECBURİYET HALİNDE HAYVAN BOĞAZLAMA ŞEKİLLERİ

٣ - حدّثني يحيى عن مالك، عن زيد بن أسلم، عن عطاء بن يسار: أنّ رجلاً من الأنصار، من بني حارثة، كان يرعى لقحة له بأحد. فأصابها الموت. فذكّاها بشظاظ. فسئل رسول الله ﷺ عن ذلك. فقال «ليس بها بأس. فكلوها».

3. Atâ b. Yesar'dan: Harisoğullarından, ensardan bir adam Uhut'da sağmal devesini otlatıyordu. Hayvan aniden düştü, ölmek üzereydi. Sahibi hemen kenarı keskin bir ağaçla bu hayvanı kesti. Daha sonra durum Resûlullah (s.a.v.)'a bildirildi. O da:

«— **Bir mahzur yok, etini yiyiniz.**» buyurdu.[5]

٤ - وحدّثني عن مالك، عن نافع، عن رجل من الأنصار، عن معاذ بن سعد، أو سعد بن معاذ؛ أنّ جارية لكعب بن مالك كانت ترعى غنما لها بسلع. فأصيبت شاة منها. فأدركتها. فذكّتها بحجر. فسئل رسول الله ﷺ عن ذلك. فقال «لا بأس بها. فكلوها».

4. Muaz b. Sa'd (veya Sa'd b. Muaz)'dan: Ka'b b. Malik'in cariyesi Sel' dağında koyunlarını otlatıyordu. Koyunlardan bir tanesi rahatsızlandı, cariye hemen yetişerek bir taşla kesti. Bilahare durumu Hz. Peygamber'den sordular:

«— **Bir mahzur yok, etini yiyiniz.**» buyurdu.[6]

٥ - وحدّثني عن مالك، عن ثور بن زيد الديلي، عن عبد الله بن عبّاس؛ أنّه سئل عن ذبائح نصارى العرب؟ فقال: لا بأس بها. وتلا هذه الآية ﴿ ومن يتولّهم منكم فإنّه منهم ﴾.

5. Sevr b. Zeyd ed-Dili'den: Abdullah b. Abbas'a hıristiyan Arapların kestiklerinin yenip yenmiyeceği soruldu. «Bunda bir sakınca yoktur!» diyerek ***«Sizden her kim onlara dost olursa o***

(5) Ebu Ömer der ki:"Bütün ravilere göre mürseldir." Hadis için bkz. Şeybanî, 640.
(6) Buharî, ez-Zebâih ve's-Sayd, 72/19. Ayrıa bkz. Şeybanî, 641.
Hanefi Mezhebi, bu şekilde kesilen hayvanın etinin yenilebileceği konusunda bu hadisi delil olarak alır.

onlardandır.»[7] âyetini okudu.

٦ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، أنّهُ بَلَغَهُ أنْ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبّاسٍ كَانَ يَقُولُ : مَا فَرَى الأَوْدَاجَ فَكُلُوهُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ : أنّهُ كَانَ يَقُولُ : مَا ذُبِحَ بِهِ ، إذَا بَضَعَ فَلَا بَأْسَ بِهِ ، إذَا اضْطُرِرْتَ إلَيْهِ .

6. Abdullah b. Abbas'tan: Boyun damarları kesilen hayvanın etini yiyebilirsiniz.

Said b. Müseyyeb'den: Mecbur kalarak kullandığın âletle hayvan boğazlama işini başarmışsan, hiçbir mahzur kalmamış demektir.[8]

3. HAYVAN KESERKEN YAPILMASI MEKRUH OLAN ŞEYLER

٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أبِي مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أبِي طَالِبٍ ؛ أنّهُ سَأَلَ أبَا هُرَيْرَةَ : عَنْ شَاةٍ ذُبِحَتْ فَتَحَرَّكَ بَعْضُهَا . فَأمَرَهُ أنْ يَأْكُلَهَا . ثُمّ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ ، فَقَالَ : إنّ الْمَيْتَةَ لَتَتَحَرَّكُ . وَنَهَاهُ عَنْ ذَلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ شَاةٍ تَرَدَّتْ فَتَكَسَّرَتْ . فَأَدْرَكَهَا صَاحِبُهَا فَذَبَحَهَا . فَسَالَ الدّمُ مِنْهَا وَلَمْ تَتَحَرَّكْ . فَقَالَ مَالِكٌ : إذَا كَانَ ذَبَحَهَا وَنَفَسُهَا يَجْرِي ، وَهِيَ تَطْرِفُ ، فَلْيَأْكُلْهَا .

7. Akil b. Ebî Talib'in azatlısı Ebû Mürre'den: Ebû Hüreyre'ye boğazlanması tamamlanmış bir koyunun vücudunda hareket varsa ne olacak, diye sordum. Onu yiyebileceğimi söyledi. Aynı şeyi bir defa da Zeyd b. Sabit'e sordum. «Ölünün organları öldükten bir süre sonra elbette titrer. Sen bu vaziyette iken onu yeme!» dedi.

İmam Malik'e yüksekten düşüp sakatlanan ve sahibinin derhal koşup boğazladığı, ancak sadece kan akıttığı, kendisinde hareket olmadığı hayvanın durumu soruldu. O şu cevabı verdi:

«— Sahibi, onu kesti, hayvanın da kanı aktı ve hareket ediyordu ise onun etini yesin.» [9]

(7) el-Maide: 51.
(8) Şeybanî, 642.
(9) Şeybanî, 656.

4. KESİLEN HAYVANIN KARNINDAN ÇIKAN YAVRUNUN DA KESİLMESİ

٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا نُحِرَتِ النَّاقَةُ ، فَذَكَاةُ مَا فِي بَطْنِهَا فِي ذَكَاتِهَا . إِذَا كَانَ قَدْ تَمَّ خَلْقُهُ ، وَنَبَتَ شَعَرُهُ . فَإِذَا خَرَجَ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ ، ذُبِحَ حَتَّى يَخْرُجَ الدَّمُ مِنْ جَوْفِهِ .

8. Abdullah b. Ömer'den: Deve kurban edildiği zaman şayet karnındaki yavrusunun organları teşekkül etmiş, tüyleri çıkmış ise hayvan karnındaki ile beraber kesilir.[10] Şayet yavru anasının karnından çıkmışsa canlı olarak içerisindeki kanın çıkması için boğazlanır.[11]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : ذَكَاةُ مَا فِي بَطْنِ الذَّبِيحَةِ ، فِي ذَكَاةِ أُمِّهِ . إِذَا كَانَ قَدْ تَمَّ خَلْقُهُ ، وَنَبَتَ شَعَرُهُ .

9. Said b. Müseyyeb'den: Kesilen hayvanın karnındaki yavrusunun kesimi annesiyle olur. Ancak yavrusunun organları teşekkül etmiş ve tüyleri çıkmışsa, ayrıca kesilir.[12]

(10) Yani anasının kesilmesi kâfidir, karnından çıkan yavru da anasının kesilmesiyle yenir. Ancak Hanefi Mezhebine göre, yavrunun da kesilmesi gerekir.

(11) Şeybanî, 651.

(12) Şeybanî, 652.

٢٥ - كتـاب الصيـد

25

AV KİTABI

1. SOPA VE TAŞLA VURULAN AVIN YENMESİ

١ - حدثني يحيى عن مالك، عن نافع؛ أنه قال: رميت طائرين بحجر وأنا بالجرف. فأصبتهما. فأما أحدهما فمات، فطرحه عبد الله بن عمر. وأما الآخر فذهب عبد الله بن عمر يذكيه بقدوم، فمات قبل أن يذكيه، فطرحه عبد الله أيضا.

1. Nafi anlatıyor: Cürüf'te bulunuyordum. İki kuşa taş attım, ikisini de vurdum. Biri ölmüştü, onun için Abdullah b. Ömer onu attı. Diğerini de Abdullah b. Ömer keserle kesmeye götürmüştü, kesemeden o da ölmüştü, bunun üzerine Abdullah b. Ömer onu da attı.[1]

٢ - وحدثني عن مالك، أنه بلغه أن القاسم بن محمد كان يكره ما قتل المعراض والبندقة..

2. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Kasım b. Muhammed sopa ve saçma ile av vurmayı hoş karşılamazmış.

٣ - وحدثني عن مالك، أنه بلغه أن سعيد بن المسيب كان يكره أن تقتل الإنسية بما يقتل به الصيد من الرمي وأشباهه.

قال مالك: ولا أرى بأسا بما أصاب المعراض إذا خسق وبلغ المقاتل أن يؤكل. قال الله تبارك وتعالى ﴿ يا أيها الذين آمنوا ليبلونكم الله بشيء من الصيد تناله أيديكم ورماحكم ﴾ قال: فكل شيء ناله الإنسان بيده، أو رمحه، أو بشيء من سلاحه، فأنفذه، وبلغ مقاتله، فهو صيد. كما قال الله تعالى.

3. İmam Malik'ten: Bana gelen rivayetlere göre Said b. Müseyyeb vahşileşen ehli hayvanların da av hayvanları gibi vurularak veya benzer şekilde öldürülmelerinden hoşlanmazdı.

(1) Şeybanî, 655.

İmam Malik'ten: *Sopa bir av hayvanına isabet eder de onu öldürürse, bana göre yenmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey iman edenler! Ellerinizle ve oklarınızla yakaladığınız av hayvanları ile de Allah sizi dener.**»[2] buyuruyor. Demek ki insanoğlu eli, oku ve silah cinsinden mevcut aletleriyle elde ettiği her şeyi vurup öldürebilir. Çünkü bunlar avdır. Ayeti Kerimede öyle buyuruluyor.*

٤ – وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، أنّهُ سَمِعَ أهْلَ العِلْمِ يَقُولُونَ : إذَا أصَابَ الرَّجُلُ الصَّيْدَ ، فَأعَانَهُ عَلَيْهِ غَيْرُهُ ، مِنْ مَاءٍ أوْ كَلْبٍ ، غَيْرِ مُعَلَّمٍ ، لَمْ يُؤْكَلْ ذٰلِكَ الصَّيْدُ . إلاّ أنْ يَكُونَ سَهْمُ الرَّامِى قَدْ قَتَلَهُ ، أوْ بَلَغَ مَقَاتِلَ الصَّيْدِ . حَتّى لا يَشُكُّ أحَدٌ فِى أنّهُ هُوَ قَتَلَهُ . وَأنّهُ لاَ يَكُونُ لِلصَّيْدِ حَيَاةٌ بَعْدَهُ .

قَالَ وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لا بَأسَ بِأكْلِ الصَّيْدِ وَإنْ غَابَ عَنْكَ مَصْرَعُهُ ، إذَا وَجَدْتَ بِهِ أثَرًا مِنْ كَلْبِكَ ، أوْ كَانَ بِهِ سَهْمُكَ . مَا لَمْ يَبِتْ . فَإذَا بَاتَ ، فَإنّهُ يُكْرَهُ أكْلُهُ .

4. İmam Malik, âlimlerden bazılarının şöyle dediğini naklediyor: Bir adam bir av vursa, kendisine de bu esnada bir başkası, su cinsinden bir şey veya eğitilmemiş köpek yardım etse, bu av yenmez. Ancak bir şartla yenir, hayvan oku atan adamın vurup öldürmesi veya okun avın öldürüldüğü yere ulaşması ve hayvanı o okun öldürdüğüne ondan sonra hayvanın yaşamadığına dair kimsenin şüphesi olmaması lâzımdır. Onun avın başına gelişiyle hayvan için artık yaşamak söz konusu olmamalıdır.

İmam Malik'ten:

Senin vuruşunla yıkıldıktan sonra gözden kaybettiğini, biraz sonra onda köpeğinden bir iz ve okundan bir yara ile bulursan ve aradan da bir gece geçmemişse, bu hayvanın etini yemende bir mahzur yoktur. Eğer onu yere yıkıp gözden kaybettikten sonra yakalayamadan aradan gece geçmişse yenmez.

(2) Maide, 5/94.
Av yaratılış icabı vahşi olup insanlardan kaçan hayvandır. Bunların; eti, derisi veya zararından kurtulmak için avlanması caiz ve mübahtır. Sırf keyif ve eğlence için hayvan avlamak iyi değildir. Kalbi katılaştırır. Hayvanlara karşı şefkat hissini öldürür.

2. EĞİTİLMİŞ HAYVANLARLA AV YAPILMASI

٥ - حدّثني يحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كانَ يَقُولُ ، فِي الْكَلْبِ الْمُعَلَّمِ : كُلْ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ . إِنْ قَتَلَ ، وَإِنْ لَمْ يَقْتُلْ .

5. Abdullah b. Ömer, eğitilmiş köpeğin avladığıyla ilgili olarak: «Senin için yakaladığı her şeyi ölmüş veya ölmemiş olsun ye!» derdi.[3]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ نَافِعًا يَقُولُ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : وَإِنْ أَكَلَ ، وَإِنْ لَمْ يَأْكُلْ .

6. Abdullah b. Ömer'den: Eğitilmiş hayvanın getirdiğini yemiş de yememiş de olsa al.[4]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْكَلْبِ الْمُعَلَّمِ إِذَا قَتَلَ الصَّيْدَ . فَقَالَ سَعْدٌ : كُلْ . وَإِنْ لَمْ تَبْقَ إِلاَّ بَضْعَةٌ وَاحِدَةٌ .

7. İmam Malik'ten: Bana gelen rivayete göre Sa'd b. Ebî Vakkas'a eğitilmiş köpek, avı öldürürse ne yapılır? diye sorulmuş. Sa'd da şu cevabı vermiş: Bir parça et bile kalsa onu ye.

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُونَ ، فِي الْبَازِي وَالْعُقَابِ وَالصَّقْرِ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ : أَنَّهُ إِذَا كانَ يَفْقَهُ كَمَا تَفْقَهُ الْكِلاَبُ الْمُعَلَّمَةُ ، فَلاَ بَأْسَ بِأَكْلِ مَا قَتَلَتْ ، مِمَّا صَادَتْ . إِذَا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَى إِرْسَالِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الَّذِي يَتَخَلَّصُ الصَّيْدَ مِنْ مَخَالِبِ الْبَازِي أَوْ مِنَ الْكَلْبِ ، ثُمَّ يَتَرَبَّصُ بِهِ فَيَمُوتُ ، أَنَّهُ لاَ يَحِلُّ أَكْلُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ كُلُّ مَا قُدِرَ عَلَى ذَبْحِهِ ، وَهُوَ فِي مَخَالِبِ الْبَازِي ، أَوْ فِي فِي الْكَلْبِ ؛ فَيَتْرُكُهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى ذَبْحِهِ ، حَتَّى يَقْتُلَهُ الْبَازِي أَوِ الْكَلْبُ . فَإِنَّهُ لاَ يَحِلُّ أَكْلُهُ .

(3) Şeybanî, 658.
(4) Hanefilere göre, av hayvanı avını yiyorsa bu avın eti yenmez.

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ الَّذِى يَرْمِى الصَّيْدَ ، فَيَنَالُهُ وَهُوَ حَىٌّ ، فَيُفَرِّطُ فِى ذَبْحِهِ حَتَّى يَمُوتَ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ أَكْلُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا أَرْسَلَ كَلْبَ الْمَجُوسِىِّ الضَّارِىَ ، فَصَادَ أَوْ قَتَلَ ، إِنَّهُ إِذَا كَانَ مُعَلَّمًا ، فَأَكْلُ ذٰلِكَ الصَّيْدِ حَلاَلٌ . لاَ بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ لَمْ يُذَكِّهِ الْمُسْلِمُ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ ، مَثَلُ الْمُسْلِمِ يَذْبَحُ بِشَفْرَةِ الْمَجُوسِىِّ ، أَوْ يَرْمِى بِقَوْسِهِ أَوْ بِنَبْلِهِ ، فَيَقْتُلُ بِهَا . فَصَيْدُهُ ذٰلِكَ وَذَبِيحَتُهُ حَلاَلٌ . لا بَأْسَ بِأَكْلِهِ . وَإِذَا أَرْسَلَ الْمَجُوسِىُّ كَلْبَ الْمُسْلِمِ الضَّارِىَ عَلَى صَيْدٍ ، فَأَخَذَهُ ، فَإِنَّهُ لا يُؤْكَلُ ذٰلِكَ الصَّيْدُ . إِلا أَنْ يُذَكَّى . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ ، مَثَلُ قَوْسِ الْمُسْلِمِ وَنَبْلِهِ ، يَأْخُذُهَا الْمَجُوسِىُّ فَيَرْمِى بِهَا الصَّيْدَ فَيَقْتُلُهُ . وَبِمَنْزِلَةِ شَفْرَةِ الْمُسْلِمِ يَذْبَحُ بِهَا الْمَجُوسِىُّ ، فَلا يَحِلُّ أَكْلُ شَىْءٍ مِنْ ذٰلِكَ .

8. İmam Malik bazı âlimlerin şunları söylediklerini duyduğunu nakilediyor: Şahin, kartal, doğan ve bunlara benzeyen diğer bazı hayvanlar eğitilmiş köpek gibi yetiştirilirse onların öldürdükleri av etlerini yemekte bir sakınca yoktur. Ancak bu hayvanlar av üzerine gönderilirken besmele çekilmelidir.

İmam Malik der ki: *Avcı avı doğanın pençesinden veya köpeğin ağzından kurtarıp da, ölünceye kadar beklese, onu yemek helal olmaz.. Duyduğum en güzel hüküm budur.»*[5]

Yine İmam Malik der ki: *Şahinin pençesinden veya köpeğin ağzında iken kesmek mümkün olan bir av hayvanını kesmeyip onu doğan veya köpek öldürünceye kadar beklemek doğru değildir. Bu şekilde ölen hayvanın etini yemek helâl değildir.*

İmam Malik'ten: *Bir av hayvanına atıp onun yanına henüz daha canlı iken varan fakat onu kesmekte gevşek davranarak onu öldüren kimsenin durumu da aynıdır. Bu şekilde ölen hayvanın eti de yenmez.*

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler şu hususta ittifak halindeyiz: Bir müslüman bir ateşperestin eğitilmiş köpeğini bir av hayvanı üzerine gönderse köpek de bu hayvanı öldürse, köpek eğitilmiş olduğu için bu avı yemekte bir sakınca yoktur. Her ne kadar müslüman o hayvanı kesmese de. Bu şuna benzer: Bir müslüman bir ateşperestin bıçağını alıyor, veya yayını alıyor veyahut da*

(5) Çünkü avcı, av ölmeden yetişmiştir. Bu durumda avı kesmesi gerekirdi.

okunu alıp onunla avlanıyor. İşte bu av helâldir, yenmesinde bir sakınca yoktur.

Ateşperest (ateşe tapan) bir kimse de bir müslümanın eğitimli köpeğini bir av hayvanı üzerine gönderse, hayvan da bu avı yakalasa bu av yenmez. Ancak av hayvanı yakalanınca boğazlanırsa yenir. Bu da şuna benzer: Bir müslümanın yayını ve okunu bir ateşperest alıyor, bunlarla avlanıyor, müslümanın bıçağını alıp onunla hayvanı boğazlıyor. İşte bu durumda bu av etinden yemek helâl değildir.

3. DENİZ AVIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٩ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ أبِي هُرَيْرَةَ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ ابْنَ عُمَرَ ، عَمَّا لَفَظَ الْبَحْرُ . فَنَهَاهُ عَنْ أَكْلِهِ .

قَالَ نَافِعٌ : ثُمَّ انْقَلَبَ عَبْدُ اللهِ فَدَعَا بِالْمُصْحَفِ ، فَقَرَأَ - أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ - قَالَ نَافِعٌ : فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ إِلَىٰ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ : إِنَّهُ لا بَأْسَ بِأَكْلِهِ .

9. Nafi' anlatıyor: Abdurrahman b. Ebî Hüreyre, Abdullah b. Ömer'e denizin karaya vurduğu şeylerle ilgili bir soru sordu. Abdullah b. Ömer de karaya vuran deniz hayvanlarını yemeyi menetti.

Daha sonra Abdullah b. Ömer gitti ve mushafı getirterek: ***«Deniz avı ve oradaki yiyecekler size helâl kılındı.»***[6] âyetini okudu. Bunun üzerine hemen beni, Abdurrahman b. Ebî Hüreyre'ye gönderdi. Sorduğu hayvanları yemesinde mahzur olmadığını kendisine bildirdim.[7]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ سَعْدٍ الْجَارِيِّ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، عَنِ الْحِيتَانِ يَقْتُلُ بَعْضُهَا بَعْضًا ، أَوْ تَمُوتُ صَرَدًا . فَقَالَ لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ . قَالَ سَعْدٌ : ثُمَّ سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ، فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِكَ .

10. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Sa'd el-Cari anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:

«— Birbirini öldüren veya soğuktan ölen balıkları yemekte bir sakınca var mı?» diye sordum. Sa'd:

«— Bir sakınca yoktur.» dedi. Daha sonra aynı meseleyi Abdullah b. As'a sordum, O da aynı şeyi söyledi.[8]

(6) el-Maide: 96.

(7) Hanefi Mezhebine göre, denizin karaya kurduğu ve suyun çekildiği balıklar yenir.
Hadis için bkz. Şeybanî, 649.

(8) Hanefi Mezhebi de bu görüştedir.
Hadis için bkz. Şeybanî, 650.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أبي الزّنَادِ ، عَنْ أبي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ ، وَزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أنّهُمَا كَانَا لاَ يَرَيَانِ بِمَا لَفَظَ الْبَحْرُ بَأْسًا .

11. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Sabit denizin dışarı attığı hayvanların yenmesinde bir sakınca görmezlerdi.

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أبي الزّنَادِ ، عَنْ أبي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أنّ نَاسًا مِنْ أهْلِ الْجَارِ ، قَدِمُوا فَسَألُوا مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ ، عَمّا لَفَظَ الْبَحْرُ . فَقَالَ : لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ . وَقَالَ : اذْهَبُوا إلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، وَأبي هُرَيْرَةَ فَاسْألُوهُمَا عَنْ ذٰلِكَ . ثُمّ ائْتُونِي فَأخْبِرُونِي مَاذَا يَقُولاَنِ . فَأتَوْهُمَا ، فَسَألُوهُمَا . فَقَالاَ : لاَ بَأْسَ بِهِ . فَأتَوْا مَرْوَانَ فَأخْبَرُوهُ . فَقَالَ مَرْوَانُ : قَدْ قُلْتُ لَكُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِأكْلِ الْحِيتَانِ يَصِيدُهَا الْمَجُوسِيُّ . لأنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي الْبَحْرِ « هُوَ الطّهُورُ مَاؤُهُ ، الْحِلُّ مَيْتَتُهُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَإذَا أُكِلَ ذٰلِكَ ، مَيْتًا ، فَلاَ يَضُرُّهُ مَنْ صَادَهُ .

12. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Medine'ye yakın bazı yerlerden bir grup insan gelerek Mervan b. Hakem'e denizin karaya vurduğu hayvanların yenip yenmeyeceğini sordular. O da yemekte bir sakınca yok, cevabını verdi. Ayrıca, bir de gidip Zeyd b. Sabit'e ve Ebû Hüreyre'ye de sormalarını söyledi. Onlar gidip ikisine de sorduktan sonra ne dediklerini kendisine bildirmelerini rica etti. Onlar da gidip ikisine de sordular:

«— Yemekte bir mahzur yoktur» cevabını aldılar. Hemen gelip durumu Mervan'a haber verdiler. Mervan da:

«— Size söylemiştim» dedi.

İmam Malik'ten: *Mecusi birinin avladığı balığı yemekte bir mahzur yoktur. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) deniz hakkında:*

«— **Onun suyu temiz, ölüsü helâldir»** *buyurmuştur.*[9]

İmam Malik der ki: *Bu ölü olarak yenilince, avlayana bir zarar vermez.*

(9) Müsned olarak, Taharet, 2/12'degeçmiş bir hadistir.

4. YIRTICI HAYVANLARDAN KÖPEK DİŞLERİ OLANLARIN ETİNİ YEME YASAĞI

١٣ - حدثني يحيى عن مالك، عن ابن شهاب، عن أبي إدريس الخولاني، عن أبي ثعلبة الخشني: أن رسول الله ﷺ قال «أكل كل ذي ناب من السباع حرام».

13. Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Yırtıcı hayvanlardan köpek dişi olanları yemek haramdır.»**[10]

١٤ - وحدثني عن مالك، عن إسماعيل بن أبي حكيم، عن عبيدة بن سفيان الحضرمي، عن أبي هريرة: أن رسول الله ﷺ قال «أكل كل ذي ناب من السباع حرام».
قال مالك: وهو الأمر عندنا.

14. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Köpek dişi olan yırtıcılar yenmez.»** İmam Malik der ki: *Biz Medineliler arasında da durum aynıdır.*[11]

(10) İbn Abdilber der ki: "Yahya, hadis hakkında bunları söylemiştir. Ne Muvatta, ne de İbn Şihab ravilerinden biri, ona mütâbeat etmiştir. Hepsinin rivayetindeki sözler Yırtıcı hayvanlardan köpek dişi olanların yenilmesini yasaklamıştır." şeklindededir.
Buharî, ez-Zebâih ve's-Sayd, 72/29; Müslim, es-Sayd ve'z-zebâih, 34/14. Ayrıca bkz. Şeybanî, 643.

(11) Müslim, es-Sayd ve'z-Zebâih, 34/15; Şafiî, Risale, no: 562. Ayrıca bkz. Şeybanî, 644.
Hanefi Mezhebi de bu görüştedir.

5. BİNEK HAYVANLARINI YEMENİN MEKRUHLUĞU

١٥ - حدثني يحيى عن مالك: أن أحسن ما سمع في الخيل والبغال والحمير، أنها لا تؤكل لأن الله تبارك وتعالى قال ﴿ والخيل والبغال والحمير لتركبوها وزينة ﴾ وقال تبارك وتعالى في الأنعام ﴿ لتركبوا منها ومنها تأكلون ﴾ وقال تبارك وتعالى ﴿ ليذكروا اسم الله على ما رزقهم من بهيمة الأنعام فكلوا منها وأطعموا القانع والمعتر ﴾ .

قال مالك: وسمعت أن البائس هو الفقير، وأن المعتر هو الزائر.

قال مالك: فذكر الله الخيل والبغال والحمير للركوب والزينة. وذكر الأنعام للركوب والأكل.

قال مالك: والقانع هو الفقير أيضا.

15. İmam Malik'ten: *At, katır ve eşek hakkında duyduğum en güzel hüküm onların etlerinin yenmeyeceğidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim de: «**At, katır ve eşek binmek ve süs içindir**»[12] buyurulmaktadır. Başka bir ayeti kerimede de: «**Onların bazıları binmeniz, bazıları da yemeniz içindir**»[13] denilmektedir. Şu âyet-i Kerime'de de şöyle buyuruluyor: «**... ki Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar. (...) Onlardan yeyin fakire de isteyene de yedirin.**»[14]*

İmam Malik'ten: *Allah, âyeti kerimede at, katır ve eşeği binmek ve zinet için zikretti. En'am (deve, sığır vs.)'ı da binmek ve yemek için zikretti.*

İmam Malik der ki: *Ayette geçen kâni, (kanaat eden) fakir demektir.*

(12) en-Nahl: 8.
(13) el-Gafir: 79.
(14) Hac, 22/34 ve 36.

6. MURDAR OLARAK ÖLEN HAYVANLARIN DERİSİNİ KULLANMAK

١٦ - حدثني يحيى عن مالك : عن ابن شهاب ، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ، عن عبد الله بن عباس ؛ أنه قال : مر رسول الله ﷺ بشاة ميتة . كان أعطاها مولاة لميمونة ، زوج النبي ﷺ فقال « أفلا انتفعتم بجلدها » ؟ فقالوا : يا رسول الله إنها ميتة . فقال رسول الله ﷺ « إنما حرم أكلها » .

16. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) ölmüş bir koyuna rastladı. Koyunu hanımı Meymune'nin azatlısına vermişti. Oradakilere:

«— **Derisinden faydalanmıyor musunuz?**» diye sordu. Oradakiler:

«— Ya Resûlallah! O murdar ölmüş» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Sadece eti yenmez**» buyurdu.[15]

١٧ - وحدثني مالك ، عن زيد بن أسلم ، عن ابن وعلة المصري ، عن عبد الله بن عباس ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إذا دبغ الإهاب فقد طهر » .

17. Abdullah b. Abbas, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: «**Hayvan derisi tabaklanınca temiz olur.**»[16]

١٨ - وحدثني عن مالك ، عن يزيد بن عبد الله بن قسيط ، عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان ، عن أمه ، عن عائشة زوج النبي ﷺ ؛ أن رسول الله ﷺ أمر أن يستمتع بجلود الميتة إذا دبغت .

18. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), murdar olarak ölmüş hay vanın derisinden tabaklanarak faydalanılmasını emretmiştir.[17]

(15) Buharî, Zekât, 24/61; Müslim, Hayd, 3/101.
(16) Müslim, Hayd, 3/105.
(17) Ebu Davud, Libas, 31/38; Tirmizî, Libas, 22/7; Nesaî, el-Fera' ve'l-Atîre, 41/6; İbn Mace, Libas, 32/25.

7. ÖLMÜŞ HAYVAN ETİ YEMEK MECBURİYETİNDE KALINMASI

١٩ - حدثني يحيى عن مالك ؛ أن أحسن ما سمع في الرجل ، يضطر إلى الميتة : أنه يأكل منها حتى يشبع ، ويتزود منها . فإن وجد عنها غنى طرحها .

وسئل مالك ، عن الرجل يضطر إلى الميتة . أيأكل منها ، وهو يجد ثمر القوم أو زرعا أو غنما بمكانه ذلك ؟ قال مالك : إن ظن أن أهل ذلك الثمر ، أو الزرع ، أو الغنم ، يصدقونه بضرورته ، حتى لا يعد سارقا فتقطع يده ، رأيت أن يأكل من أى ذلك وجد ، ما يرد جوعه ، ولا يحمل منه شيئا . وذلك أحب إلي من أن يأكل الميتة . وإن هو خشي أن لا يصدقوه ، وأن يعد سارقا بما أصاب من ذلك ، فإن أكل الميتة خير له عندي . وله في أكل الميتة على هذا الوجه سعة . مع أني أخاف أن يعدو عاد ممن لم يضطر إلى الميتة ، يريد استجازة أخذ أموال الناس وزروعهم وثمارهم بذلك ، بدون اضطرار .

قال مالك : وهذا أحسن ما سمعت .

19. İmam Malik'ten: *Ölü hayvan eti yemek zorunda kalan bir kimse için duyulan en güzel şey, onun bundan doyuncaya kadar yiyebileceği ve azık alabileceğidir. Şayet buna ihtiyacı kalmazsa atabilmesidir.*

İmam Malik'e şöyle bir mesele soruldu: Ölü hayvan eti yemek mecburiyetinde kalan bir kimse o civarda meyveler, ziraat ürünleri ve koyunlar görse, bu durumda ölü hayvandan yiyebilir mi, yiyemez mi?

İmam Malik şu cevabı verdi:

Şayet bu kimse bulunduğu yerde rastladığı meyve, zirai ürün ve koyunların sahipleri onun zor durumda olduğuna inanırlar, o hırsız sayılmaz ve eli de kesilmez ise ne bulursa yer, karnını doyurur. Ancak onlardan yanına alamaz. Bu da ölü hayvan eti yemesinden daha iyidir bence. Şayet kendisine inanmıyacaklarından, hırsız muamelesi yapılarak elinin kesilmesinden endişe ediyorsa, o zaman ölü hayvan eti yemesi onun için bence daha hayırlıdır. Zira bu durumda onun ölü hayvan eti yemesine cevaz vardır. Ancak benim korkum, ölü hayvan eti yemek mecburiyetinde olmayanların, bu cevaz ile halkın mallarını almaları, zîraî ürünleri ve meyveleri koparmayı alışkanlık haline getirmeleridir.

İmam Malik'ten: *Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.*

٢٦ - كتـاب العقيقـة

26

AKİKA KİTABI

1. AKİKA[1] KURBANIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

١ - حدّثني يحيى عن مالك ؛ عن زيد بن أسلم ، عن رجل من بني ضمرة ، عن أبيه ؛ أنّه قال : سُئل رسول الله ﷺ عن العقيقة ؟ فقال « لا أحبّ العقوق » وكأنّه إنّما كره الاسم . وقال « من وُلد له ولد فأحبّ أن ينسك عن ولده فليفعل » .

1. Resûlullah (s.a.v.)'a akikanın ne olduğu soruldu: «**Bu ukuk'u sevmem**» buyurdu. Sanki bu ismi beğenmemiş gibiydi. Daha sonra da şöyle buyurdu:

«— **Çocuğu olan isterse onun adına kurban kessin!**» [2]

٢ - وحدّثني عن مالك ، عن جعفر بن محمّد ، عن أبيه ؛ أنّه قال : وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسين ، وزينب وأمّ كلثوم ، فتصدّقت بزنة ذلك فضّة .

2. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma, Hasan'la Hüseyin'in, Zeynep ve Ümmü Gülsüm'ün saçlarını tartarak onların ağırlığınca gümüş tasadduk etti.[3]

٣ - وحدّثني عن مالك ، عن ربيعة بن أبي عبد الرّحمن ، عن محمّد بن عليّ بن الحسين ؛ أنّه قال : وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسين ، فتصدّقت بزنته فضّة .

3. Muhammed b. Ali b. Hüseyin'den: Resûlullah (s.a.v.)'in kızı Fatıma, Hasan'la Hüseyin'in saçlarını tarttı, onların ağırlığınca gümüşü tasadduk etti.[4]

(1) Akîka: Çocuk doğduktan yedi gün sonra saçları tıraş edilir, bu esnada bir de kurban kesilir. Bu kurbana akîka kurbanı denir. Ayrıca çocuktan kesilen saçlar altın ve gümüşle tartılarak fakirlere tasadduk edilir.

(2) İbn Abdilber derki: "Bu hadisin manasını bilmiyorum. Resûlullah'tan sadece bu yolla rivayet edilmiştir."
Amr b. Şuayb - babası- dedesi yoluyla da nakledilir:
Ebu Davud, Edâhî, 16/21; Nesaî, Akîka, 40/1.

(3) Şeybanî, 661.

(4) Şeybanî, 662.

2. AKİKADA YAPILAN İŞLER

٤ - حدّثني يحيى عن مالك : عن نافع : أنّ عبد الله بن عمر لم يكن يسأله أحد من أهله عقيقة ، إلا أعطاه إيّاها . وكان يعقّ عن ولده بشاة شاة . عن الذكور والإناث .

4. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, aile fertlerinden her isteyene akika etinden verirdi. O kız ve erkek hepsi için ayrı ayrı birer koyun keserdi.[5]

٥ - وحدّثني عن مالك . عن ربيعة بن أبي عبد الرحمن . عن محمد بن إبراهيم بن الحارث التيمي : أنه قال : سمعت أبي يستحب العقيقة ، ولو بعصفور .

5. Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymi'den: Babamdan bir serçe bile olsa akika kesilmesinin müstehap olduğunu duymuştum.

٦ - وحدّثني عن مالك . أنه بلغه أنّه عقّ عن حسن وحسين ابني عليّ بن أبي طالب .

6. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Ali b. Ebî Talib'in oğulları Hasan ile Hüseyin'e akika kurbanı kesilmişti.

٧ - وحدّثني عن مالك . عن هشام بن عروة : أنّ أباه عروة بن الزبير كان يعقّ عن بنيه ، الذكور والإناث ، بشاة شاة .

قال مالك : الأمر عندنا في العقيقة ، أنّ من عقّ فإنه يعقّ عن ولده بشاة شاة . الذكور والإناث . وليست العقيقة بواجبة . ولكنها يستحب العمل بها . وهي من الأمر الذي لم يزل عليه الناس عندنا . فمن عقّ عن ولده فإنما هي بمنزلة النسك والضحايا . لا يجوز فيها عوراء ولا عجفاء ولا مكسورة ولا مريضة . ولا يباع من لحمها شيء ، ولا جلدها . ويكسر عظامها . ويأكل أهلها من لحمها . ويتصدقون منها . ولا يمسّ الصبيّ بشيء من دمها .

7. Hişam b. Urve'de: Babam Urve b. Zübeyr, akîka olarak kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı birer koyun keserdi.

İmam Malik'ten: *Akika konusunda biz Medineliler arasındaki ittifak şöyledir:*

Çocuğuna akika kurbanı kesecek kimse kız ve erkek için ayrı ayrı birer koyun keser. Akika vacip değil, müstehaptır. İnsanlar öteden beri yapagelmiştir. Akika yapılan hayvan da hedy ve kurban gibi olduğundan bu hayvanın da zayıf, kör, sakat ve hasta olmaması gerekir. Etinden satılmaz, derisi de satılmaz, kemikleri kırılır.[7] Etinden sahibi yiyebilir, ondan tasadduk da edebilir. Ancak hayvanın kanından çocuğa bir şey sürülmez.

(5) Şeybanî, 660.

(6) Ebu Davud, Edâhî, 16/21; Nesaî, Akika, 40/4.

(7) Cahiliye devrinde akika kurbanlarının kemikleri etlerinden tamamen ayrılır, bu kemikler asla kırılmazdı. İslâm bunun yersiz olduğunu belirtmek için bu kemiklerin de kırılabileceğini bildirmiştir.

٢٧ - كتاب الفرائض

27

FERAİZ (MİRAS) KİTABI

1. ÇOCUKLARIN MİRASTAKİ PAYLARI

حدَّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ : الأمْرُ المُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، وَالَّذي أدرَكْتُ عَلَيْهِ أهْلَ العِلْمِ ببَلَدِنَا ، في فَرَائِضِ المَوَارِيثِ : أنَّ مِيرَاثَ الوَلَدِ مِنْ وَالِدِهِمْ ، أوْ وَالِدَتِهِمْ ، أنَّهُ إذَا تُوُفِّيَ الأبُ أو الأمُّ . وَتَرَكَا وَلَدًا رِجَالاً وَنِسَاءً . فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ فَإنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ . فَإنْ شَرِكَهُمْ أحَدٌ بِفَرِيضَةٍ مُسَمَّاةٍ ، وَكَانَ فِيهِمْ ذَكَرٌ بُدِئَ بِفَرِيضَةِ مَنْ شَرِكَهُمْ . وَكَانَ مَا بَقِيَ بَعْدَ ذَلِكَ بَيْنَهُمْ ، عَلَى قَدْرِ مَوَارِيثِهِمْ . وَمَنْزِلَةُ وَلَدِ الأبْنَاءِ الذُّكُورِ ، إذَا لَمْ يَكُنْ وَلَدٌ ، كَمَنْزِلَةِ الوَلَدِ . سَوَاءٌ ذُكُورُهُمْ كَذُكُورِهِمْ . وَإنَاثُهُمْ كَإنَاثِهِمْ . يَرِثُونَ كَمَا يَرِثُونَ . وَيَحْجُبُونَ كَمَا يَحْجُبُونَ . فَإنِ اجْتَمَعَ الوَلَدُ لِلصُّلْبِ . وَوَلَدُ الابْنِ ، وَكَانَ فِي الوَلَدِ لِلصُّلْبِ ذَكَرٌ . فَإنَّهُ لا مِيرَاثَ مَعَهُ لأحَدٍ مِنْ وَلَدِ الابْنِ . فَإنْ لَمْ يَكُنْ فِي الوَلَدِ لِلصُّلْبِ ذَكَرٌ ، وَكَانَتَا ابْنَتَيْنِ فَأكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ مِنَ البَنَاتِ لِلصُّلْبِ ، فَإنَّهُ لا مِيرَاثَ لِبَنَاتِ الابْنِ مَعَهُنَّ . إلاَّ أنْ يَكُونَ مَعَ بَنَاتِ الابْنِ ذَكَرٌ ، هُوَ مِنَ المُتَوَفَّى بِمَنْزِلَتِهِنَّ . أوْ هُوَ أطْرَفُ مِنْهُنَّ . فَإنَّهُ يَرُدُّ ، عَلَى مَنْ هُوَ بِمَنْزِلَتِهِ وَمَنْ هُوَ فَوْقَهُ مِنْ بَنَاتِ الأبْنَاءِ ، فَضْلاً إنْ فَضَلَ . فَيَقْتَسِمُونَهُ بَيْنَهُمْ . لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . فَإنْ لَمْ يَفْضُلْ شَيْءٌ ، فَلاَ شَيْءَ لَهُمْ . وَإنْ لَمْ يَكُنِ الوَلَدُ لِلصُّلْبِ إلا ابْنَةً وَاحِدَةً ، فَلَهَا النِّصْفُ . وَلابْنَةِ ابْنِهِ ، وَاحِدَةً كَانَتْ أوْ أكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ مِنْ بَنَاتِ الأبْنَاءِ ، مِمَّنْ هُوَ مِنَ المُتَوَفَّى بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ ، السُّدُسُ . فَإنْ كَانَ مَعَ بَنَاتِ الابْنِ ذَكَرٌ ، هُوَ مِنَ المُتَوَفَّى بِمَنْزِلَتِهِنَّ . فَلا فَرِيضَةَ وَلا سُدُسَ لَهُنَّ . وَلَكِنْ إنْ فَضَلَ بَعْدَ فَرَائِضِ أهْلِ الفَرَائِضِ فَضْلٌ ، كَانَ ذَلِكَ الفَضْلُ لِذَلِكَ الذَّكَرِ . وَلِمَنْ هُوَ بِمَنْزِلَتِهِ ، وَمَنْ فَوْقَهُ مِنْ بَنَاتِ الأبْنَاءِ . لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . وَلَيْسَ لِمَنْ هُوَ أطْرَفُ مِنْهُمْ شَيْءٌ . فَإنْ لَمْ يَفْضُلْ شَيْءٌ فَلاَ شَيْءَ لَهُمْ . وَذَلِكَ أنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ ﴿ يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ فَإنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : الأطْرَفُ هُوَ الأبْعَدُ .

İmam Malik der ki: *Bizce üzerinde ittifak edilen ve beldemizde kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları mirastaki belirli haklar konusundaki hüküm şöyledir:*

Anne ve baba ölüp erkek ve kız çocuklar bırakmışlarsa erkeğe, iki kızın hissesi kadar hisse verilir. Kız çocuklar, iki veya daha fazla olur (erkek kardeşleri de yok)sa terekenin üçte ikisini alırlar. Kız çocuk bir tane ise terekenin yarısını alır. Çocuklar içerisinde erkek çocuk olup bunlarla mirasa ortak belirli hissesi olanlardan biri varsa, önce bunların hisseleri verilir. Bu işlemden sonra kalan mal çocuklar arasında hisseleri oranında taksim edilir.

Ölenin çocuğu yoksa erkek çocuklarının çocukları, kendi çocukları yerindedir. Oğlunun erkek çocukları, ölünün erkek çocukları, kız çocukları da, kız çocukları gibidir. Aralarında (terekeden hak alma bakımından) fark yoktur. Aynen onlar gibi vâris olurlar ve başkasını mirastan mahrum ederler.

Ölünün çocukları içerisinde erkek çocuğu varken oğlunun çocukları da bulunsa, oğlunun çocuklarından hiç biri mirastan hak alamaz. Şayet ölünün erkek çocuğu yoksa, kız çocukları da iki ve daha fazla iseler, bu kızlarla birlikte oğlunun kızları vâris olamazlar. Ancak oğlunun kızlarının içerisinde bir erkek varsa o zaman vâris olurlar. Kızlarla ölene uzaklığı aynı veya kızlardan ölüye daha uzak olan bu erkek çocuk, şayet mal kalmış ise bu artan mala kendi hizasındaki ve daha yukardaki kızların vâris olmalarını sağlar. Artan bu malı aralarında erkeğe iki kız hissesi verilmek suretiyle taksim ederler. Artan mal yoksa oğulun çocukları hiç mal alamazlar.

Ölünün sadece bir kızından başka çocuğu yoksa, bu kız terekenin yarısını alır. Bu takdirde, ölüye aynı uzaklıkta olan bir veya daha çok oğulun kızları, terekenin altıda birini alırlar. Oğulun kızlariyle birlikte bir de erkek çocuğu varsa ve ölüye uzaklık dereceleri aynı ise, oğulun belli (altıda bir) hisseleri olmaz. Belli hissesi olanlar hisselerini aldıktan sonra mal kalmış ise, erkeğe iki kızın hissesini vermek suretiyle, bu malı o erkek ve o erkeğin hizasında veya daha yukardaki kızlarla birlikte taksim ederler. Daha uzak derecelerde olan kızların mirastan hakları yoktur. Eğer terekeden bir şey kalmamışsa ötekiler de bir şey alamazlar. Yüce Allah'ın kitabındaki şu buyruk, bu hükme esas teşkil etmektedir:

«Çocuklarınızın durumu hakkında Allah size şöyle emrediyor: Erkeğe iki kızın hissesi kadar verilir. Eğer kızlar ikiden çok iseler, onlar terekenin üçte ikisini alırlar. Şayet tek ise yarı alır.»[1]

(1) Nisa, 13.

2. KOCAYA KARISINDAN, KADINA KOCASINDAN DÜŞEN MİRAS

قَالَ مَالِكٌ : وَمِيرَاثُ الرَّجُلِ مِنِ امْرَأَتِهِ ، إِذَا لَمْ تَتْرُكْ وَلَدًا وَلَا وَلَدَ ابْنٍ مِنْهُ أَوْ مِنْ غَيْرِهِ ، النِّصْفُ . فَإِنْ تَرَكَتْ وَلَدًا ، أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ، ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، فَلِزَوْجِهَا الرُّبُعُ ، مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ .

وَمِيرَاثُ الْمَرْأَةِ مِنْ زَوْجِهَا ، إِذَا لَمْ يَتْرُكْ وَلَدًا وَلَا وَلَدَ ابْنٍ ، الرُّبُعُ . فَإِنْ تَرَكَ وَلَدًا ، أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ، ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، فَلِامْرَأَتِهِ الثُّمُنُ . مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ ، فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ ، فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ، وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ ، فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ ، مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ﴾ .

İmam Malik der ki: *Ölü bir kadının kocasından veya başkasından olma çocukları veya oğlunun çocukları yoksa, terekesinin yarı hissesi kocasınındır. Erkek veya kız kendisi veya oğlu çocuk bırakmışsa, kocası terekesinin dörtte birini alır. Bu hükümler, yaptığı vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra yerine getirilir.*

Ölü bir kocanın çocuğu veya oğlunun çocuğu yoksa, karısı terikesinin dörtte bir hissesini alır. Kocanın veya oğlunun erkek veya kız çocukları varsa karısı terekenin sekizde birini alır. Karısına bu haklar, kocasının yaptığı vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra verilir. Çünkü Yüce Allah, kitabında şöyle buyurmuştur:

«Karılarınızın çocukları yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bunlar yaptıkları vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuklarınız yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır. Şayet çocuklarınız varsa terekenin sekizde biri onların olur. Bu da yaptığınız vasiyet yerine getirildikten ve borçlar ödendikten sonradır.»[2]

(2) Nisa, 11.

3. ANNE VE BABAYA ÇOCUKLARINDAN DÜŞEN MİRAS

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ ، وَالَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّ مِيرَاثَ الأَبِ مِن ابْنِهِ أَوِ ابْنَتِهِ ، أَنَّهُ إِنْ تَرَكَ الْمُتَوَفَّى وَلَدًا ، أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ذَكَرًا ، فَإِنَّهُ يُفْرَضُ لِلأَبِ السُّدُسُ فَرِيضَةً . فَإِنْ لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفَّى وَلَدًا ، وَلا وَلَدَ ابْنٍ ذَكَرًا ، فَإِنَّهُ يُبْدَأُ بِمَنْ شَرَّكَ الأَبَ مِنْ أَهْلِ الْفَرَائِضِ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَإِنْ فَضَلَ مِنَ الْمَالِ السُّدُسُ ، فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ لِلأَبِ . وَإِنْ لَمْ يَفْضُلْ عَنْهُمُ السُّدُسُ فَمَا فَوْقَهُ ، فُرِضَ لِلأَبِ السُّدُسُ ، فَرِيضَةً .

وَمِيرَاثُ الأُمِّ مِنْ وَلَدِهَا ، إِذَا تُوُفِّىَ ابْنُهَا أَوْ ابْنَتُهَا ، فَتَرَكَ الْمُتَوَفَّى وَلَدًا أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ، ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، أَوْ تَرَكَ مِنَ الإِخْوَةِ اثْنَيْنِ فَصَاعِدًا ، ذُكُورًا كَانُوا أَوْ إِنَاثًا ، مِنْ أَبٍ وَأُمٍّ ، أَوْ مِنْ أَبٍ أَوْ مِنْ أُمٍّ ، فَالسُّدُسُ لَهَا .

وَإِنْ لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفَّى ، وَلَدًا وَلاَ وَلَدَ ابْنٍ ، وَلاَ اثْنَيْنِ مِنَ الإِخْوَةِ فَصَاعِدًا ، فَإِنَّ لِلأُمِّ الثُّلُثَ كَامِلاً . إِلاَّ فِى فَرِيضَتَيْنِ فَقَطْ .

وَإِحْدَى الْفَرِيضَتَيْنِ ، أَنْ يُتَوَفَّى رَجُلٌ وَيَتْرُكَ امْرَأَتَهُ وَأَبَوَيْهِ . فَلامْرَأَتِهِ الرُّبُعُ . وَلأُمِّهِ الثُّلُثُ مِمَّا بَقِىَ . وَهُوَ الرُّبُعُ مِنْ رَأْسِ الْمَالِ .

وَالأُخْرَى : أَنْ تُتَوَفَّى امْرَأَةٌ . وَتَتْرُكَ زَوْجَهَا وَأَبَوَيْهَا . فَيَكُونُ لِزَوْجِهَا النِّصْفُ . وَلأُمِّهَا الثُّلُثُ مِمَّا بَقِىَ . وَهُوَ السُّدُسُ مِنْ رَأْسِ الْمَالِ .

وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِى كِتَابِهِ ﴿ وَلأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ ، فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ ﴾ .

فَمَضَتِ السُّنَّةُ أَنَّ الإِخْوَةَ اثْنَانِ فَصَاعِدًا .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şudur:*

Ölü kız veya oğulun erkek çocukları veya oğlunun erkek çocukları varsa, babanın terekedeki hakkı altıda bir olarak takdir edilir. Artan mal varsa, altıda bir ile artan mal da babanın olur. Artan mal altıda bir veya daha fazla değilse babaya belirli hak olarak altıda bir verilir.

Ölü kız veya oğul, erkek olsun kız olsun çocuk veya oğlunun çocuklarını veya ana baba bir veya ana bir baba bir, iki ve daha fazla erkek veya kız kardeş bırakmışlarsa annelerine bu ölü çocuklarından altıda bir miras verilir.

Ölü, kendi veya oğlunun çocuğunu, iki ve ikiden fazla kardeş bırakmamışsa aşağıdaki iki hal müstesna anne terekenin üçte birini alır:

1. Bir kişi ölür ve geride karısını, anne ve babasını bırakırsa, karısı dörtte birini alır, annesi ise karısı hissesini aldıktan sonra geride kalan malın üçte birini alır. Bu, terekenin tümünün dörtte biri eder.

2. Bir kadın ölür ve geride kocasıyla birlikte anne ve babasını bırakırsa, koca terekenin yarısını, annesi de kocası hakkını aldıktan sonra artanın üçte birini alır. Bu da terekenin tamamının altıda biri eder.

Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«... Ölenin çocuğu varsa, anne babadan her birine bırakılan malın altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp ona anne ve babası mirasçı olmuşsa üçte biri ananındır. Kardeşleri varsa o vakit altıda biri ananındır.»[3]

Kardeşlerin iki ve daha fazla olması esasına göre uygulama yapılmıştır.

(3) Nisa, 12

4. ANA BİR KARDEŞLERİN MİRASTAKİ PAYLARI

قال مالك : الأمر المجتمع عليه عندنا : أن الإخوة للأم لا يرثون مع الولد . ولا مع ولد الأبناء ، ذكرانا كانوا أو إناثا ، شيئا . ولا يرثون مع الأب ولا مع الجد أبي الأب ، شيئا . وأنهم يرثون فيما سوى ذلك . يفرض للواحد منهم السدس . ذكرا كان أو أنثى . فإن كانا اثنين . فلكل واحد منهما السدس . فإن كانوا أكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث . يقتسمونه بينهم بالسواء ، للذكر مثل حظ الأنثيين . وذلك أن الله تبارك وتعالى يقول في كتابه ﴿ وإن كان رجل يورث كلالة ، أو امرأة ، وله أخ أو أخت فلكل واحد منهما السدس . فإن كانوا أكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث ﴾ فكان الذكر والأنثى ، في هذا ، بمنزلة واحدة .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Ana bir kardeşler, kız olsun erkek olsun ölünün ve oğullarının çocuklarıyla mirasa konamazlar. Baba ve babanın babası dede ile de mirascı olamazlar. Bunun dışındaki hallerde vâris olurlar. Erkek ya da kız olsun bir tane ana bir kardeşe (terekeden miras olarak) altıda bir hisse verilir. İki ana bir kardeş olması halinde her biri altıda bir alırlar. Şayet ikiden fazla olurlarsa terekenin üçte birinde ortak olurlar. Bunu erkeğe iki kız hissesi vermeksizin aralarında eşit olarak paylaşırlar.*

Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan kişiler olur da onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan her birine altıda bir düşer. Eğer onlar ikiden çok iseler zarara uğratılmaksızın üçte birde ortak olurlar...» [4]

Bu konuda erkekle kız arasında bir fark yoktur, aynı hisseyi alırlar.

(4) Nisa, 12

5. ANA BABA BİR ERKEK KARDEŞLERİN MİRASTAKİ PAYLARI

قال مالك : الأمر المجتمع عليه عندنا : أن الإخوة للأب والأم لا يرثون مع الولد الذكر شيئا ، ولا مع ولد الابن الذكر شيئا . ولا مع الأب دنيا شيئا . وهم يرثون مع البنات وبنات الأبناء ، ما لم يترك المتوفى جدا أبا أب ، ما فضل من المال . يكونون فيه عصبة . يبدأ بمن كان له أصل فريضة مسماة . فيعطون فرائضهم . فإن فضل بعد ذلك فضل . كان للإخوة للأب والأم . يقتسمونه بينهم على كتاب الله . ذكرانا كانوا أو إناثا . للذكر مثل حظ الأنثيين . فإن لم يفضل شيء ، فلا شيء لهم .

قال : وإن لم يترك المتوفى أبا ، ولا جدا أبا أب ، ولا ولدا ، ولا ولد ابن . ذكرا كان أو أنثى ، فإنه يفرض للأخت الواحدة للأب والأم ، النصف . فإن كانتا اثنتين ، فما فوق ذلك من الأخوات للأب والأم ، فرض لهما الثلثان . فإن كان معهما أخ ذكر ، فلا فريضة لأحد من الأخوات واحدة كانت أو أكثر من ذلك . ويبدأ بمن شركهم بفريضة مسماة . فيعطون فرائضهم . فما فضل بعد ذلك من شيء ، كان بين الإخوة للأب والأم . للذكر مثل حظ الأنثيين . إلا في فريضة واحدة فقط . لم يكن لهم فيها شيء فاشتركوا فيها مع بني الأم في ثلثهم . وتلك الفريضة هي امرأة توفيت . وتركت زوجها . وأمها . وإخوتها لأمها وإخوتها لأمها وأبيها . فكان لزوجها النصف . ولأمها السدس . ولإخوتها لأمها الثلث . فلم يفضل شيء بعد ذلك . فيشترك بنو الأب والأم في هذه الفريضة . مع بني الأم في ثلثهم فيكون للذكر مثل حظ الأنثى . من أجل أنهم كلهم إخوة المتوفى لأمه ، وإنما ورثوا بالأم . وذلك أن الله تبارك وتعالى قال في كتابه - وإن كان رجل يورث كلالة أو امرأة وله أخ أو أخت فلكل واحد منهما السدس . فإن كانوا أكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث - فلذلك شركوا في هذه الفريضة . لأنهم كلهم إخوة المتوفى لأمه .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Ana baba bir erkek kardeşler, ölünün ve oğlunun erkek çocuklariyle ve ölüye bitişik baba ile terekeden hiç bir hisseye vâris olamazlar. Ölünün hayatta dedesi (babasının babası) yoksa, kızlarla ve oğlunun kızlarıyla artan mala erkek kardeşler asabe*

sıfatıyla vâris olurlar. Önce belirli hisseleri olanlara hakları verilir. Bu işlemden sonra artan mal olursa bu mal, ana baba bir erkek kardeşlerin olur. Bunu aralarında Allah'ın kitabına uygun şekilde taksim ederler. Erkek kardeşlerle birlikte kız kardeşler de bulunursa erkeğe, iki kız hissesi kadar hisse verilir.

Belirli hisse sahipleri hisselerini aldıktan sonra mal kalmazsa, kardeşlere hiç mal verilmez.

İmam Malik der ki: *Ölünün babası, babasının babası (dede), erkek ya da kız kendinin ve oğlunun çocukları yoksa, anne baba bir kız kardeşe tek başına olması halinde terekenin yarısı verilir. Ana baba bir kız kardeşler, iki ve daha fazla olurlarsa, kendilerine üçte iki verilir. Bunlarla birlikte bir erkek kardeşleri varsa, bir tane ya da çok olsunlar hiç biri belirli hisse alamazlar.*

Önce kendileriyle mirasa iştirak edenlerden belirli hissesi olanlara hisseleri verilir. Bu işlemden sonra mal artarsa, bu mal ana baba bir kardeşler arasında erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere paylaştırılır. Buradan sadece bir hal hariçtir. Bu halde onlara hiç mirastan pay verilmez ve ana bir kardeşlere, aldıkları üçte bir hissede ortak olurlar. Bu meselenin tasviri şu şekildedir:

Bir kadın ölmüş ve geride kocasını,anasını, ana bir kardeşlerini ve ana baba bir kardeşlerini bırakmıştır. Terekenin yarısı kocasının, altıda biri annesinin, üçte biri de ana bir kardeşlerinin olur. Bu işlemden sonra mal artmıyacağından ana baba bir kardeşler ana bir kardeşlerin bu üçte bir hisselerinde ortak olurlar. Bu malı aralarında erkeğe, iki kız hissesi vermek suretiyle taksim ederler. Zira hepsi de ölünün ana bir kardeşidirler. Sadece anneleri aracılığıyla vâris olmuşlardır.

Çünkü Yüce Allah, kitabında şöyle buyurur:

*«... **Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan kişiler olur da onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan her birine altıda bir düşer. Eğer onlar ikiden fazla iseler, zarara uğratılmaksızın üçte birde ortak olurlar...**»*[5]

İşte bu ayeti kerimeden dolayı, üçte bir hissede ortak olurlar. Zira hepsi de ölünün ana bir kardeşidirler.

(5) Nisa, 12.

6. BABA BİR KARDEŞLERİN MİRASTAKİ PAYLARI

قال مالك : الأمر المجتمع عليه عندنا أن ميراث الإخوة للأب ، إذا لم يكن معهم أحد من بني الأب والأم ، كمنزلة الإخوة للأب والأم ، سواء . ذكرهم كذكرهم . وأنثاهم كأنثاهم . إلا أنهم لا يشركون مع بني الأم في الفريضة ، التي شركهم فيها بنو الأب والأم . لأنهم خرجوا من ولادة الأم التي جمعت أولئك .

قال مالك : فإن اجتمع الإخوة للأب والأم ، والإخوة للأب ، فكان في بني الأب والأم ذكر ، فلا ميراث لأحد من بني الأب . وإن لم يكن بنو الأب والأم إلا امرأة واحدة ، أو أكثر من ذلك من الإناث ، لا ذكر معهن ، فإنه يفرض للأخت الواحدة . للأب والأم ، النصف . ويفرض للأخوات للأب ، السدس . تتمة الثلثين . فإن كان مع الأخوات للأب ذكر ، فلا فريضة لهن . ويبدأ بأهل الفرائض المسماة . فيعطون فرائضهم . فإن فضل بعد ذلك فضل ، كان بين الإخوة للأب . للذكر مثل حظ الأنثيين . وإن لم يفضل شيء فلا شيء لهم . فإن كان الإخوة للأب والأم ، امرأتين ، أو أكثر من ذلك من الإناث ، فرض لهن الثلثان . ولا ميراث معهن للأخوات للأب . إلا أن يكون معهن أخ لأب . فإن كان معهن أخ لأب ، بدئ بمن شركهم بفريضة مسماة . فأعطوا فرائضهم . فإن فضل بعد ذلك فضل ، كان بين الإخوة للأب . للذكر مثل حظ الأنثيين . وإن لم يفضل شيء ، فلا شيء لهم . ولبني الأم مع بني الأب والأم ومع بني الأب ، للواحد السدس . وللاثنين فصاعدا الثلث : للذكر مثل حظ الأنثى ، هم فيه ، بمنزلة واحدة ، سواء .

İmam Malik der ki: ***Bu konuda bizce üzerinde ittifak edilen hüküm şöyledir: Baba bir kardeşlerle birlikte ana baba bir kardeşler bulunmadığı takdirde, bunların mirastaki payları ana baba bir kardeşlerin mirası gibi olup aralarında hiç bir fark yoktur. Erkekleri erkeklerine, kadınları kadınlarına benzerler. Şu kadar var ki, ana baba bir erkek kardeşlerin ortak oldukları, ana bir kardeşlerin üçte bir hissesine, bunlarla birlikte baba bir kardeşler ortak olamazlar. Zira baba bir kardeşler, onları biraraya getiren ananın çocukları değildirler.***

İmam Malik der ki: *Ana baba bir kardeşlerle baba bir kardeşler birlikte bulunurlarsa, ana baba bir kardeşlerin içerisinde erkek varsa, baba bir kardeşlerden hiçbiri vâris olamazlar. Ana baba bir çocuklar bir veya daha fazla iseler ve birlikte erkek de bulunmuyorsa, ana baba bir kız kardeşe terekenin yarı hissesi verilir. Baba bir kız kardeşlere de altıda bir hisse verilir. Bu işlem, üçte ikiyi tamamlamak içindir. Baba bir kardeşlerle birlikte erkek kardeş bulunursa, belirli hisseye sahip olamazlar. Önce belirli hisseye sahip olanlardan başlayarak bunların hakları verilir. Bu işlemden sonra artan mal olursa erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere baba bir kardeşler arasında pay edilir. Şayet mal kalmazsa onlara hiç bir hak verilmez.*

Ana baba bir kız kardeşler, iki veya daha çok iseler bunlara terekenin üçte ikisi verilir. Bunlarla birlikte baba bir kız kardeşler vâris olamazlar. Şu kadar var ki, bunlarla birlikte baba bir erkek kardeş varsa, o zaman vâris olurlar. Bu takdirde mirasta ortak oldukları belirli hak sahiplerinden önce başlanır ve hisseleri verilir. Bu işlemden sonra mal artarsa erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere bu malı baba bir kardeşler aralarında taksim ederler. Şayet hiç mal kalmazsa, hiç hak alamazlar.

Ana bir çocuklar, ana baba bir ve baba bir çocuklarla bulundukları bir kişi ise altıda bir, iki ve daha fazla iseler erkeğe, bir kız hissesi olmak üzere üçte bir hisse verilir. Erkek burada bir kız mesabesindedir. Bundan dolayı payları eşittir.

7. DEDENİN MİRASTAKİ PAYI

١ - حدّثني يحيىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنِ الْجَدِّ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ زَيْدُ ثَابِتٍ : إِنَّكَ كَتَبْتَ إِلَيَّ تَسْأَلُنِي عَنِ الْجَدِّ . وَاللهُ أَعْلَمُ . وَذٰلِكَ مِمَّا لَمْ يَكُنْ يَقْضِي فِيهِ إِلاَّ الأُمَرَاءُ ، يَعْنِي الْخُلَفَاءَ وَقَدْ حَضَرْتُ الْخَلِيفَتَيْنِ قَبْلَكَ . يُعْطِيَانِهِ النِّصْفَ ، مَعَ الأَخِ الْوَاحِدِ . وَالثُّلُثَ ، مَعَ الاثْنَيْنِ . فَإِنْ كَثُرَتِ الإِخْوَةُ ، لَمْ يُنْقِصُوهُ مِنَ الثُّلُثِ .

1. Yahya b. Said'e rivayet edildiğine göre Ebû Süfyan oğlu Muaviye, Zeyd b. Sabit'e mektup yazarak dedenin mirasdaki payını sordu. Zeyd b. Sabit de ona şöyle cevap yazdı:

«Bana yazdığın mektupta benden dedenin mirasını soruyorsun. En doğrusunu Allah bilir. Bu mesele, Halifelere kadar hakkında hüküm verilmemiş bir meseledir. Senden önce iki halifenin yanında bulundum. Onlar bir erkek kardeşle bulunursa dedeye terekenin yarısını, iki erkek kardeşle bulunursa üçte birini veriyorlardı. Kardeşler daha fazla olurlarsa, dedenin üçte bir hissesini azaltmıyorlardı.»

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُوَيْبٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَرَضَ لِلْجَدِّ ، الَّذِي يَفْرِضُ النَّاسُ لَهُ الْيَوْمَ .

2. Züeyb oğlu Kabîsa'dan şöyle rivayet edildi:

Ömer b. el-Hattab, dedeye bugün müslümanların vermekte olduğu hisseyi verirdi.[6]

(6) Hanefi Mezhebi de bu görüşü alır.
Hadis için bkz. Şeybani, 722. (Dede, genel olarak baba gibi hisse alır. Ama baba sağken, payı düşer.)

٣ - وحدّثني عن مالكٍ ، أنّه بلغه عن سليمان بن يسارٍ أنّه قال : فرض عمر بن الخطّاب ، وعثمان بن عفّان ، وزيد بن ثابتٍ ، للجدّ مع الإخوة ، الثّلث .

قال مالكٌ : والأمر المجتمع عليه عندنا ، والّذى أدركت عليه أهل العلم ببلدنا : أنّ الجدّ ، أبا الأب ، لا يرث مع الأب دنيا ، شيئًا . وهو يفرض له مع الولد الذّكر ، ومع ابن الابن الذّكر ، السّدس فريضةً . وهو فيما سوى ذلك ، ما لم يترك المتوفّى أمًّا أو أختًا لأبيه ، يبدأ بأحدٍ إن شركه بفريضةٍ مسمّاةٍ . فيعطون فرائضهم . فإن فضل من المال السّدس فما فوقه فرض للجدّ السّدس فريضةً .

قال مالكٌ : والجدّ ، والإخوة للأب والأمّ ، إذا شركهم أحدٌ بفريضةٍ مسمّاةٍ . يبدأ بمن شركهم من أهل الفرائض . فيعطون فرائضهم . فما بقى بعد ذلك للجدّ والإخوة من شيءٍ ، فإنّه ينظر ، أىّ ذلك أفضل لحظّ الجدّ ، أعطيه الثّلث ممّا بقى له وللإخوة . أو يكون بمنزلة رجلٍ من الإخوة ، فيما يحصل له ولهم ، يقاسمهم بمثل حصّة أحدهم ، أو السّدس من رأس المال كلّه . أىّ ذلك كان أفضل لحظّ الجدّ ، أعطيه الجدّ . وكان ما بقى بعد ذلك للإخوة للأب والأمّ . للذّكر مثل حظّ الأنثيين .إلا فى فريضةٍ واحدةٍ . تكون قسمتهم فيها على غير ذلك . وتلك الفريضة : امرأةٌ توفّيت . وتركت زوجها ، وأمّها ، وأختها لأمّها وأبيها ، وجدّها . فللزّوج النّصف . وللأمّ الثّلث . وللجدّ السّدس . وللأخت للأمّ والأب النّصف . ثمّ يجمع سدس الجدّ ، ونصف الأخت ، فيقسم أثلاثًا . للذّكر مثل حظّ الأنثيين . فيكون للجدّ ثلثاه . وللأخت ثلثه .

قال مالكٌ : وميراث الإخوة للأب مع الجدّ ، إذا لم يكن معهم إخوةٌ لأبٍ وأمٍّ ، كميراث الإخوة للأب والأمّ ، سواءً . ذكرهم كذكرهم . وأنثاهم كأنثاهم . فإذا اجتمع الإخوة للأب والأمّ ، والإخوة للأب ، فإنّ الإخوة للأب والأمّ ، يعادّون الجدّ بإخوتهم لأبيهم . فيمنعونه بهم كثرة الميراث بعددهم . ولا يعادّونه بالإخوة للأمّ . لأنّه لو لم يكن مع الجدّ غيرهم ، لم يرثوا معه شيئًا . وكان المال كلّه للجدّ . فما حصل للإخوة من بعد حظّ الجدّ ، فإنّه يكون للإخوة من الأب والأمّ . دون الإخوة للأب . ولا يكون للإخوة للأب معهم شيءٌ . إلا أن يكون الإخوة للأب والأمّ امرأةً واحدةً .فإن كانت امرأةً واحدةً ، فإنّها تعادّ الجدّ بإخوتها لأبيها ، ما كانوا . فما حصل لهم ولها من شيءٍ ، كان لها دونهم . ما بينها وبين أن تستكمل فريضتها . وفريضتها النّصف من رأس المال كلّه . فإن كان فيما يحاز لها ولإخوتها لأبيها فضلٌ عن نصف رأس المال كلّه ، فهو لإخوتها لأبيها . للذّكر مثل حظّ الأنثيين . فإن لم يفضل شيءٌ فلا شيء لهم .

3. Süleyman b. Yesar der ki:

Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan ve Zeyd b. Sabit, ölünün kardeşleriyle birlikte bulunan dedeye üçte bir hisse verirlerdi.

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir: Dede (babanın babası) ölüye bitişik baba ile vâris olamaz. Ölünün erkek çocuklarıyla, oğlunun... oğluyla bulunduğunda dedeye altıda bir hisse verilir. Ölünün kendisinden sonra hayatta kalan anne veya baba bir kardeşi yoksa, bu hallerde de altıda bir hisse alır. Önce mirasta ortak olduğu belirli hisse sahiplerine hakları verilir. Artan mal altıda bir ve daha fazla ise, dedeye altıda bir hisse verilir.*

İmam Malik der ki: *Dede ve ana baba bir kardeşlere belirli hissesi olan bir kişi mirasta iştirak halinde olsa, önce müşterek mirasçılardan belirli hissesi olanlara hakları verilir. Bu işlerden sonra dede ve kardeşlere bir şey kalmışsa bakılır. Dedeye ve kardeşlere kalan malın üçte birini vermek veya dedeyi kardeşlerden biri kabul etmek suretiyle onlardan birine verilen malın aynını dedeye vermek, ya da dedeye terekenin tamamının altıda birini vermek şekillerinden hangisi dedenin lehine ise dedeye o verilir. Bundan sonra arta kalan mal, erkeğe iki kızın hissesi kadar vermek suretiyle ana baba bir kardeşler arasında taksim edilir. Bu şekilde taksim edilmeyen bir hal vardır, o da şudur:*

Bir kadın ölür ve kendinden sonra hayatta kocası, anası, ana baba bir kız kardeşi ve dedesi vardır. Kocası terekenin yarısını, anası üçte birini, dedesi altıda birini ve ana baba bir kız kardeş yarı hissesini alır. Sonra dedenin altıda bir hissesi ile kız kardeşin aldığı terekenin yarı hissesi toplanır ve üçe bölünür, erkeğe, iki kız hissesi verilmesi esasına göre bunun üçte ikisi dedenin, üçte biri de kız kardeşin olur.

İmam Malik der ki: *Baba bir kardeşler dede ile birlikte ana baba bir kardeşlere mirasta ortak olarak bulunmuyorlarsa, bunların mirası ana baba bir kardeşlerin mirası gibi olup aralarında bir fark yoktur. Erkekleri erkeklerine, kadınları kadınlarına benzer. Ana baba bir kardeşlerle baba bir kardeşler birlikte bulunuyorlarsa ana baba bir kardeşler, dedenin baba bir kardeşlerle eşit şekilde hisse almalarını sağlarlar ve onların hisselerinden dede-*

nin daha fazla miras almasına da engel teşkil ederler. Ana bir kardeşlerle dedenin eşit şekilde miras almasına etkileri olmaz. Çünkü dedeyle birlikte sadece ana bir kardeşler mirasta ortak olsalar, bunlar dedeyle birlikte vâris olamazlar. Malın tamamı dedenin olur.

Dedenin hissesi verildikten sonra kalan mal, baba bir kardeşlerin değil ana baba bir kardeşlerin olur. Baba bir kardeşler, ana baba bir kardeşlerle hiç bir hisseye vâris olamazlar. Şu kadar var ki, ana baba bir kardeş sadece bir kadın ise, bu kadın dedenin, baba bir kardeşlerin hisseleri kadar hisse almasını sağlar. Kadına ve baba bir kardeşlere mal artarsa terekenin tamamından belirli hissesi olan yarı hisseyi tamamlayıncaya kadar bu mal o kadına verilir, baba bir kardeşlerine verilmez. Şayet bu mal terekenin yarısından fazla ise, bu fazlalık erkeğe, iki kız hissesi verilmesi esasına göre baba bir kardeşler arasında bölüştürülür. Terekenin yarısından fazla mal arta kalmış değilse, baba bir kardeşler hiç bir hak alamazlar.

8. NİNENİN MİRASTAKİ PAYI

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ خَرَشَةَ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُؤَيْبٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ :، جَاءَتِ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا . فَقَالَ لَهَا أَبُو بَكْرٍ : مَالَكِ فِي كِتَابِ اللهِ شَيْءٌ . وَمَا عَلِمْتُ لَكِ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْئًا . فَارْجِعِي حَتَّى أَسْأَلَ النَّاسَ . فَسَأَلَ النَّاسَ . فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ : حَضَرْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَعْطَاهَا السُّدُسَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : هَلْ مَعَكَ غَيْرُكَ ؟ فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الأَنْصَارِيُّ ، فَقَالَ مِثْلَ مَا قَالَ الْمُغِيرَةُ . فَأَنْفَذَهُ لَهَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ . ثُمَّ جَاءَتِ الْجَدَّةُ الأُخْرَى ، إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا . فَقَالَ لَهَا : مَالَكِ فِي كِتَابِ اللهِ شَيْءٌ . وَمَا كَانَ الْقَضَاءُ الَّذِي قُضِيَ بِهِ إِلا لِغَيْرِكِ . وَمَا أَنَا بِزَائِدٍ فِي الْفَرَائِضِ شَيْئًا . وَلٰكِنَّهُ ذٰلِكَ السُّدُسُ . فَإِنِ اجْتَمَعْتُمَا فَهُوَ بَيْنَكُمَا . وَأَيَّتُكُمَا خَلَتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا .

4. Züeyb oğlu Kabîsa (r.a.) der ki:

Bir nine (ananın anası) alacağı mirası sormak amacıyla Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.)'a geldi. Ebû Bekir (r.a.) ona şöyle cevap verdi:

«— Senin hakkında Allah'ın kitabında hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Resûlullah'ın sünnetinde de herhangi bir şey olup olmadığını bilmiyorum. Sen evine dön. Ben bu meseleyi müslümanlara sorayım da, öyle sana cevap vereyim.»

Ebû Bekir müslümanlara sorunca, Mugîre b. Şu'be ona şöyle dedi:

«— Ben Resûlullah (s.a.v.)'ın yanında bulundum, nineye altıda bir verdi.»

Ebû Bekir:

«— Yanında başkaları var mıydı?» diye sorunca Muhammed b. Mesleme el-Ensarî de kalkarak Muğire'ninkine benzer bir konuşma yaptı. Bunun üzerine Ebû Bekir es-Sıddık da nineye bunu uyguladı. Sonra öbür nine (babanın annesi) mirasını sormak maksadiyle Hz.Ömer'e geldi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) ona şöyle dedi:

«— Senin hakkında Allah'ın kitabında bir hüküm bulunmamaktadır. Şimdiye kadar verilmiş olan hükümler içerisinde de senin meselen yok. Bana gelince ben feraize (miras paylarına) kendimden birşey ilave edecek değilim. Fakat bu miras, annenin annesine verilen şu altıda bir olması gerekir. Her ikiniz birlikte vâris

olduğunuzda, bu altıda bir hisseyi taksim edersiniz. Hanginiz yalnız başına vâris oluyorsa, bu altıda birin tamamını alır.[7]

٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ : أَنَّهُ قَالَ : أَتَتِ الْجدَّتَانِ إِلَى أَبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَأَرَادَ أَنْ يَجْعَلَ السُّدُسَ لِلَّتِى مِنْ قِبَلِ الأُمِّ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ :

أَمَا إِنَّكَ تَتْرُكُ الَّتِى لَوْ مَاتَتْ وَهُوَ حَىٌّ ، كَانَ إِيَّاهَا يَرِثُ . فَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ السُّدُسَ بَيْنَهُمَا .

5. Muhammed oğlu Kasım der ki:

İki nine mirasları konusunda Ebû Bekir es-Sıddîka baş vurduklarında, Ebû Bekir altıda bir hisseyi annenin annesine vermek isteyince ensardan bir zat ona şöyle dedi:

«— Dikkat et. Senin mirastan mahrum etmek istediğin nine ölmüş, miras bırakan sağ kalmış olsaydı nineye vâris olacaktı.»

Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekir, altıda bir hisseyi iki nine arasında taksim etti.

٦ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، كَانَ لا يَفْرِضُ إِلا لِلْجَدَّتَيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ ، وَالَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّ الْجَدَّةَ أُمَّ الأُمِّ . لا تَرِثُ مَعَ الأُمِّ دِنْيا ، شَيْئًا . وَهِىَ فِيمَا سِوَى ذٰلِكَ يُفْرَضُ لَهَا السُّدُسُ ، فَرِيضَةً . وَأَنَّ الْجَدَّةَ أُمَّ الأَبِ . لا تَرِثُ مَعَ الأُمِّ . وَلا مَعَ الأَبِ شَيْئًا . وَهِىَ فِيمَا سِوَى ذٰلِكَ يُفْرَضُ لَهَا السُّدُسُ ، فَرِيضَةً . فَإِذَا اجْتَمَعَتِ الْجَدَّتَانِ ، أُمُّ الأَبِ وَأُمُّ الأُمِّ . وَلَيْسَ لِلْمُتَوَفَّى دُونَهُمَا أَبٌ وَلا أُمٌّ . قَالَ مَالِكٌ : فَإِنِّى سَمِعْتُ أَنَّ أُمَّ الأُمِّ ، إِنْ كَانَتْ أَقْعَدَهُمَا ، كَانَ لَهَا السُّدُسُ ، دُونَ أُمِّ الأَبِ . وَإِنْ كَانَتْ أُمُّ الأَبِ أَقْعَدَهُمَا ، أَوْ كَانَتَا فِي الْقُعْدُدِ مِنَ الْمُتَوَفَّى . بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ . فَإِنَّ السُّدُسَ بَيْنَهُمَا ، نِصْفَانِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا مِيرَاثَ لأَحَدٍ مِنَ الْجَدَّاتِ . إِلا لِلْجَدَّتَيْنِ . لأَنَّهُ بَلَغَنِى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَرَّثَ الْجَدَّةَ . ثُمَّ سَأَلَ أَبُو بَكْرٍ عَنْ ذٰلِكَ . حَتَّى أَتَاهُ الثَّبَتُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . أَنَّهُ وَرَّثَ

(7) Ebu Davud, Ferâid, 18/5; Tirmizî, Ferâid, 27/10; İbn Mace, Ferâid, 23/4. Ayrıca bkz. Şeybanî, 723.
Hanefi Mezhebi de bu görüşe dayanır.

الْجَدَّةَ . فَأَنْفَذَهُ لَهَا . ثُمَّ أَتَتِ الْجَدَّةُ الْأُخْرَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ لَهَا : مَا أَنَا بِزَائِدٍ
فِي الْفَرَائِضِ شَيْئًا . فَإِنِ اجْتَمَعْتُمَا ، فَهُوَ بَيْنَكُمَا . وَأَيَّتُكُمَا خَلَتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : ثُمَّ لَمْ نَعْلَمْ أَحَدًا وَرَّثَ غَيْرَ جَدَّتَيْنِ . مُنْذُ كَانَ الْإِسْلَامُ إِلَى الْيَوْمِ .

6. Saîd oğlu Abdirabbihi der ki:

Ebû Bekir b. Abdurrahman, yalnız iki nineye (ananın anası ve babanın anası) mirastan hisse verirdi.

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifak edilen uygulama şöyledir: Nine (ananın annesi) anneyl beraber bulunduğunda mirastan hak alamaz.*

Bu halin dışında vâris olur ve kendisine altıda bir verilir.

Babanın annesi olan nine, anne ve babayla vâris olamaz. Bu halin dışında bu nineye altıda bir hisse verilir.

İki nine (anne anne, baba anne) beraberce bulunuyorlarsa ve ölünün bunlardan başka anne ve babası yoksa bu halde İmam Malik der ki:*Duyduğuma göre bu iki nineden anne anne ölüye daha yakın olursa altıda bir alır. Bu haktan baba anne yararlanamaz. Ninelerden baba anne ölüye daha yakınsa veya ölüye yakınlıkta aynı derecede iseler, altıda biri aralarında yarı yarıya taksim ederler.*

İmam Malik der ki: *İki nine (anne anne ve baba anne)nin dışında diğer nineler mirastan hak alamazlar. Zira bana rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) nineyi (anne anne) vâris yaptı. Sonra konuyu Ebû Bekir araştırdı. Resûlullah (s.a.v.)'ın onu vâris yaptığı sabit olunca da derhal bunu nineye uyguladı. Sonra diğer nine (baba anne) Ömer b. el-Hattab'a gelip miras isteyince Ömer ona şöyle söyledi:*

«— Ben feraize (miras paylarına) bir şey ekleyemem. İkiniz birlikte altıda biri aranızda taksim edersiniz. Hanginiz yalnız başına kalmış ve kendisine mirasta ortak olacak diğer nine yoksa, altıda birin tamamı onun olur.

İmam Malik şöyle devam etti:

Sonra İslamın başlangıcından bugüne kadar bu iki nineden başka nineleri vâris yapmış birini hatırlamıyorum.

9. KELALE'NİN[8] BIRAKTIĞI MİRASIN PAYLAŞTIRILMASI

٧ - حدثني يحيى عن مالك، عن زيد بن أسلم: أن عمر بن الخطاب سأل رسول الله ﷺ عن الكلالة؟ فقال له رسول الله ﷺ: «يكفيك، من ذلك: الآية التي أنزلت في الصيف، آخر سورة النساء».

قال مالك: الأمر المجتمع عليه عندنا، الذي لا اختلاف فيه، والذي أدركت عليه أهل العلم ببلدنا: أن الكلالة على وجهين: فأما الآية التي أنزلت في أول سورة النساء التي قال الله تبارك وتعالى فيها ﴿وإن كان رجل يورث كلالة أو امرأة وله أخ أو أخت فلكل واحد منهما السدس، فإن كانوا أكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث﴾ فهذه الكلالة التي لا يرث فيها الإخوة للأم. حتى لا يكون ولد ولا والد. وأما الآية التي في آخر سورة النساء التي قال الله تبارك وتعالى فيها ﴿يستفتونك قل الله يفتيكم في الكلالة إن امرؤ هلك ليس له ولد وله أخت فلها نصف ما ترك وهو يرثها إن لم يكن لها ولد فإن كانتا اثنتين فلهما الثلثان مما ترك وإن كانوا إخوة رجالا ونساء فللذكر مثل حظ الأنثيين يبين الله لكم أن تضلوا والله بكل شيء عليم﴾.

قال مالك: فهذه الكلالة التي تكون فيها الإخوة عصبة. إذا لم يكن ولد، فيرثون مع الجد في الكلالة. فالجد يرث مع الإخوة، لأنه أولى بالميراث منهم. وذلك أنه يرث، مع ذكور ولد المتوفى، السدس. والإخوة لا يرثون، مع ذكور ولد المتوفى، شيئا. وكيف لا يكون كأحدهم، وهو يأخذ السدس مع ولد المتوفى؟ فكيف لا يأخذ الثلث مع الإخوة، وبنو الأم يأخذون معهم الثلث؟ فالجد هو الذي حجب الإخوة للأم. ومنعهم مكانه الميراث. فهو أولى بالذي كان لهم. لأنهم سقطوا من أجله. ولو أن الجد لم يأخذ ذلك الثلث، أخذه بنو الأم. فإنما أخذ ما لم يكن يرجع إلى الإخوة للأب. وكان الإخوة للأم هم أولى بذلك الثلث من الإخوة للأب. وكان الجد هو أولى بذلك من الإخوة للأم.

(8) Kelâle: Mirasçı bırakmadan ölen kişidir.

7. Zeyd b. Eslem der ki:

Ömer b. el-Hattab, Resûlullah (s.a.v.)'a kelale'nin (mirasçısız ölenin) mirasını sordu. Resûlullah (s.a.v.) de şöyle cevap verdi:

«— **Sana bu konuda, yazın indirilen Nisa sûresinin son ayeti yeterlidir.**»[9]

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şudur:*

Kelale[10] *ikiye ayrılır:*

1. Kendisine ana bir kardeşlerin sadece babası ve çocuğu olmadığında vâris olup başka hallerde vâris olamadıkları kelaledir. Bu kelaleden Yüce Allah, Nisa sûresinin başlarında indirdiği ayeti kerimede şöyle bahsetmektedir:

«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu olmayan kişiler olur da onun erkek veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birine altıda bir düşer, eğer onlar ikiden fazla iseler üçte birde ortak olurlar...»[11]

2. Kardeşlerin asabe olduğu kelaledir ki Yüce Allah bu konuda Nisa sûresinin son âyetinde şöyle buyurmuştur:

«Senden fetva isterler, de ki: Size kelale hakkındaki fetvayı Allah veriyor. Çocuğu olmayıp bir kız kardeşi olan bir kişi ölürse, terekenin yarısı kız kardeşinindir. Kız kardeşinin çocuğu yoksa, kendisi ona tamamen vâris olur. Kız kardeşler iki ise, terekenin üçte ikisi onlarındır. Onlar erkek, kadın karışık kardeşlerse, erkeğe iki kadın hissesi kadar pay verilir. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilir.»[12]

İmam Malik der ki: *Burada söz konusu olan Kelalede kardeşler asabe olurlar. Çocuk bulunmayınca kardeşler kelaleye dede ile birlikte vâris olurlar. Dede de kardeşlerle birlikte vâris olur. Zira*

(9) Müslim, Ferâid, 23/9.
(10) Mirasçı kalan çocuğu ve babası olmayan kişiye «kelale» denir.
(11) Nisa, 12.
(12) Nisa, 176.

miras kardeşlerden çok dedenin hakkıdır. Çünkü dede ölünün erkek çocuklarıyla altıda bir hisseye vâris olurken, kardeşler herhangi bir hisseye vâris olamazlar.

Ölünün erkek çocuğuyla altıda bir hisseyi alan dede, nasıl olur da kardeşlerden biri gibi olamaz? Ana bir kardeşler, ana baba bir kardeşlerle beraber üçte bir alırken, dede onlarla birlikte neden üçte bir hisseyi alamasın? Zira dede, anne bir kardeşleri mirastan düşürür ve bulunduğu mevki onların miras almalarına engel olur. Bu sebeple, dedenin ana bir kardeşlerin aldığını almaya daha çok hakkı vardır. Çünkü ana bir kardeşler, dede yüzünden mirastan düşüyorlar. Şayet bu söz konusu üçte biri dede almamış olsaydı, ana bir kardeşler alırlardı. Bu sebepten dede, yalnız baba bir kardeşlere dönemiyecek olan malı almıştır. Halbuki ana bir kardeşlerin bu üçte biri almaya baba bir kardeşlerden daha çok hakları vardır. Dedenin de aynı hakkı almaya ana bir kardeşlerden daha çok hakkı vardır.

10. HALANIN MİRASI VE MİRASTAKİ PAYI

٨ – حدّثني يحيى عن مالك، عن محمّد بن أبي بكر بن محمّد بن عمرو بن حزم، عن عبد الرّحمن بن حنظلة الزّرقي: أنّه أخبره، عن مولى لقريش كان قديمًا يقال له ابن مرسى. أنّه قال: كنت جالسًا عند عمر بن الخطّاب. فلمّا صلّى الظّهر، قال: يا يرفا. هلمّ ذلك الكتاب. لكتاب كتبه في شأن العمّة. فنسأل عنها ونستخبر فيها. فأتاه به يرفا. فدعا بتور أو قدح فيه ماء. فمحا ذلك الكتاب فيه. ثمّ قال: لو رضيك الله وارثة، أقرّك. لو رضيك الله أقرّك.

8. İbn Mirsâ (r.a.) der ki:

Ben, Ömer b. el-Hattab (r.a.)'ın yanında oturuyordum. Öğle namazını kılınca şöyle dedi:

«— Ya Yerfa! Şu yazıyı getir.» Hz. Ömer, bu sözü hala hakkında yazmış olduğu yazı için söyledi: Biz de halanın mirası hakkında soru soruyor ve öğrenmek istiyorduk. Yerfa yazıyı Hz. Ömer'e getirince içinde su bulunan bir testi (veya bir bardak) istedi ve bu yazıyı bu suyla sildi, sonra şöyle dedi:

«— Senin vâris olmana Allah razı olsaydı vâris olduğunu belirtirdi. Evet, Allah senin vâris olmana razı olsaydı, hiç kuşkusuz vâris olduğunu belirtirdi.»

٩ – وحدّثني عن مالك، عن محمّد بن أبي بكر بن حزم: أنّه سمع أباه كثيرًا يقول: كان عمر بن الخطّاب يقول: عجبًا للعمّة تورث ولا ترث.

9. Ebû Bekir b. Hazm der ki: Ömer b. el-Hattab:

«Halanın durumu hayrete değer. Zira vâris olmadığı halde kendisine vâris olunuyor.» derdi.[14]

(13) Şeybanî, 725.
(14) Şeybanî, 724.

11. MİRASTA ÖNCELİK HAKKI DOĞURAN SEBEPLER

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ ، وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا ، فِي وِلاَيَةِ الْعَصَبَةِ : أَنَّ الأَخَ لِلأَبِ وَالأُمِّ أَوْلَى بِالْمِيرَاثِ مِنَ الأَخِ لِلأَبِ . وَالأَخُ لِلأَبِ ، أَوْلَى بِالْمِيرَاثِ مِنْ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَبَنُو الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ . وَبَنُو الأَخِ لِلأَبِ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي ابْنِ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَبَنُو ابْنِ الأَخِ لِلأَبِ ، أَوْلَى مِنَ الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَالْعَمُّ أَخُو الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، أَوْلَى مِنَ الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ . وَالْعَمُّ أَخُو الأَبِ لِلأَبِ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَابْنُ الْعَمِّ لِلأَبِ أَوْلَى مِنْ عَمِّ الأَبِ أَخِي أَبِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ شَيْءٍ سُئِلْتَ عَنْهُ مِنْ مِيرَاثِ الْعَصَبَةِ ، فَإِنَّهُ عَلَى نَحْوِ هٰذَا : انْسُبِ الْمُتَوَفَّى وَمَنْ يُنَازِعُ فِي وِلاَيَتِهِ مَنْ عَصَبَتِهِ . فَإِنْ وَجَدْتَ أَحَدًا مِنْهُمْ يَلْقَى الْمُتَوَفَّى إِلَى أَبٍ لا يَلْقَاهُ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَى أَبٍ دُونَهُ . فَاجْعَلْ مِيرَاثَهُ لِلَّذِي يَلْقَاهُ إِلَى الأَبِ الأَدْنَى ، دُونَ مَنْ يَلْقَاهُ إِلَى فَوْقِ ذٰلِكَ . فَإِنْ وَجَدْتَهُمْ كُلَّهُمْ يَلْقَوْنَهُ إِلَى أَبٍ وَاحِدٍ يَجْمَعُهُمْ جَمِيعًا ، فَانْظُرْ أَقْعَدَهُمْ فِي النَّسَبِ . فَإِنْ كَانَ ابْنَ أَبٍ فَقَطْ ، فَاجْعَلِ الْمِيرَاثَ لَهُ دُونَ الأَطْرَفِ . وَإِنْ كَانَ ابْنَ أَبٍ وَأُمٍّ . وَإِنْ وَجَدْتَهُمْ مُسْتَوِينَ ، يَنْتَسِبُونَ مِنْ عَدَدِ الآبَاءِ إِلَى عَدَدٍ وَاحِدٍ . حَتَّى يَلْقَوْا نَسَبَ الْمُتَوَفَّى جَمِيعًا . وَكَانُوا كُلُّهُمْ جَمِيعًا بَنِي أَبٍ ، أَوْ بَنِي أَبٍ وَأُمٍّ . فَاجْعَلِ الْمِيرَاثَ بَيْنَهُمْ سَوَاءً . وَإِنْ كَانَ وَالِدُ بَعْضِهِمْ أَخَا وَالِدِ الْمُتَوَفَّى لِلأَبِ وَالأُمِّ وَكَانَ مَنْ سِوَاهُ مِنْهُمْ إِنَّمَا هُوَ أَخُو أَبِي الْمُتَوَفَّى لأَبِيهِ فَقَطْ ، فَإِنَّ الْمِيرَاثَ لِبَنِي أَخِي الْمُتَوَفَّى لأَبِيهِ وَأُمِّهِ ، دُونَ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَأُولُوا الأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ إِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْجَدُّ أَبُو الأَبِ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، وَأَوْلَى مِنَ الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ بِالْمِيرَاثِ . وَابْنُ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، أَوْلَى مِنَ الْجَدِّ بِوَلاَءِ الْمَوَالِي .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce üzerinde ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:*

Ana baba bir erkek kardeşin, baba bir erkek kardeşten; baba bir erkek kardeşin, ana baba bir erkek kardeşin oğullarından; ana baba bir erkek kardeşin oğullarının, baba bir erkek kardeşin oğullarından; baba bir erkek kardeşin oğullarının, ana baba bir erkek kardeşin oğlunun oğullarından, baba bir erkek kardeşin oğlunun oğullarının, ana baba bir amca (babanın kardeşi)dan; ana baba bir amcanın, baba bir amcadan; baba bir amcanın, ana baba bir amca oğullarından; ve baba bir amca oğullarının, ana baba bir babanın amcasından (babanın babasının kardeşi) mirastan hak alma hususunda öncelik hakları vardır.

İmam Malik der ki:*Sana sorulacak olan tüm asabenin mirastaki hakları şu şekildedir:*

Ölü ile asabelerinden öncelik hakkı olma ihtimali olan kişiler arasındaki irtibatı değerlendir. Asabelerden biri ölüyü babaya bağlayıp bundan başka bağlayan yoksa, mirasını ölüye en yakın babaya bağlıyana ver. Daha uzak babalara bağlıyanlara verme. Şayet asabelerin hepsi ölüyü bir babaya bağlıyor ve bu baba da onların hepsini topluyorsa, neseb bakımından en yakın olanlarına bak. En yakın olan asabe baba bir oğul ise, mirası ona ver. Uzaktan ana baba bir oğullar olsa bile onlara verme. Asabeler yakınlıkta eşit olup babalardan birine bağlı olarak bulsan, öyle ki hepsi de ölünün nesebine bağlıdırlar ve hepsi birlikte bir babanın oğulları veya bir ana babanın çocukları olsalar, mirası aralarında eşit olarak paylaşır. Şayet bir kısmının babası, ölünün babasının ana baba bir kardeşi, diğerleri de ölünün babasının yalnız baba bir kardeşi ise, miras ölünün baba bir kardeşinin oğullarının değil ana baba bir kardeşinin oğullarınındır.

Zira yüce Allah şöyle buyurur:

«Hısımlar Allahın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.»

İmam Malik der ki: *Dede (babanın babası)nin ana baba bir kardeş oğullarından ve ana baba bir amca (babanın kardeşi)dan miras almakta öncelik hakkı vardır.*

Ana baba bir erkek kardeşin oğlunun, azatlı kölelerin velâsını alma hususunda öncelik hakkı vardır.

12. MİRASTAN PAY ALAMAYANLAR

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِى لاَ اخْتِلاَفَ فِيهِ ، وَالَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّ ابْنَ الأَخِ لِلأُمِّ ، وَالْجَدَّ أَبَا الأُمِّ ، وَالْعَمَّ أَخَا الأَبِ لِلأُمِّ ، وَالْخَالَ ، وَالْجَدَّةَ أُمَّ أَبِى الأُمِّ ، وَابْنَةَ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، وَالْعَمَّةَ ، وَالْخَالَةَ : لاَ يَرِثُونَ بِأَرْحَامِهِمْ شَيْئًا .

قَالَ : وَإِنَّهُ لاَ تَرِثُ امْرَأَةٌ ، هِىَ أَبْعَدُ نَسَبًا مِنَ الْمُتَوَفَّى ، مِمَّنْ سُمِّىَ فِى هٰذَا الْكِتَابِ ، بِرَحِمِهَا شَيْئًا . وَإِنَّهُ لاَ يَرِثُ أَحَدٌ مِنَ النِّسَاءِ شَيْئًا . إِلاَّ حَيْثُ سُمِّينَ . وَإِنَّمَا ذَكَرَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِى كِتَابِهِ : مِيرَاثَ الأُمِّ مِنْ وَلَدِهَا ، وَمِيرَاثَ الْبَنَاتِ مِنْ أَبِيهِنَّ ، وَمِيرَاثَ الزَّوْجَةِ مِنْ زَوْجِهَا ، وَمِيرَاثَ الأَخَوَاتِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، وَمِيرَاثَ الأَخَوَاتِ لِلأَبِ ، وَمِيرَاثَ الأَخَوَاتِ لِلأُمِّ . وَوَرِثَتِ الْجَدَّةُ بِالَّذِى جَاءَ عَنِ النَّبِىِّ ﷺ فِيهَا . وَالْمَرْأَةُ تَرِثُ مَنْ أَعْتَقَتْ هِىَ نَفْسَهَا . لأَنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِى كِتَابِهِ ﴿ فَإِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ﴾ .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:*

Ana bir kardeşin oğlu, dede (ananın babası), ana bir amca (babanın erkek kardeşi), dayı, nine (annenin annesi), ana baba bir erkek kardeşin kızı, hala, teyze ve doğum yönünden akrabalığıyla mirastan pay alamazlar.

İmam Malik der ki: *Bu bölümde adı geçenlerden ölüye nesebi en uzak olan bir kadın, doğum yönünden yakın akrabasıyla hiç bir miras paylaşamaz. Adı zikredilmiş kadınlardan başka hiç bir kadın vâris olamaz. Yüce Allah kitabında şu kadınların adlarını zikretmiştir:*

Çocuklarından annelerine düşecek mirasını, babalarından kızlara düşecek miraslarını, karıya kocasından düşecek mirasını, ana baba bir kız kardeşlerin mirasını, baba bir kız kardeşlerin miraslarını ve ana bir kız kardeşlerin miraslarını.

Nine, hakkındaki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisiyle vâris olmuştur.

Kadın bizzat kendi azat ettiği kişilere vâris olur. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«Din kardeşleriniz ve azatlılarınız.»[15]

(15) Ahzâb, 33/5.

13. FARKLI DİNLERDE OLANLARIN MİRASLARI

١٠ - حدّثني يحيى عنْ مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عفّان ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لاَ يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ » .

10. Üsame b. Zeyd (r.a.) der ki:

Resûlullah (s.a.v.):

«Müslüman kâfire vâris olamaz» buyurdu.[16]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : إِنَّمَا وَرِثَ أَبَا طَالِبٍ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ . وَلَمْ يَرِثْهُ عَلِيٌّ . قَالَ : فَلِذٰلِكَ تَرَكْنَا نَصِيبَنَا مِنَ الشِّعْبِ .

11. Ali b. Ebî Talib, İbn Şihab'a şöyle haber verdi:

Ebû Talib'e sadece Akîl ve Talib vâris oldular. Ben vâris olmadım.

Hz. Ali (r.a.) şöyle dedi:

«—Bundan dolayı Şı'b denilen evdeki hissemizi almadık.»[17]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الأَشْعَثِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَمَّةً لَهُ يَهُودِيَّةً أَوْ نَصْرَانِيَّةً تُوُفِّيَتْ . وَأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الأَشْعَثِ ذَكَرَ ذٰلِكَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . وَقَالَ لَهُ : مَنْ يَرِثُهَا ؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بنُ الْخطَّابِ : يَرِثُهَا أَهْلُ دِينِهَا . ثُمَّ أَتَى عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : أَتَرَانِي نَسِيتُ مَا قَالَ لَكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ؟ يَرِثُهَا أَهْلُ دِينِهَا .

12. Muhammed b. el-Eş'as, Süleyman b. Yesar'a şöyle rivayet etti:

Yahudi (veya hıristiyan) halam öldü. Ben de bu durumu Ömer b. el-Hattab'a anlatarak şöyle dedim:

«— Ona kim vâris olacak?»

Hz. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:

(16) Müslim, Ferâid, 3/1. Ayrıca bkz. Şeybanî, 728.
(17) Şeybanî, 729.

«— Ona kendi dininden olanlar vâris olur.»

Sonra Osman b. Affan'a gelerek konuyu ona da sorunca, o da bana şöyle cevap verdi:

«— Ömer b. Hattab'ın sana söylediğini unuttuğumu mu sanıyorsun? Ona kendi dininden olanlar vâris olurlar.»

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يحيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ إسْمَاعِيلَ بْنِ أبِي حَكِيمٍ ؛ أنّ نصْرَانِيًا ، أعْتَقَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، هلَكَ . قَالَ إسْمَاعِيلُ : فَأمَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، أنْ أجْعَلَ مَالَهُ فِي بَيْتِ الْمَالِ .

13. İsmail b. Ebî Hakem der ki:

Ömer b. Abdülaziz'in azat ettiği bir hıristiyan öldü. Ömer b. Abdülaziz malını hazineye koymamı bana emretti.

١٤ - وحدّثني عَنْ مالكٍ ، عَنِ الثّقَةِ عِنْدَهُ ؛ أنّهُ سمِعَ سعِيدَ بْنَ الْمُسَيّبِ يقُولُ : أبَى عُمَرُ بْنُ الْخَطّابِ أنْ يُوَرّثَ أحَدًا مِنَ الأعَاجِمِ . إلا أحَدًا وُلِدَ فِي الْعَرَبِ .

قَال مالِكٌ : وإنْ جاءَتِ امْرَأةٌ حامِلٌ مِنْ أرْضِ الْعَدُوّ . فوَضَعَتْهُ فِي أرْضِ الْعَرَبِ ، فَهُوَ ولدُها ، يرِثُها إنْ ماتَتْ . وتَرِثُهُ إنْ مَاتَ . مِيرَاثَها فِي كِتَابِ الله .

قَال مالِكٌ : الأمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيهِ عِنْدَنا . والسُّنَّةُ الّتِي لا اخْتِلَافَ فِيها . وَالّذِي أدْرَكْتُ عَلَيْهِ أهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أنّهُ لا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ ، بِقَرَابَةٍ ، وَلا وَلاءٍ ، وَلا رَحِمٍ . وَلا يَحْجُبُ أحَدًا عَنْ مِيرَاثِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذلِكَ كُلُّ مَنْ لا يَرِثُ ، إذَا لَمْ يَكُنْ دُونَهُ وَارِثٌ . فَإنّهُ لا يَحْجُبُ أحَدًا عَنْ مِيراثه .

14. Said b. Müseyyeb der ki:

Ömer b. el-Hattab, Arap olmayan bir kişiyi vâris yapmaktar çekinir ve sadece Arap ülkesinde doğmuş olanları vâris yapardı.

İmam Malik der ki: Bir gece kadın düşman ülkesinden gelip de Arap topraklarında çocuk doğursa, doğurduğu onun çocuğu olup, kadın öldüğünde çocuğu ona, çocuk öldüğünde o, çocuğuna vâris olurlar.

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldenizde (Medine'de) kendilerine ulaştığım âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:*

Müslüman, kâfire hısımlık, azat ve akrabalık bağlarıyle vâris olamaz ve mirasından hiç bir kimseyi düşüremez. Bunun gibi tek başına olduğu zaman vâris olamıyan herkes, başka birini mirastan mahrum edemez.

14. ÖLDÜRME VE BAŞKA SEBEPLERLE DURUMU BELLİ OLMAYANLAR:

١٥ - حدثنى يحيى عن مالك ، عن ربيعة بن أبى عبد الرحمن ، عن غير واحد من علمائهم : أنه لم يتوارث من قتل يوم الجمل . ويوم صفين . ويوم الحرة . ثم كان يوم قديد . فلم يورث أحد منهم من صاحبه شيئا . إلا من علم أنه قتل قبل صاحبه .

قال مالك : وذلك الأمر الذى لا اختلاف فيه . ولا شك عند أحد من أهل العلم ببلدنا . وكذلك العمل فى كل متوارثين هلكا ، بغرق أو قتل أو غير ذلك من الموت . إذا لم يعلم أيهما مات قبل صاحبه ، لم يرث أحد منهما من صاحبه شيئا . وكان ميراثهما لمن بقى من ورثتهما . يرث كل واحد منهما ورثته من الأحياء .

وقال مالك : لا ينبغى أن يرث أحد أحدا بالشك . ولا يرث أحد أحدا إلا باليقين من العلم ، والشهداء . وذلك أن الرجل يهلك هو ومولاه الذى أعتقه أبوه ، فيقول بنو الرجل العربى : قد ورثه أبونا . فليس ذلك لهم أن يرثوه بغير علم ولا شهادة . إنه مات قبله . وإنما يرثه أولى الناس به من الأحياء .

قال مالك : ومن ذلك أيضا الأخوان للأب والأم . يموتان . ولأحدهما ولد . والآخر لا ولد له . ولهما أخ لأبيهما . فلا يعلم أيهما مات قبل صاحبه . فميراث الذى لا ولد له . لأخيه لأبيه . وليس لبنى أخيه ، لأبيه وأمه ، شىء .

قال مالك : ومن ذلك أيضا أن تهلك العمة وابن أخيها ، أو ابنة الأخ وعمها ، فلا يعلم أيهما مات قبل . فإن لم يعلم أيهما مات قبل ، لم يرث العم من ابنة أخيه شيئا . ولا يرث ابن الأخ من عمته شيئا .

15. Rabîa b. Ebî Abdirrahman'ın âlimlerin çoğundan rivayet ettiğine göre Cemel, Sıffin ve Harre savaşlarında öldürülenler birbirlerine vâris olamadılar. Sonra Kudeyd savaşı oldu, onlar da birbirlerine vâris olamadılar. Şu kadar var ki akrabasından önce öldüğü bilinenlerin aralarında veraset geçerli olur.

İmam Malik der ki: *İhtilaf edilmeyen ve beldemizin (Medine'nin) tüm âlimlerince kesin olan hüküm şudur:*

Suda boğulma veya öldürülmek ya da ölümün diğer çeşitleriyle ölen ve birbirinin vârisi olan herkes hakkında da uygulanan hüküm böyledir.

Hangisinin önce öldüğü bilinmediği zaman katiyen biri diğerine vâris olamaz. Mirasları öteki vârislerinin olur. Hayatta kalan vârisleri bunların her birine vâris olabilirler.

İmam Malik der ki: *Hangisinin önce öldüğü belli olmayan bir kişinin diğer bir kişiye vâris olması doğru olmaz. Hangisinin önce öldüğü ilmen ve şahitlerle kesinleşirse birbirlerine vâris olurlar. Zira bir köle ve efendisi -ki bu köleyi efendisinin babası azat etmiştir- ölünce efendisinin çocukları «onun vârisi babamızdır» derler, azatlı kölenin önce öldüğü bilinmiyor ve şahitlik de edilmiyorsa bu çocukların o köleye vâris olma hakları yoktur. Ona sadece hayatta kalan en yakın akrabaları vâris olurlar.*

İmam Malik der ki:*Aşağıdaki mesele de buna benzer:*

Ana baba bir, iki kardeş ölmüştür. Birinin çocuğu var, diğerinin çocuğu yoktur. Her ikisinin de baba bir erkek kardeşleri vardır. Bunlardan hangisinin önce öldüğü de bilinmemektedir. Çocuğu olmayan kardeşin mirası, baba bir kardeşinin olur. Ana baba bir kardeşinin çocuklarının mirastan hiç hakları yoktur.

İmam Malik der ki: *Yukarıdakilere benzeyen bir başka mesele de şudur:*

Hala ve erkek kardeşinin oğlu veya erkek kardeşinin kızıyla amcası ölmüş olup hangisinin önce öldüğü bilinmemektedir. Bu durumda amca, erkek kardeşin kızına; erkek kardeşin oğlu halaya vâris olamazlar.

15. ANA VE BABASI MÜLÂANE YOLUYLA BOŞANMIŞ ÇOCUK İLE ZİNADAN DOĞMA ÇOCUĞUN MİRASI

١٦ - حدثنى يحيى عن مالك ، أنه بلغه أن عروة بن الزبير كان يقول فى ولد الملاعنة وولد الزنا : إنه إذا مات ورثته أمه ، حقها فى كتاب الله عز وجل . وإخوته لأمه حقوقهم . ويرث البقية ، موالى أمه . إن كانت مولاة . وإن كانت عربية ، ورثت حقها . وورث إخوته لأمه حقوقهم . وكان ما بقى للمسلمين .

قال مالك : وبلغنى عن سليمان بن يسار مثل ذلك .

قال مالك : وعلى ذلك أدركت أهل العلم ببلدنا .

16. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi:

Urve b. Zübeyr, anne ve babası mülâane yoluyla boşanmış[18] çocuk ile zinadan doğma çocukların mirası hakkında şöyle derdi:

Bu çocuklar öldüklerinde anneleri azatlı cariye idiyseler, anneleri ile anne bir kardeşler, Yüce Allah'ın kitabında belirlediği haklarına vâris olurlar. Geri kalan mala da, annesini azat eden efendileri vâris olurlar. Şayet anneleri hürse anneleri haklarını, ana bir kardeşleri de haklarını alırlar. Geri kalan da müslümanların (hazinenin) olur.

İmam Malik der ki:*Bana Süleyman b. Yesar'dan da buna benzer bir rivayet yapıldı ve bekdemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim alimlerin uygulamaları da böyle idi.*

(18) Mülâane; kocanın, karısının hamile kaldığı veya doğurduğu çocuğun başkasının nesebinden geldiğini öne sürerek açtığı dava sonunda, karısından boşanmasıdır.

İNDEKS

—A—

—B—

ISBN 975-473-090-3 (Tk. No)
ISBN 975-473-091-1 (1. Cilt)
9 789754 730906